

STUDII DE ȘTIINȚĂ ȘI CULTURĂ

REVISTĂ TRIMESTRIALĂ EDITATĂ DE UNIVERSITATEA DE VEST
„VASILE GOLDIȘ” ARAD
ANUL IV, NR.1 (12), MARTIE 2008

QUARTERLY JOURNAL, PUBLISHED BY „VASILE GOLDIS” WESTERN
UNIVERSITY ARAD
IV YEAR, NO. 1(12) MARCH 2008

„Vasile Goldiș” University Press
Arad – România

STUDII DE ȘTIINȚĂ ȘI CULTURĂ

Revistă trimestrială editată de Universitatea de Vest

„Vasile Goldiș” din Arad

ANUL IV, Nr.1 (12) –MARTIE 2008

Colegiul de redacție / Editorial Board

Editor șef / Editor – in - Chief: Prof. Vasile MAN

Secretar general de redacție: / Executive Editor: Conf. univ. dr. Marius GREC

Membri / Members:

Prof. univ. dr. **Marțian IOVAN**, Prof. univ. dr. **Francisc SCHNEIDER**, Lector. univ. drd. **Eugen GAGEA**, Lector. univ. dr. **Stelian BOIA**, Lector. univ. dr. **Cristian BENTE**, Lector. univ. dr. **Teodor PĂTRĂUȚĂ**,

Consiliul științific / Advisory Board:

Prof. univ. dr. **Aurel ARDELEAN** – Rector al Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, vicepreședinte al Federației Internaționale a Școlilor Superioare din Europa

Prof. univ. dr. **Răzvan THEODORESCU** – membru al Academiei Române.

Prof. univ. dr. **Grozanka GOJKOV** – director al Școlii Superioare pentru Educatori din Vârșeț, Serbia, membru al Academiei Central – Europene de Știință și Artă, Paris

Pr. Prof. univ. dr. **Mircea PĂCURARIU** – Facultatea de Teologie “Andrei Șaguna” din Sibiu, membru al Academiei Române.

Prof. univ. dr. **Mihai COMAN** – decan al Facultății de Jurnalism București, expert ARACIS.

Prof. univ. dr. **Crișu DASCĂLU** – director al Institutului de Cercetări Socio-Umane “Titu Maiorescu” al Academiei Române

Conf. univ. dr. **MÁTHÉ Ilona** – Președinte al Fundației pentru Învățarea Limbilor Străine în Europa, Békéscsaba, Ungaria.

Prof. univ. dr. **Adrian NEGRU** – Școala Superioară pentru Educatori din Vârșeț, Serbia.

Prof. univ. dr. **Vasile POPEANGĂ** – director al Bibliotecii Centrale Universitare “Tudor Arghezi”, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad.

Prof. univ. dr. **Alexandru METEA** – Facultatea de Litere, Universitatea de Vest Timișoara.

Prof. univ. dr. **Victor CRĂCIUN** – Președinte al Ligii Culturale pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni, București.

Prof. dr. **Liviu MĂRGHITAN** - Cercetător științific, Academia Română

Oana Corina MOLDOVEAN – Parlamentul European, Bruxelles, Belgia.

Dr. **Viorel ȚIGU** – Istoric de Artă, Arad.

Petru POANTĂ – critic literar, Cluj-Napoca, membru al Uniunii Scriitorilor din România

Prof. univ. dr. **Iulian NEGRILĂ** – decan al Facultății de Psihologie și Științe ale Educației, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

Traducerile au fost asigurate de / Translations from Romanian were revised by:

Lect. univ. drd. **Narcisa ȚIRBAN**, Prep. univ. **Gianina POPOVICI**, - L. Engleză,

Tehnoredactare/made-up: **Otilia PETRILA**

Adresa / Editorial Office: Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

310025 ARAD, Bd. Revoluției nr. 94-96; telefon: 0040/0257/280335; mobil 0724039978;
fax 0040/0257/280810; www.revista-studii-uvvg.ro, e-mail: vasileman@revista-studii-uvvg.ro

ISSN 1841-1401

Revistă evaluată de Consiliul Național al Cercetării Științifice din

Învățământul Superior: Categoria B+, Cod 664

EDITATĂ CU SPRIJINUL AUTORITĂȚII NAȚIONALE PENTRU CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ

TIRAJ: 200 EX.

SE DIFUZEAZĂ GRATUIT

EDITORIAL**FRANCOFONIA ȘI DIVERSITATEA CULTURALĂ**

Aurel ARDELEAN

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

E-mail: rectorat@uvvg.ro

Ziua de 20 martie, Ziua Internațională a Francofoniei, este o șansă de a promova ideea de unitate, dincolo de frontiere geografice sau politice.

Rolul Parlamentelor în promovarea Francofoniei este să sprijine impactul culturilor în procesul democratic al spațiului francfon, având ca principii respectarea responsabilităților și participării active.

Problemele cele mai importante care trebuie să ne preocupe sunt: promovarea diversității culturale și a dialogului între culturi, protejarea și reabilitarea parteneriatului cultural și perfecționarea continuă a sistemului educativ în spațiul francfon. Toate acestea au menirea de a contribui la ideea de solidaritate prin apropierea între culturi și popoare.

Membră a F.E.D.E., cu sediul lucrativ la Lyon – Franța, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad organizează cursuri postuniversitare francfone și acordă diplome europene de studii superioare de competență lingvistică, a căror posesori se bucură de succes pe piața forței de muncă din Franța.

Dezbateră cu tema „Francofonia: un răspuns la globalizarea culturală” care a avut loc în preambulul celui de-al XI-lea summit al Francofoniei, organizat în anul 2006, în capitala României, a pus în evidență rolul de lider al Francofoniei în mizele culturale importante, cât și susținerea unui demers deschis altor zone geo-culturale.

Reuniunea de la București a fost structurată pe trei teme: „Francofonia în domeniul artelor și al creației”, „Francofonia în domeniul artelor și al media”, „Francofonia – actor geo-cultural”.

Demersul a pornit de la constatarea că **diversitatea culturală** este un fapt care nu va dispărea odată cu globalizarea. În acest context, pluralismul cultural este văzut ca un proiect politic, care ține de înșăși rațiunea de a fi a Francofoniei.

Potrivit datelor Națiunilor Unite, franceza, cea de-a doua limbă din lume, ca nivel de **utilizare** este singura – alături de engleză – vorbită pe toate cele cinci continente. În lume, există

175 de milioane de persoane care știu franceză, iar dintre acestea, 110 milioane pot vorbi fluent această limbă (sursa ROMPRES).

Francofonia înțelege să fie mai prezentă decât oricând în marile dezbateri pe scena mondială, pentru a-și face auzită vocea, pentru a-și apăra valorile, pentru a schimba în bine, în mod durabil, cursul evenimentelor și al crizelor. Pe scurt, Francofonia își face simțită prezența unde trebuie să se producă o schimbare pozitivă, unde se încearcă înrădăcinarea principiilor democrației și dreptului, acolo unde trebuie să prospere condițiile dezvoltării și dreptății.

Acțiunile de cercetare și cooperare se află în centrul misiunii Francofoniei, iar lupta împotriva inegalităților și sărăciei depinde de solidaritatea între membrii spațiului francfon.

România recunoaște și susține principiul conform căruia diversitatea culturală reprezintă un factor important pentru asigurarea pluralismului, democrației, coeziunii sociale, a identității societăților și indivizilor, precum și a dialogului social. Susține opinia conform căreia **dialogul intercultural** reprezintă soluția optimă, atât pentru înțelegerea și cunoașterea reciprocă dintre societăți, cât și pentru prevenirea și evitarea conflictelor și consideră de maximă importanță protejarea și promovarea diversității conținuturilor culturale existente la nivel planetar.

România susține importanța rolului pe care cultura îl deține, nu doar în ceea ce privește creșterea economică și dezvoltarea durabilă, ci și în privința diminuării excluziunii și marginalizării sociale.

În calitate de vicepreședinte al Secției Române a Francofoniei din Parlamentul României, doresc să transmit tuturor cititorilor revistei „Studii de Știință și Cultură” un salut de solidaritate cu principiile care guvernează comunitatea francfonă.

FRANCOFONY AND CULTURAL DIVERSITY

Aurel ARDELEAN

Rector of “Vasile Goldiș” Western University of Arad

E-mail: rectorat@uvvg.ro

The day of 20 March, The International Day of Francophony, is a chance to promote the idea of unity beyond geographical and political frontiers.

The role of Parliaments in promoting Francophony is to support the impact of cultures in the democratic process of the Francophone area, based on the principles of active participation and the respect for responsibilities.

The most important issues that must be approached are: the promotion of cultural diversity and of the dialogue between cultures, the protection and rehabilitation of the cultural partnership and the continuous improvement of the educational system within the francophone area. All of these are meant to contribute to the idea of solidarity between cultures and peoples.

Member of F.E.D.E., organisation based in Lyon – France, „Vasile Goldiș” Western University of Arad organizes francophone post graduated courses and awards European linguistic competence certificates, diplomas which are recognized and enjoy success on the labour market of France.

The debate having as a theme ”Francophony – an Answer to the Cultural Globalisation” which took place in the preamble to the 11th. Summit of Francophony organized in 2006, in the capital of Romania, highlighted the role of Francophony as a leader in the field of important cultural issues as well as in that concerning the support of other geo-cultural areas.

The Bucharest reunion was structured on three major themes: „Francophony in the Field of Arts and Creation”, „Francophony in the Field of Arts and Media” and „Francophony – Geo-Cultural Actor”.

The approach started from the finding that **cultural diversity** is a fact that is not going to disappear at the same time as globalisation. In this context, cultural pluralism is seen as a political project which can be associated to the Francophony’s reason for being.

According to the United Nations, the French language is the second most spoken language in the world, and in what concerns the usage – is the only language- beside English- that is spoken on all five continents. There are 175 million people who use French and 110 million of them can this language speak fluently. (source ROMPRES).

Francophony needs to be present more than ever in the great issues discussed on the global scene in order to defend its values, to make its voice heard and to durably change the course of events and crises. In short, Francophony makes its presence felt in any place where a positive change is needed and where the principles of democracy, the rule of the law and sustainable development need to prosper.

The research and cooperation actions are situated at the core of the mission of Francophony and the fight against inequalities and poverty depends upon the solidarity between the members of the Francophone area.

Romania recognises and sustains the principle according to which cultural diversity represents a major factor insuring pluralism, democracy, social cohesion, identity of societies and people as well as social dialogue. Our country sustains the opinion according to which **intercultural dialogue** represents the best solution for the mutual understanding between societies as well as for the prevention of conflicts and it considers the protection and promotion of the diversity of existing cultural contents worldwide to be of maximum importance.

Romania sustains the importance of the role of culture not only in what concerns economic growth and sustainable development, but also in what concerns the decrease of social exclusion and marginalisation.

As Vice-president of the Romanian Section of Francophony in the Romanian Parliament, I wish to send my kind regards to all the readers of the periodical „Studies of Science and Culture” while expressing my solidarity with the principles which govern the francophone community.

I. INTELECTUALI ROMÂNI ÎN ȚĂRI EUROPENE

O TEMĂ ROMÂNEASCĂ DIN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XX - LEA: RENAȘTEREA

A ROMANIAN THEME FROM THE FIRST HALF OF THE TWENTIETH CENTURY

Răzvan THEODORESCU

Academia Română

Calea Victoriei nr. 125, sector 1, București, România

E-mail: răzvan_theodorescu@yahoo.com

Abstract

This study presents some international contributions to the elucidation of an important spiritual phenomenon in the history of human civilisation: the Renaissance (centuries XV-XVI) in Europe seen as a period of prosperity in the history of culture.

The following pages deal with the faith of Romanian research on Renaissance, recording some original contributions many of which have already been cited into the universal literature. This was due to the creation at the beginning of the year 1920 of the two Romanian schools of historical, archaeological, philosophical and artistic studies at the initiative of Iorga and Parvan when A.A. Negulescu was Minister. After the enumeration of the works of great significance concerning Renaissance, the author shows that all the efforts of the Romanian universities to connect to the great directions of research and creation were brutally interrupted by the Second World War and posterity.

Key words: *Renaissance, philosophy, history of culture, Romanian contribution*

Cuvinte cheie: *Renaștere, filosofie, istoria culturii, contribuții românești.*

Prefațând, cu peste un deceniu în urmă, reeditarea *Filosofiei Renașterii*, cartea profesorului român de la Universitățile din Iași și București P.P. Negulescu, eram adus a reflecta asupra locului acestui solid compediu universitar în categoria lucrărilor generale de sinteză asupra gândirii renascentiste scrise în ultima sută de ani. Tot acolo îmi puneam o întrebare legitimă, cred, iscată de noianul de contribuții internaționale aduse într-o lămurire a unui fenomen spiritual de răscruce din istoria civilizației europene. Ea, întrebarea mea, suna cam așa: care este locul contribuției profesorului român de istoria filozofiei – cel despre care Iorga scria că a fost „o icoană a maestrului său Maiorescu până și la cel mai mărunț gest dintre gesturi” - , nu atât în ansamblul preocupărilor mondiale de acest gen (nefiind scrisă într-o limbă de circulație internațională, încercarea lui Negulescu, atât de trudnică și de necesară, pentru publicul nostru de la 1910, 1914, 1945 și 1947, a rămas practic necunoscută conștientilor săi străini), cât mai ales în sfera interesului românesc pentru un moment de importanță cardinală în istoria umanității, adică pentru Renaștere?

În 1984, Zoe Dumitrescu - Bușulenga nota un gând pe care, împărtășindu-l, aș putea să-l ilustrez prin câteva exemple foarte cunoscute sau prin altele, mai puțin cunoscute, dacă nu chiar uitate: „Se spune, în general, că nu există intelectual român cu adevărat cultivat care să nu aspire la o cuprindere a acelei vremi uimitoare, care să nu vrea să se apropie în felul său particular, cât mai original, de fenomenul „miraculos” al Renașterii europene, pentru a-l rejudeca parțial or integral, pentru a-i iscodi tot alte și alte articulații, pentru a-l strânge într-o sinteză mai aparte”. Scrise cu prilejul editării unui op de tinerețe al unui student menit notorietății, cu numele de Mircea Eliade – ce și-a trecut cu el un examen prezidat chiar de P. P. Negulescu - , rândurile de mai sus se potrivesc, în alt fel, și strădaniei celui din urmă.

Atunci când, la sfârșitul anilor ' 90 ai veacului trecut, acest elev de frunte al lui Titu Maiorescu își ținea cursul ieșean închinat celei mai mult cercetate pagini din istoria civilizației europene, ca și atunci când, în 1910, el începea să-și publice prelegerile - consemnând, în prefață, „renașterea” intelectuală a momentului -, aspirația cărturarilor noștri, de formații umaniste diferite, într-o îmbrățișare mirabilei înfăptuiri culturale de acum jumătate de mileniu se vădea tot mai clar, în primul rând în direcția unor contribuții erudite cu caracter istoric. Împrejurarea ținea, la 1900, de registrul din ce în ce mai larg al preocupărilor românești pentru istoria universală a tuturor epocilor – acolo unde apăreau câteva cărți, în limba franceză, în chiar Parisul ce era pe atunci capitala mondială a cercetării și a consacrării în amintitele domenii - , așa cum au fost ele dovedite de interesul pentru teoria istoriei mărturisit strălucit de un mare profesor al aceleiași Universități din Iași, A.D. Xenopol, în 1899 și 1908, de contribuții la istoria literară a Franței moderne răsfrântă în urmărirea imaginii Greciei, ale lui Eugen Lovinescu în 1908, sau de sistematizarea, datorată unui alt universitar ieșean, în domeniul istoriei bizantine târzii cercetate prin istoria unui oraș, ca Salonicul, a doua metropolă a imperiului, de către Orest Tafrali în 1913.

Dacă vom excepta preocupările pentru evul mediu final occidental și pentru cele dintâi începuturi ale Renașterii, investigate din perspectiva politicului, dar și a mentalului de către cel ce fusese cel mai ilustru student trecut prin sălile Universității din capitala Moldovei – să nu uităm că în anii 1892-1916 Nicolae Iorga își concentra atenția asupra „cruciadelor târzii” ce l-au condus și la personajul din veacul al XIV-lea numit Philippe Mézières, și la contactele Orient – Occident cu impactul asupra mentalității apusene, adâncite prin „notele și extrasele” privind secolul al XV-lea -, drumul ne va duce, mai întâi, spre un istoric de netăgăduită hărnicie, cercetător al arhivelor și al bibliotecilor accidentale unde găsea și texte inedite din Renaștere. Este vorba de Ioan Ursu, profesor suplinitor, din 1909, al Universității din Iași – unde interesul pentru istoria mai veche și mai nouă a Europei era la ordinea zilei - , care, atras de aceleași relații ale Apusului cu lumea noastră din veacul al XVI-lea de data aceasta, după o carte despre politica răsăriteană a celui mai mare suveran din Renașterea franceză – am în minte *La politique orientale de François I-er* (1515-1547) apărută la Paris în 1908 -, edita în 1910 *Historia Turchesca* a cronicarului Donaldo da Lezze care era încă „uno sconosciuto storico veneziano”, cuprinzând, între altele, pasaje privind îndeaproape istoria românească a vremii lui Ștefan cel Mare.

Luminând destinele cercetării românești asupra Renașterii constăți cum, deceniu după deceniu, acest interes – ce nu avea nimic exotic și gratuit, vădind dimpotrivă, o luciditate și o elevație a mediilor noastre culturale ce nu trebuie disimulate - a crescut treptat, dar sigur. El s-a întrupat în contribuții îndeobște originale, multe dintre ele citate până astăzi în literatura mondială de specialitate, grație temeiniciei lor evidente, dar și faptului că au fost publicate în limbi accesibile tuturor studiosilor. Înființarea, la începutul anilor 20, acelor două școli românești de studii istorice, arheologice, filologice și artistice de la Paris și Roma – la inițiativa lui Iorga și a lui Pârvan, din vremea primului guvern averescan în care era ministru și P.P. Negulescu - , adunând în două mari metropole ale continentului – ce fuseseră și locuri de elecție ale Renașterii -, Fontenay-aux-Roses și în Valle Giulia, pe unii dintre cei mai buni licențiați ai universităților din România a marcat o și mai largă deschidere europeană a studiilor noastre umaniste. În aceste înalte școli românești de peste hotare, dar și în facultățile din țară ce respirau aerul de sincronism european vădit de întreaga cultură majoră a României a doua zi după sfârșitul primului război, tineri autori și-au legat numele, de timpuriu, tocmai de studiul Renașterii, cercetare „la ea acasă” prin multiplele-i fațade ideologice, politice, literare, artistice și filozofice. Era, acesta, chiar deceniul temeiniciei cărții a fostului meu profesor Andrei Oțetea – alt universitar al Iașilor – despre umanistul, diplomatul și aristocratul florentin, admirator al păgânismului, Francesco Guicciardini (François Guichardin. *Sa vie publique et sa pensée politique*, Paris, 1926); al analizei întreprinse de latinismul și viitorul eminescolog Dumitru Murărașu asupra liricii neolatine și a renașterii antichității din Franța epocii lui Etienne Dolet, în prima parte a veacului al XVI-lea (*La poésie néolatine et la renaissance des lettres antiques en France / 1500-1549*, Paris, 1928) și al solidei monografii închinată de Theodosia Graur unui contemporan al „prințului poezilor”, Ronsard, acel Amadys Jasmin ce traducea *Iliada* pentru întâia oară în Franța, scria sonete și imita versuri ale lui Horațiu (*Un disciple de Ronsard, Amadys Jasmin 1540/?-1593. Sa vie, son oeuvre, son temps*, Paris, 1929), aceeași autoare scriind mai târziu despre „Academia Palatului” sub ultimii Valois, profigurare a celei a lui Richelieu (L'Académie du Palais et un discours inédit de Desportes, București, 1940); al superbului eseu despre Palladio la Vicenza publicat (București, 1928) de arhitectul de rafinată stirpe care a fost George Matei Cantacuzino; în fine, cel al restrânselor, dar denselor capitole – mult timp inedite – despre filozofia Renașterii, ale celui ce avea să devină o autoritate mondială a studiilor de istoria credințelor, deja avocatul Mircea Eliade. Aceste *Contribuții la filosofia Renașterii*, editate de C. Popescu-Cadem în primul supliment al „Revistei de istorie literară” din 1984 – trei părți dintr-o lucrare ce se voise mai vastă și care e numită uneori de autor *Filosofia italiana de la Marsilio Ficino la Giordano Bruno* – au fost scrise între două călătorii: una spre chiar pământul prin excelență al Renașterii, cel al Italiei, cealaltă spre îndepărtatul pământ ce i-a decis tânărului român vocația, cel al Indiei.

Tatonări istorico-bibliografice asupra filosofiei Renașterii, de felul lor consemnate în *Itinerarul italian*, la întâlnirea din mai 1928 cu însuși Giovanni Gentile erau făcute în Italia, ca și în țară, într-o epocă în care Eliade era atras tot mai mult de lumi subiacent înrudite, de gândirea Răsăritului și de aceea a evului mediu (aici nu lipseau înrâuriri directe ale lui Nae Ionescu, dar și cele, mijlocite de lectură, ale unor Gilson și Maritain). Despre această oprire a sa, în momentul licenței din octombrie 1928, asupra filozofiei Renașterii, Mircea Eliade își amintea: „mă străduiam să compensez printr-o analiză adâncită a imanentismului neo - păgând, a panteismului și a / filosofiei Naturii/, propriile mele înclinații către transcendență, mistică și spiritualitate orientală”.

De la acest popas asupra gândirii renașcentiste, asupra contactelor Orient - Occident pe care avea să le aprofundeze în chipul știut, asupra mai rar evocațiilor filozofi spanioli ai vremii moștenind și ei o parte din Orient, asupra lui Ficino cu ale sale tălmăciri de texte ermetice ce-și aveau rădăcinile în orizontul egipto - iranian sau asupra preocupărilor cabalistice ale lui Pico della Mirandola (cu notația critică, totuși: „mitul enciclopediei tânărului mirandolian e grotesc”), Mircea Eliade nu făcea decât un pas până la viitoarele sale, statornice, preocupări de istoria credințelor („În fond studiul filozofiei Renașterii și cel al religiilor era același lucru”, avea să scrie tot el, peste ani, în *L'épreuve du labyrinthe*).

Cel mai bogat, însă, în contribuții românești la studiul Renașterii pare a fi fost deceniul următor, al patrulea, în care mai ales studiile de istorie literară, de istorie a ideilor, de istorie a artei familiarizau publicul nostru cultivat cu aspecte variate ale peisajului renascentist sau aducea în mediile savante punctul de vedere al unor specialiști foarte adesea tineri și deja erudiți.

Preocupat mai mult de arta Prerenășterii și de opera lui Cavallini, Alexandru Busuioceanu valorifică acum, în studii apărute în *Ephemeris Dacoromana* (1932) și în *L'Arte* (1937), ca și în volume dedicate colecției regale române (1937, 1939) – pentru întâia oară cu adevărat metodic și în spirit modern –, opere de artă ale Renașterii italiene și spaniole aflate în patrimoniul național, datorate unor Daniele da Volterra, Ercole Roberti, El Greco.

Și tot domeniului italian îi dedica eseurile sale mai vârstnicul cărturar Constantin Antoniadă – cel căruia, în 1910, i-a fost preferat P.P. Negulescu pentru cursul de istoria filozofiei de la București –, scriind monografia despre Machiaveli (1933-1934) sau schițând câteva profiluri ale umanismului peninsular: Isabella d' Este cu colecțiile ei de „anticaglie”, Aretino, Cellini sau Castiglione, autorul faimosului și dătorului de norme „Il Cortegiano”.

Prin simetrie, Renașterii franceze și momentului de impact italian asupra culturii din regatul lui Francisc I și al celor din urmă Valois li s-au dedicat, în acea vreme, studii unde erudiția și nuanța analizei desemnau atenției câteva autoare – pare a fi un domeniu reclamând subtila sagacitate feminină! – ajunse la notorietate culturală și științifică sau, dimpotrivă, uitate pe nedrept: din acei ani datează cartea pe care Alice Voinescu a închinat-o modernității noului apostol al stoicismului, Michel Eyquem, senior de Montagne (București, 1936); tot acum – de câteva ori chiar, în prestigioasa publicație „Humanisme et Renaissance” de la Paris, dirijată de Abel Lefranc – și-a publicat Alice Hulubei studiile despre mărunți poeți italieni ai vremii lui Lorenzo de Medici sau despre stihuitori francezi din veacul următor (*Naldo Naldi. Etude sur la route de Julien et sur les bucoliques dédiées à Laurent de Medicis*, în 1936, *Etude sur quelques oeuvres poétiques d'Hugues Salel / 1504-1553/* cu un an înainte în 1935), ca și teza de doctorat ce era o vastă anchetă, până azi impresionantă, asupra eglogei din Franța veacului renascentist (*L'Eglogue en France au XVI-e siècle. Epoque des Valois / 1515 -1584 /*, I-II, Paris, 1938-1939); după cum acestei perioade îi aparțin începuturile istoriografice ale celei ce a fost, până nu demult, venerabila noastră contemporană Maria Holban, medievistă de distincție, ale cărei prime studii – și azi de referință – au purtat asupra momentului Prereforme franceze din vremea lui Ludovic al XII-lea și a lui Francisc I, a mediilor intelectuale în care evolua Lefrève d'Etaples, a tălmăcirii lui Erasmus și a altor înfăptuiri culturale legate de atitudinea galicană și antiromană a monarhiei franceze sau a conotațiilor ideologice ale unor metamorfoze heraldice italiano – franceze către 1500 (în ordine, aceste studii publicate în diverse periodice și volume, în cele două decenii dintre 1934-1955, au fost: *Autour du Livre d' Heures de Marguerite de Valois, François de Moulin de Rochefort et la querelle de la Madeleine, De la guivre des Visconti la salamandre de François I-er, Autour du prétendu duel numismatique de Louis XII et de Jules II, Autour de la Salamandre, Un témoignage inconnu sur le rayonnement érasmien dans l'entourage immédiat de François I-er*).

Războiul ultim și posteritatea sa imediată, cu tot cortegiul de încrâncenări, sfâșieri, bariere, pierderi și privațiuni de tot felul a însemnat o breșă gravă și în preocupările românești de istorie universală, acolo unde, cum s-a văzut, cele privind Renașterea începeau să aibă un loc eminent.

Tot ceea ce fusese efort intelectual, susținut de universitățile noastre întru racordarea la marile direcții de cercetare, gândire și creație în Europa, tot ceea ce însemnase deschidere de orizonturi provocată și prin școlile de studii românești din străinătate sau ceea ce reprezentase – înainte încă, în bună descendență junimistă – climatul universitar și academic de la începutul veacului era acum, și pentru puțină vreme, brutal întrerupt. Ceea ce mai putem consemna drept contribuție a unor oameni de carte români la cercetarea, din diferite unghiuri, a Renașterii, datează fie din chiar anii de început ai războiului, fie – finalizând, printr-o întâmplare fericită, câteva inițiative mai vechi – din primii ani postbelici, realizată fiind în țară sau în afara ei.

Iar dacă aceste studii erau din nou, precumpănitor, dedicate artei, filozofiei și literaturii, faptul se datora, cred, unui început de tradiție ce prindea contur clar în cultura noastră. În această categorie aş pune și o încercare precum cea a Ninei Façon asupra ideii de mișcare și acțiune în filozofia italiană a Renașterii – mișcare a sufletului la Ficino sau pornire lăuntrică a omului spre mai bine și mai înalt (*Activismul în gândirea Renașterii italiene*, București, 1942, sub pseudonimul S. Ionescu) -, și cea a lui Ion Frunzetti, care deslușea – pe marginea desenului lui Leonardo da Vinci -, prin elemente de pură vizualitate, precum linia privită ca limită, o trăire spirituală unică în felul ei (*Desenul lui Leonardo ca expresie a experienței sale spirituale / Încercarea de critică configuratistă*, București, 1943), și cea a lui Edgar Papu asupra filozofiei celui ce a fost socotit ultimul gânditor al Renașterii (*Giordano Bruno. Viața și opera*, București, 1947).

Prelungind un interes științific stărnit fie la Fontenay-aux-Roses, fie la București, doi erudiți români din două generații diferite s-au afirmat pe alte meridiane, în epoca postbelică, prin contribuții, devenite clasice, la istoria Renașterii. Cel dintâi este prolificul și multilateralul cărturar Alexandru Ciorănescu – ce și-a început cariera printr-un înnoitor studiu despre singularul personaj voievod din Muntenia, Mihnea al III-lea -, savant care s-a ilustrat, deopotrivă, prin studii de bibliografie literară franceză și prin cele despre baroc, autor al unei nedepășite monografii despre fortuna lui Ariosto, prin traduceri și imitații, în Franța veacurilor XVI, XVII și XVIII – publicate sub „ghidajul spiritual”, recunoscut în prefață, al lui Iorga (*L'Arioste en France, des origines à la fin du XVIII-e siècle*, I-II, Paris, 1939) – și al unei alteia despre părintele prozei franceze din Renaștere, Jacques Amyot (*Vie de Jacques Amyot d'après des documents inédits*, Paris, 1941), al unui studiu despre înrăurirea ideologică a lui Machiavelli asupra realismului politic al Caterinei de Medicis (*Machiavelii e la notte di San Bartolomeo*, București, 1943-1944), și mai ales, al luminosului eseu despre „umanismul atlantic”, raportat la personalitatea lui Cristofor Columb, văzut ca un veritabil umanist ce a plecat spre Lumea Nouă pornind nu de la simpla intuiție empirică, ci de la studii, taxe și comentarii erudite (Cólon, humanista. Estudios de humanismo atlántico, Madrid, 1967).

Despre tânărul Ciorănescu, cel care a îndeplinit în țara sa efemera calitate de secretar al unui la fel de efemer „Centru de Studii asupra Renașteri”, înainte de a deveni un nume de referință în lumea universitară occidentală, Pierre Champion – autoritate în istoriografia franceză asupra secolelor XV – XVI – scria în prefața cărții despre Amyot a studiosului român: „El a arătat aceleași calități care onorează atât de mult Universitatea din București, sensul ascuțit, înăscut al umanismului, al imensului atașament pentru latinitate, tot ceea ce unește într-un trecut atât de lung tradiția umană și latină, tot ceea ce caracterizează floarea literaturii franceze și a celei italiene, tot ceea ce face fraternitatea civilizațiilor noastre”.

Cel de-al doilea erudit a fost timișoreanul Robert Klein, autentic „om universal” cum s-a spus de către cei ce i-au fost aproape, laureat al Sorbonei cu o teză despre „techné” și „ars” în tradiția filozofică de la Platon la Bruno, prematur și tragic dispărut după ce-și uimise și entuziasmasse confrății din multe colțuri ale lumii prin acuitatea și noutatea analizelor sale, îndeosebi asupra relației dintre gândire și simbol vizual în Renașterea italiană (versiunea românească a studiilor sale străine, la un loc adunate, este *Forma și inteligibilul*, I-II, București, 1977).

Pentru multă vreme însă – după trauma războiului și în prefacerile devastatoare ce i-au urmat în Europa răsăriteană -, deceniu al cincilea întrerupe studiile românești asupra Renașterii. Simbolic aproape, la mijlocul abia amintitului deceniu, în ciuda atâtor greutăți incomensurabile, un P.P. Negulescu, cel care stătuse întrucâtva – cronologic măcar, dacă nu și printr-o singură, latentă înrăurire asupra atâtor generații de studenți – la începuturile acestui capitol de cultură națională pe care îl putem denumi „școala românească de studii asupra Renașterii”, își transforma pe de-a-ntregul cartea de tinerețe despre cugetarea secolelor renașcentiste, oferind publicului nostru cultivat de la 1945, în plină epocă de părelnică, noua „renaștere” și de imense speranțe repede spulberate,

semnul acesta al unei superioare culturi, al nevoii reclădirii de punți spre tradițiile majore ale umanismului și ale Europei dintotdeauna.

Faptul va căpăta, desigur, o semnificație și mai adâncă, dacă voi adăuga că la același început de an 1945, când Negulescu, la 15 ianuarie, scria prefața la noua ediția a *Filosofiei Renașterii*, un alt universitar român încercat de meandrele timpului său, istoricul eminent al evului mediu și al civilizației noastre vechi care era P.P. Panaitescu – independent de întreaga evoluție a reflecției românești asupra Renașterii occidentale – așternea pe hârtie, la 21 februarie, gândurile sale despre Renașterea și românii, rămase inedite timp de patruzeci de ani.

Cercul unei preocupări savante naționale de o particulară pregnanță și de o notorietate internațională „in statu nascendi” se încheia aici. Spre paguba de neevaluat a întregii inteligențe românești.

Concluzii

Școala românească de studii asupra Renașterii, de la începutul secolului XX, îl are ca mentor pe profesorul PP Negulescu de la Universitatea din Iași, autorul cărții *Filosofia Renașterii*, căruia i-au urmat mari profesori de la Universitățile din Iași și București.

Cercetările românești asupra Renașterii s-au remarcat prin originalitate, multe dintre ele fiind citate până astăzi în literatura mondială de specialitate.

Doar cel de-al doilea Război Mondial și posteritatea imediată au întrerupt brutal tot ceea ce a însemnat efort intelectual românesc pentru racordarea la marile direcții de cercetare, gândire și creație din Europa.

Bibliografie

1. Negulescu, P.P., *Filosofia Renașterii*, Ed. Gramar, București, 2001
2. Oțetea, A., *François Guichardin. Sa vie publique et sa pensée politique*, Paris, 1926
3. Murărașu, D., *La poésie néolatine et la renaissance des lettres antiques en France (1500 - 1549)* Paris, 1928
4. Graur, T., *L'Académie du Palais et un discours inédit de Desportes*, București, 1940
5. Popescu, Cadem, C., *Contribuții la filosofia Renașterii*, în primul supliment al “Revistei de istorie literară” din 1984
6. Ionescu, S. (Nina Façon), *Activismul în gândirea Renașterii italiene*, București 1942
7. Papu, E., *Giordano Bruno. Viața și opera*, București 1947
8. Ciorănescu, A. *Colón, Humanista. Estudios de humanismo atlántico*, Madrid, 1967
9. Klein, R., *Forma și inteligibilul*, I, II, București, 1977

NICOLAE MILESCU - TREI SUTE DE ANI DE LA MOARTE

NICOLAE MILESCU – THREE HUNDRED YEARS FROM HIS DEATH

Mircea PĂCURARIU

Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna” din Sibiu

Bd. Mitropoliei, nr. 20 Sibiu

E- mail: teologie@ulbsibiu.ro

Abstract:

The paper presents the personality of Nicolae Milescu the Spatharius (1636-1708), who was born in Moldavia and studied at an important school near the Patriarchy of Constantinople, was an appreciated diplomat, philosopher, philologist and theologian, and shared a great interest in geography, ethnography and memoir literature. He started his career as cleric to important rulers in Moldavia and Vallachia and he spent a large part of his life in Constantinople (Istanbul), where he began the translation of the Old Testament into Romanian (his version was included in the 1688 Bucharest version of the Bible). He then traveled to Berlin, to Stettin (nowadays Szczecin) in Poland, to Paris, Stockholm, and then back to Istanbul. In 1667, while he was in Stocckholm, on the request of the French Ambassador, Marquis Arnauld de Pomponne, he wrote an apologetic book on Dogmatics (written in Greek and translated by himself into Latin). The book tackled the Orthodox teaching regarding the embodiment of bread and wine into Jesus Christ, as part of the Holy Liturgy: Enhiridion sive Stella Orientalis Occidentali Splendens, id est sensus Ecclesiae Orientalis de transsubstantione Corporis Domini ... The work was published, in Latin, in Paris in 1669, in a volume containing theological studies. It was the second paper written by a Romanian that was published in Western Europe.

In 1671, on the request of the Tzar of Russia, he was recommended by Patriarch Dositei of Jerusalem as translator for the Envoy Department – Posolski Pricaz, the equivalent of the Ministry

of Foreign Affairs. From 1675 to 1677, as a translator, he went on an important diplomatic mission in China, where he was received, after long formal procedures, by the Emperor himself. On his return, he wrote, in Russian, two memoir works of great political, geographical, economic, ethnographic and historical interest: The Travel-book to Siberia nad China and The Description of China. They both circulated initially as manuscripts in Slavonic and Greek, and then they were translated into Russian, French, English and Romanian. In the last part of his tumultuous life he also edited, in Moscow, several works on Theology, Philology, History and even Natural Sciences.

Ever since he was alive, Nicolae Milescu enjoyed the appreciation of French, Swedish, Greek and Romanian scholars, who admired his European amplitude, but also his encyclopedic spirit, which honored his people.

Keywords: *complex personality, polyglot, diplomat, philosopher, theologian, encyclopedic scholar.*

Cuvinte cheie: *personalitate complexă, poliglot, diplomat, filosof, teolog, enciclopedist*

Despre marele cărturar moldovean s-a scris mult în ultimele trei secole, atât la noi, cât și în alte țări, mai ales în Franța și Rusia. Este prezentat în „O samă de cuvinte” (XLIII) a lui Ion Neculce, mai târziu de Bogdan Petriceicu Hasdeu (în „Arhiva istorică”, nr. 18 din 18 decembrie 1864, în ziarele sale „Satirul” și „Columna lui Traian”). Dintre străini îl cităm pe francezul Emile Picot, cu o temeinică monografie publicată la Paris în 1883. În secolul al XX-lea, numeroși istorici și istorici literari i-au studiat, opera sa de filosof, teolog, filolog, geograf, etnograf - memorialist și diplomat. Cităm doar câteva nume de referință, pentru a ne da seama de interesul constant față de opera sa: Petre P. Panaitescu, Constantin C. Giurescu, Corneliu Bărbulescu, Alexandru Ciurea, Dumitru Cristescu, Petre V. Haneș, Paul Cernovodeanu și alții [1].

Se trăgea dintr-o familie de boieri moldoveni, născut în 1636 la Milești, sat dispărut de lângă Vaslui. Unii cercetători presupun că tatăl său, Gavrilă, ar fi fost un aromân, stabilit în Milești, unde ar fi avut o moșie. Este posibil să-și fi început învățătura în Colegiul de la mănăstirea „Sfinții Trei Ierarhi” din Iași, întemeiat de Vasile Lupu prin 1640, inițial cu limba de predare latina, apoi greaca. Și-a continuat studiile la „Marea școală” a Patriarhiei ecumenice din Constantinopol, o instituție de învățământ superior, organizată după modelul universităților italiene, cu dascăli greci de mare prestigiu formați tot în Occident. Se studiau limbile clasice, deci greaca și latina, teologia dar și retorica, filosofia, gramatica, matematica, geometria, istoria. În aceeași școală va studia mai târziu și viitorul domnitor și reputat cărturar Dimitrie Cantemir. Milescu însuși amintește pe unul dintre profesorii săi din „cetatea împărătească”, și anume pe Gavril Vlasios.

Își începe de tânăr „cariera politică”, inițial ca și „grămătic”, deci un secretar al domnitorului Gheorghe Ștefan al Moldovei (1653-1658), continuând sub Gheorghe Ghica, în Moldova (1658-1659) și în Țara Românească (1659-1660), care l-a ridicat la rangul de mare spătar. Se reîntoarce în Moldova, în timpul domniei lui Ștefăniță Lupu (1659-1661). Încercând să-l înlăture pe acesta din scaun („sătul de bine”, cum scria Ion Neculce în *O samă de cuvinte*), s-ar fi ales cu nasul „crestat”, infirmitate pe care i-o va îndrepta mai târziu un medic german, fapt pentru care același Neculce îl numea „Cârnu” [2].

Din anul 1661 datează prima sa lucrare cunoscută. Este vorba de o traducere în limba română din Sfântul Atanasie cel Mare, arhiepiscopul Alexandriei cu titlul *Carte cu multe întrebări foarte de folos pentru multe trebi ale credinței noastre, tălmăcită de Nicolae Spătarul de pre limba grecească pre limba proastă* (= simplă, n.a.) *rumânească, întru trecutul anilor de la Hs. 1661, luna lui ghen(arie) 10 dni* (=zile). Era un mic catehism, sub formă de întrebări și răspunsuri, mai ales cu privire la cele trei persoane ale Sfintei Treimi. Trebuie reținut că era una din primele traduceri românești din literatura patristică. Și iarăși mai trebuie să notăm că Milescu face aici și câteva interpolări în care scria de originea latină a limbii noastre [3].

În toamna anului 1661 Nicolae Milescu a trecut în Țara Românească, unde s-a pus în slujba lui Grigorie Ghica (1660-1664), care l-ar fi trimis ca reprezentant al său („capucheaie”) pe lângă

„Înalta Poartă” din Istanbul. Dar unii cercetători pun la îndoială faptul că ar fi avut această calitate, ci ar fi funcționat tot ca secretar (grămătic”)[4]. Aceasta înseamnă că el a început în țară traducerea Vechiului Testament în românește și nu la Istanbul, cum s-a crezut mult timp, ceea ce ni se pare posibil, mai ales că acum păstora mitropolitul – cărturar Ștefan († 1668), unul din marii îndrumători ai activității editoriale în limba română.

În orice caz, după 1661 a început traducerea *Vechiului Testament* în limba română, după versiunea greacă (Septuaginta), publicată de protestanți la Frankfurt în 1597, confruntată cu ediția slavă de la Ostrog și cu unele ediții latine (Vulgata). Există trei mărturii că Nicolae Milescu a tradus Vechiul Testament în limba română: a cronicarului Dimitrie Procopiu din Moscopole (1720), probabil un aromân, a mitropolitului Gheorghe al Moldovei (1723) și o însemnare pe o traducere în manuscris a Vechiului Testament din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, în prefața căreia se relatează că traducătorii au avut la îndemână și „izvodul scris cu mâna”, tradus de Nicolae Milescu. Originalul traducerii sale nu se păstrează, ci se cunoaște doar o copie revizuită a ei (Ms. 45 al Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române, provenită din Biblioteca centrală de la Blaj).

După părerea cercetătorului N.A. Ursu din Iași, traducerea lui Milescu a fost revizuită de viitorul mitropolit Dosoftei al Moldovei, pe când era episcop al Romanului [5]. A ajuns apoi în Țara Românească, unde i-au făcut o nouă revizuire frații Radu și Șerban Greceanu, fiind inclusă în *Biblia* de la București, tipărită în 1688 în timpul domniei lui Șerban Cantacuzino [6].

Trebuie să notăm aici că Nicolae Milescu a inclus în traducerea sa pe lângă așa-numitele „cărți canonice” și o lucrare „apocrifă”: *A lui Iosip la Macavei carte, adică Despre singurul ȋitoriu gâd*. Este vorba de lucrarea numită *Despre rațiunea dominantă*, atribuită învățatului evreu Iosif Flaviu din Alexandria, deși mulți cercetători o atribuie unui anonim din Alexandria din secolul I al erei creștine (ea a apărut și în textul Septuagintei publicată la Strasbourg în 1526). Se ocupa cu capacitatea rațiunii de a domina sentimentele, fiind un amestec interesant de cultură ebraică și elenistică, mult influențată de filosofia lui Platon și Aristotel. Pe noi ne interesează aici faptul că *era prima lucrare filosofică tradusă în limba română* [7].

După 1664 începe o nouă etapă în viața lui Nicolae Milescu, cu câțiva ani petrecuți în diferite țări și capitale europene. Un prim popas îl face la Berlin, la curtea marleui elector de Brandenburg, Friedrich Wilhelm. De acolo, în 1666, probabil invitat de primul său protector, domnitorul Gheorghe Ștefan, se îndreaptă spre Stettin, în Pomerania, lângă Marea Baltică (azi Szczecin în Polonia), unde se stabilise fostul domn al Moldovei, sub protecția regelui Suediei Carol al XI-lea (1660-1697). De acolo, Gheorghe Ștefan îl trimite într-o misiune pe lângă acest rege, la Stockholm, în 1666. Acolo l-a cunoscut pe ambasadorul Franței în Suedia, marchizul Simon Arnauld de Pomponne, viitor ministru de externe al regelui Ludovic al XIV-lea („regele soare”); acesta era nepot de frate al lui Antoine Arnauld (1612-1694), figură marcantă a culturii și a teologiei franceze din secolul al XVII-lea, fost profesor la Sorbona, apărător al teologului și episcopului olandez Cornelius Jansenius († 1638), care a creat așa-numita mișcare „jansenistă” (sau jansenismul) care cerea revigorarea credinței și evlaviei catolice, ridicându-se mai ales împotriva călugărilor iezuiți.

Deși condamnată de scaunul papal, mișcarea jansenistă – cu centrul la Port Royal, lângă Paris - s-a răspândit curând în Franța și în Țările de Jos, grupând în jurul ei mulți cărturari francezi, fie clerici, fie mireni. Între altele, Antoine Arnauld a purtat o lungă polemică cu un pastor calvin, Jean Claude în legătură cu anumite teme teologice controversate, inclusiv cea privitoare la prefacerea (transsubstanțierea) darurilor de pâine și vin în Trupul și Sângele lui Hristos în Sfânta Împărtășanie (euharistie). Întrucât Claude susținea că ortodocșii și calvinii au aceeași părere cu privire la „prefacere”, ambasadorul pomenit mai sus, l-a rugat pe Milescu să scrie un scurt tratat, în care să expună învățătura ortodoxă cu privire la prefacerea darurilor. Și astfel, Milescu a redactat, în limba greacă și apoi în latină, o lucrare intitulată *Enhiridion sive Stella Orientalis Occidentali splendens, id est sensus Ecclesiae Orientalis, scilicet graece de transsubstantione corporis Domini*,

aliisque controversiis... (Manual sau Steaua Răsăritului strălucind în Apus, adică părerea Bisericii răsăritene ortodoxe despre prefacerea trupului Domnului și despre alte controverse).

Lucrarea a fost trimisă la Paris, unde Antoine Arnauld și prietenul său, teologul Pierre Nicole (1625-1695) au publicat versiunea latină, în lucrarea lor intitulată *La Perpetuité de la foi de l'Eglise catholique touchant l'Eucharistie* (Paris, 1669, ed. II în 1704 și alte ediții), ca răspuns la opiniile lui Jean Claude (era prezentată sub titlul: *Ecrit d'un seigneur moldave sur la croyance des grecs*). Nu intrăm în analiza teologică a lucrării, ci vom reține doar faptul că, deși era o „mărturisire de credință” particulară, neaprobata de Biserică, totuși prezenta corect învățătura ortodoxă, fiind considerată una din cele mai valoroase lucrări dogmatico-apologetice din secolul al XVII-lea. În afară de aceasta, mai trebuie reținut faptul că doar cu doi ani înainte, deci în 1667, se tipărise la Amsterdam, în grecește, lucrarea unui alt umanist moldovean, *Mărturisirea ortodoxă a mitropolitului Petru Movilă al Kievului*. Erau primele lucrări românești tipărite în Apusul Europei [8].

În vara anului 1667 Nicolae Miclescu era la Paris, încercând să obțină sprijin diplomatic pentru reînscăunarea domnitorului Gheorghe Ștefan. În curând acesta moare (ianuarie 1668), încât Miclescu se reîntoarce în Moldova, unde domnea Iliș Alexandru (1666-1668).

În decembrie 1669 i se semnalează prezența la Constantinopol (Istanbul). Acum, cărturarul moldovean a intrat în legătură cu cercurile diplomatice engleze, îndeosebi cu pastorul anglican al ambasadei, eruditul teolog și orientalist Thomas Smith. La rugămintea acestuia, Miclescu i-a oferit câteva modele de texte bisericești în *limba română* (dar cu alfabet chirilic și cu explicarea literelor): Tatăl nostru, Simbolul credinței etc. Manuscrisul respectiv a ajuns în Biblioteca Bodleiana din Oxford. Același text al rugăciunii Tatăl nostru a fost oferit de Nicolae Miclescu unui alt prieten, eruditul suedez George Stiernhielm (1598-1672), care l-a introdus într-o prefață (care se ocupa cu originea limbilor) la *Evanghelia lui Ulfila al goților* (unul din creștinătorii acestora), tradusă parțial și pe pământul românesc de azi, publicată la Stockholm în 1671 [9].

În anul 1671, începe o nouă etapă – și ultima – din viața lui Nicolae Miclescu. La rugămintea țarului Alexei Mihailovici Romanov (1645-1676), adresată patriarhului Dositei al Ierusalimului de a-i trimite un cărturar ortodox, cunoscător de limbi străine, îi recomandă elogios tocmai pe Nicolae Miclescu. Pe lângă faptul că îl prezenta ca bun cunoscător al limbilor latină, greacă și slavonă și un bun ortodox, patriarhul mai scria că „a străbătut multe țări și împărății pentru a se instrui și este ca un hronograf în care sunt adunate toate lucrurile din lume; în zadar s-ar căuta un om asemănător” [10]. Așadar Miclescu pleacă pentru totdeauna din orașul Istanbul și ajungând la Adrianopol, primește câteva scrisori către țarul Rusiei și către regele Poloniei de la marele dragoman al Porții otomane Panaitot Nicusios. La 5 februarie părăsea Adrianopolul, trece prin Ungaria, apoi ajunge la Varșovia, îndeplinindu-și misiunea încredințată. La 23 mai 1671 trecea granița rusească pe la Smolensk.

Ajuns la Moscova, a fost numit funcționar (translator) în Departamentul solilor (Posolski prikaz), condus de alt om de cultură, Artemon Matveev. Miclescu va deveni și profesorul fiului acestuia, Andrei, mai târziu ministru al Marinei, în timpul țarului Petru cel Mare; în curând va ajunge șeful traducătorilor din acel Departament, i se acordă cetățenie rusă (1673) și se căsătorește cu o moscovită, având doi copii.

La Moscova a compilat sau a tradus o serie de lucrări cu profil istoric, filosofic și teologic, unele chiar pentru țarul Rusiei. Între altele, notăm *Aritmologia și Etica*, o carte filosofică cu precepte morale și fapte disparate, clasate cu ajutorul cifrelor (1672). Era tradusă din limba latină după cărturarii germani Johann Lauterbach și Joachim Camerarius (1500-1574), fost profesor la Leipzig și Tübingen, un promotor al luteranismului în Germania (redactase împreună cu Filip Melancton *Confesiunea de la Augsburg* din 1530) [11]. Mai târziu, în 1698, a tradus în rusește cartea lui Simion al Tesalonicului, *Dialog împotriva ereziilor*.

Tot în primii ani de activitate din Rusia a mai tradus sau compilat și alte lucrări, între care: *Hrismologhionul*, o carte istorică parenetică, *Vasiliologhionul* (1673-1674), care prezintă faptele

unor cârmuitori celebri din Orientul antic, *Genealogia împăraților sau regilor și prinților spanioli, francezi, englezi, danezi, polonezi, suedezi și a dogilor Veneției* (tradusă în rusește după o operă occidentală, ajutat de Petre Dolgov), *Genealogia marilor împărați și prinți ruși* (redactată în limba latină la Viena și tradusă de Miclescu, ajutat de același Dolgov, în rusește), *Cartea despre ieroglife, Cartea despre sibile și despre profețiile lor, Cartea despre cele nouă muze și despre cele șapte arte liberale* etc. I se atribuia și un *Lexicon greco-latino-slav* [12].

Am lăsat la urmă două dintre lucrările lui Nicolae Miclescu și anume cele legate de misiunea sa în China, ca trimis al țarului Alexei Mihailovici Romanov, o misiune politică, economică și de informare. Autoritățile rusești trebuia să stabilească relații politice cu China, urmărindu-se și găsirea unui drum mai bun prin Siberia spre China, care să faciliteze și relațiile economice. Încredințându-i-se o asemenea misiune, Miclescu a cercetat timp de un an documente din arhiva instituției în care lucra (Posolski Prikaz), cărți referitoare la China, între care și cea a lui Marco Polo („Marco Pavel”, cum îl numea el), lucrările iezuitului Martinus Martini *De bello tartarico* (Anvers 1654) și un *Atlas Siniensis* (Amsterdam 1655), însemnările de călătorie ale unor olandezi; a stat de vorbă cu membrii unor misiuni diplomatice anterioare.

Cei aproximativ 40 de membri ai „ambasadei” condusă de Miclescu – ridicat la rangul de „polcovic” (colonel) – între care doi „dvorianini” (curteni), doi secretari, un medic, un cunoscător al metalelor prețioase (bijutier), soldați (mai ales cazaci) și slujitori -, au plecat din Moscova la 3 martie 1675. La 30 martie au ajuns la Tobolsk, pe atunci centrul administrativ al Siberiei, unde Miclescu a primit informații prețioase de la un călugăr catolic croat aflat acolo. Li s-au alăturat acum alți peste 50 de oameni, între care și un preot. Abia la 2 mai 1675 au părăsit localitatea; cu această dată Miclescu începe jurnalul zilnic al misiunii sale. Din Tobolsk își continuă călătoria pe vase vâslite cu lopeți („doșcianicuri”) pe râurile Irtiș (Irtici), spre nord, până la confluența acestuia cu fluviul Ob (Obi). În continuare, au călătorit tot pe râuri: Obi, Ket, Enisei, Angara (inclusiv lacul cu același nume), lacul Baical, râurile Selenga, Naun și altele, cele mai multe fiind situate între munți. În sfârșit, la 13 ianuarie 1676 a ajuns la fortul Nevrinsk, apoi la granița cu China, după ce străbătuse o bună parte din Siberia. O parte din slujitori rămân la Nevrinsk, câțiva fuseseră trimiși pe parcursul călătoriei la Moscova cu rapoarte către țar. Formalitățile pe care le-au întâmpinat din partea autorităților chineze la graniță i-au făcut să aștepte acolo vreo trei luni, până în aprilie, încât delegația a ajuns la Pekin (azi Beijing) abia la 15 mai 1676, străbătând Mongolia.

După numeroase formalități și zile de așteptare, delegația a fost primită la palatul imperial la 4 iunie 1676, când Miclescu a depus scrisorile de acreditare, apoi la 15 iunie, în cadrul unui ceremonial foarte complicat, în fața tânărului împărat al Chinei (bogdihanul), pe care Miclescu îl va descrie apoi în cele mai mici detalii; câteva zile mai târziu Miclescu și câțiva însoțitori au fost invitați la masa împăratului. Discuțiile s-au purtat în limba latină, prin intermediul unui misionar iezuit olandez, Ferdinand Verbiest, care era de ani îndelungați în China.

Relațiile cu „partea chineză” s-au răcit, datorită faptului că Miclescu n-a acceptat să primească darurile pentru țar stând în genunchi și nici n-a primit o scrisoare către țar, în care împăratul i se adresa ca un superior la inferior, și darurile țarului să fie considerate drept tribut. Totuși, până la urmă au fost trimise darurile pentru țar, dar și ordinul ca delegații să părăsească Pekinul la 1 septembrie 1676.

S-au reîntors pe același drum, dar ajungând la Ieniseisk la 7 iunie 1677, Miclescu are o surpriză neplăcută. În urma unor intrigi de la Moscova, delegația a fost oprită din dispoziția noului țar Feodor Alexeevici, au fost confiscate lucrurile de preț și nevoiți să aștepte luni de zile noi ordine de la Moscova. Abia la 5 ianuarie 1678 Miclescu și-a putut relua funcția pe care a deținut-o la Posolski Prikaz.

Deși această misiune diplomatică nu și-a atins obiectivul propus, totuși, în urma ei au rămas două lucrări memorabile redactate de Nicolae Miclescu în limba rusă: *Călătoria prin Siberia de la Tobolsk până la fortul Nevrinsk*, cunoscută, de obicei, sub numele de *Jurnalul de călătorie* sau *Jurnalul siberian* (la care se adaugă și *Raportul* său oficial asupra misiunii) și *Descrierea celei*

dintâi părți a lumii numită Asia, în care se află și împărăția Chinei, cu orașele și provinciile ei (cunoscută sub numele de *Descrierea Chinei*). Erau două lucrări de mare importanță pentru diplomația și economia rusă, dar ele prezintă un interes aparte și pentru cultura rusă, română și europeană. Călătorind pe drumuri necunoscute, printre populații și rase diferite (ostiaci, tătari, nenți, buriati, calmuci, tunguși, mongoli, manciurieni, dar și ruși și cazaci colonizați în Siberia care aveau propriile lor biserici), Milescu descrie detaliat modul lor de viață, ocupațiile și manifestările lor religioase, deci face o primă cercetare a etnografiei Siberiei. În același timp, descrie râurile, lacurile, mlaștinile, stepele, pădurile, munții din jurul lor, fauna și flora, localitățile siberiene, iurtele de nomazi; notează furtunile care i-au surprins, mai ales în zona lacului Baical, pe care îl descrie pe larg.

Mult mai interesantă este *Descrierea Chinei*, deși nu era o lucrare într-un tot originală, căci Milescu a folosit și o serie de lucrări europene anterioare, cum relatam mai sus. Este împărțită în 60 de capitole, în două părți mari: prima parte se ocupă cu „treburile obștești” ale chinezilor și obiceiurile lor, iar în cea de a doua descrie cele 15 provincii ale Chinei, orașele-reședință, râurile, munții, fauna și flora. Descrie cu mult farmec audiențele sale la împărat, cu un ceremonial aparte, discuțiile avute, descrie detaliat reședința acestuia, veșmintele multicolore ale mandarinilor (înalți funcționari), fastul protocolar, modul de organizare a conducerii centrale a statului. Descrie zidul chinezesc, dar și pagoda de porțelan în orașelul Litâng și alte temple [13]. În felul acesta, Nicolae Milescu devine *primul sinolog român* și unul dintre primii în cultura europeană.

Lucrările memorialistice ale lui Nicolae Milescu au circulat în numeroase copii-manuscris, în slavo-rusă, după care s-au făcut traduceri în limba greacă. Una din versiunile grecești a fost revăzută de Hrisant Notaras, viitor patriarh al Ierusalimului și dedicată lui Constantin Brâncoveanu; un alt exemplar s-a copiat pentru Constantin Stolnicul Cantacuzino, unchiul domnitorului. După o versiune grecească s-a făcut și prima traducere românească de către George Sion, (București, 1888); a urmat alta, a lui M. C. Grigoraș, în două ediții (1926 și 1942).

Chiar din timpul vieții lui Milescu, cele două lucrări au ajuns să fie cunoscute chiar și în Apusul Europei. Acest lucru a fost posibil datorită diplomatului francez în Rusia Foy de la Neuville și iezuitului Philipp Avril, care au publicat două lucrări referitoare la călătoria sa în Siberia și China (Paris, 1683, respectiv 1692). În 1685, învățatul suedez J.G. Sparwenfeld îl vizita pe Milescu la Moscova, și a rămas impresionat de cunoștințele sale, considerându-l un „vir perdoctus” (bărbat prea înțelept). A obținut aprobarea să facă o copie după textul rusesc al *Descrierii Chinei* (manuscris păstrat azi în Biblioteca Națională din Paris). În rusește, pe lângă numeroasele copii-manuscris, cele două lucrări s-au tipărit de Iurii N. Arseniev în 1892 și 1896, urmate de alte ediții. În limba engleză s-au tradus de J. Barddeley, care le-a publicat în două volume la Londra, în 1919.

În limba română notăm doar ultima traducere din *Jurnalul siberian* și *Descrierea Chinei*, datorată lui Corneliu Bărbulescu și publicate în câteva rânduri, cu un temeinic studiu introductiv (1956, 1958 și alte ediții).

Încheiem această prezentare succintă a personalității lui Nicolae Milescu, punând în lumină și faptul că în timpul șederii sale în Rusia a continuat legăturile cu mai mulți domnitori din Țara Românească și din Moldova. Milescu se gândea chiar la crearea unei „ligi” a popoarelor creștine ortodoxe împotriva turcilor (în 1695 și 1696 l-a însoțit chiar pe țarul Petru cel Mare într-o campanie militară împotriva cetăților turcești din Crimeea – unde a semnalat urmași ai goșilor (!) – și la Marea de Azov). Constantin Brâncoveanu a trimis în misiuni diplomatice la Moscova pe arhimandritul Hrisant Notaras (viitor patriarh al Ierusalimului), pe Gheorghe Castriotul, pe „ceaușul” David Corbea (fiu de preot brașovean), toți luând legătura și cu Nicolae Milescu.

În 1679, la rugămintea mitropolitului Dosoftei al Moldovei, Milescu a intervenit pe lângă patriarhul Ioachim al Moscovei să-i trimită o tipografie; rugămintea i s-a îndeplinit și tipografia a ajuns la Iași prin căpitanul Ionașcu Bilevici, trimisul domnitorului Gheorghe Duca [14].

Nicolae Miclescu a murit la Moscova în cursul anului 1708. A avut doi fii, Maxim și Nichita, ai căror descendenți au rămas în Rusia, unii mai fiind cunoscuți pe la începutul secolului al XX-lea.

Concluzii

Nicolae Miclescu a fost o personalitate complexă, un poliglot, diplomat, filosof, teolog, memorialist, geograf, etnograf, și nu în ultimul rând primul nostru sinolog, un adevărat „enciclopedist”, care a impresionat pe toți contemporanii săi pentru varietatea și temeinicile sale cunoștințe. Străbătuse două continente, de la Stockholm și Paris până la Pekin, trecând prin numeroase state europene și asiatice, prin mai multe capitale și zeci de orașe de mare importanță istorică, economică și culturală

Era al doilea strălucit cărturar român care și-a pus serviciile în slujba Rusiei pravoslavnice după mitropolitul Petru Movilă al Kievului († 1646). La trei ani de la moartea sa, îi va lua locul un alt mare erudit român care va trăi în Rusia, unde va scrie o bună parte din lucrările sale, care l-au făcut cunoscut în toate cercurile culturale europene: era fostul domn al Moldovei Dimitrie Cantemir. Erau primii enciclopediști români din cultura europeană și care au făcut cinste neamului lor.

Bibliografie

1. Haneș, P., V., *Cercetători vechi și noi despre Nicolae Miclescu*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an. 82, 1964, nr. 5-6, p. 561-588 (și în vol. „Studii de istorie literară, București, 1970, p. 7-42)
2. Panaitescu, P., P., *Nicolas Spathar Miclescu (1636-1708)*, Paris, 1925, 145 p. (extras din „Mélanges d'Ecole Roumaine en France”, I, 1925, p. 135-181; versiunea română: Iași, 1987, XLI + 110 p)
3. Haneș, P., V., *Un tricentenar Miclescu: Cartea cu întrebări*, în rev. „Glasul Bisericii”, an. 21, 1962, nr. 1-2, p. 74-96
4. Cernovodeanu, P., Cicanci, O., *Știri noi despre Spătarul Nicolae Miclescu și relațiile lui cu teologul anglican Thomas Smith*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an. 89, 1971, nr. 3-4, p. 329-330
5. Ursu, N., A., *Dosoftei necunoscut*, în rev. „Cronica”, Iași, nr. 6, 1976
6. Haneș, P., V., *Nicolae Miclescu, traducătorul Bibliei de la București*, în rev. „Glasul Bisericii”, an. 21, 1962, nr. 9-10, p. 942-964 și G. T. Pop, *Biblia în traducerea lui Nicolae Miclescu*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an. 80, 1962, nr. 9-10, p. 958-963
7. Căndea, V., *Nicolae Miclescu și începuturile traducerilor în limba română* în „Limba și literatură”, an. 7, 1963, p. 29-76; inclusă și în vol. său *Rațiunea dominantă. Contribuții la istoria umanismului românesc*, Cluj Napoca, 1979, p. 79-214
8. Ciurea, A., *Mărturisirea de credință a spătarului Nicolae Miclescu*, „Stella Orientalis Occidentali Splendens”, în rev. „Ortodoxia”, an. 10, 1958, nr. 4, p. 511-538
9. Turdeanu-Cartojan, L., *Une relation anglaise de Nicolae Miclescu: Thomas Smith*, în „Revue des Etudes Roumaines”, Paris, 1954, p. 144-152
10. Grecu, Al., *Despre legăturile lui Nicolae Miclescu Spătarul cu Rusia*, în „Studii”, an. 3, nr. 4, 1950, p. 113-120
11. Olteanu, P., *Aritmologia, Etica și originalele lor latine*. Ediție critică, studiu monografic, traducere, note și indice, București, 1982, 408 p., cu un studiu introductiv p. 19-142
12. Olteanu, P., *Aritmologia, Etica și originalele lor latine*. Ediție critică, studiu monografic, traducere, note și indice, București, 1982, 408 p., cu un studiu introductiv p. 42-51
13. Bărbulescu, C., *Jurnalul de călătorie în China*, ed. II, revăzută, București, 1958, XLII + 505 p (include și *Descrierea Chinei*, *Rapoartele* lui Miclescu trimise țarului pe parcursul călătoriei, precum și traducerea lui **G. Sion** din 1888 și alte „anexe”)

14. Panaitescu, P., P., *Despre legăturile lui Nicolae Mănescu Spătarul cu Rusia*, în „Studii”, an. 3, nr. 4, 1950, p. 139-140. A se vedea și **Silviu Dragomir**, *Contribuții privitoare la relațiile Bisericii românești cu Rusia în veacul al XVII-lea*, „Analele Academiei Române”, Mem. Secțiunii Istorice, s. II, t. 34, 1912, p. 1190-1191

UNELE ASPECTE ALE CONTRIBUȚIEI LUI EUGENIU SPERANȚIA, LA DEZVOLTAREA FILOSOFIEI DREPTULUI

ASPECTS OF EUGENIU SPERANTIA'S CONTRIBUTION TO THE DEVELOPMENT OF LAW PHILOSOPHY

Marțian IOVAN

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

Bd. Revoluției, nr.94-96, telefon: 0257/284899; mobil: 0724/100.428

miovan@uvvg.ro

Abstract

As a law philosopher, as a sociologist, as a logician, anthropologist, axiologist and writer belonging to the national culture Eugeniu Sperantia has brought an exceptional contribution in the above stated field especially through the creative revaluating of the elements belonging to the universal culture in the undertaken multidisciplinary analysis-all guided by the everlasting values of the humanity and rationalism. The author of the article synthetically presents some of Sperantia's bright ideas in law and state philosophy such as: the relation between law and society from the historical and structural view, the genesis and law functions, types of legal standards and their acknowledgement, the sense of improving the legal institutions from the historical view, applying the judicial power in correspondence with the idea of justice and fairness. At the same time it is presented Eugenius Sperantia's contribution to the development of the logic of questioning and of the possibilities of using it in realizing the act of justice.

Key words: *categorical imperative, state, justice, the logic of questioning*

Cuvinte cheie: *imperativ categoric, stat, justiție, logica întrebărilor*

Eugeniu Speranția a trăit în perioada 1888-1972, afirmându-se cu predilecție pe planul creației științifice și filosofice, în calitate de dascăl la Universitatea clujeană, mai ales în perioada interbelică, inclusiv pe intervalul celui de-al doilea război mondial. Unele dintre publicațiile sale au fost cunoscute în spațiul cultural european, fiind traduse în limbile franceză, italiană și germană sau cu ocazia participării la conferințe științifice și filosofice în diferite capitale culturale ale Europei.

Ca filosof, sociolog, scriitor și un fecund gânditor în domeniul filosofiei dreptului, Eugeniu Speranția a avut preocupări pe o paletă tematică foarte largă străbătută de un puternic filon umanist. Pe fundalul unei ample sinteze de filosofie a istoriei devenirii umane, Speranția a elaborat o concepție despre stat și drept originală, dându-ne-o în lucrări precum: *“Apriorismul pragmatic”*, vol. I-II, 1912-1922; *“Les fondements métaphysiques du droit positif”*, 1931 [1]; *“Lecțiuni de enciclopedie juridică”*, Cluj, 1936 [2]; *“Viață, spirit, drept și stat”*, 1938; *“Mic tratat despre valori”*, 1942; *“Introducere în Filosofia Dreptului”*, Sibiu, 1944; *“Conștiința morală ca direcție ortogenetică a existenței umane”* etc.

Concepția filosofică despre drept a lui Speranția este integrată organic în **concepția lui despre lume și societate în ansamblu**. Viața spirituală ni se înfățișează sub două aspecte: unul subiectiv sau individual și altul obiectiv sau social; din interacțiunile strânse dintre acestea va rezulta dezvoltarea, îmbogățirea lor continuă. Personalitatea nu poate să se formeze și să progreseze decât în cadrul unei societăți organizate, bine normate juridic; la fel, societatea nu va putea ajunge la un înalt grad de organizare decât printr-o muncă și activitate laborioasă, fecundă și ordonată a personalităților dinăuntru ei. Nu va putea fi justiție, ordine de drept într-o societate în care indivizii sunt lipsiți de consecvență logică, dar nici disciplină și consecvență individuală nu poate fi într-o societate lipsită de ordine și justiție. În orice caz, cele două aspecte ale spiritualității cresc organic, se dezvoltă împreună.

Pentru a înțelege **mersul istoric al justiției în lume este nevoie de filosofie**. În acest sens, E. Speranția aduce o sumă de argumente, ancorate în spiritul european al timpului său, în favoarea reconsiderării misiunii filosofiei dreptului: “cine vrea însă să înțeleagă deplin **ce este** ordinea de Drept și Dreptul, pentru a defini Dreptul prin **esența** lui, cine vrea să-și dea seama de locul pe care-l deține Dreptul în ansamblul vieții noastre, de resorturile sufletești care-l cer, îl crează și-l mănuiască, cine vrea, în fine, să descopere care sunt condițiile justificării și ale obligativității normelor juridice de drept trebuie să cerceteze întreg edificiul acelei discipline speculative, pe care o numim “Filosofia Dreptului” (sau “Filosofia juridică”), cu diviziunile și subdiviziunile ei” [3]. Diferitele probleme pe care le ridică filosofia dreptului nu au însă dezlegări, soluții definitive. Construcțiile teoretice ale filosofiei dreptului sunt destinate **să aplaneze interminabilele conflicte ale spiritului nostru cu el însuși**, contradicțiile între termeni, conceptele și convingerile pe care și le-a elaborat. Evitarea contradicțiilor interne e pentru minte ceea ce evitarea durerii e pentru trup. Explorarea filosofică va continua apoi să caute dacă viața Dreptului, luată în totalul ei universal, conține principii în jurul cărora se structurează și evoluează întregul drept, în ce constă normativitatea în genere și derivația celei juridice, care este esența raportului dintre logic și just, dintre juridic, social și spiritual, dintre drept, stat și națiune.

În concepția sa despre stat și drept, E. Speranția nu exclude factorii apriorici, transcendențiali referitori la **geneza și funcțiile dreptului**. Dreptul ni se înfățișează ca un produs spiritual, sintetic, ce tinde permanent spre un maxim de armonie și consecvență; *vis-a-vis* de aceasta, filosofia dreptului va trebui să se intereseze în primul rând de problematica spirituală. Spiritul își crează anumite imperative universale și necesare, care reprezintă condiții ale raționalității [4]. O astfel de **manifestare spirituală este normativitatea** - dimensiune constitutivă a ființei omenești care explică nevoia firească a oamenilor de a se supune normelor. În toate acțiunile pe care oamenii le întreprind, ei își dau seama că există anumite direcții care trebuie urmate și anumite limitări care

trebuie respectate. “Știm că nu ne putem îngădui orice și că nici nu trebuie ca cineva să-și poată îngădui orice pe lume, constatăm întotdeauna și peste tot că ceva trebuie să fie sau să nu fie. Tot ce intră în câmpul atenției noastre este supus unei evaluări, tot ce e obiect al conștiinței este inevitabil supus unei aprecieri..., orice fapt ori lucru este o valoare sau o non-valoare” [5]. Prin urmare, o normă infailibilă ne apare ca dominând peste tot în lumea noastră: nu ca ”lege naturală”, ci ca imperativ ordonator al lucrurilor; norma aceasta este **norma universalei normări**, este norma normelor, legea legilor - fapt ce constituie un **imperativ categoric**. Din punct de vedere logic, toate imperativele descind din acesta și sunt formal justificate de el. Imperativul normării universale nu precizează ce norme concrete vor regla acțiunile oamenilor, dar, în orice caz, conține în sine necesitatea ca în toate împrejurările o anumită normă să fie respectată. Într-un plan social mai concret, viața oamenilor ar putea fi reglată fie de principii morale, de programe, moravuri, ceremonialuri, etichetări, fie de norme juridice, de norme tehnice etc. Dar, toate acestea constituie variante ale normei generale: “*viața socială trebuie să fie normată*” spre a fi înfăptuită justiția. Orice încercare de îngrădire a universalității vreunei norme constituie pentru spirit o înfrângere a exigenței sale fundamentale.

Grație imperativului universalității, Eul va concepe pe “*alter*” ca pe o exteriorizare a sa proprie; oricare persoană atribuie unui “*alter*” aceeași poziție de scop în sine și aceeași cerință de a se supune unei norme universale. Din aceste premise decurg: 1. Exigența egalității de “drepturi”; 2. Exigența “reciprocității” și 3. Exigența “compensației”.

Speranția nu s-a limitat doar la enunțarea **imperativelor juridice**, ci a înfățișat în mod sistematic forma pe care acestea o iau în viața socială. Înăuntrul acestora se observă două tendințe puternice: cea de a poseda bunuri materiale și, o alta, de a poseda bunuri spirituale. Tendința dintâi amplifică egoismul oamenilor, învrăjbește și amenință coeziunea socială, în timp ce cea de a doua îi apropie sufletește pe oameni, intensifică socialitatea lor. Stăvilirea, temperarea efectelor contradictorii ale celor două tendințe, care vin să amenințe coeziunea vieții sociale, stă în puterea spirituală a comunității umane. Aceasta va interveni în reglarea tendinței de posesiune a bunurilor materiale prin anumite norme. Viața socială nu se va putea dispensa de norme; altfel ea ar deveni precară. Deci, dreptul este o necesitate, este o creațiune rațională și intențională, asemănându-se într-o privință cu construcțiile tehnice. Dar, natura dreptului nu poate fi înțeleasă decât ținând seama de natura spiritului, care este întotdeauna absolut și universal. Spiritul nostru este sursa imperativelor inițiale și apriorice ale dreptului, din aplicarea cărora în ordinea socială va rezulta **justiția**. Justiția, în sens social, este o ordine socială perfect consecventă cu principiile normative admise de spiritul nostru. Conformitatea cu o normă general - admisă, consecvența logică față cu ea, fie în deducerea teoretică a altor norme particulare, fie în traducerea ei într-o acțiune, constituie justiția. O sentință este justă atunci când e conformă cu o regulă de drept consacrată. O regulă de drept e justă ea însăși atunci când e conformă cu o alta mai generală sau cu un principiu dinainte cunoscut și admis. Inconformitatea apare ca injustiție. Administrarea justiției e, în primul rând, o analiză logică - argumenta E. Speranția.

Aplicate raporturilor sociale concrete, imperativele justiției, împreună cu justiția ca valoare perenă, dobândesc relativitate. Justiția este relativă pentru că ea nu poate să fie aceeași peste tot, pentru că ideologiile și tradițiile se schimbă după loc și timp. Dreptul pozitiv este un ansamblu de construcții istorice schimbătoare, condiționate de împrejurări. Mai mult decât atât, în variate timpuri istorice, ideologiile și tradițiile au putut da normelor apriorice unele interpretări, accepții sau circumstanțieri care le-a denaturat și obnubilat sensul propriu, astfel încât ordinea juridică pozitivă a fost întinată de grave injustiții. Totuși, credea Speranția, “există și unele fundamente universale și eterne ale Justiției: sunt convingerile normative apriorice, care decurg din structura minții omenești în genere. Conformitatea cu ele constituie justiția socială, absolută și universală” [6]. Astfel de norme apriorice care decurg din însăși structura minții noastre și ni se impun în chip categoric sunt, de pildă: principiul alterității, postulatul lui Grotius recunoscut ca o regulă cardinală a Dreptului - “*respectarea angajamentelor*”, imperativul logic al consecvenței față cu noi înșine,

principiul creștinesc care cere “*să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși*” sau imperativul respectării persoanei omenești, persoana omenească fiind privită ca valoare supremă și ca arbitru al propriilor sale valori, deci ca finalitate autonomă, intrinsecă.

*

* *

Dreptul, ca totalitate de norme care reglează acțiunile umane și raporturile interpersonale, are printre calitățile sale esențiale pe aceea de a **favoriza socialitatea** și pe aceea de a prezenta întotdeauna în structura sa un caracter de conformitate sau de **consecvență logică față de anumite principii (imperative) prestabilite**. Normele juridice sunt felurite după gradul de generalitate, după gradul de obligativitate; unele par a avea valabilitate axiomatică, altele par a fi legate de arbitrar; unele sunt mai eficiente decât altele; după un alt criteriu - acela al importanței lor pentru coeziunea socială și pentru protecția oamenilor, unele sunt decisive, vitale. Pe acestea din urmă, E. Speranția le-a numit **norme cardinale**. Există însă și norme care au destinația de a asigura sau de a înlesni aplicarea normelor cardinale, numite **norme adventive**.

E. Speranția a distins, după criteriul funcțiilor pe care le îndeplinesc, următoarele tipuri de norme cardinale:

1. **Norme punitive** - cele care prescriu o reacție de sancționare împotriva transgresiunilor.
2. **Norme coercitive** - cele care prescriu constrângeri.
3. **Norme dispozitive** - cele care ordonează anumite acte sau detalii de acțiune, ca regulă generală.
4. **Norme exceptive** - cele care precizează cazurile în care unele norme dispozitive pot fi eludate, fără ca eludarea să fie considerată o infracțiune.
5. **Norme prohibitive** - cele care interzic anumite acțiuni.
6. **Norme permissive** - cele care precizează cazurile în care unele norme prohibitive pot fi eludate, fără ca eludarea să fie considerată infracțiune.
7. **Norme organizatoare** - cele care organizează, adică fixează normele ansamblului de acțiuni care urmăresc scopul esențial al unei “instituții”.

Instituția destinată să asigure aplicarea tuturor acestor tipuri de norme juridice cardinale este **Statul**. Nevoia de normare și de justiție a colectivităților poate fi satisfăcută prin **legiferarea expresă sau intenționată**. Crearea voită a normelor de Drept și a ordinii juridice pozitive implică scopuri ale statului (planuri) și mijloace (proceduri, agenți, puncte de sprijin etc.). Acțiunile de legiferare intenționată sunt reglate de valori, de evaluări, în funcție de care urmează a fi stabilite programe de prioritate. **Valoarea supremă**, către care se îndreaptă acțiunea de legiferare, este cea numită **concordie, pace socială** [7]. Redefinirea și reșezarea valorilor juridice într-o nouă ierarhie de către legiuitor are loc foarte rar în istorie: astfel de evenimente se întâlnesc cu ocazia revoluțiilor sociale, când o nouă ideologie ajunge să domine conștiințele oamenilor. Corespunzător principiilor noii ideologii vor avea loc restructurări profunde în cadrul dreptului, interpretări noi ale normelor juridice tradiționale, vor fi puse în discuție anumite obiceiuri, practici, se poate ajunge chiar la alterarea în mod absurd a unor norme apriorice.

Acțiunile de legiferare pornesc de la o stare de nemulțumire a guvernanților față de societatea (și dreptul) existentă, însoțită de o apreciere negativă, în funcție de care se elaborează un plan, o posibilitate a unei justiții superioare. În acest sens, E. Speranția arăta că “activitatea legiuitoare, fiind o activitate îndreptată asupra unei ordini sociale, presupune o nemulțumire cu această situație dată și urmărirea unei ordini sociale nouă, de superioară valoare. Se înțelege că modul de apreciere, scara de valori proprie legiuitorului și posibilitățile sale de a concepe schimbarea, mijloacele de care se servește și gradul de succes, sunt foarte variabile și depind de un mare număr de factori: facultățile mintale proprii ale legiuitorului, apoi mentalitatea, concepțiile, credințele, obiceiurile și criteriile de apreciere dominante în grupul social respectiv, ele constituind și circumstanțele de care legiuitorul va ține seama și materialul asupra căruia are de acționat, dar și un factor decisiv care, determinând viața conștientă a legiuitorului, determină însăși putința și modul lui de acțiune” [8].

Legile, odată fiind emise, se cer a fi **justificate, acceptate**. O lege, pe cât va fi de acceptată, pe atât va fi respectată. Dacă imperativele juridice sunt acceptate necondiționat, datorită caracterului lor logic, rațional, și nu au nevoie să fie proclamate de legiuitor, atunci normele dreptului pozitiv, care sunt instituite voluntar, vor trebui să convingă, să fie acceptate sau justificate. Cele mai răspândite accepții referitoare la justificarea valabilității dreptului au fost, în istorie, cea religioasă și cea democratică.

Justificarea religioasă a autorității dreptului consideră că legile derivă, într-un fel sau altul, de la Dumnezeu. Cu cât credința religioasă a cetățenilor va fi mai puternică, cu atât mai sigură va fi supunerea lor față de legi, care sunt considerate a fi revelate de voința divină. Speranția observase că, deși accepția religioasă pare a fi perimată pentru timpurile sale, nici o altă justificare nu a putut oferi dreptului pozitiv creat de diverși legiuitori o mai solidă bază decât conformarea mulțimilor pornită din convingere. Pe de altă parte, **accepția democratică** are o întemeiere logică rațională pe filonul de gândire ce i-a avut ca protagoniști pe Marsilio de Padova, pe iluminiști, în frunte cu J. J. Rousseau, pe A. de Tocqueville etc. Aceasta ar putea fi rezumată astfel: “dacă legea este produsul voinței tuturor, dacă ea decretează ceea ce voiesc cu toții, urmează că legea care-l obligă și-l guvernează pe individ nu e decât expresia propriei lui voințe, că nimeni nu e mai liber decât cel ce se supune legii, pentru că numai astfel lucrează conform voinței sale. Cel ce calcă legea se contrazice pe sine însuși..... legea, făcută de toți, voiește binele tuturor și nu poate exista o legiferare mai conformă binelui comun decât cea care emană din voința generală” [9]. Dar, Speranția a considerat această doctrină a legitimității normelor de drept ca având o priză mai mică la mase, fiind **dependentă de nivelul de cultură intelectuală**, de educație a cetățenilor. Dacă justificarea democratică a dreptului ar fi completată de interpretarea religioasă, atunci gradul de acceptare și de conformare a cetățenilor la normele juridice ar fi mai mare. În aceeași ordine de idei, Speranția a adus critici substanțiale referitoare la curente justificative ale dreptului din vremea sa: accepția misticii naționale sau sociale, accepția misticii statului (fascistă, stalinistă etc.), teoria antagonismelor sociale, accepția hedonică, accepția utilitară, implicit cea promovată de pozitivismul juridic.

*
* *
*

Analizând izvoarele formale și materiale ale dreptului, factorii extrinseci și intrinseci care influențează legiferarea, respectarea normelor, schimbările procedurilor și normelor juridice, E. Speranția a extins apoi investigațiile asupra **evoluției istorice a dreptului**. Dreptul, scria el, nu este un dat imuabil, ci ni se înfățișează ca un organism viu, în continuă creștere, prefacere și adaptare. Dezvoltarea istorică a dreptului, ca aspect al vieții omenești, trebuie să se fi aflat sub dominația unor legi generale, a unor legi de evoluție specifice. Astfel de legi naturale ale prefacerilor evolutive, pe care le-a suferit Dreptul de-a lungul vremurilor, sunt paisprezece, dar care nu trebuie înțelese ca absolut valabile în orice împrejurare a istoriei, ci mai degrabă ca tendințe generale. **Legile stabilite de Eugeniu Speranția** sunt următoarele:

1. Legea progresivei intenționalități: Dreptul evoluează printr-o trecere de la instinctiv și automat la intențional;
2. Legea progresivei raționalități: Dreptul evoluează printr-o trecere de la irațional la rațional;
3. Legea trecerii de la legiferarea anonimă la legiferarea realizată de organe determinate;
4. Legea organizării progresive a sancțiunii, care, implicând o intervenție crescândă a intenționalității și raționalității, constituie un corolar al acestor două legi de mai sus;
5. Legea continuității sau adaptării psihologice a noilor instituții la vechea mentalitate;
6. Legea progresivei solidarizări a societății cu individul;
7. Legea evoluției de la particular la universal, susținută și de Giorgio Del Vecchio;
8. Legea treptatei afirmări a personalității omenești sau a trecerii de la “*status*” la “*contractus*”;
9. Legea trecerii de la motive psihologice inferioare la motive superioare;
10. Legea treptatei simplificări a procedurii;

11. Legea îndulcirii și a individualizării sancțiunilor;
12. Legea diferențierii - intrinseci și extrinseci;
13. Legea organizării progresive a funcțiilor de creațiune și de autoconservare a dreptului;
14. Legea mutațiunii funcționale și adaptative.

Toate aceste legi ale evoluției istorice a dreptului s-ar putea reduce, în definitiv, la două legi generale: Dreptul, ca unul dintre aspectele sociale ale vieții, evoluează în mod analog oricărui proces vital; Dreptul, ca fapt spiritual, evoluează prin afirmarea progresivă a spiritualității omenești [10]. Dezvoltarea istorică a dreptului, geneza noilor legi constituie un produs simultan individual și colectiv, ca însăși conștiința omenească în genere. Originea dreptului nu poate sta exclusiv în voința sau în “conștiința colectivă” - el nu poate fi un produs exclusiv natural care să apară numai din “sufletul național”, plasându-se deasupra voințelor individuale, ci orice normă, orice instituție juridică păstrează o urmă, o pecete a minții care a zămislit-o de la început. De aceea, în fiecare lege intenționalitatea și raționalitatea autorului ei persistă ca element fundamental și originar. Astfel, o normă juridică, intrată în uzul popular, figurând între cutumele colectivității, oricât de anonimă se înfățișează la un moment dat, trebuie să fi izvorât cândva dintr-o minte de om care s-o fi dorit, gândit și formulat, pentru a o propaga în mințile și inimile celorlalți.

*

* *

În întregul său discurs filosofic, Eugeniu Speranția **a abordat dreptul în corelație cu statul** - instituția suprapusă instituțiilor unei colectivități. Statul, ca ansamblu coordonat al celor trei puteri (legiuitoare, executivă și judecătorească) se înfățișează ca subordonat ordinii de drept: statul funcționează în serviciul Dreptului. Dar nici Dreptul nu este un scop în sine: el există pentru a asigura justiția și, prin ea, conviețuirea socială, care este o cerință a spiritualității omenești. Aceasta din urmă constituie valoarea supremă ce condiționează toate scopurile și acțiunile conștiente.

Viața oamenilor în colectivitate presupune organizare; organizarea presupune normare juridică; **începuturile organizării politice** a colectivităților umane au fost marcate de apariția tendințelor de normare a funcțiilor de creație și de apărare a normelor înșile. De aceea, organizarea politică este sinonimă cu organizarea de bază a Statului. Ca instituție, statul presupune: a) un ansamblu sistematic de acțiuni sociale; b) acțiunile sale converg spre un scop determinat; c) acțiunile statului se desfășoară corespunzător unor norme prestabilite. Fiind o instituție, statul nu poate fi o sumă de indivizi, nici un grup social, nici nu poate fi identic cu națiunea (cu “națiunea organizată”). **Scopul fundamental al Statului** este de a asigura un maximum de justiție, pentru un maximum de socialitate. În acest sens, Statul crează și apără normele care constituie ordinea de drept iar pentru această misiune el are să urmeze anumite norme ale creațiunii și apărării normelor.

Statul, ca instituție destinată să organizeze normațiunea juridică, **se autoreglează aplicând normele adventive**. Prin tot ce statul face, el se va subordona imperativului aprioric și cardinal de a îndeplini nevoia de justiție. De aceea, toate organele și instituțiile statului compun o configurație concentrică **al cărei pivot este nevoia de justiție**. În slujba acestei nevoi, statul își crează și dispune de “forța publică” - garanția stabilității, a realizării scopurilor ce înlesnesc spiritualitatea. Statul apără întotdeauna o ordine de drept și o anumită spiritualitate. Dreptul, ca sistem deductiv de norme sociale, asigură acel maxim de socialitate într-o colectivitate. De aceea, atâta cât se va întinde Statul într-o colectivitate, atâta se va întinde și puterea legilor sale și viceversa. Prin urmare, nimic nu primejduiește mai mult unitatea unui stat decât lipsa de unitate a legislației sale.

Grupul social înăuntrul căruia se exercită valabilitatea dreptului nu este însă determinat totdeauna numai din punct de vedere spațial, geografic, ci pot exista determinări sub diferite alte raporturi: de pildă, cele etnice, psihologice etc. Există state federale, state poliglote, polietnice, heteroetnice. Dar, între diferitele tipuri de state, cele cu caracter național bine conturat posedă anumite avantaje asupra celor heteroetnice. “Fiecare națiune reprezintă o anumită unitate, prin similaritatea relativă a predispozițiilor și înclinărilor temperamentale, datorită și fondului antropologic comun, dar mai ales datorită unei anumite mentalități specifice pe care a creat-o

circulația unor anumite concepții, credințe și aspirații acreditate, acclimatizate în sânul ei. E vorba mai ales de un anumit “regim” spiritual în care un număr de generații a fost alimentat și care a prezidat la dezvoltarea sufletească a tuturor, sau a tipului “mijlociu”. Conviețuirea îndelungată presupune similarități și le și crează. De aceea fiecare națiune posedă o anumită afinitate mai pronunțată pentru un anumit tip de ordine socială și juridică. Ea se poate, desigur, să fie și altceva decât rezultatul natural al predispozițiilor antropopsihologice și, de pildă, produsul unei orientări sau educații politico-juridice pe care i-au dat-o secolele” [11]. Așadar, fiecare națiune înclină spre o anumită ordine juridică și socială potrivită structurii ei psihofiziologice, tradițiilor, mentalităților, condițiilor ei specifice de a fi. De aceea, statul național are șansele cele mai multe să constituie organizarea politică cea mai unitară și de cea mai mare omogenitate posibilă în aspirațiile și mentalitatea sa. Într-însul, în ordinea sa juridică, sunt cele mai multe șanse ca persoanele individuale să-și afle climatul cel mai adecvat, ca legile, normele de viață socială, să pară mai firești, mai conforme cu cerințele mintale și sufletești ale tuturor și, deci, ca abaterile să fie mai puțin frecvente. Prin aceasta, statul național apare ca formațiunea socială care servește în modul cel mai direct și comod conviețuirea și spiritualitatea omenească în genere, deoarece oferă fiecăruia mediul social cel mai apropiat felului său de a fi [12].

Eugeniu Speranția a aprofundat investigațiile teoretice asupra statului și dreptului printr-o originală **analiză a funcțiilor acestora**. Puterea executivă și cea juridică a statului are menirea de a aplica și veghea la respectarea normelor juridice. Deosebirea esențială dintre aceste două puteri ar consta în aceea că puterea executivă are în sarcina sa aplicarea normelor adventive referitoare la funcționarea organelor instituționale ale statului, pe când puterea judecătorească veghează la aplicarea tuturor normelor (cardinale și adventive). Prioritatea istorică și prevalența socială le deține integral puterea judecătorească.

*

* *

Atribuțiunea organelor de justiție este aceea de a defini dacă o anumită acțiune este dreaptă sau nu, adică dacă, după criterii logice, este conformă cu dispozițiile juridice și cu tabla valorilor juridice consacrate. Cunoscându-l pe “*jus*”, judecătorul are o menire analoagă aceleia a botanistului care, stăpânind întreaga sistematică a domeniului studiat de știința lui, va determina mai întâi clasa, apoi specia, în final varietatea unui vegetal. Mersul gândirii este de tipul raționamentului silogistic. În principal, raționamentul judecătorilor ar avea următorul traseu: notând cu “A” un tip general de fapte sau de interese, cu “a” un caz special (o acțiune concretă) al unei persoane și cu “B” o anumită apreciere pe care Dreptul în vigoare o acordă unui caz sau unei acțiuni, orice silogism judiciar ar avea următoarea formă logică: “Dacă toți “A” trebuie să fie tratați în modul “B”; dacă faptul “a” este un “A”, urmează că faptul “a” trebuie tratat în modul “B”. Rolul esențial și strict considerat al judecătorului stă într-o operație logică, într-o subsumare a cazurilor particulare în regulile juridice, totdeauna generale. Sub acest aspect, judecătorul apare ca o simplă “mașină de subsumare” [13]. Dar, în realitate, atribuțiunile judecătorului sunt mult mai complexe, nu pot fi reduse la o simplă schemă silogistică, la o activitate repetitivă, mecanică.

Activitatea judecătorului are asemănări esențiale cu aceea a legiuitorului: sentința fiind un fel de normare a cazurilor concrete, după cum legiferarea este un fel de sentință ce se adresează unei clase de raporturi sociale, luate în genere. Într-un fel și legiuitorul procedează tot printr-un raționament silogistic: el pornește de la anumite principii generale, fie ele principii apriorice ale Dreptului, fie principii ale Eticii, fie convingeri socialmente acceptate. În continuare, va proceda deductiv spre enunțuri cu o generalitate mai restrânsă, aplicabile unor clase de acțiuni mai precis specificate.

Realizarea misiunilor justiției își extrage premisele majore din ansamblul Dreptului pozitiv în vigoare. Cum acest drept are un caracter evolutiv, schimbător de la un popor la altul, nu va rezulta concluzia că justiția și ideea de Dreptate vor fi total diferite în spațiu și în timp astfel încât ceea ce reprezintă dreptate într-un loc anume va constitui nedreptate într-un alt loc. Dimpotrivă,

există anumite constante în spațiul justiției, anumite principii care normează însăși prestațiile judecătorului în genere, de respectarea cărora va depinde caracterul just și echitabil al sentinței. Astfel de permanențe juridice fundamentale pot fi împărțite în **prezumțiuni ale echității și imperative necesare**, derivate logic din primele. Principalele prezumții ale echității sunt **autoritatea lucrului judecat** (*“res judicata pro veritate habetur”*) - ceea ce înseamnă că numai atunci când sentința a devenit sau a rămas definitivă, ea e prezumată ca reprezentând adevărul și dreptatea necontestabile, și **neprezumabilitatea răului**. Primul principiu este strâns corelat cu cel al *“drepturilor câștigate”* și cu cel al *“neretroactivității legilor”* iar cel de-al doilea poate fi formulat pozitiv ca prezumare apriorică a binelui, adică *“până la proba contrarie, orice persoană trebuie considerată ca fiind de bună credință și animată de bune intenții”* sau *“până la proba contrarie, oricine e inocent”*, din care decurg imperativele judiciare: *“cel ce acuză trebuie să dovedească”* și cel al *“responsabilității exclusiv individuale”*.

Funcția judecătorească nu este una pur silogistică, deductivă, ci una, în fondul ei, de creație prin care judecătorul continuă activitatea legislatorului animată de spirit inventiv. Cariera juridică, în genere, nu poate fi considerată ca fiind exclusiv intelectuală, legată de o logică universală, pentru că juristul nu lucrează cu o materie moartă, neînsuflețită, ci are de a face cu frământările simțirii omenești, cu dezlănțuirile suferințelor și patimilor, cu aspirațiile, dar și cu mizeriile nenumărate ale vieții de om. Prin urmare, juristul își va regla comportamentul profesional prin raportarea la o logică generală, la un univers al normelor ce-i sunt exterioare, dar pe glasul elanurilor propriului suflet. Iubirea de oameni este o forță sufletească a juristului care l-ar putea așeza și menține pe liniile dictate de Justiție. De aceea, conchidea Speranția, emblema cea mai grăitoare a Justiției ar fi nu balanța de prăvălie, ci *“o inimă înaripată, în zbor pe cerul înstelat”* [14].

*

* *

Eugeniu Speranția a avut și o contribuție indirectă la dezvoltarea filosofiei dreptului, prin teoria sa referitoare la **cunoștințele relatate** și aportul său la **logica întrebărilor**. Trăind în contact cu semenii, fiecare om pune la dispoziția celorlalți elemente ale experienței sale deschizând o cale nouă și originală de dobândire a cunoștințelor: calea cunoștinței relatate. Valabilitatea acestor cunoștințe (atât de importante în practica juridică) depinde de doi factori: a) **verosimilitatea**, care în esență se reduce la constatarea conformității dintre cunoștința relatată și alte cunoștințe, anterior achiziționate, referitoare la fapte analoage; b) **autoritatea sursei** care constă în: 1) presupuziția că sursa însăși a obținut informația pe o cale logică și într-o măsură materialmente suficientă; 2) presupuziția unei transmisiuni inalterate a cunoștințelor valabil obținute. Acești doi factori constituie baza instrucției judiciare, a documentării indirecte, a oricărei convorbiri între persoanele aparținătoare unei comunități.

În ce privește autoritatea sursei cunoștințelor relatate - aceasta poate fi fondată pe exactitatea dovezilor repetate (pe inducție) sau pe circumstanțe extralogice (stări afective - de pildă), cum ar fi sugestia, fascinația, prestigiul etc. Cea mai importantă justificare extralogică a surselor cunoștințelor relatate este cea de care se bucură concepțiile, enunțurile unanim acreditate în cadrul unei colectivități. Cunoștințe relatate, cu o bază extralogică și cu o eficiență uneori imensă, pot fi: opinia publică, credințele curente și dominante în grup, tradițiile, mentalitățile etc. Faptul de a acorda credit cunoștințelor relatate de alții, de a avea un coeficient de credibilitate în astfel de relații, este o atitudine mintală fundamentală care a făcut posibilă în proporții uriașe comunicarea interindividuală. Valabilitatea și valoarea acestei comunicări evoluează gradual, pentru că, oricâte decepții vor avea oamenii de pe urma relatărilor, oricât de rare sunt relatările exacte, complete și corecte, totuși încrederea general umană într-o profundă veridicitate esențială și constituțională a sufletului omenesc rămâne nezdruccinată.

Cum profesia de jurist implică o măiestrie în utilizarea cuvântului, a dialogului, a comunicării euristice, contribuția lui Eugeniu Speranția la fundamentarea **logicii întrebărilor** își va putea găsi aici o amplă aplicabilitate. El a constatat absența din logicile clasice a unui capitol esențial - acela

referitor la propozițiile interogative, care exprimă judecăți cu totul diferite de preocupările curente ale logicienilor, exprimă în primul rând judecăți dinamice în opoziție cu judecățile statice. Astfel de propoziții interogative sunt vitale pentru progresul științelor; pentru evitarea erorilor, pentru exprimarea problemelor.

Întrucât nu numai istoria științelor, ci și întreaga jurisprudență, practică juridică, sunt compuse din serii de propoziții interogative și de soluții care se implică, se sprijină mutual, rezultă cât de important ar putea fi studiul temeinic al judecăților interogative. Scopurile principale ale acestuia ar putea fi: 1) să analizeze, să clasifice judecățile de tip interogativ pentru a aprofunda cunoașterea despre procesul de descoperire a adevărului; 2) să stabilească tipul de răspuns adecvat cerut de fiecare specie de propoziție interogativă; 3) să cerceteze condițiile posibilității unei soluții complete a diferitelor tipuri de chestiuni; 4) să constate dacă elementele răspunsului se găsesc anticipate, implicate în termenii chestiunii. Aprofundând explicațiile în acest domeniu, Eugeniu Speranția a devenit un pionier al problematologiei formale sau al logicii întrebărilor. Un astfel de capitol al cunoașterii are aplicabilitate nu numai în retorica avocațească, ci și în capacitatea juristului de înaltă ținută profesională de a stăpâni și practica arta conversației.

Concluzii

Ca filosof al dreptului, ca sociolog, logician, antropolog, axiolog și scriitor aparținător culturii naționale, Eugeniu Speranția a adus o contribuție de excepție în domeniile amintite, în special prin valorificarea creativă a elementelor culturii universale în analizele multidisciplinare întreprinse – toate ghidate de valorile perene ale umanismului și raționalismului.

Autorul articolului prezintă sintetic câteva dintre ideile strălucite ale lui Speranția în domeniul filosofiei dreptului și statului, cum sunt: raportul dintre drept și societate în plan istoric și structural, geneza și funcțiile dreptului, tipologii ale normelor juridice și legitimarea acestora, sensul perfecționării instituțiilor juridice în plan istoric, funcționarea puterii judecătorești în raport cu ideea de dreptate și echitate. Totodată, este prezentată contribuția lui E. Speranția la dezvoltarea logicii întrebărilor, a posibilităților de utilizare a acestora în realizarea actului de justiție.

Bibliografie

1. Speranția, E., *Les fondements métaphysiques du droit positif*, 1931
2. Speranția, E., *Lecțiuni de enciclopedie juridică* Cluj, 1936
3. Speranția, E., *Introducere în Filosofia Dreptului*, Sibiu, 1944, p. 275
4. Speranția, E., *Principii fundamentale de filosofie juridică*, Cluj, 1936, p. 16-17
5. Speranția, E., *Introducere în Filosofia Dreptului*, Sibiu, 1944, p. 283
6. Speranția, E., *Introducere în Filosofia Dreptului*, Sibiu, 1944, p. 292
7. Speranția, E., *Introducere în Filosofia Dreptului*, Sibiu, 1944, p. 321
8. Speranția, E., *Introducere în Filosofia Dreptului*, Sibiu, 1944, p. 312
9. Speranția, E., *Introducere în Filosofia Dreptului*, Sibiu, 1944, p. 315
10. Speranția, E., *Introducere în Filosofia Dreptului*, Sibiu, 1944, p. 398
11. Speranția, E., *Introducere în Filosofia Dreptului*, Sibiu, 1944, p. 418
12. Speranția, E., *Introducere în Filosofia Dreptului*, Sibiu, 1944, p. 418 – 419
13. Speranția, E., *Introducere în Filosofia Dreptului*, Sibiu, 1944, p. 421
14. Speranția, E., *Introducere în Filosofia Dreptului*, Sibiu, 1944, p. 430
15. Bagdasar, N., *Istoria filosofiei românești*, Profile Publishing, București, 2003, p. 346-353
16. Ianoși, I. (coordonator general), *Dicționarul operelor filosofice românești*, Humanitas, București, 1997, p. 168-169
17. Iovan, M., *Tradiție și modernitate în filosofia dreptului*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2003

18. Speranția, E., *Mic tratat despre valori*, în vol. *Axiologie românească. Antologie*, ediție, studiu introductiv, note și comentarii de Mircea Măciu, Editura Eminescu, București, 1982, p. 323-350
19. Speranția, E., *Introducere în Filosofia Dreptului*, Sibiu, 1944

VALORI ROMÂNEȘTI ÎN CULTURA UMANITĂȚII

ROMANIAN VALUES IN THE CULTURE OF HUMANITY

Victor CRĂCIUN

Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni

Str. Pictor Ion Negulici, nr. 19, sector 1, of. P. 63, București

E-mail: cristianax_mas@yahoo.com

Abstract:

Alongside the 22 million Romanians in the country, beyond the borders of Romania live 13 more million people. During the past half of the millennium, about one million Romanians contributed to the civilization and inwardness of the human kind. We are mentioning just a few of the important names in our national history: Ștefan cel Mare și Sfânt, Mihai Viteazul, Nicolae Olahus, Dimitrie Cantemir, Nicolae Milescu, Constantin Brâncoveanu, Al. I. Cuza, Carol I, Ferdinand I, to whom we can add numerous other personalities with remarkable achievements in the fields of aviation, medicine, speleology, mathematics, culture, art, sports, etc.: D. Bolintineanu și C. Bolliac, Costache Negruzzi și V. Alecsandri, N. Bălcescu și Alecu Russo, Al. Odobescu, N. Filimon Panait Istrati, M. Eminescu, I. L. Caragiale, I. Creangă, Traian Vuia, Aurel Vlaicu, Henri Coandă, Gheorghe Marinescu, Victor Babeș, Emil Racoviță, Nicolae Paulescu, Eugen Ionescu, Mircea Eliade, Aron Cotruș, Vintilă Horia, C. V. Gheorghiu, N. I. Herescu, Horia Stamatu, Al. Ciorănescu, Ștefan Băciu, Lucian Boz, Constantin Brăiloiu, Nicolae Titulescu, Sergiu Celibidache, Eugen Coșeriu, Horia Damian, Neagu Djuvara, I.C. Drăgan, Eugen Drăguțescu, Lucky Galaction, Al. Gregorian, Claudiu Isopescu, Petru Iroaie, Dinu Lipatti, Paul Miron, Alexandrina Mititelu, Jean Moscopol, George Emil Palade, C. Papanace, Ionel Perlea, Sever Pop,

Mircea Popescu, Stelian Popescu, Ion Rațiu, Anghel Rugină, Pius Servien, Pamfil Șeicaru, Nicolae Țimiraș, Remus Țincoca, George Uscătescu, Maria Ventura, Octavian Vuia, Virginia Zeani, Nicolae Herlea, Gheorghe Zamfir, Gheorghe Apostu, Ioana Ungureanu, George Palade, Grigore Arbore, Emil Loteanu, Eugen Doja, Andrei Sorel.

No matter where they find themselves in the world, all those mentioned before and many other hundred thousands names are forming, along with the ones creating „at home”, one unique spirituality, promoting the Romanian culture in the world.

Key words: *unity, spirituality, Romanians everywhere, Eminescu, Brancusi, Enescu, Europe.*

Cuvinte cheie: *unitate, spiritualitate, românitate, Eminescu, Brâncuși, Enescu, Europa.*

Am dovedit, în cercetările noastre din ultimii cincisprezece ani, că dincolo de hotarele României de astăzi trăiesc încă 13 milioane de români. În țară numărul cărturarilor, al specialiștilor în domeniile largi ale umanisticii, cei care contribuie la valorile științifice și artistice mondiale, este de peste un milion, la o populație de 22 de milioane. Dacă păstrăm proporțiile, în chip logic rezultă că, în celelalte state unde se află români, aproximativ o jumătate de milion de conaționali alimentează definitoriu cultura umanității.

O cercetare specială va trebui să ofere elementele fundamentale ale chestiunii. Până atunci suntem nevoiți să recunoaștem că sunt prea puține cărțile care sintetizează aceste contribuții și ele se află mai ales în categoria dicționarilor. Între acestea menționăm:

Români în știința și cultura occidentală editat de Academia Româno-Americană, cuprinzând 579 personalități din Anglia, Argentina, Australia, Austria, Belgia, Brazilia, Canada, Danemarca, Elveția, Franța, Germania, Grecia, Italia, Israel, Olanda, Peru, Spania, S.U.A, Suedia, Vatican; ***Antologia asociațiilor și personalităților culturale românești din exil***, de Eugen Popescu, San Diego, 1990; ***Antologia poezilor români în exil***, de Vintilă Horia, Buenos Aires, 1953; ***Enciclopedia*** lui Florin Manolescu; ***Cultura în Statele Unite și Canada; Opisul emigrației politice***, de Mihai Pelin în „1.222 fișe alcătuite pe baza dosarelor din Arhivele Securității”, 2002, doveditor nu numai pentru tema propusă, cu mult mai complex în legătură cu ansamblul creațiilor celor din emigrație.

În legătură cu problemele culturii, literaturii, presei în general și ale exilului în special sunt și alte volume. În ceea ce privește cuvântul scris în limba română au apărut cercetări pe secvențe: Basarabia, în ***O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*** de Mihai Cimpoi, - ajunsă la a cincea ediție, mereu completată și adăugită; pentru a face dovada cuprinzătoare că adevărata cultură românească apărută între Prut și Nistru este parte integrantă a celei naționale, lucrarea înscriindu-se astfel ca o componentă a informațiilor de după G. Călinescu; Bucovina, în ***Literatura română din Bucovina în contextul, național și policultural*** de Grigore Bostan și Lara Bostan, și aceasta fiind prima lucrare despre scrisul românesc din această zonă; Banatul Sârbesc - ***Compendiu biobibliografic*** de Ioan Baba, ***O istorie a literaturii române din Voivodina*** de Ștefan N. Popa și ***Lexiconul jurnalisticii românești din Iugoslavia*** de Costa Roșu; ***Incursiuni în literatura diasporei și a disidenței*** de Gh. Glodeanu, 1999 și alte studii din care rezultă că mii și mii de români au îmbogățit cultura omenirii în toate domeniile.

Cea dintâi cercetare a fenomenului integral al ***Literaturii române în lume*** a fost efectuată de Victor Crăciun și Constantin Crișan, într-un volum apărut în 1969, prefațat de Pierre de Boissdeffre, cuprinzând răspândirea pe glob a culturii naționale și valorile ei recunoscute ca atare.

O sinteză actuală a chestiunii a oferit Marian Popa în a sa ***Istorie a literaturii române de azi pe mâine*** care, dincolo de titlul ambiguu, dezvăluie o cercetare fără egal despre fenomenul literar românesc vreme de șase decenii, deci începând de la 23 august 1944, dar cu incursiuni, în întregul veac XX, întrucât mulți dintre scriitorii tratați își continuă propria lor devenire în timpurile atât de controversate pe care le traversăm.

Dar literatura despre problema românilor de peste hotare este impresionantă, iar Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni a inițiat o serie de volume sub titlul *O istorie a românilor de pretutindeni*, coordonată de Victor Crăciun și Gheorghe Zbucă, lucrare ajunsă la al șaselea tom, în care sunt sintetizate istoricul răspândirii, viața socială, preocupările, valorile universale etc. ale românilor în lume, cercetarea fiind făcută pe zone geografice.

Ca și în cazul altor popoare, și românii s-au risipit în alte zone și țări, de la cele învecinate la cele de „peste mări și țări”, cum spune metafora populară, iar istoria dezvăluie momente uluitoare ale acestor peregrinări. Este una plecarea din spațiul nostru geografic în chip individual și este cu totul altceva exodul, crearea comunităților românești mai apoi emigrația/imigrația și constituirea „diasporei”, termen împrumutat din greacă pentru a defini situația grecilor antici sau a evreilor dispersați în lume.

Dar pe noi nu ne interesează mutațiile în bloc, cunoscute istoricește în decursul timpului și analizate în debaterile specialiștilor privind, spre exemplu, deplasarea populațiilor din nordul în sudul Dunării sau invers și exodul din cauza migrațiilor atât de numeroase, unele caracterizate prin acte de barbarie, petrecute în sutele de ani de la încheierea Războaielor Romano-Dace și retragerea Aureliană. Suntem partizanii ideii lui Lucian Blaga, trecută cu vederea de istorici sau prea puțin analizată, privind ceea ce el denumesc *Spațiul mioritic* – o perioadă *anistorică* a neamului nostru.

Să readucem în memorie conceptul blagian din 1937, așadar care are o vechime de peste șapte decenii, fără a fi fost combătut: „În Dacia Traiană situația prezenta, sub toate aspectele, condiții optime pentru înjghebarea și declanșarea unei «istorii» de viguroasă linie interioară, fie în cadrul imperiului, fie independent de imperiu. Dar au venit năvălirile, așa-zise barbare, care mai întâi au zguduit și pe urmă au distrus cadrul acestor posibilități. Începuturile românismului coincid astfel cu o «retragere» din «istorie», și din toate posibilitățile ei ritmice și dialectice, într-o viață nu lipsită de cultură, nu despuată de forme, dar anistorică. Pentru câteva veacuri viața pre-românească și apoi românească a fost nevoită, sub presiunea evenimentelor ce se desfășurau fulgerător, pe drumurile și în văzduhul Daciei, să renunțe la «istorie», să se retragă adică într-o existență organică-sufletească, oarecum atemporală. Această existență, de o fizionomie proprie, era condamnată să se mențină închisată într-o autonomie redusă. Autonomia era tocmai suficientă pentru apărarea, cel puțin pasivă, a acestui fel de existență”. Și în continuare, mai explicit: „Pre-românismul s-a retras gasteropodic în scoica sa, unde în veacurile de somn aveau să se înfiripe întâiele determinante ale matricei stilistice românești. Românismul era adăpostit în așezări uneori sătești, mai adesea însă în cătune de munte sau în stânilor ciobănești. Istoria de înaltă anvergură presupune totdeauna, ca organ al ei, o populație de energii organizate. Istoria, ca izbucnire pe plan major a unor potențe stilistice, nu se poate decât anevoie închipui fără de o dinamică pornită din puternice centre ale vieții, având la dispoziție cultura sătească, materialul și sufletul uman, rural, ca un substrat sau ca. un mijloc efectiv utilizabil. Focarele de viață concentrată, cu raze emise pentru canalizarea energiilor anonime, sunt purtătoarele sau cel puțin coeficientul cel mai important al istoriei, ca «istorie». Când populația din Dacia pre-românească a părăsit, nu de bună-voie și nici din proprie inițiativă, această viață potențată și de forme complexe, ea se retrăgea eo ipso din «istorie» într-o viață anistorică. Viața anistorică e stăpânită de categoriile și de imperativele organicului; ea nu îngăduie potențelor stilistice decât manifestări pe un plan minor. E foarte probabil așadar că acea populație nu-și părăsea cu totul cultura.”

Se desprind cel puțin trei concluzii care ar trebui reluate și adâncite.

Mai întâi este o lungă perioadă pe care cărturarul o consideră *gasteropodică*, o retragere în cochilie, în matricea originală, nu în agonie, ci dimpotrivă, pentru a-și păstra ființa neamului. O retragere dintr-o preștiință de conservare, am nuanța noi, oarecum *atemporală*, menționează Blaga. Și este extraordinar că Eminescu, și apoi Mihail Sadoveanu – a se reciti cu atenție *Creanga de aur*, spre exemplu – și Vasile Voiculescu – poate cel mai încărcat de acea spiritualitate din afară de timp, pe care o întâlnim în povestirile lui, – devenind prototipici în evocarea timpilor cufundați în sinea păstrării neamului, un soi de hibernare salvatoare și regeneratoare. Astfel românitatea a

rezistat și a devenit în plan istoric, cu întreaga ei valoare recunoscută în civilizația populară, o adevărată „inventică” și „industrie” a vremii, ale căror vestigii pot fi văzute în muzeele noastre și care sunt apreciate de către specialiști drept remarcabile. „Transhumanța”, acea perindare în arii geografice mari, ca rezultat al principalei ocupații - oieritul, era un mod de existență, dar producea și o mutație socială, un schimb permanent cu populațiile locale, descoperind și dând valori în spațiile unde se ajungea.

În al doilea rând, am păstra și dezvolta textul blagian privind ideea de populație ca *energii organizate*. Atemporalitatea nu este imuabilă. Ea își păstrează dinamismul spiritual și sufletul creator, iar folclorul românesc este o dovadă că așa s-au petrecut lucrurile, datarea creațiilor populare avându-și sorginea mult mai adânc în timp. Unele secvențe venite din oralitate se mențin secole în șir și uimesc până astăzi.

În al treilea rând, dar nu ultimul, starea de *anistorie* este o denumire de moment, considerată cea mai propice pentru a defini fenomenul, în complexul pe care i-l solicită ansamblul conceptului impus în *Trilogia culturii*. Românitatea, la începuturile ei, nu poate fi decât simbolic socotită ca aflându-se în **anistorie**, ci, am spune noi, mai degrabă în **expectativa istoriei**, după Dacia Mare a lui Burebista și Decebal, urmând nu o perioadă de inconsistență, ci de temporizare a elementului autohton în fața atâtor primejdii din afară. Era, păstrând distanța civilizatoare, asemănătoare liniștii omului grotelor care se contopea cu muntele, pădurea, plaiul, nelăsându-se încă **descoperit de istorie**.

Glosând pe baza meditației socotită capodoperă a lui Lucian Blaga, nu facem altceva decât să explicăm un mileniu de existență a neamului, vreme în care transhumanța, ca fenomen social și ocupațional – și noi insistăm asupra dublei semnificații! – a ținut neamul întins pe un spațiu enorm, neorganizat statal, dar, din punct de vedere spiritual, reprezentând întotdeauna aceeași etnie.

A venit însă cel de-al doilea mileniu care, pe măsură ce își derula extraordinara istorie, din ce în ce mai vie pentru întreaga Europă, contura personalitatea neamului nostru, marcând în special momentele sale fundamentale și în istoria continentului. Astfel încât românii au adus contribuții fundamentale la civilizația și cultura omenirii, pe lângă rolul pe care l-am jucat ca neam în apărarea Europei și a credinței creștine.

În decursul îndelungatei sale istorii, poporul român a avut de nenumărate ori prilejul să se afirme în lume atât prin personalități politice ca Decebal, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Tudor Vladimirescu, M. Kogălniceanu, Al. I. Cuza, Carol I, N. Titulescu, cât, mai cu seamă, prin contribuțiile aduse în toate domeniile de activitate la dezvoltarea civilizației universale. Nu se poate concepe istoria aeronauticii fără Traian Vuia, Aurel Vlaicu și H. Coandă. Speologia își are în Emil Racoviță un deschizător de drumuri. Gh. Marinescu a fundamentat fiziologia și anatomia patologică a creierului, fiind părintele școlii medicale în această direcție. Victor Babeș a fost socotit pe bună dreptate continuator al lui Pasteur. N. Paulescu a descoperit insulina. Cu Brâncuși începe o nouă epocă în sculptura modernă, în vreme ce geniul lui Enescu a fermecat iubitorii de muzică din cele mai îndepărtate colțuri ale pământului. Iorga a fost un Voltaire român, apropierea dintre Călinescu și Sainte-Beuve în ceea ce privește dinamica vie a expresiei critice s-a impus, iar Panait Istrati era denumit de R. Rolland „un Gorki al Balcanilor”. Acestea sunt doar câteva nume din cele care s-ar putea cita, edificatoare, asupra inteligenței și măiestriei poporului român. Lor ar trebui să li se adauge și alte personalități din toate domeniile: matematicieni, fizicieni, chimiști, medici, actori, muzicieni, scriitori, artiști plastici prețuiți pe plan mondial. Iar deasupra tuturor se înalță Eminescu, cel care a făurit conștiința noastră națională.

Prețuirea în țară, a tuturor acestora a avut un răsunet important în lume, atât prin cunoașterea directă a contribuțiilor cât și prin traduceri, în cazul literaturii.

Cultura lumii a primit ca parte componentă contribuția românească, inclusiv cea care era elaborată și de personalitățile românești aflate peste hotare, în comunitățile noastre.

Prelucrările cronicilor în limbi străine ca slavona, latina, sârbo-croata, polona, rusa, greaca etc. au însemnat primul pas în cunoașterea poporului român, a faptelor sale de vitejie, a rolului jucat

de acesta în spațiul geografic carpato-dunărean. Până la tălmăcirea capodoperei populare **Miorița** și a liricii de dor în franceză, engleză, germană, italiană etc. numeroase opere românești trecuseră granițele țării fiind cunoscute în mediile intelectuale europene. Este vorba de contribuțiile aduse de Nicolaus Olahus, Nicolae Milescu, Dimitrie Cantemir, apoi de reprezentanții iluminismului Școlii Ardelene, care, la rândul lor au predat torța primilor scriitori români moderni. Aproape concomitent cu folclorul românesc, pășesc în alte medii culturale și scriitori ca D. Bolintineanu și C. Bolliac, Costache Negruzzi și V. Alecsandri, N. Bălcescu și Alecu Russo, Al. Odobescu și N. Filimon, precursori ai marilor clasici români. Era epoca formării statului național român și afirmarea pe plan universal a culturii ceea ce însemna însăși afirmarea unei etnii care-și căuta locul binemeritat în țările Europei. Scriitorii perioadei de la 1848 cu contribuții meritorii la consolidarea statului român modern, ei au determinat apariția în alte învelișuri lingvistice a fenomenului literar național.

Odată cu M. Eminescu, I. L. Caragiale, I. Creangă - tripticul de aur al literelor românești, s-a produs un salt în ceea ce privește interesul pentru valorile poeziei, prozei și dramaturgiei și recunoașterea acestora în plan universal.

Secolul al XX-lea vine, evident, cu valorile lui. Chintesele unice ale spiritualității românești sunt operele unor scriitori ca M. Sadoveanu, L. Rebreanu, L. Blaga, Tudor Arghezi, Camil Petrescu, G. Călinescu, Marin Preda, Nichita Stănescu, Marin Sorescu și mulți alții.

Existența românilor în întreaga lume a însemnat și aceeași manifestare spirituală, făcând parte din același neam și în consecință din aceeași cultură, chiar dacă unii reprezentanți ai lor au scris și în alte limbi, în primul rând din motive obiective pentru că se adresau altor cititori, ceea ce s-a întâmplat și cu scriitorii și istoricii din țară care propagau astfel idei importante și ofereau imaginea României în context mondial. Petru Movilă și Dimitrie Cantemir sunt unele dintre cele dintâi nume care au îmbogățit cultura României și totodată pe cea europeană, dând prestigiu Rusiei și Kievului. De aceea Dimitrie Cantemir a devenit membru al Academiei din Berlin.

Fiul lui Cantemir, Antioh, a fost cel dintâi poet elevat din literatura rusă, iar Al. Pușkin, Gogol, Dostoievski, Branislav Nușić și alți scriitori europeni au legături colaterale de sânge cu neamul românesc. Reprezentanții Școlii Ardelene s-au manifestat deopotrivă în Transilvania, dar și la Roma, Padova, Viena, Berlin unde au învățat, au trăit sau și-au publicat scrierile. Întregul exil românesc de la 1848 a conceput opere reprezentative la Paris, Berlin, Istanbul și în alte locuri.

La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui de al XX-lea se deschid alte căi pentru numeroși scriitori, artiști, medici, ingineri, profesori care își desfășoară activitatea și în străinătate, unii stabilindu-se definitiv în Europa occidentală, îndeosebi în Franța, Germania, Italia. Două genii ale artei românești, Constantin Brâncuși și George Enescu au creat îndeosebi în Franța, unde și-au găsit și sfârșitul. Este și cazul marilor artiști De Max și Elvira Popescu, urmași de cineastul Jean Negulescu, al cercului de scriitori care au născut curentul Dada, având efecte asupra literaturii și artei europene din prima jumătate a veacului trecut, apoi de marile nume care au îmbogățit și cultura română și alte literaturi. Nu ne propunem să oferim liste de nume, ci să extragem câteva dintre cele mai semnificative, așa cum le-a așezat viața în afara granițelor în veacul al XX-lea: H. Coandă, Eugen Ionescu, Mircea Eliade, Aron Cotruș, Vintilă Horia, C. V. Gheorghiu, N. I. Herescu, Horia Stamatu, Al. Ciorănescu, Ștefan Băciu, Lucian Boz, Constantin Brăiloiu, Nicolae Titulescu, Sergiu Celibidache, Eugen Coșeriu, Horia Damian, Neagu Djuvara, I.C. Drăgan, Eugen Drăguțescu, Lucky Galaction, Al. Gregorian, Claudiu Isopescu, Petru Iroaie, Dinu Lipatti, Paul Miron, Alexandrina Mititelu, Jean Moscopol, George Emil Palade, C. Papanace, Ionel Perlea, Sever Pop, Mircea Popescu, Stelian Popescu, Ion Rațiu, Anghel Rugină, Pius Servien, Pamfil Șeicaru, Nicolae Țimiraș, Remus Țincoca, George Uscătescu, Maria Ventura, Octavian Vuia, Virginia Zeani, Nicolae Herlea, Gheorghe Zamfir, Gheorghe Apostu, Ioana Ungureanu, George Palade, Grigore Arbore, Emil Loteanu, Eugen Doja, Andrei Sorel și iarăși lista este greu de încheiat fiind vorba de o întreagă enciclopedie și să-i așezăm la locul ce li se cuvine pe Nicolae Titulescu, Anna de Noailles, Maria Bengescu sau Elena Văcărescu, atunci când este vorba de impunerea istorică a României.

Dintre elevii lui Brâncuși, Natalia Dumitrescu și Alexandru Istrati au creat în continuare la

Paris, Constantin Antonovici și-a desfășurat activitatea sculpturală în America, iar Milița Petrașcu s-a întors în țară unde și-a aflat consacrarea.

Atâtea alte personalități românești completează aceste nominalizări în domeniul creației, științei, medicinei, invenției în toate țările lumii. Cele mai multe sunt îndeobște citate, altele rămân doar în cadrul instituțiilor și comunităților unde au activat.

Concluzii

Fără opera românilor din afară nu putem concepe cultura națională.

Este vorba despre o cultură unică românească, indiferent pe ce meridiane sau paralele ale lumii se crează. O cultură indivizibilă, când este vorba de literatură și publicistică în aceeași limbă vorbită nu numai de 13 milioane de români și originari din România, aflați peste hotarele de astăzi ale țării, dar și de mult mai mult de un milion de iubitori ai României care ne-au învățat limba pentru a dezvolta legături culturale, spirituale, științifice și de afaceri cu noi. Le suntem și acestora recunoscători pentru contribuția adusă la cunoașterea culturii românești în lume.

Că nu s-au obținut premii Nobel este o chestiune de conjunctură politică și nu de valoare. Românii au contribuit la civilizația și cultura omenirii mult mai mult decât alte popoare, socotite mari. Acceptând acest destin, românii vor reveni cu supreme forțe, impunându-se în primul rând prin cultură. Marile personalități stau dovadă din trecut și chează a viitoarelor biruințe.

Bibliografie

1. *Tratatul de Istoria României*, Academia Română, Tom I-VII, 2003-2007, Romanian Academy, Volumes I-VII), Ed. Academiei, 2003-2007
2. Eminescu, M., *Opere*, 18 volume, 1939-2004 Ed. Academiei
3. Blaga, L., *Spațiul mioritic*, Ed. Fundației Regale, București, 1937
4. *O istorie a românilor de pretutindeni*, vol I-V, Ed Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni, București, 2005-2008
5. Crăciun, V., *Conceptul de românitățe*, Ed Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni, București, 2005
6. Crăciun, V., *Eminescu – Icoana Stelei*, Ed Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni, București, 2004
7. Crăciun, V., *Estesisul teologal brâncușian*, Ed Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni, București, 2008
8. Zbucnea, G., Dobre, C., *Diaspora românească*, Ed Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni, București, 2003
9. Căndea, V., *Românii în cultura omenirii*, 3 volume (2003-2005)Ed. Univers, București

DESCHIDERI EUROPENE ALE GÂNDIRII LUI VASILE GOLDIȘ PRIVIND UNELE PROBLEME FUNDAMENTALE ALE UMANITĂȚII

EUROPEAN OPENINGS OF VASILE GOLDIS' THINKING REGARDING THE BASIC PROBLEMS OF THE HUMANITY

Eugen GAGEA

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației

Adresa : Arad, strada Praporgescu, nr.1-3,

E-mail: cup@uvvg.ro

Abstract

Vasile Goldiș gave European modern history his different attention, starting that epoch by big spiritual effervescence which was produced the thinking of freedom and was promoted, the criterion of truth, in special the Renaissance. He was present nuance criterion exam of philosophical conception and social-politics invoking scientific conception, decisive about world of Spinoza in spirits of his personal opinion by politic nature at present in writing of Hugo Gratius, Millan, Locke. Transylvanian intellectual to get in first plan superiority idea of the natural right about feudal, and other one thinking necessity of enlightened, any state, and a relation between states, on base of right and freedoms, not the arbitrary.

In a significant mode for his humanist conceptions Vasile Goldiș sees, at point of interfrence between philosophy of history and culture, the progress through a time, the ensemble of humanity, in light an some significant by cultural order, he distinguish oneself as history like a subject must to be the mirror of cultural development of humanity, having mission to distinguish essential idea,

specific one epoch, which secularity in face those previous and conferring at the some time the superiority in account with them.

Key words: *European openings, national minorities, reform, education, culture, religion, union.*

Cuvinte cheie: *deschideri europene, minorități naționale, reformă, învățământ, cultură, religie, unire.*

O atenție deosebită a acordat Vasile Goldiș istoriei moderne europene, pornind de la acea epocă de mare efervescență spirituală, care a produs libertatea gândirii și a promovat criteriul adevărului, anume, Renașterea [1,2]. El a supus unui nuanțat examen critic concepțiile filozofice și social politice moderne, invocând concepția științifică, deterministă despre lume a lui Spinoza, în spiritul propriilor sale opinii [3] de natură politică, prezentă în scrierile lui Hugo Grotius, Samuel Puffendorf, Millon, Locke, Fénelon, Thomasius etc. Intelectualul ardelean scoate în prim-plan ideea superiorității dreptului natural asupra celui feudal, precum și pe aceea privind necesitatea edificării oricărui stat, ca și a relațiilor dintre state, pe baza drepturilor și a libertăților, nu a arbitrarului.

Să observăm, legat de acesta, că, în permanență, deschiderile europene ale lui Vasile Goldiș, ca istoric și cărturar, se subordonau, nutreau și serveau argumente preocupărilor lui statornice de ordin național. E ceea ce se întâmplă și atunci când el abordează în lucrările sale, revoluția franceză de la 1789 și ideile scriitorilor și gânditorilor iluminiști, care au pregătit-o din punct de vedere spiritual. Punând accentul pe coordonatele ideologice-sociale ale operelor acestora, subliniind neîndreptățirea privilegiilor feudal nobiliare și - prin contrast starea de asuprire și disprețuire hărăzită țăranilor, Goldiș făcea de fapt trimitere la situația existentă în Transilvania ultimelor decenii ale secolului al XIX-lea, unde nobilimea continua încă să participe la conducerea politică, păstrându-și, prin constituția din 1868, unele privilegii.

În mod semnificativ pentru concepția sa de umanist, el vede, la punctul de interferență dintre filozofia istoriei și cea a culturii, progresul prin vreme al ansamblului umanității în lumina unor semnificații de ordin cultural, afirmând că istoria, ca disciplină, trebuie să fie oglinda dezvoltării culturale a omenirii, având menirea să distingă acea idee esențială specifică unei epoci, care o particularizează față de cele anterioare și conferindu-i, totodată, superioritatea în raport cu ele [4].

Dintr-o perspectivă largă, universalistă, ia în discuție Vasile Goldiș și problema privind factorii care determină progresul istoric, raporturile între cultură și civilizație[5].

Pe de altă parte, sub influența unor istorici, sociologi, și filozofi străini contemporani, Vasile Goldiș aderă la concepția solidarismului social, care ar favoriza mișcarea progresivă a istoriei. „Omenire s-a decivilizat - arată el. Ea pare să uite că societatea solidară este șansa cea mai eficace în lupta pentru existență”. Și, Goldiș îl citează pe americanul Giddings, care în cartea sa despre „Principiile sociologiei” afirma că „Mai presus de orice îndoială, spiritul plutocrat este cauza adevărată a disoluției sociale”[6]. Or, precizează intelectualul ardelean, privind problematica la nivelul umanității în ansamblu, omenirea nu este un arhipelag de insule „fiecare cu Robinsonul său”, ci „suma interdependențelor dintre oameni, care interdependență trebuie să producă sentimentul solidarității tuturor, fiindcă lipsa acestei solidarități produce inevitabil disoluția”[7]

„Conștiința solidarității - conchide el - este aceea care ține în taină biruința definitivă a dreptății în lume și orice străduință în numele acestei solidarități este câte o pietricică la majestuoasa zidire a bunei înțelegeri între oameni, care numai ea este capace a zămisli fericirea pe pământ”[8]

Inspirându-se din gândirea europeană, punându-se în concordanță cu aceasta, Goldiș aduce, în contextul ei, merituose contribuții personale. Preluând idei ce circulau în Europa, el le îmbină armonios cu propriile constatări, în străduința de a da unele răspunsuri la problemele economice, sociale, politice, dar mai cu seamă la problema ce poate fi considerată drept cea mai acută la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, cea națională. Legat de aceasta, să menționăm că Vasile Goldiș a participat alături de alți intelectuali români și străini ca: Aurel Lazăr,

Jászi Oszkár, Braun Robert, Aradi Victor ș.a. la cercurile sociologice de tipul cercurilor studenților liberi cugetători „Galilei” din Budapesta - la îndemnul acestuia și-a scris el, în 1912, importanta lucrare „Despre problema naționalităților” pe care a citit-o în cadrul cercului de sociologie „Darwin” de la Oradea [9]. El a participat și la alte întâlniri similare, la Cluj, Târgu Mureș, Arad etc., ținându-se la curent cu mișcarea sociologică europeană și mondială și a căror membri considerau problema națională drept capitală în viața politică a Imperiului austro-ungar [10].

Se cuvine să menționăm faptul că incursiuni de natură filozofică cu implicații de ordin social - și de data aceasta - racordate la orizonturi le europene - găsim și în scrieri cu caracter literar ale lui Goldiș. De pildă, în studiul „Pesimismul în poeziile lui Eminescu”, în care discută, cu referiri la Kant, problema pesimismului modern în general și, totodată, militează pentru ideea ancorării filozofiei în problematica vieții umane [11].

Vasile Goldiș are meritul de a fi fost primul român care s-a ocupat de problema națională în sud-estul Europei. Aceasta în lucrarea sa în limba maghiară din 1912 - despre care am mai vorbit „Despre problema naționalităților”, preluând ideile din această lucrare în celebrul său discurs de la 1 Decembrie 1918, în care problema românească era organic încadrată în chestiunile majore care frământau atunci bătrânul continent în întregime (și viitorul poporului nostru gândit în funcție de aceeași largă deschidere), intelectualul și omul politic ardelean îi conferă și acesteia dimensiuni, orizonturi europene [12].

Atât în filozofia istoriei, cât și în sociologia politică și teoria culturii, Vasile Goldiș s-a afirmat cu competență ca un gânditor de talie europeană, adesea remarcându-se în toate aceste sfere prin abilitate, discernământ și profunzime a viziunilor.[13]

Pe planul activității concrete, Goldiș a început a fi cunoscut de către oamenii politici ai altor neamuri, deja în calitatea sa de director al cancelariei consistoriale a episcopiei din Arad, cu drept de a dispune asupra personalului de cancelarie și a lua toate măsurile trebuincioase în interesul serviciului. Ca deținător al acestei funcții, a redactat numeroase acte privitoare la problemele naționale românești, întreținând în acest sens relații cu guvernării de la Budapesta și Viena, cu scriitorii și înalți prelați din Europa ai instituțiilor culturale și educative de care dispuneau românii [14]. În acest sens, trebuie subliniată și stăruința depusă pentru dezvoltarea relațiilor culturale și politice cu frații de peste Carpați[15].

Ales la 1906, ca deputat de Radna, în parlamentul de la Budapesta, Vasile Goldiș va continua și în această calitate să-și manifeste simpatia față de celelalte popoare aflate sub jug străin, să se solidarizeze cu revendicările lor, ceea ce - alături de militantismul lui neobosit în lupta pentru drepturile propriului neam - îi va consolida prestigiul european, putându-se afirma că de acum atitudinile și acțiunile omului politic român, care îl desemnează printre cei mai de seamă conducători ai națiunii sale, dobândesc recunoașterea unor cercuri politice străine din ce în ce mai largi [16].

Nelimitându-se la propria lui poziție, Goldiș îi va îndemna și pe ceilalți fruntași români ardeleni să lupte pentru binele tuturor „popoarelor năpăstuite în țara aceasta” [17].

Lipsit de orice naționalism fanatic, el va întinde în repetate rânduri mâna și maghiarilor, adresând apeluri fruntașilor maghiari neconservatori, cerându-le a-și aduce contribuția la încetarea „zâzaniei”[18]. Goldiș sesiza unitatea de interese a păturilor largi românești și maghiare, declarând, într-un discurs rostit în 1911, la Orăștie: „Avem mai multe dorinți, pe cari le au și masele poporului maghiar” [19]. Nu lipsit de semnificație pentru poziția lui Goldiș față de alte popoare, se arată gestul pe care îl face în 1909, când prezidează un comitet menit a organiza o colecție în vederea ajutorării populației Italiei, ce suferise de pe urma unor calamități naturale [20].

Un rol important în afirmarea lui Vasile Goldiș ca personalitate de talie europeană l-a jucat ziarul „Românul”, la a cărui conducere s-a aflat. Nu numai că o serie de materiale apărute în acesta au fost receptate cu deosebit interes de către opinia din alte părți ale Europei, dar directorul publicației a știut să întrețină legături cu străinătatea prin intermediul unor corespondenți și, totodată, prin colaborarea unor scriitori și oameni politici englezi, norvegieni, francezi, sârbi,

slovaci etc.[21]

În perioada interbelică, în ce privește România, Goldiș a militat pentru existența unor bune relații ale acesteia cu statele vecine și cu toate celelalte, și, totodată, pentru asigurarea securității balcanice [22].

Concluzii

„Părinte al patriei”, numit de poetul Octavian Goga, Vasile Goldiș este unul din marii corifei ai Unirii Transilvaniei cu România, prin împlinirea actului istoric de la 1 Decembrie 1918, de la Alba Iulia.

Prin întreaga sa activitate, Vasile Goldiș a fost un militant activ pentru drepturi democratice, apărând, în mod special, drepturile minorităților naționale din Sud - Estul Europei.

Afirmându-se ca un gânditor de talie europeană, Vasile Goldiș a publicat, în anul 1912, în limba maghiară, importanta lucrare: „Despre problema naționalităților”. Ideile sale democratice își găsesc și astăzi actualitatea prin realizarea unei Europe unite, cu respectarea identității naționale în marea familie europeană.

Bibliografie

1. Sora, Gh., *Goldiș, Vasile, O viață de om așa cum a fost*, Editura Helicon, Timișoara, 1993
2. Iovan, M., *Filosofia și crezul politic ale lui Vasile Goldiș*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2006
3. Goldiș, V., *Discursuri rostite în preajma Unirii*, Cultura națională, București, 1928, p.52
4. *Istoria filozofiei românești*, vol. II (1900-1944), partea I, Editura Academiei, București, 1980, p.130
5. *Istoria filozofiei românești*, vol. II (1906-1944), partea a II-a, Editura Academiei, București, 1980, p. 132
6. Goldiș, V., *Discursuri rostite în preajma Unirii*, Cultura națională, București, 1928, p. 136
7. Goldiș, V., *Discursuri rostite în preajma Unirii*, Cultura națională, București, 1928, p. 62
8. Goldiș, V., *Discursuri rostite în preajma Unirii*, Cultura națională, București, 1928, p. 66
9. Goldiș, V., *Despre problema naționalităților*, Arad, Tipografia Concordia, 1912
10. Gáll E., *Conceptul de naționalitate. Istorie și prezentare*, în Utunk, 1965, nr.4, (29 ianuarie); nr.5 (3 februarie)
11. Gáll E., *Conceptul de naționalitate. Istorie și prezentare*, în Utunk, 1965, nr. 6 (14 martie)
12. Șora, Gh., *Vasile Goldiș militant pentru desăvârșirea idealului național*, Ed. Facla, Timișoara, 1980, p.10
13. Șora, Gh., *Vasile Goldiș militant pentru desăvârșirea idealului național*, Ed. Facla, Timișoara, 1980, p.16-18
14. Arhivele Statului Arad, *Fond personal Vasile Goldiș*, Dosar 1, fila 77-78
15. Arhivele Statului Arad, *Fond personal Vasile Goldiș*, Dosar 1, fila 80-82
16. Clopoțel, I., *Amintiri și portrete*, Editura Facla, Timișoara, 1973, p. 35-36
17. Clopoțel, I., *Amintiri și portrete*, Editura Facla, Timișoara, 1973, p. 38-40
18. *Aradi Közlöny*, 22, 1927, nr. 165, (21 iulie), p.9
19. *Lupta*, I, 1907, nr. 46 (24 februarie/9 martie), p.5
20. *Drapelul*, IX, 1909, nr. 5, (13/26 ianuarie), p.2
21. Goldiș, V., *Correspondență, (1888-1834)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1990
22. Pascu, Ș., Marinescu, C.G., *Răsunet internațional al luptei românilor pentru unitate națională*, p.319

**CONTRIBUȚII ALE RECTORULUI AUREL ARDELEAN
LA DEZVOLTAREA RELAȚIILOR ACADEMICE
INTERNAȚIONALE**

**RECTOR AUREL ARDELEAN'S CONTRIBUTIONS TO THE
DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL ACADEMIC
RELATIONS**

Vasile MAN

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

Bd. Revoluției, nr.94-96,

E-mail: vasileman@revista-studii-uvvg.ro

Abstract

The founding rector of “Vasile Goldiș” Western University of Arad, Ph. D. Aurel Ardelean, is a complex personality, as a professor, a biologist, a researcher, and an excellent manager, author and co-author of various studies, researches and scientific papers, published in the country and abroad. The rector's contribution to the development of scientific and cultural cooperation between “Vasile Goldiș” Western University of Arad and universities from Europe is remarkable through the undertakings materialized in long term bilateral projects, in the knowledge domain: education, research, innovation.

Key words: *academic partnership, managerial activity, projects, scientific research, performance.*

Cuvinte cheie: *parteneriat academic, activitate managerială, proiecte, cercetare științifică, performanță.*

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, a cărei rector fondator este prof. univ. dr. Aurel Ardelean, reprezintă o parte integrantă a comunității academice internaționale, împărtășind crezul în aceleași valori morale, educaționale, științifice și culturale. În condițiile fenomenului de globalizare, Universitatea a căutat să-și întărească participarea la schimbul internațional de valori prin parteneriate de excelență în triunghiul cunoașterii: educație, cercetare, inovare [1 - 4].

În perioada 1990-2007, rectorul Aurel Ardelean a încheiat peste 60 de acorduri de cooperare ale Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad cu universități din Europa, USA, Australia și Brazilia, punând bazele unei cooperări durabile în domeniul cercetării științifice, educației și dezvoltării relațiilor culturale.

Personalitate complexă, Prof. univ. dr. Aurel Ardelean este membru al Academiei de Științe Medicale din România, Președinte al Uniunii Universităților Private Acreditate din România, vicepreședinte al Federației Europene a Școlilor Superioare și Senator în Parlamentul României, aducându-și o contribuție importantă în dezvoltarea cooperării științifice și culturale cu universități din Europa: Franța, Italia, Germania, Portugalia, Marea Britanie, Ungaria, Suedia, Austria, Serbia, Slovacia, Republica Moldova etc.

Pentru edificare, vom aminti, aici, câteva din parteneriatele internaționale încheiate cu următoarele acțiuni:

- finanțare externă pentru materializarea unor proiecte interne – donație primită din partea Universității de Științe Aplicate din Wiesbaden pentru deschiderea Centrului de Limbă Germană „F. Schiller”;

- schimbul de cadre didactice și studenți Erasmus – Universitatea din Caen – Franța, Universitatea Harsany Janos – Budapesta;

- proiecte de cercetare comună și granturi – Universitatea Fernando Pessoa din Portugalia (Informatică), Universitatea d’Artois (Medicină) – Universitatea din Viena – (Biologie), Universitatea din Wiesbaden – (Științe Umaniste), Universitatea din Uppsala din Suedia – Silvicultură;

- schimb de lucrări științifice cu Universitatea din Sao Paulo - Brazilia, Academia de Științe și Arte din Salzburg;

- înscrierea Universității în Consorții Universitare (Universitatea d’Artois din Franța – Consorțiul Carolus Magnus, Charta Magna Universitatum – Universitatea din Bologna, Consorțiul Universitar Compostela – Spania);

- derularea protocolului de colaborare și a protocolului Socrates/Erasmus cu Universitatea din Lille (concretizat prin proiecte de cercetare științifică și cursurile Școlii de Vară organizate la Castelul Universitar Macea);

- semnarea Protocolului de colaborare cu Facultatea de învățători din Serbia;

- consolidarea relațiilor cu organizațiile partenere prin Conferința Rectorilor Danubieni – Krems, Austria;

- derularea unor proiecte comune cu universități partenere – Proiectul INTESA – Universitatea din Padova, precum și inițierea unor noi proiecte finanțate de către Uniunea Europeană – Programul Grundwig – Universitatea din Bristol - UK;

- stabilirea de noi contracte cu parteneri străini: Universitatea din Aberdeen - Scoția, Universitatea din Gothenburg – Suedia, Universitate din Nantes – Franța.

O altă formă de cooperare interuniversitară a constituit-o organizarea Școlilor de vară în colaborare cu Universitatea din Lille – Franța; Universitatea din Uppsala – Suedia; Universitate din Padova, Italia.

Cu prilejul vizitei Prof. univ. dr. Georg Winckler la U.V.V.G. din Arad, rectorul acestei universități, prof. univ. dr. Aurel Ardelean afirma: „În societatea cunoașterii și a informației, universitățile sunt chemate să genereze noile surse de bogăție și putere.

Asociația Europeană pentru Asigurarea Calității în Învățământul Superior (ENQA) a lansat competiția academică, în care ne-am înscris cu argumentele și spiritul de învingător specifice unei instituții membră a Asociației Universităților Europene și a Asociației Universităților Dunărene.

Aplicăm integral modelul curricular Bologna și facem din cercetarea științifică de excelență principalul argument în rankingul universitar [5].

Referindu-se la parteneriatul academic dintre Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad și universități din Ungaria, rectorul Aurel Ardelean avea să spună: Nu putem concepe o Europă unită fără o cooperare transfrontalieră.

Colaborarea Universității de Vest „Vasile Goldiș” cu universitățile din Ungaria se realizează prin întâlniri la cursuri comune între studenți, cu predare în limba română și maghiară, pe diferite teme, în special probleme de globalizare și probleme economice. Se editează și o revistă în limba română și limba maghiară cu o facultate din Bichișciaba, iar cu Universitatea din Seghedin sunt stabilite relații de cercetare științifică în vederea prelungirii vieții populației Europenei.

Cu Universitatea din Débrețin, una din universitățile prestigioase ale Europei, s-a încheiat un protocol ecologic și realizarea unui grant european în valoare de 600 de mii de euro.

Prestigiul academic de care se bucură personalitatea prof. univ. dr. Aurel Ardelean, în spațiul învățământului superior european, a condus și la realizarea unui parteneriat a U.V.V.G. Arad cu Academia Regală de Științe din Stockholm, Universitatea UPPSALA și cu alte trei universități din România, lansând proiectul S.I.D. Net, proiect care are ca temă biodiversitatea și dezvoltarea rurală. Printre cele mai importante etape ale acestui proiect se numără o sesiune științifică internațională la Arad și în Munții Apuseni, cu participarea unor cercetători din Suedia, România, Serbia, Muntenegru, Ungaria și Republica Moldova (aprilie 2006), participarea a 20 de studenți de la U.V.V.G. la o excursie de studii în Suedia (septembrie 2006).

„Educația și protecția mediului” este titlul unui amplu studiu de educație ecologică publicat în limba engleză de prof. univ. dr. Aurel Ardelean la prestigioasa revistă THE DANUBE RIVER ENVIRONMENT & EDUCATION. Review of the Danube Environmental Education Centre, No.5 Year III 2005 prin care autorul susține că „Un bun program de educație ecologică trebuie să promoveze un sistem de valori care să influențeze comportamentul uman, în fața provocărilor actuale, prin formarea unei conștiințe etice față de problemele mediului înconjurător. Prin valoarea sa științifică, studiul „Educația și protecția mediului” îmbogățește literatura ecologică europeană.

La invitația rectorului Universității din Viena, președintele Asociației Universităților Europene (EUA), prof. univ. dr. Georg Winckler, în perioada 2-3 martie 2006, prof. univ. dr. Aurel Ardelean a participat la Conferința academică cu tema „Consolidarea învățământului superior în Europa de Sud -Est: Priorități pentru cooperarea regională și europeană”.

Apreciat în lumea oamenilor de știință din SUA, prof. univ. dr. Lucia – Maria Vaina de la Boston University & Harvard Medical School, caracterizează pe rectorul Aurel Ardelean ca pe un om de acțiune, o personalitate pozitivă, care, cu tenacitate, talent politic și forță intelectuală a reușit să contureze Universitatea pe care o conduce și să o pună pe harta învățământului academic românesc (știind că tânără universitate arădeană a luat ființă în anul 1990, după Revoluția română din decembrie 1989), profesorul Aurel Ardelean fiind rectorul fondator al prestigioasei universități.

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad este membră titulară a Federației Europene a Școlilor Superioare din Europa, începând cu anul 1993, iar rectorul Aurel Ardelean deține, în același timp, vicepreședinția FEDE. La adunarea generală FEDE din 14-15-16 aprilie 2005 de la Paris, prof. univ. dr. Aurel Ardelean a prezentat expunerea „Învățământul românesc spre spațiul european al cunoașterii”.

În spiritul bunei cooperări academice, FEDE organizează cu Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad un masterat în informatică, iar alte patru masterate sunt în curs de demarare.

„Având o vocație europeană, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad prin rectorul său, Aurel Ardelean, subscrie Declarației FEDE, prin care se subliniază promovarea egalității

șanselor de acces la cultură și educație ale tuturor cetățenilor, independent de originea socială și culturală, în orice loc și de-a lungul întregii vieți” [6].

În calitate de vicepreședinte al Secțiunii Române a Francofoniei din Parlamentul României, prof. univ. dr. Aurel Ardelean, consideră că sărbătorirea anuală, la 20 martie, a „Zilei Internaționale a Francofoniei” constituie o șansă de a promova ideea de modele dincolo de frontiere geografice și politice. Rolul Parlamentelor în promovarea Francofoniei este să sprijine impactul culturilor în procesul democratic al spațiului francofon, având ca principiu respectarea responsabilității și participării active.

„Problemele cele mai importante – arată Aurel Ardelean – care ne preocupă, sunt: *promovarea diversității culturale și a dialogului între culturi, protejarea și reabilitarea parteneriatului cultural și perfecționarea continuă a sistemului educației în spațiul francofon” [7].*

Un alt prilej al punerii în practică a cooperării științifice cu universități din Europa îl constituie realizarea în cadrul proiectului IMPACT a platformei de cercetare interdisciplinară în domeniul biomedical, în care un rol important l-a avut profesorul Aurel Ardelean, în calitate de rector al Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad și de membru al Academiei de Științe Medicale din România.

Acest proiect asigură perspectiva realizării unui Consorțiu european de excelență în cercetarea științifică cu participarea universităților parteneri din Lille, Viena, Tübingen, Uppsala, Szeged, Debrecen și a Institutului European pentru studiul Dunării – I.A.D. [8].

Definind medicina ca „știință a vieții omului”, profesorul Aurel Ardelean afirmă într-un studiu publicat recent, că știința medicală are originea în observațiile selectate de-a lungul mileniilor prin aplicarea unor resurse naturale și proceduri variate cu efect terapeutic. La acestea s-au adăugat cuceririle tehnice și ale științei și, în acest fel, medicina devine, pe lângă artă, știință. Medicina secolului XXI nu se concepe fără matematica aplicată, iar cercetarea științifică medicală se exprimă în limbaj matematic [9].

Apreciind volumul „Aspecte metodologice în cercetarea științifică” de Aurel Pisoschi, Aurel Ardelean - Academicianul Ionel Haiduc, președintele Academiei Române arată în „Cuvânt înainte” : „Cartea se concentrează pe organizarea și reglementarea cercetării științifice în România, dar prezintă și informațiile importante despre programele internaționale în cercetare, mai ales cele europene. În acest sens, anexele sunt deosebit de utile, fiindcă dau cititorului ocazia să cunoască „regulile jocului” așa cum sunt aplicate în practica națională și internațională” [10].

Prin contribuția esențială a Rectorului Aurel Ardelean, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad s-a afirmat constant în Aria Europeană a Învățământului Superior și în Spațiul European al cercetării științifice. Ca urmare, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad a obținut statut de membru în următoarele organizații internaționale de prestigiu:

- (2004): Conferința Rectorilor Danubieni (DRC); scopul principal al organizației este de promovare a asigurării calității învățământului superior european prin intermediul schimbului de experiență / conferințe și seminarii;

- (2004): Asociația Școlilor Medicale din Europa (AMSE), având ca scop consolidarea relațiilor de colaborare dintre facultățile de medicină europene;

- (2005): Asociația Universităților Europene - E.U.A.; asigură accesul de participare la programe comunitare, conferințe, seminarii internaționale;

- Consorțiul Universitar Tübingen – Sibiu – Cluj-Napoca, alcătuit din Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Universitatea „Româno - Germană” din Sibiu, Universitatea „Babeș – Bolyai” din Cluj și Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad; scopul consorțiului este de a consolida relațiile de colaborare dintre universitățile parteneri în vederea accesării de proiecte cu finanțare de interes mutual;

- (2006): Consorțiul „*Carolus Magnus*” și „*I Mediterranei*”, având ca scop colaborarea instituțiilor parteneri în vederea accesării de proiecte cu finanțare europeană de interes mutual;

- (2007): Asociația Universităților din Regiunea Carpatică (ACRU), având ca scop consolidarea relațiilor de colaborare dintre universitățile regiunii carpatice prin dialog și schimb de experiență;

- (2006): Membră F.E.D.E., organism participativ pe lângă Consiliul Europei, din anul 1999, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, prin persoana Rectorului, a obținut vicepreședinția, pentru un al doilea mandat;

- (2007): Alianța Universităților pentru Democrație (AUDEM) - cuprinde 200 de universități de prestigiu din spațiul euro-atlantic, America de Sud, Australia și Asia, având drept scop de a milita pentru promovarea valorilor fundamentale ale democrației prin intermediul învățământului superior.

Din luna septembrie a anului 2007, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad a devenit semnatară a **Magna Charta Universitatum** (*Magna Charta Observatory*), în cadrul **Conferinței Magna Charta Observatory**, desfășurată la Universitatea din Bologna. Acest fapt a consolidat statutul instituției de Universitate Europeană, statut de care se bucură doar 15 universități din România.

Statutul de universitate europeană este confirmat și de cele 64 de parteneriate academice internaționale încheiate, având ca numitor comun *educația globală*. În organizarea Școlilor de Vară Internaționale, a cursului masteral INTESA și granturilor de cercetare științifică, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad a beneficiat de parteneriatul unor instituții europene de prestigiu: Academia de Științe din Paris, Academia de Științe „Albert Schweitzer”, Academia Regală de Științe din Stockholm, Academia de Științe și Arte din Viena, Institutul pentru Studiul Dunării (IAD), Universitățile din Viena, Lille, Padova, Tübingen, Hanau, Heidelberg, Uppsala, Trieste, Szeged, Debrecen.

Concluzii

Printr-un management academic de excepție, rectorul Aurel Ardelean a contribuit decisiv la racordarea Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad la învățământul superior european și internațional, prin realizarea a peste 60 de parteneriate de excelență în triumful cunoașterii: educație, cercetare, inovare.

Bibliografie

1. Iovan, M. (coordonator), *Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Arad 1990-2005*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2005
2. Ardelean, A., *O instituție academică cu deschidere europeană*, Editura Gutenberg Univers, Colecția Excelsior, Arad, 2004, Ediție îngrijită de prof. Vasile Man
3. Pisoschi, A., Ardelean A., *Aspecte metodologice în cercetarea științifică*, Editura Academiei Române, București, 2007
4. Mierea, D. B., *Dialog cu Aurel Ardelean*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, Colecția Carisma, 2004
5. Man, V. (coordonator), *Aurel Ardelean – devoțiune pentru învățământ*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2006, p.50
6. Ardelean, A., *Pro Universitaria*, vol. IV, Editura Gutenberg Univers, Arad, 2007, p. 250-251.
7. Ardelean, A., *Mesaj transmis cu prilejul Zilei Internaționale a Francofoniei*, în „Studii de Știință și Cultură”, Anul III, Nr. 1(8), martie 2007, Arad, p.3
8. Ardelean, A., *Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, universitate pilot în managementul calității academice la standardele ariei europene a învățământului superior și cercetării științifice*, în „Studii de Știință și Cultură”, Anul III, Nr. 2(9), iunie 2007, Arad, p.3
9. Schneider, F., Ardelean A., *Medicina, știința și arta*, în ACADEMICA, revistă editată de Academia Română, Nr. 66-67, septembrie – octombrie 2007, Anul XVII, 203-204, p. 67
10. Hiaduc, I., *Cuvânt înainte la volumul Pisoschi, Aurel, Ardelean Aurel, Aspecte metodologice în cercetarea științifică*, Editura Academiei Române, București, 2007, p.9

TUDOR IONEL OPREA, PERSONALITATE A MEDICINEI ROMÂNEȘTI

TUDOR IONEL OPREA, PERSONALITY OF ROMANIAN MEDECINE

Francisc SCHNEIDER
Universitatea de Vest "Vasile Goldiș" Arad
Facultatea de Medicină
E-mail frader8@ hotmail.com
Arad, str. Feleacului, nr. 1

Abstract:

Contribution of Drug Discovery Focus on Chemoinformatics. T.I.Oprea was born in Timișoara where he did all his studies. After post-doctoral studies he worked in research at Astra-Zeneca in chemoinformatics. Received the Hansch Award from QSAR and Modeling Society. Today is professor of Biochemistry and Molecular Biology at the University of New Mexico, with well-known scientific publications but also essays concerning Romanian scientists and universities.

Key words: *C.V., research, drug discovery, chemoinformatics.*

Cuvinte cheie: *C.V., cercetare, descoperire de medicamente, chimioinformatică.*

„Eminent cercetător” este caracterizarea făcută de academicianul Ionel Haiduc în 2001 celui care azi este Profesor de Biochimie și de Biologie Moleculară la Facultatea de Medicină a Universității New Mexico, Albuquerque (USA) și șef al departamentului de Biocomputing.

Timișorean, născut în 1965, încă din liceu s-a dovedit a fi un tânăr supradotat, premiant la olimpiadele de chimie, absolvent al medicinei de pe Bega în 1990, preparator la fiziologie, cu doctoratul în 1992.

În caracterizarea făcută de conducătorul de doctorat se menționează: curios până la impertinență, nonconformist până la obrăznicie, năzdrăvan până la disperare, dar încă din anul II de studenție s-a dedicat trup și suflet cercetării științifice, neîntrerupt a sorbit cu nesaț din toate izvoarele la îndemână ale cunoașterii, a elaborat idei și soluții, pe care, printr-o neobosită trudă a căutătorului, a năzuit să le dovedească.

În 1989 a fost remarcat la Congresul din Helsinki al Societății Internaționale de Fiziologie, în 1990 a făcut un stagiul de trei luni la Universitatea din Utrecht (Olanda). Între 1992 și 1996 a efectuat studii post-doctorale în USA la Centrul de Proiectare Moleculară din Școala de Medicină a Universității Washington din St. Louis (Missouri), respectiv la Laboratorul Național Los Alamos (NewMexico).

A candidat mai mult de cinci ani la un post de șef de lucrări la Timișoara dar nu a putut răzbate prin hățișul birocrăției și favoritismelor. Cunoscut de acum pentru cercetările privind relațiile cantitative dintre structura moleculară și activitatea biologică a fost angajat în calitate de șef de colectiv de cercetare la firma Astra-Zeneca din Molndal, Suedia. (1996-2002). În 2002 a fost distins cu premiul „Hansch” de către Societatea de QSAR și Modelare.

Din 2002 funcționează ca „full” Profesor la New Mexico. Încă înainte de asta a fost invitat de cele mai mari universități din lume pentru a ține prelegeri în domeniul chimioinformaticii și a descoperirii de medicamente axat pe informatică – profesor invitat la Universitatea din Siena – Italia, „California” din San Francisco, lector invitat la mai multe universități din USA, Brazilia, India, Germania, Spania.

Este interesat în special de descoperirea de medicamente axat pe informatică, pe biochimia sistemică și biologia cancerului. Experimental este preocupat de citocromul P 450 și de receptorii cuplați cu Proteina G.

Este autor a numeroase lucrări publicate în reviste de prima linie, colaborări la cărți dintre care menționăm ca editor „CHEMOINFORMATICS IN DRUG DISCOVERY” apărut în 2005.

Este președinte al Societății de QSAR și Chimioinformatică, membru în colegiul de redacție al mai multor reviste în domeniu și membru al colegiului științific al „CHEM DIV”.

Revine deseori în țară și colaborează intens cu oameni de știință din Timișoara, cu Institutul de chimie – Zeno Simon, Mircea Mracec, Maria Mracec, Ludovic Kuruntzi; Catedra de fiziologie și imunologie – Virgil Păunescu, Călin Tatu, fiind prezent și în presa de specialitate. De menționat, în special, „SCRISOARE DESCHISĂ” adresată forurilor conducătoare din România anului 2000, inițiată de el și semnată de oamenii de știință români din diaspora, în frunte cu laureatul premiului Nobel George Emil Palade și de academicienii Alexandru T. Balaban și Ionel Haiduc, în care pledează pentru soluționarea înafara și deasupra politicii a marilor probleme ale cercetării științifice și ale cercetătorilor.

Nu se poate omite că în două rânduri a fost și la Arad, la universitatea noastră, o dată în fruntea delegației de la Astra-Zeneca și a doua oară, la Simpozionul „Apa, Mediul și Sanatatea”, cu care ocazie a prezentat lucrarea” Pesticide – disruptori endocrini”

Concluzii

Tudor Oprea este continuu preocupat de realitățile de la noi, de starea cercetării științifice și a tinerilor cercetători. Luările de poziție ies clar în evidență din articolele publicate în „Dilema”, „Ad Astra”, „Prima Oră”, din cărțile scrise – „România și restul lumii” și „De veghe în cercetarea românească”.

Bibliografie

1. Tudor I. Oprea, T.I., *De veghe în cercetarea românească*, Ed. Mirton Timișoara, 2001
2. Tudor I. Oprea, T.I., *România și restu' lumii*. Ed. Mirton Timișoara, 2001
3. Tudor I. Oprea, T.I., *Chemoinformatics in Drug Discovery*. Wiley-VCH, 2005
4. Schneider, F., *Eseuri Medicale și Paramedicale*, Ed. Viața Medicală Românească, București 1998, 44-45
5. *Scrisoare Deschisă*, "Prima Oră", Timișoara, 8 august 2000
6. UNM – Health Sciences Center – Division on Biocomputing (Wikipedia the free encyclopedia)

UN ROMÂN LA MADRID, ADRIAN MAC LIMAN**A ROMANIAN IN MADRID, ADRIAN MAC LIMAN**

Nicolae IUGA

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

Arad, Bd. Revoluției, nr. 94-96

Abstract

This is a short introduction about an important Romanian intellectual, who now lives in Madrid. Mr. Adrian Mac Liman is a prestigious writer who fluently speaks ten languages, also being an academician and very well acquainted with the Middle East issues. As a Middle East specialist, he provides consultancy for several NGOs and also for European governmental institutions.

Keywords: Romanian writer, Spanish writer, polyglot, the Middle East.

Cuvinte cheie: Scriitor roman, scriitor spaniol, poliglot, Orientul Mijlociu

Despre jurnalistul, cercetătorul și scriitorul Adrian Mac Liman se știe, deocamdată, foarte puține lucruri în România.

Adrian Mac Liman s-a născut la București, la 12 august 1944. A urmat cursurile gimnaziale și a trăit aici până la vârsta de 14 ani. Este fiul scriitorului român Horia Liman, din generația

ilustră a lui Eugen Ionescu, Emil Cioran, Mircea Eliade, Constantin Noica. Horia Liman a fost, prin anii '30, directorul revistei „Discobolul”, revistă în care a debutat Eugen Ionescu cu poezie, înainte de a fi început să scrie dramaturgie. În 1958, Horia Liman a fost trimis atașat de presă în Elveția, dar la scurtă vreme relațiile sale cu autoritățile de la București s-au înrăutățit. Textele pe care le trimitea pentru ziarele din țară erau cenzurate și modificate în sensul propagandei vremii, fără să i se ceară consimțământul. Horia Liman, care se vede că era un idealist, mai întâi a protestat, apoi la scurtă vreme a renunțat la statutul său și a ales să trăiască în exil.

Așa stând lucrurile, Adrian Mac Liman a rămas cu familia în Elveția. A urmat, între 1960-1964, Facultatea de Litere în Cehoslovacia, la Praga, unde a învățat engleza și ceha. A lucrat în Elveția, în calitate de corespondent de presă, timp de peste zece ani. A fost și o perioadă consacrată studiului limbilor străine. Având un talent ieșit din comun pentru învățarea limbilor străine, Adrian Mac Liman a ajuns să vorbească curent zece limbi: româna și spaniola, pe care le consideră, pe amândouă, limbi materne, apoi engleza, franceza, portugheza, italiana, rusa, ceha, evrita și araba. Când l-am întâlnit ultima dată, în primăvara anului trecut la București, lucra la un studiu privind politica externă a Turciei, ocazie cu care s-a apucat să învețe și limba turcă.

Pe la începutul anilor '70 s-a stabilit în Spania, la Madrid, dar a plecat din nou, periodic, să lucreze în calitate de corespondent de presă în Iran, Turcia, Venezuela, Mexic, Egipt, Israel, Liban, Iordania. În timp, a avut ocazia să ia interviuri unor oameni celebri, de la Yasser Arafat la... Ossama Bin Laden! Având în vedere calitățile sale de poliglot și uriașa experiență acumulată, a ajuns în prezent să funcționeze în calitate de consultant, pentru diverse întreprinderi sau ONG-uri, pe probleme privind Orientul Mijlociu. Coordonează Programul „Mediterranean – lumea arabă” și este membru al Grupului de Studii Mediteraneene care funcționează la Universitatea Sorbona. A fost conferențiar de Relații internaționale la mai mult de zece universități celebre din Europa și Orientul Apropiat. Este profesor fondator al CIDOB Barcelona, profesor la o Universitate privată din Madrid și președinte al CIEM Madrid.

După 1989, Adrian Mac Liman și-a reluat legăturile cu țara natală. Vine o dată sau de două ori pe an la București, dar vizitează și alte orașe din țară. Colaborează cu Uniunea Scriitorilor din România și cu o serie de ONG pe probleme de cultură și cercetare științifică. A avut o contribuție decisivă la înființarea unui Centru Regional de Studii Paris – București și mediatizează în Spania cărți apărute în România. Se miră cum poporul român a putut supraviețui, din punct de vedere spiritual, atât de bine prin cultură, încât a inițiat o cercetare în acest sens.

Când a revenit prima oară în România, după aproape o jumătate de secol de absență, Adrian Mac Liman a început, după cum o spunea el însuși, un proces treptat de recuperare mentală a întâmplărilor din copilărie, dar și a unei memorii culturale. A acordat un amplu interviu scriitorului român Gelu Vlașin, care de asemenea trăiește în Spania, interviu publicat în ziarul „România liberă” prin toamna anului 2005. Subsemnatul l-am cunoscut ca urmare a colaborării comune la o revistă bucureșteană și la Centrul Regional de Studii Paris – București. Am purtat cu domnia sa îndelungate și nebanuit de rodnice discuții, la Lisabona în primăvara anului 2006 și un an mai târziu la București. Aceste discuții au constituit, între altele, un imbold pentru o carte a subsemnatului, consacrată rădăcinilor esoterismului în filosofia Greciei antice, carte cuprinsă în programul de cercetare al CIEM Madrid (al cărui președinte este dl Adrian Mac Liman), tradusă ulterior în limba franceză. Imi spunea că este impresionat de felul cum sunt românii, cum i-a regăsit pe români, inteligenți, cosmopoliți și poligloți, după ce au trăit patru decenii într-o dictatură catastrofală în primul rând în plan cultural, că este uimitor cum anume au reușit românii să se salveze spiritual, să reziste prin cultură. Mărturisirea că atunci când a plecat din România, în 1956, avea sentimentul copleșitor de tristețe că n-o să se mai întoarcă niciodată, că n-o să-și mai revadă niciodată frumoasele locuri ale copilăriei, că perioada trăită în România este un capitol încheiat din viața lui, dar iată că după această paranteză de o jumătate de secol, a revenit în România și a trăit miracolul întoarcerii în timp, al regăsirii de sine și al reluării legăturilor cu țara natală și cu oamenii ei.

Despre cărțile sale Adrian Mac Liman spunea, cu modestie, că sunt mai degrabă didactice decât beletristice, că atunci când le-a scris nu a avut în vedere aspectul beletristic, fapt care îmi amintește de ceea ce spunea în perioada interbelică un mare spaniol, Ortega y Gasset, despre cărțile sale, pe care le definea nu sub raport literar, ci ca „urgente vitale”. Cărțile lui Adrian Mac Liman au izvorât, după cum o spune el însuși, din faptul că problematica Orientului Mijlociu este foarte puțin cunoscută în Europa, mai ales în Spania. Când s-a întors din Orientul Mijlociu, foarte mulți prieteni din Spania l-au întrebat ce se petrece de fapt acolo? Cine sunt palestinienii? Ce vor cu adevărat israelienii? Etc. Desigur, cărțile de ordin mediatic, centrate pe spectaculos, sunt mai interesante, pentru că sunt mai anecdotice și se bucură de o circulație mai largă și implicit de tiraje mai mari. Dar Mac Liman nu a căutat să scrie astfel de cărți. Ci el își numește cărțile sale ca fiind „didactice”, deoarece sunt științifice în sens istoriografic, deoarece în ele a încercat să explice complexitatea situațiilor conflictuale din această zonă fierbinte, mai ales să explice cum se motivează anumite reacții umane.

Despre Ossama bin Laden, pe care l-a cunoscut personal și căruia i-a luat un interviu, are opinie mai puțin obișnuită, spune că de fapt dușmanii lui sunt cei care l-au făcut celebru. Lui Adrian Mac Liman, bin Laden i-a făcut impresia unui om îmbătrânit prematur și cu idei infantile. Interviul luat lui bin Laden a fost publicat în revista spaniolă „La Vanguardia” în luna mai 1983. Ulterior, după 11 septembrie 2001, bin Laden și-a câpătat binecunoscuta notorietate negativă mondială, iar interviul luat mai-nainte de către Adrian Mac Liman a reintrat în atenția opiniei publice și a analiștilor, fiind reanalizat și resemnificat. Faptul dovedește că ziariștii buni au întotdeauna un anume simț al realității foarte dezvoltat, ceea ce le permite să intuiască anumite lucruri care devin ulterior de o notorietate deosebită. Atentatele de la 11 septembrie 2001 sunt, în opinia lui Adrian Mac Liman, ceva de așteptat, ceva ce se putea prevedea. Anii pe care i-a trăit ca ziarist în Orientul Mijlociu, contactele cu lumea arabă moderată și cu cea radicală, toate îi spuneau că la un moment dat are să explodeze ceva, că o să se întâmple un atentat de anvergură neobișnuită, pentru că atitudinea Occidentului față de lumea arabă, față de anumite țări din lumea arabă, față de mișcările fundamentaliste și tradiționaliste din lumea arabă, ducea inevitabil către o explozie. Adrian Mac Liman mărturisește că a fost șocat de atentatele de la 11 septembrie 2001, dar că nu a fost mirat, pentru că se aștepta la așa-ceva, pentru că era previzibil că așa-ceva se va întâmpla. Anumite resentimente acumulate în timp în lumea arabă aveau deja o încărcătură explozivă. Se pare că aceste resentimente, precum și o imagine negativă față de lumea arabă în Occident, conveneau unor cercuri politice occidentale, pentru a crea un nou „dușman” în ochii opiniei publice, pentru a inventa un nou pericol după dispariția comunismului. Acest lucru a fost afirmat încă din 1993 în publicații americane foarte serioase, cum ar fi Washington Post, că Islamul ar putea fi dușmanul cel mai potrivit pentru mentalitatea americană postmodernă, inclusiv pentru faptul că Islamul ar putea fi reprezentat ca o mare pată verde pe ecranul televizoarelor, de la Gibraltar în Malaezia, deci un dușman ușor de identificat, după cum anterior exista enorma pată roșie care semnifica pe mapamond sistemul comunist. Astfel, Ossama bin Laden nu este altceva decât un produs al politicii americane, care poate fi exploatat foarte bine, pentru a se crea un climat anti-arab în Occident. Bineînțeles, bin Laden și Al-Quaeda sunt dușmani ai Occidentului în mod real, dar argumentele anti-occidentale pe care le prezintă bin Laden și Al-Quaeda nu au nimic în comun cu propaganda anti-arabă de care beneficiază cetățenii Statelor Unite și, parțial, cei din Europa. În Europa, situația este mai variată în privința mentalităților, percepțiile sunt mai diversificate, inclusiv în ceea ce privește atentatele de la 11 septembrie sau pericolele care ar veni din direcția Islamului.

În cazul particular al Spaniei, atentatele islamiste din gara Atocha de la Madrid au și o altă explicație, suplimentară. În afară de faptul că Spania a susținut 100% campania SUA în Afganistan și Irak, aici mai există și un diferend istoric, poate mai greu de înțeles, dar de o vechime considerabilă și de o eficiență politică indubitabilă. De exemplu, manualele de istorie din Spania menționează, aproape la fiecare epocă istorică, câte un „război împotriva Islamului”. Iar în cultura și mentalitatea islamică, Spania este percepută nu o dată ca „pământ al Islamului”. O parte a

teritoriului Spaniei de azi a fost, între secolele VIII-XV, califat arab și urmele civilizației arabe pe aceste locuri sunt evidente până azi. La fel, există urme și în mentalitatea arabă. Astăzi de exemplu, în biroul regelui Marocului de la Rabat există o hartă a „Marocului Mare”, în care frontierele Regatului Marocului de odinioară se întind până la Toledo, în Spania. Sau în Arabia Saudită, acolo în manualele de școală se spune că Andaluzia este un „pământ islamic”, care trebuie recucerit.

Potrivit mărturisirilor lui Adrian Mac Liman, una dintre următoarele sale cărți va fi despre România, carte pe care o așteptăm cu mare interes.

Concluzii

Iată că un intelectual român, născut și în parte format în România și în spiritul culturii române, apoi stabilit în (ceea ce noi numeam mai demult) străinătate, este în același timp un intelectual de o anvergură cu adevărat europeană. Vorbitor al tuturor limbilor europene, precum și al celor de bază din Orientul Mijlociu, profesor universitar și scriitor, autor de cărți în limba spaniolă dar care se citesc în zeci de mii de exemplare și pe continentul latino-american, membru al Grupului de Studii Mediteraneene de la Sorbona dar și al centrului Regional de Studii Paris – București, Adrian Mac Liman este o personalitate care îl farmecă pe interlocutor imediat, prin vasta sa cultură, înțelepciune și viziune etică. Ar trebui ca noi, cei din țară, să știm să îl atragem în activitățile noastre științifice și literare, ca să fie o prezență semnificativă și în cultura română.

Bibliografie

1. www.repereromanesti.ro, data consultării: 15 ian. 2008
2. Vlașin, G., *Interviu cu Adrian Mac Liman*, în: „România liberă” nr. 4710/26.09.2005
3. Iuga, N., *Le Cercle et l'Arbre de la Vie. Essais sur les racines de l'esoterisme dans la philosophie antique*, Ed. Limes, Cluj, 2007
4. *Cronicas palestinas*, Ed. B, Barcelone, 1989
5. *Las tramas secretas de la guerra del Golfo*, Ed. B, Barcelone, 1990
6. *Palestina*, Ed. Paz y Solidaridad, Madrid, 1993
7. *De la nacion de refugiados al Estado-nacion*, Ed. Popular, Madrid, 1995
8. *Via dolorosa*, Ed. Flor del Viento, Barcelone, 1999
9. *Palestina: el volcan*, Ed. Popular, Madrid, 2001, (trad. Italien 2002)
10. *El chaos que viene*, Ed. Popular, Madrid, 2002 (trad. Roumain 2004)
11. *Turquia – un pais entre dos mundos*, Ed. Del Viento, Barcelone, 2004

“UN VEAC DE SINGURĂTATE”...AND COUNTING

A SOLITUDE CENTURY... AND COUNTING

Ileana Lucia SELEJAN

Institute of Fine Arts, New York University

1E 78th Street, 10075 New York NY

ileana_sel@yahoo.com

Abstract

Romanian cultural expansions into the West and the rest of the world have represented complex and pressing issues throughout the twentieth and now the twenty-first century. Points of connection have been made both by immigrant and by “travelling” cultural actors, the diverse explorers of a world of expanding borders and identities. Where do these people belong and how is their work to be understood? These are just part of the questions behind this short and subjective incursion into the “outside”.

Key words: culture, art, traveller, exile, exterior, communication

Cuvinte cheie: cultură, artă, granită, călător, exil, exterior, comunicare.

Paul Celan, Emil Cioran, Nina Cassian, Aglaja Veteranyi, Eugen Ionesco, Paul Neagu, Panait Istrati, Daniel Spoerri, Matei Visniec, Calin Dan, Herta Müller, Victor Brauner, Mircea Eliade, Constantin Brancusi, Gabriela Melinescu, Tristan Tzara, Marcel Iancu, Judit Anghel, Matei

Calinescu, Virgil Tanase, Mircea Cantor, Victor Man, Andrei Codrescu... lista continuă să crească și printr-un exercitiu mental o puteți extinde chiar dumneavoastră. În afara faptului că o asemenea lista nu reușește nici de departe să adune toate personalitățile culturale române (sau de proveniență română) care au trait și trăiesc în strainatate, mai are și neajunsul de a fi extrem de nedreaptă față de toți cei care nu au trăit sau trăiesc în strainate dar au reușit să se faca auziți și să își creeze un nume acolo.

Dicționarul Explicativ on-line al Limbii Române explică însemnătatea cuvântului *graniță*: “Limita care desparte două state; frontieră, hotar, limită teritorială. – *Peste* (sau *dincolo de*) *graniță* în străinătate.” Cuvântul e sinonim cu limită și margine. M-am lovit aici de o graniță verbală în momentul în care am încercat să încep să scriu despre intelectuali români în Europa. Cum să definesc limitele unei asemenea “existențe”? Ce înseamnă în fine intelectuali români “plecați” în străinătate? Se referă această construcție verbală la cei care s-au născut în România și mai apoi au emigrat? La cei care au plecat de nevoie? La cei care au plecat voit? La cei care au plecat pentru a se reîntoarce mai apoi? Și cum rămâne cu nomazii, cu trubadurii, cu cei care pleacă de acasă fără să mai știe unde e într-adevăr acasă? Cum este să locuiești între lumi, între aici și acolo, într-o perpetuă călătorie? Poate că majoritatea celor enumerați mai sus, se regăsesc undeva între granițe, nu sunt nici români nici străini, străini în țara lor și străini în străinătate, acasă acolo acasă aici, cu un picior pe un mal și unul pe celălalt. Și totuși poate că majoritatea se definesc, se înțeleg a fi români, oriunde ar fi, sau vice-versa poate se definesc a fi ceea ce au devenit între timp, ceea ce au descoperit a fi între timp. Dar la aceste întrebări intime nu pot răspunde decât ei.

Unul dintre răspunsuri îl dă Matei Visniec:

Je suis l’homme qui vit entre deux cultures, deux sensibilités, je suis l’homme qui a ses racines en Roumanie et ses ailes en France[1].

Secolul douazeci a reprezentat pentru România un secol al migrațiilor intelectuale, mai ales înspre vest, fie vestul aceasta Europa, fie America sau Canada. Secolul douăzeci și unu se pare că ține pasul. În România de azi se pleacă la studii, uneori se mai și “rămâne”, se pleacă pentru servicii, pentru o viață mai satisfăcătoare profesional și financiar, pentru simpla experiență de a vedea și cum e altundeva, pentru cunoaștere și auto-cunoaștere, pentru că se poate pleca, și trist, mai ales în ceea ce ține de cultură, de multe ori se pleacă pentru că trebuie.

Migrațiile acestea se pot vedea foarte bine în artă, unde dorința de a aduce arta modernă românească la un nivel European este resimțită încă de la sfârșitul secolului nouăsprezece, de către artiști precum Nicolae Grigorescu (care a studiat și lucrat la Paris, Barbizon și în Bretania), Ștefan Luchian (care a studiat și lucrat la Paris și la München), Theodor Pallady (Dresda și Paris) și Constantin Brâncuși (Viena, Paris), cel din urmă devenind mai apoi inițiatorul, dacă rolul său se poate aduna în câteva cuvinte, sculpturii moderne Europene. Legătura mediilor artistice din România cu avangarda Europeană se pastrează și la început de secol douăzeci când Tristan Tzara și Marcel Iancu pleacă în Elveția unde în jurul lui 1916, în interiorul unui Cabaret Voltaire din Zürich, participa la “invenția” unui nou limbaj artistic: Dada. De asemenea Victor Brauner va fi mai apoi unul din membrii mișcării suprarealiste.

Mare parte din aceste legături au fost rupte odată cu cel de-al doilea război mondial iar unele au fost continuate în “străinătate” sau într-un “underground” prelungit până după 1989. Sigur că perioada aceasta istorică este mult prea lungă și complexă pentru a putea fi adunată aici în doar câteva idei. Ceea ce vreau să subliniez aici, este că un contact cultural real este interminabil în timp. Nu poate avea o finalitate, fiind o idee, un concept fluent bazat pe comunicare inter-umană. Atâta timp când va exista un motiv de a comunica, va exista și o cale. În secolul douăzeci, legătura aceasta dintre România și Europa, dar și restul lumii, s-a bazat mai mult pe legături stabilite între artiști, scriitori, filozofi, intelectuali, decât între instituții sau unități administrativ-teritoriale. Virgil Tanase, într-un interviu din 2004 [2], vorbește despre diferența dintre creație și discursul asupra acesteia, care inevitabil o încadrează în anumite tipare care sunt neapărat general valabile: “În ceea

ce mă privește, sper că sunt mai interesant prin romanele mele, publicate și la Paris, sau prin spectacolele pe care le fac și aici, decât prin adresa din buletinul de identitate.”

Aș vrea să revin la ideea graniței și a limitelor. Devine deja clar că în lumea culturii, a artei, a literaturii, nu vorbim doar despre limite politice, cu toate că de multe ori acestea sunt fatale. Mai există multe alte limite de trecut. În cazul României de azi există limita unui anonimat cultural, greu de scuturat, care a durat câteva decenii. Și aici se vede într-adevăr și se știe când Dan Perjovschi expune la Tate Modern sau la MoMA, când Silviu Purcărete sau Dan Puric își joacă spectacolele prin străinătate, când Maia Morgenstern sau Marcel Iureș joacă la Hollywood sau când Cristian Mungiu câștigă Palme d’Or la Cannes. Devine din ce în ce mai clar, cel puțin pentru mine, că în 2000 și, granițele devin din ce în ce mai transparente.

Există mai multe feluri de a fi în alte locuri. Sunt cei care pleacă pentru o vreme și cei care nu se mai întorc. Sunt cei plecați definitiv și cei care revin, poate doar la bătrânețe. Dacă ar fi să analizăm care este însemnătatea gestului și pornirii de a pleca nu am ajunge nicăieri. Motivele sunt din nou, prea multe și poate prea personale pentru fiecare din cei risipiți. Poate mai importantă este experiența în sine și ce presupune viața “acolo”, ce înseamnă plecarea, ce înseamnă adaptarea, schimbul de idei, sentimente, imagini; ce înseamnă să lași ceva din tine în urmă și să te scufunzi în altceva, într-o înșelătoare anonimitate? Să imprastii ceea ce ești ca loc, ca geografie în toate colțurile lumii...Dar înstrăinarea nu ține doar de loc. Există diferite singurătăți. Răsfoind jurnalul lui Eliade din Paris, mi-a atras atenția o anume zi, 4 ianuarie 1953, și următorul fragment:

Tout est reste là-bas: ma jeunesse, mon passé, la famille, les amis. Tout ce que j’ai fait ou pas fait, les papiers de mon adolescence, les manuscrits, les lettres de tant d’amis qui ne sont plus, mes livres, les dossiers avec mes premiers articles du temps du lycée ou de l’Université, absolument tout. Ici, en « Occident », je ne suis qu’un fragment [3].

Pentru Eliade definiția a ceea ce e acasă vine dintr-o lipsă, dintr-un dor, din ceea ce a rămas altundeva, exilul reprezentând aici forma extremă a plecării. Să fie oare singurătea un simptom al imposibilității adaptării totale? E singurătea ultima redută a încăpățânării de a rămâne la fel, de a nu pierde nimic din ceea ce a fost și continuă să fie, dar altundeva? Sabin Danita scrie în *Dilema Veche* din 16 martie 2006:

Există singurătăți asumate, fortuite, impuse, singurătăți morbide, singurătăți “collective”, singurătăți creatoare, singurătăți fără miză, goale ca niște bidoane de tablă, există singurătăți cu sens și singurătăți vulgare. Toate par să aibă, la capătul lor, un numitor comun: calvarul de a rămâne cu tine însuși, spaima odioasă că, în final, nu te-ai mai putea suporta [4].

Cultura este nu doar legată de cei care o susțin (desi sigur fără acești actori s-ar prăbuși). Ea devine o structură în sine, undeva deasupra activității creative a fiecăruia. Devine o rețea care inevitabil, în momentul în care este transportată într-un alt spațiu social, politic, geografic, istoric, ideologic, economic, estetic, etc., va fi înțeleasă doar parțial, fragmentar și de aici sentimentul singurătății chiar și în cultură. În același timp singurătatea aceasta conține în sine și un sens al libertății deci al posibilităților, al creației, al comunicării.

Pentru Emil (sau cum este “botezat” în literatura străină *Emile*) Cioran, plecarea este o formă a libertății, a nevoii de a fi, de a trai. Plecarea e o experiență de viață. Contrar așteptărilor mele, în Cioran am gasit optimismul plecării și înstrăinării. Următorul pasaj provine dintr-un interviu mai recent cu Gabriel Liiceanu:

La liberté a été ma seule religion dans la vie, l’indépendance, et, en premier lieu, de ne pas dépendre d’une carrière. J’ai compris très tôt que la vie n’a de sens que si on parvient à y faire ce que l’ont veut. Tout le problème consistait pour moi à sauvegarder ma liberté. J’aurais tout raté si j’avais accepté de travailler dans un bureau pour gagner ma vie. À Paris, j’ai connu toutes sortes de ratés, des types très bien par ailleurs, très doués, mais à qui le bureau fut fatal. Le Paris d’avant-guerre était la ville idéale pour les rates ; les Roumains, en particulier, y étaient célèbres de ce point de vue [5].

Extensia aceasta a independenței nelimitate de granițe politice, devine cu atât mai acută în România de după 1945. Libertatea se va regăsi altundeva. Desigur și acolo înșelătoare, dar totuși, măcar posibilă.

Artiști, scriitori, dramaturgi, actori, filozofi, regizori, critici, definiți în massmedia: “Romanian-born”, româno-francezi, româno-germani, româno-maghiari, maghiaro-români și de orice altă naționalitate mixtă trăiesc în paginile publicațiilor sau pe pagini de internet. Și până la urmă naționalitatea lor, în sensul strict al cuvântului, contează prea puțin pentru ceea ce înseamnă ei de fapt: ei sunt niște punți de legătură și niște dovezi (munca lor cred dovedește asta) ale faptului că indiferent de limba pe care o vorbim și indiferent de locul din care plecăm, comunicarea este posibilă oriunde, bineînțeles cu bunăvoință. Edward Wadie Said, el însuși un exilat/emigrant de origine Palestiniană, scrie despre exilați, refugiați, expatriați, emigranți, despre multiplele variante de înstrăinare într-un veac al înstrăinării generalizate.

The exile knows, that in a secular and contingent world, homes are always provisional. Borders and barriers, which enclose us within the safety of familiar territory, can also become prisons, and are often defended beyond reason or necessity. Exiles cross borders, break barriers of thought and experience [6].

Concluzii

Vorbind din experiența mea personală, un schimb de țară este nu doar o experiență unică este și o experiență necesară. Poate că prin massmedia lumea întreaga ne este mult mai aproape și totuși când ajungem să calcăm alte locuri, să le respirăm aerul, să le întâlnim oamenii, să începem să le cunoaștem, abia atunci începem să înțelegem cât de înșelătoare pot să fie aparențele cât de subiective ne pot fi părerile. Și cât de ciudat poate fi să încerci să scrii din perspectiva de acasă, realizând că nu ești acasă și în plus că nici nu vei putea vreodată să te întorci la punctul din care ai plecat, la o tabula rasa culturală, să fii din nou cine ai fost înainte să pleci.

“Exilul românesc? La ce vă referiți? La acei “mari exilați” care au stat o viață la Paris și n-au publicat un rând (decât în editurile confidentiale ale exilului) rămânând cu singurul titlu de glorie al “înstrăinatului”, pe care îl perpetuează ca pe sfintele moaște pentru că n-au nici un alt motiv de imaanare? Sau la cine? La noi cei care, deși locuim la Paris, suntem azi prezenți în viața literară românească? Dumitru Țepeneag despre care nu știu câtă lume din România azi are habar că își petrece o buna parte din timp la Paris unde scrie în românește cărți pe care ar putea la fel de bine să le scrie în franceză, și pe care le publică mai întâi în Franța și apoi în România sau invers? Eu însumi, funcționar al statului român? Cine mai știe azi că Nicolae Breban a stat o vreme aici? Ce importanță are, față de valoarea cărților pe care le citiți, faptul ca ele au fost scrise înspre Montparnasse? În ceea ce mă privește, sper că sunt mai interesant prin romanele mele, publicate și la Paris, sau prin spectacolele pe care le fac și aici, decât prin adresa din buletinul de identitate.”

Bibliografie

1. <http://www.theatre-contemporain.net/biographies/Matei-Visniec/>
2. Tanase, V., *Scriitori romani in exil*. <http://cornel.nistea.com/scieri/interviuri/scriitori-romani-in-exil.htm>
3. Eliade, M., *Fragments d'un journal*, Ed. Salliman, Paris, 1973 p.199
4. Danita, Sabin. *Apologiile singuratatii*.
<http://www.dilemaveche.ro/index.php?nr=111&cmd=articol&id=875>
5. Liiceanu, G., *Les Continents de l'insomnie*, Ed. Michaln, Paris, 1995, p.105
6. Said, E. W., *Reflections on exile and other essays*, Harvard University Sress, 2008, p.185
7. Cabanne, P., *Brancusi*, Paris, Editions Terrail/Edigroup, 2006
8. Danita, S., *Apologiile singuratatii*
<http://www.dilemaveche.ro/index.php?nr=111&cmd=articol&id=875>
9. Eliade, M., *Fragments d'un journal*, Luc Badesco (trad.) (Gallimard, Paris 1973)
10. Jaudeau, S., *Cioran ou le dernier homme* (Paris: Librairie Jose Corti, 1990)

11. Liiceanu, G., *Itinéraires d'une vie: E. M. Cioran et Les continents de l'insomnie* (Paris: Editions Michalon, 1995)
12. Nistea, C., *Scriitori romani in exil*. <http://cornel.nistea.com/scrieri/interviuri/scriitori-romani-in-exil.htm>
13. Said, E., *Reflections on Exile and other Essays* (Cambridge, Harvard Univ. Press, 2000)
14. Scott, A.O., *Romanian Cinema Rising*. New York Times, http://www.nytimes.com/interactive/2008/01/18/magazine/20080120_ROMANIAN_FEATURE.html
15. Visniec, M., <http://www.theatre-contemporain.net/biographies/Matei-Visniec/>

EGINALD SCHLATTNER - RAȚIUNEA TURISMULUI LITERAR LA ROȘIA-SIBIU

EGINALD SCHLATTNER - THE REASON OF LITERARY TOURISM OF ROȘIA-SIBIU

Oana Corina MOLDOVEAN
Comisia de Cultură și Educație
Parlamentul European Bruxelles, Belgia
E-mail: omoldovean@gmail.com

Abstract

Having his three auto-biographical novels published abroad first and only later on in his own country, the Evangelical priest Eginald Schlattner – born in Arad – is considered by the critique as the best known contemporary novelist from Romania. After the great Saxon emigration in 1990-1991, and with only five Saxons left in the whole village, he continued to fulfill his duties as a priest at the Evangelical church of Roșia (Rothberg) - Sibiu, „only for God and for myself” as he often declares. Better known abroad, Schlattner is a proud ambassador of his country – Romania, where he had the chance to develop as a Saxon in a tolerant multi-ethnic and multi-cultural environment.

Key words: *novelist, priest, politica prisoner, Saxon community.*

Cuvinte cheie: *romancier, preot, arestat politic, comunitate sasească*

Publicat mai mult în străinătate decât acasă, apreciat de milioane de cititori din Austria, Germania și Elveția, dar și din Spania și Polonia, Eginald Schlattner este considerat de critici drept cel mai cunoscut romancier contemporan din România. După marea plecare a sașilor din anii 1990-1991, el a continuat să-și îndeplinească îndatoririle de preot, trăind cu stoicism tristețea de a sluji zilnic în Biserica evanghelică din Roșia (Rothberg) "doar pentru Dumnezeu și pentru mine, de unul singur, și mulți îngeri". Din cei cinci sași care mai viețuiesc în comună, doar preotul și cateodată preoteasa mai trec pragul sfântului lăcaș.

Viața lui Eginald Schlattner

Eginald Schlattner s-a născut în orașul Arad, în urmă cu 75 de ani. A copilărit și și-a petrecut tinerețea în orașul Făgăraș, pe atunci reședința județului Făgăraș, printre etnii diferite: români, maghiari, germani, evrei, armeni și țigani. Nu a învățat limba română în casa părintească, studiind la școlile de limbă germană din Sibiu, Făgăraș și Brașov.

La data de 23 august 1944, când România a întors armele împotriva Germaniei, toți etnicii germani din Regatul României sunt declarați colaboratori ai lui Hitler. Tatăl lui, Felix Schlattner, a fost deportat în Rusia, la muncă silnică. În primăvara anului 1945, sașii și șvabii sunt expropriați. Nici familia lui Schlattner nu e cruțată de necazuri, fiind azvârlită în stradă într-o noapte de noiembrie 1948.

În perioada 1952-1953, a studiat timp de două semestre la Institutul de Teologia Evanghelică de la Cluj, până la exmatricularea sa. El a declarat că în acei ani, era ateu convins, fiind adept al lecturilor din Schopenhauer și Nietzsche. Apoi, timp de un semestru, a studiat matematica, iar în următorii 5 ani hidrologia, în perioada 1952-1957.

În anul 1957, înainte de a-și susține examenul de stat, a fost arestat din motive politice. Este torturat fizic și psihic în cele 20 de luni de anchetă, fiind bătut în repetate rânduri și ținut înfometat pentru a colabora cu anchetatorii, cu care decide într-un final să colaboreze. „A fost o decizie la limită, după luni de rezistență, pentru care îmi asum răspunderea” declară Schlattner în aparițiile sale publice.

A fost martorul principal al acuzării în "*Procesul scriitorilor germani*", terminat la 15 septembrie 1959 la Brașov, care a avut ca rezultat condamnarea la un total de 95 de ani de muncă silnică și confiscarea averilor și anularea drepturilor civile pentru grupul Andreas Birkner, Wolf von Aichelburg, Georg Scherg, Hans Bergel și Harald Siegmund, pentru "*infracțiunea de instigare împotriva ordinii sociale și agitație*". Schlattner este condamnat, la rândul său, în noiembrie 1959 pentru "tăinuirea delictului de înaltă trădare", la doi ani închisoare corecțională cu interdicție civilă și confiscarea averii în întregime, pedeapsă care a fost compensată cu perioada de arest preventiv. Fratele său mai tânăr, Kurt Felix Schlattner, fusese deja arestat pentru nedenumit.

După ieșirea din închisoare, autoritățile comuniste i-au oferit oportunitatea de a pleca în Germania. „Toți foștii deținuți politici au primit imediat pașaportul, că regimul de atunci era mulțumit să scape de ei. Atunci, mie o voce interioară – n-am știut că era vocea lui Dumnezeu – mi-a spus: Nu pleca!” [1] declară Schlattner într-un interviu.

Eginald Schlattner a lucrat mai întâi ca muncitor zilier la Fabrica de Cărmidă din Făgăraș, iar apoi ca tehnician în construcții rurale la Ferma de Stat Berzovia, iar după aceea la construcția de căi ferate Deva-Brad. Este angajat apoi la Uzinele Mârșa ca desenator tehnic. În anul 1969 i s-a îngăduit în cele din urmă să-și susțină examenul de stat în domeniul hidrologiei, la peste un deceniu după colegii lui, devenind astfel inginer. A lucrat ulterior ca inginer hidrolog doar până în 1973, fiind, pe rând, șef de șantier, inginer coordonator la Investiții, inginer hidrolog la uzină.

În același an, deși fusese reintegrat în societate și avea o situație materială bună, Eginald Schlattner simte chemarea pentru preoție și își reia studiile de teologie. După absolvirea studiilor

teologice, din anul 1978 a fost până la pensionare preot luteran în satul Roșia (în germană *Rothberg*) din județul Sibiu. Credincioșii Parohiei Roșia s-au împuținat an de an, emigrând în Germania, dar preotul Schlattner nu și-a urmat enoriașii în Germania, deși ar fi avut toate motivele să o facă. În schimb, acesta a decis să lucreze ca preot în penitenciarul Gherla, începând cu anul 1992.

Activitatea literară

Eginald Schlattner a început să scrie în anul 1990, după ce tăcuse vreme de patruzeci de ani. El își descoperise vocația literară povestind puținilor săi enoriași despre tradiția sărbătorilor în comunitatea săsească din Făgărașul interbelic, "povestit" și în scrisorile către familia sa din Germania. Eginald Schlattner a publicat trei cărți în limba germană, care au caracter autobiografic și tratează viața populației germane din Transilvania, și în parte din Banat, între anii 1943-1960.

Debutează ca scriitor în anul 1998 cu primul său roman *"Der geköpfte Hahn"* (Cocoșul decapitat), publicat în Austria, la Editura Paul Zsolnay din Viena, și distribuit în întregul spațiu germanofon. El a avut un succes considerabil (fiind reeditat de mai multe ori și tradus în opt limbi), fiind adaptat pentru un film lansat în cadrul manifestărilor organizate în orașul Sibiu, Capitala culturală europeană a anului 2007. Filmările s-au făcut la Sibiu, sub conducerea regizorului Radu Gabrea, filmul fiind o coproducție româno-germano-austriaco-ungară, cu finanțare din partea Centrului Național al Cinematografiei și a Societății Române de Televiziune, iar din străinătate de la Fondul EURIMAGES al Consiliului Europei.

Acțiunea romanului se petrece într-o singură zi, 23 august 1944, la Făgăraș, în casa scriitorului, pe atunci în vârstă de 15 ani, care dă o petrecere de terminare a gimnaziului, pentru colegii lui, fete și băieți de etnii diferite. În perioada în care își așteaptă musafirii, băiatul se lasă în voia gândurilor și amintirilor despre membrii familiei sale, despre vecini și cunoștințe, evocând tradițiile comunității, dar și întâmplări din anii războiului aflat pe sfârșite, când printre cei apropiați se află atât pro-naziști, cât și oameni care își demonstau solidaritatea cu victimele fanatismului rasist [2].

În al doilea roman al său, *"Rote Handschuhe"* ("Mănușile roșii"), Schlattner descrie cu ton critic rolul său și trădarea la procesul politic de la Brașov, intentat unor scriitori transilvăneni la sfârșitul anilor '50. După publicarea romanului a existat un puternic ecou critic în mai multe publicații din Germania, și rolul lui Schlattner a fost discutat într-un mod foarte controversat [3].

Pe de o parte, Schlattner a fost, el însuși, deținut politic timp de doi ani. Pe de altă parte, s-a oferit ca martor al acuzării în acest proces înscenat. Pentru colaborare i s-a redus pedeapsa, fiind eliberat, pe când alți acuzați au suferit detenții timp de mulți ani (Wolf von Aichelburg, Hans Bergel). Criticii i-au reproșat falsificarea istoriei în romanul său, fapt care încă nu s-a clarificat.

Cartea "Mănușile roșii" reprezintă un comentariu plin de profunzime, și poate de aceea atât de controversat, al ororilor ultimului veac, comentariu sumbru, luminat totuși pe alocuri de cerul senin al unei vesele povești de dragoste și nuanțat de o grotescă morală și de un ton pe cât de umoristic, pe atât de nostalgic și de pios.

În a treia carte a sa, *"Das Klavier im Nebel"* (Pianul din ceață), Schlattner ne povestește viața lui Clemens, fiul unui fabricant de cartoane sas din Sighișoara (Schäßburg), care a pierdut totul după al doilea război mondial, când familia sa a fost declarată *burgheză* și fabrica a fost naționalizată. Tatăl zace în închisoare, mama este dispărută, iar tânărul Clemens lucrează într-o fabrică de porțelan și urmează școala la seral. Când o întâlnește pe româncă Rodica, dragostea înlătură toate barierele. Acoperind perioada 1948 - 1951, acest roman completează *trilogia*, situându-se, ca așezare temporală, între primele două romane [4].

Românul Eginald Schlattner

„Aceste cărți nu le-aș fi putut scrie în Germania. Știți de ce? Un emigrant a terminat cu trecutul lui. El trăiește numai din amintiri, nu mai are o relație cu prezentul țării pe care a părăsit-o. Aici sunt încă pomii de atunci, soarele ca și acum 50 de ani, sunetele, cuvintele oamenilor,

românească, săsească, mirosul pământului... N-aș fi putut să scriu acest roman într-un bloc din München... Nu, n-aș fi putut. Ar fi devenit un roman de nostalgie. Kitsch...”

Astfel, preotul Schlattner din Roșia a devenit celebru, dar continuă să locuiască în casa parohială veche, înconjurată de grădini și de parcul bisericii. Întrebat dacă nu se gândește să emigreze și el în Germania, a răspuns mândru și răspicat că, orice i-ar mai rezerva viața, *"von hier rücke ich mich nicht"* ("de aici nu mă clintesc") [5]: „Acest lucru îl datorez patriei mele România, care mi-a permis sau – nu numai atât – m-a favorizat să rămân german. Aici mă știe bunul Dumnezeu după nume și aici mă știu oamenii de suflet. Din acest loc eu nu mă clintesc. Așa să m-ajute Dumnezeu”.

Eginald Schlattner este rațiunea pentru care s-a dezvoltat la Roșia o formă de turism cultural, scriitorul fiind vizitat de către grupuri de străini, dar și de către români care i-au citit cărțile și care doresc să-l cunoască în persoană pe scriitorul și preotul Schlattner. Acesta își găsește timp pentru fiecare grup în parte, reluând istoria seriei de romane auto-biografice. Printre oaspeți, regăsim personalități ale vieții politice din străinătate. Cu ocazia vizitei efectuate de către ministrul federal de Interne al Germaniei, Otto Schily la biserica luterană din Roșia, preotul Schlattner l-a întâmpinat pe înaltul oaspete cu următoarele cuvinte, care exprimă atașamentul său față de patria sa, România: „Când în pădurile și mlaștinile unde astăzi se află Berlinul creștea pîr și orăcăiau broaștele, aici, în Transilvania, se cânta nemțește și se rosteau rugăciuni latinești. Asta înseamnă vechimea săsească! Iar dacă astăzi vă pot saluta în limba noastră comună, germana, acest lucru îl datorez Patriei mele, România, care niciodată nu ne-a interzis limba maternă, nici chiar în acele nouă luni de zile, de la 23 august 1944 la 9 mai 1945, când Regatul român s-a aflat în război cu Reichul german. În septembrie 1944, fiecare copil de sas s-a dus la școala lui germană, unde se predau două ore de limba română ca limbă străină, începând cu clasa a III-a,” [6].

România europeană în concepția preotului scriitor

Potrivit lui Schlattner, românii sunt europeni prin vocație și ținută, iar această țară vine din istorie cu "acquis"- ul comunitar însușit, pe care-l și depășește la capitolul toleranță față de minorități. *"La varsta de zece ani, eu nu vorbeam romaneste. Tata imi atârname o tăbliță de gât pe care scria: "Acest baiat se numește Eginald Norbert Schlattner și nu știe românește. Dacă se pierde, vă rog să-l predați pe strada Eminescu 5, contra recompensă". "Am fost foarte intrigat că tata a plătit pentru mine, când am fost adus acasă de un român cumsecade, numai de două ori suma plătită pentru câinele nostru, Litvinov, când și el se rătăcise. Mă așteptam să plătească măcar de cinci ori mai mult..."*. În această metaforă anecdotică este ceva care definește spiritul tolerant al României, caracterul umanitar al civilizației românești. „Mă doare inima când observ că, în străinătate, România este percepută numai prin strada, și anume: câinii de stradă, copiii de stradă, fetele de pe stradă, hoții de stradă... E mult prea puțin! S-a ajuns la aberații de genul celor întâmplare la Lisabona, unde am ținut o conferință de presă despre România, organizată de Ambasada Austriei. S-a apropiat un atașat de presă oarecare și mi-a șoptit: "N-ai voie să vorbești așa de frumos despre România, că nu te crede nimeni". Dar eu vorbesc! Odată, în Polonia, la o conferință internațională, am luat cuvântul în încheiere și am spus: "În mod regretabil, de patru zile vorbiți despre identitatea Europei, și două lucruri nu le-am auzit - cuvântul Dumnezeu și cuvântul România!"

Ambasador cultural al României

În ianuarie 2002, în cadrul galei "Premiilor anuale ale diplomației române", preotul sas Eginald Schlattner a fost numit „Ambasador cultural al României“, pe baza unei liste de zece argumente oficiale ale Ministerului de externe:

1. Pentru că Eginald Schlattner este autorul unor romane cu o receptare internațională extraordinară – *Der geköpfte Hahn* (Cocoșul decapitat) și *Rote Handschuhe* (Mănușile roșii) – care nu uită niciodată să spună că datorează scrierea acestor cărți în limba germană patriei sale, România.

2. Pentru că Eginald Schlattner se autodefinește prin patru repere: cetățean al României, sas descinzând din sașii veniți și așezați la curbura Carpaților în urmă cu 850 de ani, preot luteran și scriitor de limbă germană.

3. Pentru că folosește un joc de cuvinte intraductibil în limba română – patria strămoșilor săi nu este și patria sa – ca să afirme că pentru el patria sa este aici, în inima României.

4. Pentru că mărturisește că marea sa realizare, dincolo de succesul romanelor sale, este condiția de preot în Ardeal, preot al comunității săsești în pragul stingerii dar și al închisorii de la Aiud, și dovedește că toate gratiile se pot da la o parte atunci când iubirea față de Dumnezeu începe cu iubirea față de semenii tăi.

5. Pentru că argumentează la orice întâlnire cu cititorii (și majoritatea întâlnirilor se petrec dincolo de granițele României în lungi turnee de săptămâni întregi) că în ultima jumătate de secol românii au cel puțin patru motive să fie mândri de felul în care au rezistat istoriei: în anii '40 când nu i-au deportat pe evrei în lagăre; în anii postbelici când nu le-au interzis germanilor limba, școala și biserica; în anii '50 când au opus rezistență anticomunistă în munți și în decembrie '89 când au ieșit în stradă.

6. Pentru că biografia sa ilustrează toate „nodurile” istoriei și puterea de a le dezlega, toate tragediile ideologiei, fragilitatea ființei și forța miraculoasă de a rezista: ca puțini alții, a trăit la extreme și a plătit pentru fiecare experiență, indiferent dacă și-a dorit-o sau a fost obligat să și-o asume; ca puțini alții este necruțător cu sine însuși iar romanele o probează din plin.

7. Pentru că demonstrează prin viață și scris că spațiul emblematic al secolului al XX-lea este închisoarea, în toate variantele ei (lagăr, celulă, domiciliu forțat) dar că știe să îi opună alt spațiu, biserica, în care stau în fața Domnului, alături, ca să fie binecuvântați, pușcăriaș și gardian, victimă și torționar; le adaugă universul ficțiunilor sale oferit ca patrie tuturor.

8. Pentru că Eginald Schlattner este mai cunoscut în străinătate decât la noi acasă și îi iubește pe români, înfățișându-ne în cărțile și în interviurile sale într-un fel care ne face să ne acceptăm pe noi înșine, cu demnitate, în fața tuturor.

9. Pentru că Eginald Schlattner este mărturia vie că România poate fi văzută și ca un loc miraculos de conviețuire și supraviețuire în secole a mai multor etnii în ciuda vremurilor potrivnice.

10. Pentru că a fixat pe hărțile imaginarului un loc numit Fogarasch (adica Făgărașul nostru) cum a făcut Marquez cu Macondo al său din Caraibe (cu care a și fost comparat) și Faulkner cu Yoknapatawpha, adică ne-a scos în universalitate, biruind toate barierele: lingvistice, etnice și culturale.

Prozatorul Eginald Schlattner în antologia austriacă "TOP 22"

Eginald Schlattner a fost inclus în antologia de literatură "TOP 22", publicată la sfârșitul anului trecut, de editura austriacă Aramo. Antologia "TOP 22" cuprinde 20 de autori din Brazilia, Bulgaria, Macedonia, Elveția, Slovacia, Slovenia, Cehia, Ucraina, Ungaria și România. Cei douăzeci de scriitori au fost bursieri, o lună sau două, în perioada august 2005 – mai 2007, ai Literaturhaus din Krems-Stein. Prozatorul Eginald Schlattner are dedicate aproximativ 15 pagini, în care sunt publicate textele sale traduse în germană, dar și o scurtă biografie.

Opera scriitorilor români contemporani a făcut valuri la Târgul de Carte de la Frankfurt de anul trecut

Editura Zsolnay din Viena a publicat romanele unor laureați ai Premiului Nobel pentru literatură în traducere germană, printre care John Galsworthy și Sinclair Lewis, dar și scriitori renumiți de limba germană precum Heinrich Mann, Max Brod și Franz Werfel. Cel mai mare succes al editurii Zsolnay din anul 1998 i se datorează tot unui autor de limba germană: preotul luteran Eginald Schlattner, al cărui roman, «Cocoșul decapitat» s-a bucurat de un succes răsunător. A fost o mare surpriză că un autor care a început să scrie atât de târziu să se bucure de un asemenea succes în spațiul de limbă germană. Schlattner este unul dintre ultimii martori ai unei lumi aflate pe cale de dispariție, un martor deosebit de talentat, care a reușit să scrie cărți foarte importante, nu doar din punct de vedere istoric, ci și din perspectiva valorii literare și estetice.

Concluzii

Până în prezent, romanul "Cocoșul decapitat" a ajuns deja la cea de-a noua ediție. Și cărțile "Mănușile roșii" și "Pianul în ceață" au fost lansate de editura Zsolnay, Eginald Schlattner fiind primul autor contemporan din România ale cărui cărți au fost receptate cu atâta entuziasm în Occident. În același timp, el a reușit să aducă universul cultural și literar din întreaga Românie în atenția editorilor străini.

Bibliografie

1. Schlattner, E., Interviu din *Jurnalul Național*, 26 aprilie 2004
2. Schlattner, E., *Der geköpfte Hahn* - Editura Paul Zsolnay, Viena, 1998
3. Schlattner, E., *"Rote Handschuhe"* - Editura Paul Zsolnay, Viena, 2000
4. Schlattner, E., *"Das Klavier im Nebel"* (Pianul din ceață) Editura Paul Zsolnay, Viena, 2005
5. Schlattner, E., interviu din *Jurnalul Național*, 26 aprilie 2004.
6. Schlattner, E., Interviu din *Formula AS*, nr. 668/2005, „*Țin la această țară și știu că Dumnezeu mă vrea aici. Aici mă cunoaște Dumnezeu după nume*”

**OVIDIU FILIP, VUIA – MEDIC, CERCETĂTOR, POET ȘI
SCRIITOR****OVIDIU FILIP, VUIA – PHYSICIAN / DOCTOR, RESEARCHER,
POET AND WRITER**

Aurel L. BERHECI,
Arad, Calea Romanilor, nr. 18, bl. B2-4, Sc.B

Abstract

În this paper the author presents some aspects of the life of Ovidiu Vuia, as a doctor, neurologist, scientist, as well as writer in literature. Born in Arad (Romania), after obtaining Gymnasium Diploma, he followed the Medicine and Pharmacy Institute of Cluj, which he had graduated with "summa cum laude". He wrote several scientific neurological works published in national and european Medical Reviews. In the same time, he wrote a lot of poems and writings (to see at the end).

Key words: neurologist, scientific researcher, writer, refugee, disappointed.

Cuvinte cheie: medic neurolog, cercetător științific, scriitor, refugiat, dezamăgit.

Era prin anii 1956 – 1958 când l - am cunoscut pe Dr Ovidiu Vuia în calitate de asistent universitar la Clinica de Neurologie a Institutului Medico – Farmaceutic din Cluj. Ca și student am efectuat un stagiul și în această Clinică, unde aflând că suntem amândoi din Arad mai discutăm câte ceva în micile pauze acordate; s – a creat astfel o simpatie amicală, care însă nu depășea raporturile de funcție și nici de vârstă, de care se ținea seama mai mult în acea perioadă.

Din discuțiile înfiripate și purtate de noi, mi – am dat seama de pasiunea și interesul deosebit ce – l manifesta pentru specialitatea aleasă. Sub o condiție educativă etico – intelectuală și morală bine structurată și cu o dotare a memoriei peste limita de comun, se putea descoperi și o sensibilitate aparte pentru Frumos, ceea ce îmi explica preocuparea paralelă a Dr Ovidiu Vuia pentru artă, literatură și muzică; în acest mod, mi – am putut lămuri și prietenia cu Ion Piso, tenorul Operei Române din Clujul de atunci.

Prin firea lui neliniștită, uneori chiar cu o derulare rapidă a ideilor, era în permanentă căutare și cunoaștere. Și aceasta nu numai pentru nobila profesie aleasă și pentru lărgirea propriului câmp de cultură, cât și pentru satisfacția unei necesități interioare de credință ce caută Adevărul raportat la comu niunea socială cât și la Divinitate, evidențiat printre altele în multele sale poeme. Mai expresivă pare - se în „Cântecul veșniciei”.

Ovidiu - Filip Vuia s-a născut în Arad, la 18 martie 1929 ca singurul fiu al avocatului și scriitorului Tiberiu Vuia și a guvernantei Veturia Vuia, născută Bixa. Căsătoria părinților săi a fost anulată când el a avut vârsta de patru ani.

În Octombrie 1935 el a intrat la școala din Arad și în 1939 a trecut la Liceu, comparabil cu o școală secundară cuprinzătoare, pe care a absolvit – o.

S - a înscris apoi la Universitate să urmeze Artele și istoria lor, dar curând a realizat că nu poate fi mulțumit cu acest studiu sub regimul comunist. Între timp și – a mai dat seama că, sub un sistem totalitar, nu - i va fi permis nici să călătorească în străinătate, și în acest fel, să - și realizeze pasiunea sa de a vizita țări creatoare de mari culturi europene precum Italia, Franța sau Spania.

Așadar, s-a transferat la Facultatea de Medicină cu presupunerea că politicianul nu va juca acolo vreun rol. El a schimbat, deci, locul la Universitate cu prietenul său Ion Piso (care pentru o lungă perioadă de timp a devenit prim tenor la Opera din Cluj și București – cu o carieră internațională de renume, apoi s – a refugiat și a trăit în Germania de asemenea, pentru o lungă perioadă de timp [1].

Studiul său în medicină a început în anul 1948 la Institutul de Medicină și Farmacie din Cluj pe care l – a absolvit în anul 1954 cu „summa cum laude”; conform uzanțelor din România, după primirea diplomei a efectuat un stagiul ca medic de medicină generală, cu o durată de doar jumătate de an (și nu un an întreg, ca de obicei), având la bază gradul de pregătire excepțională.

În privința activității medicale, dintr-un bun început s-a dovedit a fi un meticolos neurolog și exigent cercetător. În Martie 1955, Dr Ovidiu Vuia a fost încadrat în calitate de asistent universitar la Clinica de Neurologie din Cluj, activând cu deosebire în domeniul morfopatologiei sistemului nervos. Încă din primii ani, lucrările sale științifice au fost publicate singur sau alături de renumiți profesori V.V. Papilian, St. Drăgănescu, A. Kreindler ș.a. în diferite reviste prestigioase de specialitate din țară și mai apoi din străinătate precum “Neurologia, Psihiatria, Neurochirurgia”, “Studii și Cercetări de Neurologie”, “Arch. Psychiat.Nervenkr.”, “Acta Neuropathology”, “Rev. Neurologique” etc.

În anul 1971, susține lucrarea de Disertație inaugurală pentru obținerea titlului de Doctor, intitulată „Reticulozele primare ale sistemului nervos central” , și ulterior (1978) lucrarea de Docență „Contribuții ultrastructurale la reticulozele și reticulosarcoamele primare ale creierului”, ambele la nivelul Institutului de Neuropatologie „Justus Liebig” din Giessen – Germania (Prof. Dr.Dr. H. Hager).

Subiectul Tezei de Docență este meticolos și complex cercetat, inclusiv prin microscopie electronică; teza conține 167 de pagini, 90 de figuri, precum și 220 de referințe bibliografice exhaustive până la acea dată.

Pentru activitatea sa deosebită, în anul 1969 devine șeful secției de neuropatologie a Institutului de Neurologie a Academiei Române din București. Date fiind numeroasele sale publicații în domeniul Neuropatologiei a atras atenția Institutului Max Planck din Munich, primind astfel o bursă. Așa că, din Ianuarie 1970 până în Aprilie 1971 a fost bursierul Institutului Max Planck din Munich, perioadă în care, în timpul său liber, a avut posibilitatea reluării pasiunii pentru cunoașterea la fața locului a artele frumoase, călătorind în Italia, Spania și Franța.

După încheierea perioadei de bursier a fost îndemnat să accepte postul de asistent științific la Institutul de Neuropatologie din Giessen. Acest Institut fusese fondat recent și nu avea neuropatolog. El primise multe promisiuni precum și perspectiva de a efectua lucrări de microscopie electronică, ceea ce nu a fost posibil în România din motive financiare [2].

Această ofertă s – a transformat în decizie, care însă în derularea ulterioară a evenimentelor a constituit un mare conflict moral pentru el. Pe de o parte, în București îl aștepta Institutul al cărui șef era și unde el obținuse doctoratul, iar părinții și toate rudeniile și prietenii lui trăiau tot acolo. Pe de altă parte, în Germania se ofereau condiții de realizare profesională și perfectare a cercetării științifice, cu deosebire prin metoda și tehnica microscopiei electronice; în plus, satisfacția vechii pasiuni pentru artele vizuale alături de contextul cultural complex și variat, mai ales din mult îndrăgita Italie. Prin această ofertă el a fost pus, de sigur, într – o situație delicată, de grea cumpănă, deoarece - în contextul de atunci -rămânând în Germania, el nu ar fi avut niciodată posibilitatea să se reîntoarcă în patrie și să – și revadă părinții, rudeniile și prietenii. Oricum, convingerea, dar mai ales decizia i- a aparținut și astfel și-a început activitatea în orașul Giessen.

În Institutul de Patologie din Giessen a întâlnit pe viitoarea sa soție și mamă a celor doi copii ai săi; în acest timp, el a fost promovat profesor. În anul 1976-1977, mama lui Ovidiu Vuia – doamna Veturia a fost în vizită de un an, să-și vadă noua familie și în deosebi nepoții. În anul 1979 căsătoria lor s-a desfășurat; cu toate acestea, ei au rămas prieteni până la moarte, unindu-i interesul copiilor lor.

Aici, însă, I – a așteptat prima dezamăgire: în primul rând, nivelul său profesional nu a fost onorat ca atare - deci recunoscut -, dar pentru el a fost ușor să obțină un nou doctorat. Cu toate acestea, dezamăgirea lui a cântărit destul de greu, deoarece despre înzestrarea Institutului de Patologie din Giessen cu un microscop electronic departe să se mai facă vreo mențiune. A lucrat de unul singur, trebuind chiar să meargă personal la Institutul de Patologie să-și rezolve cererile; și aceasta a continuat până la pensionare.

Apoi au survenit umilințe și discriminări, care s-au soldat cu mari suferințe sufletești și cu exacerbarea dorului de țară, împotriva cărora a luptat prin muncă asiduă, publicând astfel numeroase lucrări științifice. Prin această muncă sânguincioasă, el nu și-a mai putut face prieteni, în schimb și-a câștigat supranumele de “scriitor”. În anul 1975, tatăl său trece la cele veșnice, Ovidiu Vuia neputând să-l conducă pe ultimul său drum (ar fi riscat o condamnare de 15 ani, fiind judecat, anterior, în absență, pentru fugă din România), ceea ce i-a accentuat zbuciumul sufletească, situație repetată ulterior și la pierderea mamei sale. [3].

În toate aceste lovituri ale soartei, singur s – a ajutat, căci prin călătoriile sale numeroase în Italia, Spania, Franța, Grecia și Turcia a obținut puterea necesară ca să răzbată impasurile pe mai departe.

După retragerea Prof. Dr. Dr. H. Hager, directorul Institutului de Neuropatologie din Giessen a preluat provizoriu funcția, după care odată cu sosirea noului director el a fost din nou izolat din punct de vedere științific și chiar ocupațional, având de lucru doar două ore pe săptămână, și aceasta în pofida faptului că i se acordase deja cetățenia germană. Astfel că, în noua formulă de program, a început să-și scrie cărțile ca să-și alunge disperarea. În baza acestor circumstanțe trebuie privită această activitate de poet și scriitor.

În calitatea sa de medic scriitor și poet lirica lui Ovidiu Vuia este opera unui exilat care caută cu înfrigurare noi puncte de reper pentru reorganizarea vieții sale. Efortul regăsirii de sine prin cultură este de o intensitate deosebită, poetul cerând, “ pentru fericirea lui, patrafir pe fruntea-i

obosită” după cum spunea în Predoslovenie la volumul de versuri Cumințenia cerului din anul 1987 (volum întrunind poeme din anii studenției sale clujene până în anul 1986).

Plecat în exil, poetul simte adânc drama rușiei de Țară: “Cerule s-a înghegă ca de leșie/ Adunat la suflute în blid/ Căci destinul cel mărunț, hibrid,/ Noi îl ducem tot în pribegie”. (Cântec din exil, p. 45). Încercând dimensiunea unei noi patrii, – cultura europeană – poetul dorește noi repere, aflate pe o arie largă și densă, mergând de la Homer și Socrate, la Veneția și Dante, cu un neastâmpăr intelectual mărturisind durerea ce-l macină, mai cutremurător simțită când se ridică din firidele memoriei, umbra lui Eminescu.

Doar presimțirea sfârșitului pare a potoli această pedeapsă umană: “E timpul să – ți scoți masca/ și îmbrăcămintea de lut/ să rămâi gol, numai suflet;/ E timpul”. (Fior metafizic, p. 288). Însingurarea rămâne o pedeapsă greu de ispășit chiar în apropierea sfârșitului: “Nu – i ruga și nici ceasul sfânt să mă ajute,/ Rămas la marginea destinului cel drept,/ În toate cântecele verii, astăzi mute,/ Nu mai găsesc un gând să fie înțelept” (Înfrânt, p. 379).

Lirica lui Ovidiu Vuia (La masa tăcerii a neamului, 1991; Cartea unui pelerin al poeziei, 1995; Icoane pentru altarul veșniciei, 2001, 2 vol.) mărturisește încrederea în taina cuvântului, tovarășul de încredere al singurătății sale. Fără gândul unei publice recunoașteri, a mărturisit toate spaimele, zbaterile, speranțele și durerile unui iubitor fără speranțe al țării care l – a născut și ridicat, cetățean al Europei din speranță și durere, român prin structura sa imuabilă.

În perioada anilor 1992 – 1994 a fost redactor responsabil la Revistele Renașterea și Zodii în cumpănă.

Activitatea sa în exil ar merita o analiză aprofundată. Cu durere semnalăm că în cea mai informată carte dedicată exilului românesc, Enciclopedia d-lui Florin Manolescu, deși Ovidiu Vuia este citat de 20 de ori ca sursă documentară, autorul nostru nu a beneficiat de o fișă personală completă și amănunțită.

Trecerea în eternitate a lui Ovidiu Vuia a survenit la în 29 Septembrie 2002 în mod brusc și neașteptat; cauza morții sale nu a putut fi determinată. Ultima sa carte, a patrusprezecea, formată din trei volume, abia a putut-o finisa. De fapt, el a dorit să prezinte manuscrisele pentru 3 Octombrie 2002 în România unde Editura le-a tipărit. El și-a publicat singur toate cărțile; o listă a acestor cărți poate fi văzută la Appendix.

În Martie 2003, urna cu cenusa lui Ovidiu Vuia a fost așezată pentru odihnă veșnică la cimitirul Eternitatea din Arad, lângă mormântul mamei sale dragi. [4].

Concluzii

Activitatea de cercetare științifică și calitatea de scriitor a doctorului Ovidiu Filip Vuia este relevantă prin cărțile publicate: *Ostrovul luminilor*, Ed Carpatii Traian Popescu, Ed Marsiega S.A. Madrid, 1979; *Cumințenia cerului sau Din singurătățile lui Anaxandros – poezii*; Ed.Coresi 1987; *Profesorul Ion Nistor*; Ed Nistru, Bruxelles, 1987; *Mihai Eminescu 1889 – 1989*, Ed Coresi 1989; *Cântec pentru România*; Ed Coresi, 1990; *La masa tăcerii neamului*, Ed Autorului 1991; *Cartea unui pelerin al poeziei – sonete și terține* - Ed Autorului 1995; *Misterul morții lui Eminescu – Eminesciense*, Ed Paco 1996; *Despre boala și moartea lui Eminescu – studiu patografic*, Ed Făt Frumos, București 1997; *Itinerare lirice*; Ed Făt Frumos, București, 199; *În grădinile lui Apolo*, vol 1 și 2; Ed Almarom, Râmnicu Vâlcea, 1999; *Spre adevăratul Eminescu*, vol 1 și 2, Ed Almarom, Râmnicu Vâlcea, 2000; *Icoane pentru altarul veșniciei*, volumul 1 și 2, Ed Almarom, Râmnicu Vâlcea 2001; *Sub zodia cărții și a studiului (Cu Pamfil Seicaru în exil)*, vol 1, 2 și 3; Ed Almarom, Râmnicu Vâlcea 2003.

Bibliografie

1.Vuia, R., *Das Leben von Ovidiu Vuia*; Im namen der Familie, seine Sohne: Mihai Angelo Tiberiu Vuia und Alexander Gabriel Vuia; Giessen, 12.03.2003; 7 seite. Fulsbuttler Str. 238 B, D-22307 Hamburg

2. Vuia, R., *Ovidiu Vuia – Eingang zur Biographie*, Frobelweg 6, D-2638 Wilhelmshaven
3. Marinescu, I., *Eminescu – Omul deplin al culturii românești*, Grandiflora, Târgu Jiu, nr. 50, 19-25 ian. 1998, p. 4
4. Miscovici, T., *Dr. Ovidiu Vuia – Reîntoarcerea eroilor exilați în pământul scump al patriei*; revista „*Dokiana*” – Pr. D. Bălașa, an 9, 2004, nr. 1, Șutești Vâlcea, p. 14-15

**EUGENIU COȘERIU – SAVANT ROMÂN ÎN DOMENIUL
LINGVISTICII ȘI FILOSOFIEI
(27 IULIE 1921 - 7 SEPTEMBRIE 2002)**

**EUGENIU COȘERIU – ROMANIAN SCHOLAR IN LINGVISTICS
AND PHYLOSOPHY (27 JULY 1921 – 7 SEPTEMBER 2002)**

Liviu MĂRGHITAN

Str. Ioan Alexandru, Nr.3, Arad

Abstract

A Romanian scholar who belongs to the wide world, a fierce theoretician of language, linguist and philosopher from the post cultural period, a philosopher scholar armed with an infallible logic, critical sense, rigour and especially originality, a servant of truth in science, universal spirit who incorporated into the universal vision the Romanian language. These are a few of the characteristic features of the personality that once was Eugen Coseriu.

He comes from Moldavia, over the Prut River, as a result of the annexation of Basarabia in 1940 he was forced to leave his country. After a year of studentship at the university from Iasi, he left to Italy where he attended the universities from Padova, Milan and Rome. Doctor in philology (1944) and philosophy (1949) he was initially lector at the University of Milan and he taught

linguistics at the faculty from Montevideo. In 1963 he moved to Germany, being a professor at the University of Tübingen.

Elected member of several academies (Brazil, Norway, Germany), he was kept under a deep silence in the era of Romanian totalitarianism. In 1991 he was elected member of honour of the Romanian Academy and Doctor Honoris Causa of Bucharest University.

Key words: *Romanian Scholar, linguist, philosopher, universal spirit*

Cuvinte cheie: *savant român, lingvist, filosof, spirit universal*

Un savant român care aparține lumii întregi, un neîntrecut teoretician al limbajului, lingvist și filosof al limbajului din perioada postculturalistă, savant filolog înzestrat cu o logică infailibilă, simț critic, rigoare și mai ales originalitate, un slujitor al adevărului în știință, un spirit universal care a încorporat în viziunea universală și limba română, acestea sunt câteva din trăsăturile definitorii ale personalității a celui care a fost Eugeniu Coșeriu[1].

Originar din partea Moldovei de peste Prut, în urma anexării Basarabiei în anul 1940 a fost silit să părăsească ținutul natal. După un an de studenție la Universitatea din Iași a plecat în Italia, unde a frecventat universitățile din Padova, Milano și Roma. Doctor în filologie (1944) și în filosofie (1949) a fost inițial lector la Universitatea din Milano, după care a predat lingvistica la facultatea de profil din Montevideo. Din 1963 s-a stabilit în Germania, fiind desemnat profesor titular la Universitatea din Tübingen.

Ales membru al mai multor academii (Brazilia, Norvegia, Germania – Heideberg ș.a.), în România epocii totalitarismului a fost ținut sub o adâncă tăcere. Doar în 1991 a fost ales membru de onoare din străinătate al Academiei Române și **Doctor Honoris Causa** al Universității București [2].

Localitatea în care s-a născut Eugeniu Coșeriu este comuna Mihăileni, curat românească – după spusele sale – situată în apropiere de orașul Bălți (R. Moldova). La vârsta de șase ani, tatăl său îl duse la școala din localitate, deși școlarizarea începea la etatea de șapte ani. Învățătorul îl primise în clasa I, însă a precizat că îl va lăsa repetent pentru ca să fie școlarizat deodată cu cei care începeau clasele primare la 7 ani. Dar, spre surprinderea scepticului dascăl, „care pe la Crăciun” nevârștnicul școlar Eugeniu Coșeriu devenise premiantul clasei. Evident că nu a fost lăsat repetent, absolvind cu rezultate maxime la învățătură cele patru clase primare la școala din Mihăileni.

La sfatul învățătorului, părinții l-au înscris pentru efectuarea claselor de nivel mediu la liceul „Ion Creangă” din orașul Bălți.

A terminat obținând calitative maxime la toate materiile claselor liceale în anul 1940, obținând diploma de bacalaureat. Dar în scurtă vreme, ca urmare a tratatului Ribbentrop – Molotov, Rusia Sovietică a dat ultimatum-ul României pentru a ceda teritoriul dintre Nistru și Prut. Tot Eugeniu Coșeriu a relatat că, „a treia sau a patra zi după ultimatum, tata, întorcându-se din sat, mi-a spus: « Tu nu poți rămâne aici, trebuie neapărat să pleci în lume, deși asta ne doare pe toți. » Așa am plecat eu spre Trușești, județul Botoșani, unde aveam un prieten. Împreună cu tata am plecat, însoțindu-mă până la Prut, și la Ștefănești, din ultimii bani pe care îi mai avea mi-a cumpărat o pereche de sandale, fiindcă plecasem de acasă desculț”.

După ce a făcut un an la facultatea de filologie a Universității din Iași, a părăsit definitiv România, refugiindu-se în Italia. La Roma, Milano și Padova și-a făcut studiile universitare, și concomitent, a reușit să învețe mai multe limbi străine pentru a putea să „citească poezia universală în limba originală în care era aceasta scrisă”. Așa de pildă, a învățat limba persană „ca să-l citească pe Omar Khayyam (c.1040-1123, poet, filosof, matematician, astronom, liber – cugetător, n. n.).

A mai afirmat că a ajuns la performanțele în domeniul lingvisticii ținând în permanență cont de ceea ce a spus Goethe despre poezie, că aceasta este unu la sută inspirație și nouă la sută transpirație.

Primele lucrări de literatură, critică literară, folcloristică și comentarii asupra graiului basarabean le publicase în revistele din Iași, „Revista critică” și „Arhiva”, din anul 1940, iar cele dintâi contribuții lingvistice care îl anunțau deja pe filologul de mai târziu au văzut lumina tiparului în periodicul italian „Atti del Sodalizio Glotologico Milanese”.

Fiind numit profesor la universitatea din capitala Uruguaiului, Montevideo, a început să publice lucrări de - sine – stătătoare de lingvistică, cărți devenite clasice: **Sistema, norma y habla** (1952), **La geografía lingüística** (1956), **Sincronía, diacronía e historia** (1958).

În deceniul al VII-lea din secolul XX a publicat în Spania, lucrările de bază ale lingvisticii universale **Teoría del lenguaje y lingüística general** (1962) și **Sincronía, diacronía y tipología** (1968), ambele apărute la o editură din Madrid [3].

Revenit în Europa, fiind solicitat să predea la universitatea din Tübingen, centru cultural al landului german Baden – Württemberg, unde a creat teoria lingvistică proprie: **semantica structurală diacronică** (subl. n.).

Creator al unei excelente școli lingvistice romanică și generală, în cadrul căreia, actualmente, mai mult de jumătate dintre cei mai cunoscuți romaniști germani i-au fost studenți.

Deși s-a recunoscut că studiile și cărțile sale, extrem de numeroase, abordează aproape toate sectoarele și ramurile lingvisticii, și că, Coșeriu în ceea ce privește istoria lingvisticii era considerat, fără teama de a greși, cel mai bun cunoscător al acestei materii, în România anilor totalitarismului personalitatea sa a fost ținută multă vreme într-un con de umbră.

S-a mai remarcat și prin faptul că Eugeniu Coșeriu a devenit lingvistul contemporan al cărui opere s-au tradus în cele mai multe limbi: japoneză, engleză, finlandeză, cehă, greacă, rusă și coreeană, iar pe parcursul timpului mai multe academii din lume l-au ales ca membru al acestora; iar circa 30 de universități îi acordaseră **titlul de doctor honoris causa** [4].

Încercările sale de a stabili relațiile științifice cu România nu au fost luate în seamă. Spre exemplu o scrisoare a sa adresată din Milano revistei bucureștene „Flacăra”, expediată în țară în luna noiembrie a anului 1948 (una mie nouă sute patruzeci și opt, precizare făcută spre a nu se crede că ar fi o eroare de tipar, n. m.) a ajuns să fie dată publicității după „numai” 54 de ani („Adevărul literar și artistic” din 24 septembrie, anul 2002).

La împlinirea vârstei de 60 de ani, discipolii, colaboratorii și prietenii din toată lumea volumul **Logos Semantices. Studia Linguistica în honorem Eugenio Coșeriu. 1921-1981**, care înseamnă nu mai puțin 2370 (două mii trei sute șaptezeci) de pagini, cuprinzând 198 de studii și articole grupate în cinci ramuri, grupate pe domeniile: Istoria filosofiei limbii și lingvisticii; Teoria și filosofia limbii; Semantica; Gramatica; Istoria și arhitectura limbilor, ramuri ale filologiei în care profesorul român Eugeniu Coșeriu a adus contribuții de o foarte mare însemnătate științifică.

A publicat numeroase studii despre limba română, lucrări în care tratează aspecte legate de istoria limbii. Toate aceste materiale axate pe ample cercetări fundamentale converg spre așezarea limbii și a spațiului în care se vorbește românește la locul cuvenit în Europa, ilustrul savant neuitând niciodată că este român.

Contribuțiile sale s-au impus în filologia universală într-atât încât astăzi specialiștii utilizează în terminologia lor expresia de „concepție coșeriană” și de „norma coșeriană” în cercetarea **vorbirii** (subl. noastră) care este mult mai bogată decât limba pe care o cuprinde, plasând astfel studiul limbii în sfera științelor culturii.

În 1971 a avut parte de o primă recunoaștere a valorii sale de savant universal și în România, fiind ales **Doctor Honoris Causa** al Universității București. Abia după 20 de ani de la acel moment de prețuire a sa în capitală, la 18 decembrie 1991 a fost ales ca membru de onoare din străinătatea al Academiei Române. Tot în acel an și Academia de Științe din Chișinău îl alege membru al acesteia.

Dar vasta sa operă, comparabilă ca dimensiuni și valoare științifică doar cu impresionanta prolificitate intelectuală a lui Nicolae Iorga, așteaptă încă să fie transpusă în românește spre a fi publicată, interpretată și integrată în tezaurul culturii române.

S-a stins din viață în Germania la Tübingen, unde a și fost înmormântat.

Concluzii

Având în vedere că autorul acestui material elaborat la împlinirea unei jumătăți de deceniu de la trecerea în lumea „de dincolo” a celui care a fost savantul Eugeniu Coșeriu, nu este filolog, consider că este extrem de binevenită în acest final de evocare aprecierea făcută de profesoara și cercetătoarea Matilda Caragiu – Marioteanu, membru corespondent al Academiei Române (în 2002 n.n.) în legătură cu opera marelui dispărut.

„Pentru o asemenea operă, literatura și științele exacte au parte de distincții de nivelul Premiului Nobel, științele umaniste însă – lingvistica, filosofia limbajului, semiotica – nu sunt judecate și apreciate în acest fel, tocmai aceste științe care construiesc punți între limbile lumii. De aceea Eugeniu Coșeriu nu este un laureat al Premiului Nobel, numele lui are însă oricum o rezonanță internațională căci este un autor al lumii, un creator în multe domenii... Numele românului Eugen Coșeriu stă cu cinste alături de acela a lui Constantin Brâncuși, al lui George Enescu, al lui Emil Cioran, toate reprezentând vârfuri ale spiritului românesc care s-au exprimat, în feluri diferite, în alte țări ale lumii!

Bibliografie

1. Sala, M., *Eugeniu Coșeriu, un român care aparține lumii întregi*, „Academica”, serie nouă, nr. 7(144), anul XII, 2002, p.54
2. Caragiu –Marioteanu, M., *Eugeniu Coșeriu, savantul și omul*, „Academica”, nr. 7(144), anul XII, 2002, p.54 p.55-60
3. Smarandu, N., *Eugeniu Coșeriu, teoretician al limbajului*, „Academica”, nr. 7(144), anul XII, 2002, p.54p.61-62
4. Rusu, N.D., *Membrii Academiei Române. 1866-2003*, Ed. Academiei, București, 2003, p. 222

UN ARTIST LĂSAT UITĂRII: TRAIAN COSTICI (1878-1917)**A FORGOTTEN ARTIST: TRAJAN KOSTIC (1878-1917)**

Adrian NEGRU

Facultatea de Învățători Belgrad – Secția din Vârșeț

e-mail: negru@hemo.net

Abstract

It often happens that an artist is not understood by the environment he creates for. On the other hand, it is not a rare case that contemporaries value the importance of certain creators whose deeds are not to live longer than one generation. It rarely happens for a wrong opinion to be made after certain period, a time necessary to undertake a meaningful analysis of an era within which the importance and role of particular artists is objectively evaluated. The researcher of the art workshops in the area of Banat in the 18th and 19th century has not faced an unstudied field, but has inevitably found himself in a situation demanding explication of the conditions in which such an art was developing. The aim of the research was to establish complete chronology of events, topography, phenomena, art works and specific stylistic features within groups, towns, workshops or ateliers.

Key words: *sculpture, art workshop, bust, secession.*

Cuvinte cheie: *sculptură, atelier, bust, secesiune.*

În cazurile când, în ciuda timpului deja trecut, acel arbitru obiectiv care de cele mai dese ori stabilește adevăratele valori ale aparițiilor și personalităților, însemnătatea artistului nu se apreciază deloc sau nu se apreciază just, motivele se pot găsi în consecințele nefavorabile pe care le duce cu sine timpul, consecințe din a căror cauză se uită multe date biografice, multe opere se risipesc, se pierd s-au ruinează complet. Astfel de greșeli se pot îndrepta doar prin cercetări minuțioase.

Sculptorul și pictorul Traian Costici aparține micului grup de artiști a căror operă până în prezent nu a fost evaluată. Dânsul, de fapt, nu a fost nicio dată cu totul uitat dar cu timpul, în primul rând din cauză că majoritatea lucrărilor lui sunt împrăștiate, pierdute și distruse, despre el s-a vorbit ca despre un artist fără posibilități creatoare mai mari. Poate că această apreciere era și mai severă dacă opinia contemporanilor despre creația lui nu era pozitivă.

La începutul anilor 40 din secolul 19, au apărut primii artiști români educați în vest, majoritatea în Germania, iar după 1850, moda franceză și-a făcut loc în pictură. În același interval de timp, se observă o reînnoire a idiomului sculptural prin imersiunea în folclor atinsă de Dimitrie Paciurea (1873-1932) și Constantin Brâncuși (1876-1957). Paciurea, primul sculptor român înzestrat cu viziune monumentală, a explorat înclinațiile mitologice și fantastice ale vechilor creații folclorice (himere și sfincși), și a influențat asupra unor artiști care au lucrat pe teritoriul Banatului istoric, printre care era și Traian Costici.

Traian Costici s-a născut la Becicherecul Mare (astăzi Zrenianin), la 1878. Împreună cu părinții s-a domiciliat la Alibunar în anul 1891. Conform dorinței părinților, înscrie teologia la Novi Sad dar arta îl atrage mai mult astfel că după doi ani părăsește această școală. Pleacă la Budapesta unde îl cunoaște pe Sandor Lajos cu care, în urma poposirii în capitala Ungariei, pleacă la Wiena, pe acele timpuri unul dintre cele mai cunoscute centre de artă din Europa. Nu dispunem de date dacă a fost înscris la academie sau a ucenicit în atelierul vreunui meșter, dar este cunoscut că după șase ani petrecuți în această metropolă, se întoarce la Alibunar în anul 1899, unde, după doi ani deschide un atelier. În atelierul său, Costici va instrui aproximativ 20 de ucenici, majoritatea din Banat. În această perioadă lucrează câteva compoziții murale și icoane pentru cometenți, lucrări pe care nu le cunoaștem.

În anul 1903 pleacă din nou la Wiena pentru a specializa măiestria sculpturii iar la Alibunar se reîntoarce în anul 1906. Se poate afirma cu siguranță că în 1913 se află la Berlin. Despre aceasta mărturisesc semnăturile de pe unele studii în care domină elementele secesiei, stil important în arta europeană la trecerea dintre două secole. A pierit în anul 1917, în vâltoarea Primului Război Mondial.

Din cauză că atelierul în care sa aflat un număr mare de lucrări a fost distrus cu ocazia bombardării Alibunarului, testamentul lui artistic este foarte modest: două desene, un bust al poetului german Göthe și un bloc schițat cu diferite studii. Cu puține date biografice, abia suficiente pentru a satisface necesitățile de bază a istoricilor, cu lucrările împrăștiate prin Pesta, Wiena și Berlin, Costici nu a fost deloc evoluat în timpul când Nikola Kašanin și Veljko Petrović au sumat însemnătatea și contribuția unor artiști la dezvoltarea artei voivodinene din secolele XVIII și XIX.

Concluzii:

Milieu istoric în care sau desfășurat activitățile artistice în Banat pe parcursul secolelor XVIII și XIX, dar și în primele decenii ale secolului XX, având în vedere componența multinațională și multiconfesională a locuitorilor, a fost totdeauna atractiv pentru cercetătorii trecutului, istorici, sociologi, istorici de artă, cunoscători ai vieții bisericești care s-a desfășurat sub iurisdicția Mitropoliei Carlovițului. În majoritatea sintezelor, actelor, monografiilor și comunicărilor, interesul pentru Banat a fost pronunțat, mai ales în rândurile cercetătorilor și oamenilor de știință români, sârbi și maghiari. O mulțime de lucrări care au luat naștere ca

rezultatele cercetărilor de teren și arhivistice, scot în evidență relațiile sârbo-române pe plan bisericesc, bazat în primul rând pe ortodoxie.

Bibliografie:

1. Negru, A., *Impulsurile timpului*, Libertatea, ESILA, Panciova, 1991
2. A. Negru, *Ghid prin istoria culturii române*, Виша школа за образовање васпитача, Вршац, 2007
3. A. Негру, *Банатске сликарске радионице као део европског културног простора – квалитативни приступ истраживању- Монографија*, Виша школа за образовање васпитача, Вршац, 2007

**STUDENȚI ROMÂNI DIN COMITATUL BIHOR ÎN
UNIVERSITĂȚILE DIN EUROPA (SECOLUL XIX – ÎNCEPUTUL
SECOLULUI XX)**

**ROMANIAN STUDENTS FROM THE COUNTY OF BIHOR IN
THE UNIVERSITIES OF EUROPE (19 CENTURY BEGINNING
OF THE 20 CENTURY)**

Stelean – Ioan BOIA

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

Facultatea de Științe Umaniste, Politice și Administrative

Str. Unirii, nr. 3

E-mail: steleanioanboia@yahoo.com

Abstract

Our scientific inquiry attempted to put forward the intellectual and cultural potential of the geographic and historic space of the Bihor County from Western Romania in the 19th century and at the beginning of the 20th century. Based on the researches made both in Romanian and foreign

archives, but also on the information provided by the historiography, we have succeeded to identify 640 Romanian students from the Bihor County that studied in the Western and Central European universities, in the above mentioned period, especially between 1867 and 1918. Most of them attended the courses of the universities (academies) from Oradea (304), Budapest (180), and Cluj (125), 91 of them getting the title of "doctor" in political and juridical sciences, medicine, and letters and philosophy.

The Bihor County, with the help of these intellectuals that studied in the European universities, integrated (like the other counties from Transylvania and Banat) in the complex process of cultural and national renaissance at the end of the 19th century and at the beginning of the 20th. Many of these scholars influenced profoundly through their work and activity the Romanian society in the modern and contemporary era.

Key words: *elites, intellectuality, foundation, scholars, faculty, university*

Cuvinte cheie: *elite, intelectualitate, fondare, savanți, facultate, universitate.*

Istoria intelectualității (elitelor) originare din fostul comitat Bihor și din spațiul actualului județ păstrând același nume a reprezentat indiscutabil o prioritate a cercetării istorice bihorene-și nu numai-înainte de 1989, ca și în perioada postdecembristă. Articole, studii și abordări monografice au pus în valoare potențialul intelectual și cultural deosebit al spațiului istoric bihorean, particularizându-i trăsăturile, evidențiindu-i contribuția la dezvoltarea culturii și civilizației moderne și contemporane românești [1].

Românii din așezările comitatului Bihor, conviețuind într-o zonă istorico-geografică marcată de profunde confluențe etnice, cu bogate tradiții istorice culturale maghiare, au reușit în epoca modernă și contemporană recuperări în planul instruirii școlare la nivelul gimnazial și superior, dar și în promovarea unor certe valori intelectuale în cultura română. Cetatea Oradiei se remarcă încă din veacul al XVIII-lea prin calitatea deosebită a școlilor reformate, dar complexul educațional va intra în penumbră odată cu instaurarea stăpânirii otomane. După schimbarea regimului politic, iezuiții vor încerca să reînvie tradiția instituțiilor de învățământ orădene pe noi baze catolice, înființând un gimnaziu la Oradea [2]. Până la sfârșitul epocii reformiste, gimnaziul a fost frecventat de un număr cuprins între 81 și 206 elevi anual [3]. Un raport trimis de la Oradea la Carloviț în 1797 relevă că, la acea dată, în Academie se aflau 25 de tineri ortodocși, români sau sârbi [4]. Între anii 1790-1848- după unele aprecieri-au urmat cursurile Academiei orădene un număr de 318 români [5]. Menționându-și stabilitatea, atât pe timpul reformelor cât și în epoca restaurației, școala se afla pe un trend ascendent și în secolul al XIX-lea la Academie fiind înscriși 195 studenți iar la Arhigimnaziu 362 elevi (1821) [6]. În preajma revoluției de la 1848, în intervalul de timp 1841-1848, Academia din Oradea a funcționat cu un număr de 272-274 studenți, iar gimnaziul cu 376-437 elevi [7].

Alături de Episcopia unită a Blajului și de cea Ortodoxă a Sibiului, Episcopia unită a Oradiei a jucat un rol important în consolidarea elitelor românești din Transilvania. Instituția bisericii unite din Partium, atașat Ungariei, s-a conturat în condiții de mai mare complexitate decât cele din principatul Ardealului. Cetatea Oradiei a cunoscut mari schimbări în structura demografică, ca urmare a colonizărilor dinspre Imperiul otoman de la sfârșitul secolului al XVII-lea. Emigranții balcanici, cu deosebire sârbi, au contribuit, la fel ca în Banat și Ungaria, la succesele Habsburgilor. [8]. Echilibrarea reacțiilor confesionale este – și în Partium ca și în Transilvania- o rezultată a evoluției înspre solidaritatea etnică și a maturizării conștiinței naționale, consolidându-se direct proporțional cu perfecționarea administrativă a instituțiilor bisericești, în cadrul lor activând cea mai mare parte a elitelor românești din secolul al XVII-lea. Interesele politice erodează divergențele confesionale, ortodocșii din părțile vestice reușesc să-și dezvolte o rețea proprie, înființându-se la Oradea primul Consistoriu Ortodox permanent, avându-l ca președinte pe Teodor Arsici, vicar al Episcopiei Aradului pentru Bihor [9].

Prestigiul Episcopiei unite a Oradei crescuse simțitor în ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea și la începutul secolului următor. Spre ea se îndrepta atenția corifeilor Școlii Ardelene, dar și a ofițerilor români din armata imperială [10]. În plan cultural, Episcopia unită din Partium a colaborat strâns cu tipografia Universității din Buda, mijlocind proiecte editoriale care înglobau și Transilvania [11].

În Transilvania- deci și în Partium- a existat o preocupare a statului pentru școlile naționale și până la 1770, dar aceasta se accentuează spre sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. La Oradea, ca urmare a strategiei Curții de la Viena privind fortificarea complexului școlar *catolic*, se pun bazele unui Seminar greco-catolic, aria de proveniență a tinerilor fiind mult mai largă depășind ținuturile Bihor, Sătmar și Sălaj, acoperind practic, întreg Partium-ul. După 1801- cu deosebire - se diversifică etnic și religios populația școlară. Potrivit matricolelor, în perioada 1792-1848, numărul maxim al bursierilor români ajunge la 57 în anul școlar 1835/1836 [12]. În anul 1760 s-a constituit Seminarul romano-catolic [13]. Școala normală unită, fără a face parte din rețeaua școlilor medii sau superioare, a alimentat ciclul elementar de învățământ cu numeroase cadre bine pregătite, contribuind astfel la diversificarea socială a lumii rurale românești [14]. Majoritatea tinerilor proveneau din comitatele Bihor, Arad, Sătmar, Maramureș, Ugocsa, Szabolcs sau din părțile Banatului [15].

Pornind de la aceste aspecte contextuale introductive, ne propunem în studiul de față un demers asupra tinerilor care au frecventat universitățile europene în secolul al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea proveniți din fostul comitat Bihor, precum și cu privire la locul și rolul pe care l-au jucat aceste instituții de învățământ superior din Europa în formarea intelectualității românești bihorene în epoca modernă și contemporană. Studiul nostru se fundamentează pe cercetarea matricolelor universitare de la instituțiile de învățământ superior din Ungaria istorică, completată cu informațiile oferite de parcurgerea evidențelor cu bursierii fundațiilor românești – precum și cu informațiile provenind din literatura de specialitate apărută până în prezent pe această temă.

Astfel, pe baza cercetărilor noastre am reușit să identificăm un număr de 640 de tineri originari din localitățile fostului comitat Bihor, care în perioada dualismului austro-ungar au studiat în universitățile din Europa Centrală și de Vest. Majoritatea lor sunt „produsul” universităților din Oradea, Budapesta și Cluj (609), 91 obținând titlul de „doctor” (67 în științe juridice, 11 în științe politice, 11 în medicină și 2 în litere și filosofie). Cei mai mulți au urmat cursurile gimnaziale la Gimnaziul Greco – Catolic din Beiuș (124), Gimnaziul Superior de Stat din Oradea (39), Gimnaziul Premontrei Oradea (14), Gimnaziul Superior de Stat Salonta (11), Gimnaziul Superior Ortodox Brașov (7), Gimnaziul Superior Greco – Catolic Blaj (5), Gimnaziul Superior Reformat Debrecin (4), Gimnaziul Superior Romano-Catolic Blaj, Gimnaziul Superior reformat Sighetul Marmăției (3), Gimnaziul Superior de Stat Budapesta (3), câte 2 elevi la Gimnaziul Superior Romano – Catolic Oradea, Gimnaziul Superior de Stat Sibiu, Gimnaziul Superior de Stat Baia Mare, Gimnaziul Superior de Stat Bekescsaba, câte 1 elev la Gimnaziul Superior Reformat Târgu Mureș, Gimnaziul Superior Romano – Catolic Brașov, Gimnaziul de Stat Pecica (Arad), Gimnaziul Superior Reformat Bekes (Ungaria), Gimnaziul Superior de Stat Miskolc (Ungaria), Gimnaziul Fundamental Bratislava, Gimnaziul Superior de Stat Biserica Albă, Gimnaziul Superior Reformat Satu Mare, Gimnaziul Superior de Stat Lugoj, Gimnaziul de Stat Selmeczbanya, Gimnaziul de Stat Szarvasi, Gimnaziul Superior de Stat Șimleul Silvaniei, Gimnaziul Superior Reformat Zalău și Gimnaziul Superior de Stat Odorheiul Secuiesc.

Repartizarea studenților bihoreni pe centrele universitare frecventate se prezintă după cum urmează:

Oradea	304
Budapesta	180
Cluj	125

Schemnitz	8
Debrețin	5
Presov	4
Graz	3
Bratislava	3
Viena	2
Berna	1
Berlin	1
Montpellier	1
Kassa(Kosice)	1
Cernăuți	1
Sighetul – Marmației	1

Ca și celelalte comitate din Transilvania și Banat și în comitatul Bihor, considerente de ordin economic, majoritatea intelectualilor provin din familii cu resurse financiare modeste care cu greu ar fi putut suporta costurile școlarizării unui tânăr la o universitate din Vest, dar și „orientarea școlară” promovată de autoritățile politice de la Budapesta, au făcut ca foarte puțini tineri români să poată urma studii la universitățile din afara statului ungar. Prin legea emisă în 1898 de către ministrul de interne Dezso Perczel, orice diplomă universitară dobândită la o universitate străină trebuia acreditată la o instituție de învățământ superior din Ungaria, ceea ce presupunea din partea tânărului aflat la studii o bună cunoaștere a limbii maghiare [16]. Inclusiv bursele dobândite de la fundațiile românești pentru studii la universitățile din afara statului maghiar trebuiau aprobate de către Ministerul Instrucțiunii Publice, care nu le considera îndreptățite de fiecare dată. Din aceste cauze, universitățile străine erau frecventate pentru 1 sau 2 semestre în timpul anului de studiu sau pentru dobândirea unei specializări după obținerea licenței sau a doctoratului.

În ceea ce privește facultățile frecventate de tinerii bihoreni, se remarcă preferința acestora pentru specializările: drept și științe politice, teologie, respectiv, medicină și farmacie. În acest sens, repartizarea studenților bihoreni în funcție de facultățile frecventate în timpul studiilor se prezintă după cum urmează:

Drept și științe politice	439
Teologie	91
Medicină și farmacie	48
Litere și filozofie	25
Politehnică	15
Minerit și silvicultură	8
Agronomie	4
Medicină veterinară	3
Comerț	2

Opțiunea pentru facultățile de drept și științe politice și în cazul studenților din comitatul Bihor, nu reprezenta o excepție, ca de altfel pentru tot ceea ce a reprezentat procesul istoric al formării intelectualității românești în epoca modernă. Fenomenul acesta a fost identic în mare în cazul tuturor națiunilor din Imperiul austro – ungar, fiind specific secolului al XIX-lea la nivelul întregii Europe. Un avantaj deosebit pentru tinerii bihoreni, precum și pentru cei din comitatele învecinate – și nu numai – l-a constituit desigur existența unei instituții de învățământ superior în domeniu – Academia Regală de Drept de la Oradea. În cei aproape 70 de ani școlari de activitate au frecventat cursurile acestei instituții de învățământ superior din Transilvania 698 de studenți români, majoritatea provenind din comitatul Bihor (233), urmași din punct de vedere statistic de cei

din comitatele Arad (107) și Satu Mare (91) [17]. Surprinde însă numărul redus de români care au urmat facultățile tehnice (15), superior însă altor comitate ale Transilvaniei și Banatului, dar mai ales academiile de comerț unde urmau cursurile universitare numai 2 studenți. Toate acestea explică desigur interesul încă redus al tinerilor români față de noile profesii caracteristice societății și economiei industriale capitaliste. Explicația o putem găsi și în faptul că majoritatea absolvenților de gimnazii deveniți studenți în universitățile din Europa proveneau din mediul rural, mai puțin receptivi la schimbările intervenite în societatea modernă. Astfel, din mediul urban proveneau 156 de tineri, majoritatea absolvenți ai gimnaziilor din Oradea (70) și Beiuș (65), în timp ce din mediul rural proveneau 334 de tineri.

Din punct de vedere al originii sociale am reușit să identificăm ocupația părinților la un număr de 320 de studenți din comitatul Bihor. Dintre aceștia 102 provin din familii de preoți, 80 din familii de agricultori, 37 din familii de învățători și profesori, 31 din familii de avocați și judecători, 22 din familii de notari, 15 din familii de funcționari, 10 din familii de medici și farmaciști, 9 din familii de meseriași și muncitori, 3 din familii de industriași și câte 1 din familii având alte ocupații. O mare parte a celor care studiau la universitățile din Europa Centrală și Occidentală aveau așadar origini sociale modeste, cu posibilități financiare reduse, datorându – și studiile universitare stipendiilor obținute de la fundațiile românești. Din cei 640 de studenți bihoreni, 100 au beneficiat de stipendii de la fundațiile: „Emanuil Gozdsu”(82), „Elena Ghiba –Birta”(8), „Faur”(2) și câte 1 stipendiu oferit de fundațiile „Ioan Petran”, Societatea „Transilvania”, Consistoriul Ortodox Arad,Astra, „Daniel Danner”, Kovari”,Bursă militară și Bursă de Stat.

Bursierii Fundației „Emanuil Gozdsu”s-au remarcat în timpul studiilor, ca și după absolvirea studiilor la instituțiile europene de învățământ superior, mulți dintre ei devenind avocați renumiți, oameni politici de vază care au deținut funcții și demnități importante în comitatul Bihor, ca și în alte comitate din Transilvania și Banat,iar după formarea României Mari la 1 Decembrie 1918 în administrația de stat a României. Stipendiștii Fundației Gozdsu nu s-au mărginit însă numai la studiul care le-a adus aprecierile profesorilor. Proveniți, cei mai mulți, din familii din familii românești cu tradiții progresiste, ei s-au găsit, atât ca studenți, cât și mai târziu, în rândul luptătorilor pentru drepturile românilor din Transilvania. Alături de ceilalți studenți români ei au fost prezenți în acțiunile de solidaritate cu România în timpul războiului pentru independență și în cele legate de procesul memorandiștilor. Mulți dintre cei care au frecventat cursurile Academiei de Drept din Oradea au făcut parte din formații artistice care au răspândit cultura românească în satele bihorene, corul „Hilaria”numărând între membrii săi numeroși bursieri Gozdsu, Patriciu Coroiu din Băraști (Bihor) fiind chiar unul dintre membrii fondatori [18].

Comitatul Bihor, prin cei 640 de intelectuali titrați în universitățile din Imperiul austro – ungar și din Europa de Vest s-a integrat – ca și celelalte comitate din Transilvania și Banat – în procesul de renaștere culturală și națională de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Printre intelectualii originari din comitatul Bihor care prin opera lor teologică, științifică, culturală și politică au marcat profund societatea românească din epocile modernă și contemporană s-au numărat:avocatul Nicolae Poynar din Aleșd, care timp de câteva decenii s-a remarcat printre cei mai respectați avocați din Bihor, avocații Augustin Ciavici (Beiuș), Moise Coos (Salonta), Cornel Neagu (Vașcău) și Iosif Horvath (Sălard) deveniți la sfârșitul anului 1918 conducători ai gărzilor naționale românești. Traian Pinter,preotul de mai târziu al Beiușului, era în anul 1918 ajutor de secretar al Consiliului Național Român din Beiuș. În rândurile delegaților bihoreni la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia se găseau și Aurel Pintea din Tinca, Ioan Iacob din Ceica și Ioan Sferle din Aleșd. Din lista celor remarcați nu poate să lipsească Andrei Ille (Tinca),ajutorul lui Aurel Lazăr în campania electorală din 1906, președinte al filialei Societății pentru fond de teatru român și al Despărțământului Astra din Tinca și delegat la Adunarea de la Alba Iulia, Dumitru Lascu al cărui nume este legat de toate evenimentele politice din Bihor de la începutul secolului al XX-lea. Nu putem să-l omitem nici pe Nicolae Zigre- junior, al doilea prefect al Bihorului eliberat(1919 – 1920) și membru al Comitetului Executiv al Consiliului Național Român din

Oradea, subsecretar de stat la Ministerul de Interne (27 ianuarie 1922) din care demisionează la 1 iunie același an [19]. De asemenea printre personalitățile de marcă ale Bihorului care a studiat la Academia Regală de Drept din Oradea se impune a fi amintit și Aurel Lazăr, membru în Comitetul Partidului Național Român în casa căruia s-a ținut memorabila ședință a Comitetului Național al P. N. Român, formulându-se Declarația de la Oradea citită de Al. Vaida-Voevod în Parlamentul de la Budapesta. În 1918 este numit șeful Resortului justiție în Consiliul Dirigent, iar din 1919 este ales deputat timp de trei legislaturi. În guvernul Iuliu Maniu este numit în 1928 președinte al Camerei deputaților și al Comisiei interimare a orașului Oradea [20]. La toate aceste nume se pot adăuga: Gheorghe Borha (Telechiu-Bihor), prim-pretor la Beiuș, Samuil Bota (Oradea), protopop districtual în Bihor, Saba Borha (Telechiu-Bihor)-pretor la Ilia, Gheorghe Domșa (Beiuș), pretor la Vașcău, Ioan Pop (Ponor-Bihor), notar, secretar SA al CF Oradea-Beiuș, Aloisiu Nistor (Oradea), prim-pretor în Bihor, Gavril Rednic (Oradea), pretor comitatens la Aleșd și Ioan Vaș (Beiuș), primpretor al comitatului Bihor [21].

Concluzii

Studierea, cât mai riguroasă, a provenienței intelectualilor (elitelor) români constituie o imperioasă cerință istoriografică. În acest scop se impune, mai întâi, investigarea, respectiv continuarea investigării fondurilor documentare ale gimnaziilor, preparandiilor și seminariilor, precum și cele ale universităților și academiilor românești și străine. Un model de cercetare ne oferă în acest sens Alexandru Zub într-o lucrare apărută înainte de 1989, care poartă un titlu semnificativ și în care studenții sunt calificați drept „agenți purtători ai ideilor” [22]. De o certă utilitate este, în stadiul actual al cunoașterii, publicarea unor statistici cât mai precise care să cuprindă cât mai multe informații cu privire la tinerii români aflați la studii în universitățile europene. Din lipsă de spațiu - deși suntem în posesia datelor necesare - nu putem publica listele cuprinzând studenții români originari din comitatul Bihor aflați la studii în universitățile din Europa Centrală și de Vest.

Studiul nostru abordează, analitic și sintetic, procesul complex al formării intelectualității (elitelor) din comitatul Bihor în secolul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, din perspectiva formației lor superioare, universitare, cu deosebire în perioada cuprinsă între anii 1867 - 1918.

Bibliografie

1. *Academia de drept*, în „Familia”, nr.11, 1889, p.129-130
2. Arh.Naț.Dir.Jud.Bihor, *Fond Hilaria*, Protocol din 7 noiembrie 1875
3. Biblioteca Academiei, Filiala Cluj, *Fond manuscrise românești*, mss.469, în Câmpeanu, Remus, *Elitele românești din Transilvania veacului al XVIII-lea*, Presa Universitară Clujeană, 2000.
4. Biro, S., *The Nationalitis problem in Transylvania. 1867 - 1940*, New York, 1994
5. Boia, S. I., *Fundația „Emanuil Gozdsu” (1870 - 1952)*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2006
6. Bolca, V., *Școala normală română unită din Oradea. 1784 - 1934*, Oradea, 1934
7. Bolca, V., *Episcopul Samuil Vulcan al Orăzii. Contribuții la ridicarea culturală a neamului*, Oradea, 1939
8. Bota, I., *Contribuții la istoria învățământului românesc în nord - vestul Transilvaniei*, în Marmația, 4(1978), pp.92 - 106
9. Bozoki, A., *A nagyvaradi kiraly akademia szazados multa 1788-tol 1888-ig*, Budapesta, 1889
10. Bunytay, V., *Biharvarmegye olahjai's a Vallas-Unio*, în Ertekezesek a Tortenelmi Tudományok Korebol, 15(1893), nr.4, Budapesta, pp.1 - 88
11. Câmpeanu, R., *Intelectualitatea română din Transilvania în veacul al XVIII-lea*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1999
12. Câmpeanu, R., *Elitele românești din Transilvania veacului al XVIII-lea*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000
13. Cseplo, P., *A nagyvaradi rom. Kath. Fogymnasium tortenete*, Nagyvaradi, 1894

14. Gojdu. E., 1802 – 1870, Oradea, 1972
15. Erdely Lexicon, Oradea, 1928
16. Faur, V., Fleisz, I., *Studenți români la Academia de drept din Oradea (1850 – 1918)*, în *Crisia*, XVII, 1987, pp. 129 – 181
17. Gyemant, L., *Mișcarea națională a românilor din Transilvania între anii 1790 și 1848*, Ed. Academiei, București, 1986
18. Mamina, I., Scurtu, Ioan, *Guverne și guvernanți. 1916 – 1938*, Ed. Silex, București, 1996
19. Neș, T., *Oameni din Bihor. 1848 – 1918*, Tip. Diecezană, Oradea, 1937
20. Pavel, C., *Școlile din Beiuș*, Beiuș, 1928
21. Predescu, L., *Enciclopedia României. Cugetarea. Material românesc, oameni și înfăptuiri*, București, 1928
22. Pușcaș, I., Popovici, I., *Bursieri ai Fundației „Emanuil Gojdu” la Academia de Drept din Oradea*, în *Emanuil Gojdu. 1802 – 1870*, Oradea, 1972
23. Sigmirean, C., *Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și Banat în epoca modernă*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000
24. Stein, Chr. D., *Handbuch der Geographie und Statistik*, ed. V, Leipzig, 1825
25. *Tafeln zur statistik der osterreichischen Monarchie*, Wien, 1841-tab. 46, 1842-tab. 46, 1843-tab. 46, 1844-tab. 46, 1845-1846-tab. 11, 1847-1848-tab. 11
26. Tripon, A., *Monografia Crișanei*, Oradea, 1936
27. Zub, A., *Cunoaștere de sine și integrare*, Iași, 1986

BENJAMIN FUNDOIANU / BENJAMIN FONDANE: O BIOGRAFIE ROMÂNNO-FRANCEZĂ

BENJAMIN FUNDOIANU / BENJAMIN FONDANE: A ROMANIAN - FRENCH BIOGRAPHY

Speranța Sofia MILANCOVICI
Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Arad
Facultatea de Științe Umaniste, Politice și Administrative
Arad, str. Unirii, nr. 3
E-mail: m_speranta@yahoo.com

Abstract

In order to outline the most exactly possible the activity by a fascinating proportion of the one who named himself, concourse of events, Wexler, Fundoianu or Fondane, a foray in his tumultuous biography is indispensable.

This work disciplines the ill-assorted information supplied by different bibliographic sources, in the Romanian stage in the existence of Fundoianu, but also in the stage after his volunteer exile in France, once with his dignified registration in the paradigm of the Romanian writer by French expression.

Without falling, of course, in the trap of a biographical critic, we estimate that, doubtless, the existential itinerary has often a fundamental relevance in a writer's creation. More, a worry existence and a tormented conscience, as the conscience of Fundoianu / Fondane proved to be, requires such an approach.

Key words: *biography, influences, formation, doctrine, literature*

Cuvinte cheie: *biografie, influențe, formare, doctrină, literatură*

În luna noiembrie a anului 1898, la Iași, s-a născut unul dintre cei care, fără îndoială, se numără printre cei mai rafinați gazetari români ai tuturor timpurilor, poet de talie internațională, critic literar de anvergură și cineast considerat de lumea franceză a filmului drept ambasador al acesteia în America Latină: Benjamin Fundoianu.

Numele său real este Benjamin Wechsler, fiul lui Isaac Wechsler, mic comerciant originar din târgul bucovinean Herța, și al Adelei Schwartzfeld, care l-au numit, conform tradiției iudaice, după bunicul său matern. În limba ebraică, ben-jamin semnifică „fiul mâinii drepte” sau, altfel spus, „fiul binecuvântat cu mâna dreaptă” [1]. Benjamin nu este unicul copil al familiei, având încă două surori mai mici, Lina și Rodica, de care îl leagă profunde sentimente fraterne, care vor dăinui până la tragica sa moarte.

Cadrul familial este unul deosebit de propice formării intelectuale, având în vedere că mama provine dintr-o familie de înaltă ținută, compusă din eminenți intelectuali evrei. Bunicul matern, Benjamin Schwartzfeld, pedagog și cercetător al istoriei evreilor, unul dintre pionierii iluminismului iudaic în România, a înființat prima școală pentru copiii evrei de la Iași. Biblioteca acestuia este descoperită de tânărul Benjamin în podul casei părintești, așa cum reiese dintr-o mărturie proprie, în paginile „Sburătorului Literar” din 1921: „De câte ori, în fața bibliotecii bunicului, pe care am moștenit-o ca s-o continui, m-am oprit la volumele cu buche de aur pe spinare, rămase tefere în raft, deși ediția lor a fost cândva afurisită și arsă de sinagogă! Câtă dragoste trebuie să fi avut pentru artă omul care a cumpărat, din meschina lui avere de zaraf, cartea asta scumpă – ca să-și poată ucide ochii pe dânsa, ca s-o poată așeza în raftul lui, pentru bucuria interioară. Nu l-am cunoscut pe bunic, dar mâna lui m-a dezmiardat din fila atâtor cărți, sufletul lui mi-a surâs din atâtea slove de aur și genunchii lui m-au legănat, de atâtea ori, de sub infoliile vechi, din care-mi culeg, cum își culegea și el, nevoia unei lumi mai frumos trăite și bucuria de a o găsi așa de lesne... Cei care citesc, fără să păstreze cartea, cei care-o împrumută fără să simtă neliniștea și tortura n-au câștigat, chiar când le e mare meritul, nici un sfert din noțiunea de cultură.” [2] Ideea se regăsește, peste ani, în consemnările directorului revistei timișorene „Vrerea”, Ion Stoia Udrea: „Nu-ți împrumuta femeia, peria de dinți și cărțile! Este o zicală cuminte, dar dacă nu ai încotro chiar și trebuie să te abați, dela ea, atunci mai bine calcă primele două deziderate, decât să dai cărți” [3].

Frații mamei, Elias (1855-1915), Moses (1857-1943) și Wilhelm (1856-1915) sunt toți erudiți, intelectuali de înaltă ținută, jurnaliști și istorici renumiți. Primul dintre aceștia a scris o extrem de documentată Istorie a evreilor din România. Moses Schwartzfeld, reputat folclorist, a lăsat posterității o foarte interesantă trecere în revistă a avatarurilor evreului, „așa cum îl vede, cum îl crede și-l înțelege Românul, dar nu așa cum a fost sau este el cu adevărat.” [4] Volumul vine să demonstreze, pornind de la citate din literatura populară, cât de numeroase și înverșunate erau, în mentalitatea populară, superstițiile referitoare la evreul „diavol”, „impur”, „ucigaș de copii”!

Deși, așa cum pertinent remarcă Andrei Oișteanu[5], modernizarea și emanciparea comunității evreilor din România nu poate fi gândită ignorând contribuția fundamentală a fraților Schwartzfeld, doar unul dintre aceștia, Moses, apucă să trăiască zilele de realizare efectivă a acestui deziderat, consacrat prin Constituția din 1923. Elias, pe de altă parte, este expulzat din țară în 1885, alături de alți jurnaliști ori scriitori evrei, considerați drept elemente nocive de către guvernarea timpului. Profundul impact al acestei părăsiri forțate a României apare evident mai ales datorită numelui ales pentru primul său copil: acesta este botezat Exile, iar existența sa pariziană s-a

intersectat probabil cu cea a verișorului său Benjamin, odată ce acesta s-a strămutat în patria idolilor săi literari. Posibilele lor contacte au rămas, până la această dată, necercetate.

Chiar dacă Benjamin vede lumina zilei la Iași, copilăria sa este inseparabil legată de Herța, veritabil „stetl” cu o pregnantă cultură evreiască, numărând mai multe sute de familii de evrei. Actualmente, așezarea, aflată la aproximativ 50 de kilometri de Iași, este inclusă în teritoriul Ucrainei. Împrejurimile satului primilor ani de viață se regăsesc decantate în substanță poetică pe întreg parcursul volumului *Privești*, unică reunire de texte poetice fundoiene în limba română. Un întreg ciclu de poeme poartă titlul *Herța*, colț de lume unde „în case oameni simpli vorbesc pe ovreiește”, „Seara, un murmur negru creștea din sinagogi” iar bunicul, mare patriarh al familiei, „între flăcări de sfeșnic se ruga...” [6]. Cei apropiați îl strigă, afectuos, „Mielușon”, apelativ pe care viitorul literat îl va utiliza pentru a semna corespondența familială din etapa sa existențială și intelectuală franceză.

Interesant de remarcat e faptul că locul nașterii lui Benjamin Fundoianu este unul al marilor contacte culturale, ideologice și chiar politice. Aici se „ating” interesele Imperiului Habsburgic, Otoman și Țarist, aici se întâlnesc religii, atitudini, moduri de „a fi” în lume. Este, așadar, vorba despre un spațiu multicultural prin esență, un cadru care, formator fiind, lasă o tușă distinctă unei personalități de o atât de acută sensibilitate și finețe receptivă cum s-a dovedit a fi cea a scriitorului în cauză. Atmosfera, cadrul formativ care a modelat personalitatea acestuia sunt redade subiectiv în textul intitulat *Pagini dintr-un confesional*, păstrat în arhiva cumnatului Paul Daniel. Materialul în discuție este în mod deosebit valoros, nefiind destinat unui ochi străin și, ca atare, surprinzând felii de suflet care își aduc contribuția substanțială la circumscrierea personalității lui Benjamin Fundoianu.

Studiile primare, Benjamin le-a urmat la „Trei Ierarhi”, la Iași, ca de altfel și pe cele secundare. Înclinația sa spre sociologie, literatură și filosofie se conturează de pe acum. Încă de pe vremea când era elev la Liceul Național ieșean, publică materiale în reviste ca „Viața nouă” a lui Ovid Densusseanu, „Cronica”, „Valuri” etc., sub pseudonime ca Ofir, Ha-Shir, Alex Vilara, Wechslerescu, Iașanul, Dionmède, Dănoiu și, finalmente, Benjamin Fundoianu. Acest pseudonim este derivat de la numele moșiei tatălui său, situată în apropiere: Fundoaia. Pseudonimul va fi, ulterior, transformat, odată cu fixarea în patria literelor franceze, în Fondane. Precocitatea sa intelectuală, remarcată cu rapiditate de către corpul profesoral, a atras însă după sine o imposibilitate de adaptare în clasă, însoțită de o teribilă plictiseală și dezinteres. Neglijarea obligațiilor școlare vor determina o repetenție, în primul an de liceu [7].

Trebuie precizat faptul că refugiarea în spatele unui pseudonim nu este, în cazul lui Fundoianu, o simplă modă sau o dispoziție trecătoare de tânăr scriitor, ci o necesitate, având în vedere faptul că în acea perioadă, elevii de liceu nu aveau dreptul de a scrie texte care să apară în ziare sau reviste. În vara anului 1913, Fundoianu renunță însă la a frecventa cursurile liceului, continuând pregătirea pentru bacalaureat în particular. Ca atare, de acum înainte își poate permite să își semneze producțiile intelectuale.

Ulterior, tânărul se orientează și spre alte publicații: „Absolutio”, „Revista noastră”, „Revista critică”, „Flacăra”, „Cuvântul liber”, „Însemnări literare”, „Clopotul”, „Spre ziuă”, „Adevărul Literar și Artistic” etc. Bogatele sale lecturi din anii de școală l-au familiarizat atât cu literatura cultă și folclorul, cât și cu gândirea filosofică esențială și cu delicata activitate de publicist. Așa cum reiese din mărturiile proprii, risipite prin paginile „Rampei” anilor ’20 ori ale „Sburătorului”, preferințele sale se îndreaptă spre noii filosofi ori scriitori, fără însă a neglija nici vechea galerie a acestora: „Pe vechi i-am citit o dată, dar pe Flaubert, Baudelaire, de zece, de o sută de ori” [8].

D. Petrescu semnalează, într-o prefață [9] la una dintre edițiile *Priveștilor*, o mărturie a lui Benjamin Fundoianu, dintr-o scrisoare datată aprilie 1928, trimisă, de la Paris, lui Tudor Arghezi și publicată ulterior în revista „Unu”. Conform acesteia, debutul său ca poet se regăsește în paginile „Cronicii”. Însă publicația în cauză a văzut lumina tiparului între anii 1915-1916, în vreme ce

poezia *Vin norii ca clipe*, semnată Fundoianu, apare cu un an mai devreme, în revista-interfață a simbolismului românesc, „Viața nouă”. În plus, sonetul *Dorm florile* și poezia *Idilă*, apar tot în 1914, în publicația simbolistă „Valuri”, iar sonetul *Eva*, așa cum notează Sașa Pană[10], în „Revista noastră” a Constanței Hodoș. Concomitent, în „Opinia”, la rubrica lui Rodion (A. Steuerman) apare o poezie intitulată *Testament*, nesemnată, dar despre care jurnalistul care o reproduce afirmă că îi aparține unui elev de liceu, fără dubiu Benjamin Fundoianu [11].

În același timp în care se afirmă ca statornic colaborator al marilor publicații culturale românești, tânărul participă activ cu materiale și în paginile publicațiilor evreiești „Hatikvah”, „Lumea Evree”, „Bar-Kochba” sau „Hasmonaea”. Astfel, cu reală eleganță intelectuală, Fundoianu duce o dublă existență, pe de o parte în plan literar, pe de altă parte, în lumea publicisticii. Câteva figuri de intelectuali evrei care au avut o influență semnificativă asupra literatului în formare au fost poetul de limbă idiș Jacob Groper, publicistul Alfred Hefter, poetul A. S. Rodion și ideologul-scriitor A. L. Zissu, director al revistei sioniste „Mântuirea”, al cărui roman, *Spovedania unui candelabru*, Fondane îl va traduce și prefăta la Paris, în anul 1928. Dintre scriitorii români, o înrăurire notabilă asupra lui Benjamin Fundoianu au avut Tudor Arghezi, o înverșunată pasiune literară pentru mai tânărul poet, Ion Minulescu, Gala Galaction și Mihai Eminescu.

Demne de remarcat sunt, în această etapă, și traduceri din poezia idiș, pe care Fundoianu le semnează în paginile diferitelor publicații dispuse a găzdui astfel de texte. Printre autorii care au trezit elanul de traducător al acestuia se numără A. Reisen, H. N. Bialik, Moris Rosenfeld, Șalom Alehem, Jacob Groper sau Z. Shneur.

Anul 1917 este unul dintre cei mai prolifici intelectual, dar printre cei mai triști în plan familial: tatăl său moare de tifos exantematic.

În anul următor, 1918, Benjamin Fundoianu publică o interesantă plachetă cu tematică biblică: *Tăgăduința lui Petru*, aceasta văzând lumina tiparului la editura „Chemarea”, din Iași. Lucrarea sa reiterează momentul dezicerii apostolului Petru, însoțită fiind de o *Lămurire*, având rolul de prefată și care precede viitoarele luări de atitudine tipic fundoiene împotriva culturii române și a modului deficitar în care am înțeles să preluăm valorile occidentale [12].

În 1978, Tristan Ianco nota: „B. Fondane este mai întâi și mai ales un autentic poet evreu. Prin originile sale, prin opera sa, prin mesajul său.” Iar completarea subtilă a lui Andrei Oișteanu curge firesc: din păcate, el a fost un „autentic evreu” și prin moartea sa... [13] Fundoianu s-a născut într-un moment inoportun, fatal pentru necuprinsa complexitate a sufletului său, pentru structura sa de o catastrofală demnitate și perseverență: cel al Holocaustului. Or, cel în cauză era într-adevăr, dincolo de omul dezrădăcinat, dar, paradoxal, obsedat de rădăcini, evreu. Evreu adevărat, cu o individualitate inadapabilă și de o deosebită fecunditate spirituală.

Cei trei ani pe care Benjamin Fundoianu i-a petrecut ca student al Facultății de Drept din Iași nu au fost unii scutiți de manifestări antisemite. Decan al facultății era, în acea perioadă, A.C. Cuza, iar printre colegii de an ai poetului se număra Corneliu Zelea Codreanu... Iată ce notează Fundoianu, referitor la acest climat: „Am făcut trei ani de Drept la facultatea din Iași și așa fi și astăzi licențiat în Drept, dacă n-aș fi pierdut (dar cum era să-l iau?) examenul lui A. C. Cuza” [14].

În ceea ce privește cariera de jurnalist, unii consideră că Fundoianu s-a afirmat realmente printr-un interviu publicat în „Mântuirea” din 30 martie 1919, interviu privind situația evreilor din Ucraina, față în față cu bolșevismul. Interviul i-a fost acordat de către Arnold Margoline, ministru de externe în efemera Republică Ucraina. Discuția în cauză se centrează pe probleme precum participarea evreilor în structurile de conducere ucrainiene, organizarea evreilor în partide politice, autonomia culturală evreiască etc.

Însă, deși s-a ocupat de aspecte conexe problemei evreiești, perspectiva pe care Fundoianu a abordat-o a fost mereu una cultural-ideologică, ținându-se la distanță, chiar ca și statornic colaborator al „Mântuirii”, de militantismul sionist. Unele eseuri ale sale ating totuși chestiuni vizând antisemitismul, însă, așa cum remarcă Leon Volovici, acestea au „aproape totdeauna un aer atemporal și de rafinată intelectualitate” [15]. Apogeul activității sale de redactor la revista lui Zissu

o constituie seria celor unsprezece eseuri purtând titlul *Judaism și elenism*, veritabil studiu filosofic asupra paradigmelor filosofice, morale, artistice și de gândire propuse de cele două culturi.

Mai mult, Fundoianu atinge, în articolele sale, până și probleme de administrație publică și... sport! Însă aceste motive de dezbatere ascund adesea implicații profunde, fiind doar punctul de pornire al unei incursiuni documentate în estetică sau în filosofia culturii.

Seria de articole intitulată *Din caietele unui inactual* a apărut, în decursul anului 1921, în revista „Rampa”, publicație spre care Fundoianu se orienta cu predilecție. Evident, gazetarul în cauză nu se dezmințe, alegând, așa cum sublinia un documentat exeget, cultivarea excesivului și a paradoxului [16].

Abia în anul 1920, tânărul părăsește Iașiul pentru a se stabili în București. În această perioadă, paleta publicațiilor care îi găzduiesc scrierile devine din ce în ce mai largă, iar talentul îi este deja recunoscut de către personalitățile culturale ale timpului, prestigiul său fiind în ascensiune. Eugen Lovinescu este printre cei a căror intuiție umană și literară a sesizat atât complexitatea informației, cât și finețea analitică fundoiană: „Sub nume diferite adaptate condițiilor locului, Wechsler, Fundoianu sau Fondane, se ascunde același exemplar al unei rase de admirabilă unitate spirituală... Inteligent, aproape ca toți cei ai rasei sale, cu facultăți apreciabile de asimilare... spirit european...” [17] Cnaclul lovinescian „Sburătorul” era, de altfel, consecvent frecventat de Benjamin Fundoianu.

Acesta a fost, în etapa bucureșteană, atât un fin cronicar teatral, plastic, literar, cât și un personaj extrem de activ în cadrul grupărilor de avangardă, alături de nume astăzi celebre ca Ion Vinea, Ilarie Voronca, Sașa Pană, Ștefan Roll, Marcel Iancu, M. H. Maxy, F. Brunea-Fox etc., altfel spus viitorii mari actori ai avangardei românești. Când, în 1922, Ion Vinea și Marcel Iancu fac să apară „Contemporanul”, publicație-fanion a noilor direcții, Benjamin Fundoianu este prezent, încă din paginile primului număr, cu un articol purtând titlul sugestiv *spre Europa*. Firește, cu renumita (deja) subtilitate care îl caracteriza, „viciul său evident”, în exprimarea lui Emil Cioran[18], autorul militează pentru deschiderea spre valorile occidentale.

Chiar și după voluntara plecare în Franța, Fundoianu, devenit de pe acum Fondane, continuă să își trimită producțiile literare în țară, în special pentru a fi tipărite în reviste precum „Contemporanul” sau „Integral”.

Relevantă, în acest sens, este consemnarea unui interviu al Sorinei Cassvan, publicat în „Rampa” din februarie 1930 și intitulat *Un avangardist român la Paris* (titlul face referire, după cum am precizat, cu precădere la componenta orientată spre cinematografie a personalității fundoiene). Discuția se axează pe aspecte privind călătoria în Argentina, pe care Fondane a întreprins-o ca „ambasador al cinematografului francez”, atingând însă și domeniul sensibil al exilului autoimpus și legătura ulterioară cu lumea culturală românească. Iată ce mărturisește, în acest context, Fondane, înlăturând orice dubiu asupra orientării sale spre nou: „Iubesc acum, ca și pe vremuri, pe cei câțiva prieteni: Galaction, Minulescu, Claudia Millan, pe tinerii mei prieteni Brunea, Călugăru, Voronca, Roll, Vinea. Dacă aș fi rămas în țară, aș fi cu ei la „Integral” și la „Unu” [19].

Anul 1922 este considerat, de către majoritatea celor care au acordat atenție activității fundoiene, drept acela al afirmării sale depline: acum apare culegerea de articole reunite sub titlul sugestiv *Imagini și cărți din Franța*, o sinteză a tot ceea ce Fundoianu a publicat, până la acea dată, despre literatura franceză contemporană. Volumul este însoțit de o prefață, care afirmă cu vehemență dependența culturii române față de cea franceză, reușind astfel să lezeze autoritățile culturale românești ale timpului și să provoace vii reacții și controverse.

Imediat după acest eveniment editorial, Benjamin Fundoianu își demonstrează încă o dată puterea germinativă și de preocupare în domenii de o deosebită varietate: împreună cu sora sa, Lina, care este actriță, și cu Armand Pascal, cumnatul său, regizor, actor și mim care, anterior, a făcut parte din trupa lui Jacques Copeau, „Vieux Colombier”, fondează teatrul „Insula”, într-o sală puțin încăpătoare din București, de pe actuala stradă Gabriel Péri, la numărul 3. Manifestul-program al

„Insulei”, afirmând dezgustul pentru teatrul momentului, conceput ca o industrie, îl definește ca o vocație: „Aici ne limităm: teatrul „Insula” începe fără nici un ajutor, fără nici o idee comercială și se va sforța totuși să joace numai piese a căror valoare literară este fără contestă, și pentru a căror reușită, ca punere în scenă și joc, va cheltui toată energia. ...în halul în care se află teatrul la noi, a merge la un teatru și a-l încuraja înseamnă a face operă urâtă. Existența noastră vă este necesară dacă sunteți oameni cu gust; dacă nu mai puteți vizita teatrul vechi și așteptați unul nou...” [20].

Teatrul se deschide în 26 decembrie 1922, cu punerea în scenă a *Legendei funigeilor* de Ștefan Octavian Iosif și Dimitrie Anghel, propunând un repertoriu diversificat și valoros. În data de 23 ianuarie 1923, gruparea organizează o serată de excepție, prezentând o antologie a poeziei românești, de la Conachi la Adrian Maniu, în lectura unor actori ai teatrului.

Ar fi de amintit și câteva piese din repertoriul propus, ca mostră din ce ar fi putut să fie teatrul *Insula* în viața culturală a capitalei: *Devant les portes d'or* de Lord Dunsany, *Le Docteur Volant* și *Le Médecin malgré lui* de Molière, *La Mort de Tintagile* și *La Nuit de Maurice* de Maeterlinch, *L'amour capricieux* de Goethe etc.

În ciuda planurilor ambițioase, gruparea nu va funcționa decât scurt timp, din cauza dificultăților financiare și a restricțiilor antisemite care înfloresc în această perioadă.

Simultan, Benjamin Fundoianu a încercat să propună spre tipărire volumul *Imagini și scriitori români*, fără însă a putea duce demersurile la bun sfârșit. Nu e singura încercare de acest fel: date despre aceste preocupări dă scriitorul însuși, în același interviu acordat, în 1930, la Paris, Sorinei Cassvan și apărut în „Rampa”, XV, 3623, din 12 februarie același an. Fundoianu afirmă, cu această ocazie: „Voi reîncepe (să scriu în română, n.n.) în clipa în care editorii bucureșteni vor fi tipărit diversele mele volume neapărate: *Imagini și scriitori români*, *Caietele unui inactual*, *Probleme vesele*, *Ferestre spre Europa*, *Dialoguri*, un studiu despre esteticianul englez Walter Pater, o piesă, *Festinel lui Baltazar* și un volum de poeme, *Privești*. Dar pesemne că tânăra generație mă vrea mai puțin decât cealaltă” [21]

Anul 1923 este cel al despărțirii oficiale și definitive a lui Benjamin Fundoianu de România, de patria literară, lingvistică aferentă și chiar de propriul nume.

Plecând, la sfârșitul anului, într-un exil voluntar la Paris, tânărul locuiește, pentru început, în apartamentul renumitului Rémy de Gourmont, scriitor atât de apreciat la ora actuală, căruia, înainte de plecare, autorul *Imaginilor și cărților din Franța* îi dedicase numeroase articole în revistele românești. Aici el îndeplinește rolul de bibliotecar. Ulterior, pentru a-și câștiga o existență foarte calculată, Fundoianu, devenit Fondane, se angajează la compania de asigurări L'Abeille. La scurt timp după stabilirea sa în capitala Franței, i se alătură Lina, sora sa, și soțul acesteia, Armand Pascal, cei cu care Fundoianu concepute „Insula”. De altfel, în Parisul acelei vremi s-au regăsit o pleiadă de oameni de cultură plecați de pe meleaguri românești, prieteni și colaboratori ai lui Benjamin Fundoianu: Constantin Brâncuși, Ilarie Voronca, Claude Sernet, Emil Cioran, Luca Gridu, Victor Brauner.

În lumea pariziană, Fundoianu se bucură de o reală apreciere, dovadă casele pe care le frecventează și grupurile în cadrul cărora se integrează. În răgazul oferit de existența zilnică, scriitorul găsește resursele intelectuale necesare pentru a colabora la reviste franceze de notorietate, printre care „Cahiers du Sud” sau „Commerce”, condusă de Paul Valéry.

Nu mult după sosire, îl cunoaște și pe Jules de Gaultier, în a căruia casă își va întâlni mentorul filosofic. Acesta este un moment de cotitură în evoluția lui Fondane ca eseist și filosof francez, filosoful rus Lev Șestov, gânditor de factură existențialistă, promotor, de altfel, al curentului în cauză, exercitând asupra sa o importantă influență intelectuală.

Se pare că lucrarea care a determinat mutații profunde în sistemul filosofic fondanian a fost *Revelațiile morții*, o scriere despre deșrădăcinarea ființei umane și despre un Dumnezeu absurd.

În martie 1925, la București, are loc un eveniment cultural remarcabil: F. Brunea-Fox și colaboratorii săi creează revista „Integral”. În acest context, dezmințindu-și declarațiile de radicală desprindere de provincialismul românesc, Benjamin Fundoianu, alături de Ilarie Voronca, își asumă

spațiul redacțional destinat aspectelor culturale pariziene. Se remarcă, în această etapă, fluctuația între limba română și cea franceză, articolele fiind, la rândul lor, semnate „Fondane” sau „Fundoianu”. Încă din primul număr, acesta inaugurează rubrica *Fenêtres sur l'Europe*. Un aspect însă atrage atenția: dacă, în etapa sa de publicist român, Fundoianu manifestă un minim interes pentru aspectele politice care trezeau energiile discursive ale compatrioților săi, preocupările sale vizând, cu precădere, o politică a culturii, „frecventarea cercurilor avangardiste pariziene îl aduce pe Fondane în fața unor opțiuni invariabile și îl obligă să-și pună în chipul cel mai serios problema raporturilor între literatură și politică.” [22]

În paginile aceleiași publicații, va apărea, în octombrie, același an, o știre care va anunța lumii literare autohtone înscirarea lui Fundoianu în patria literelor franceze: este vorba despre terminarea *Falsului tratat de estetică*, evident, în limba franceză. Această primă versiune nu va vedea niciodată lumina tiparului.

Tot în „Integral” apare, în luna mai 1925, poemul *Exercice de français*, prima mostră de versificație în limba franceză.

Un an mai târziu, grație intervenției prietenului său Ilarie Voronca, o va cunoaște, la compania de asigurări unde își desfășoară el însuși activitatea, pe Geneviève Tissier, care, în 1931, îi va deveni soție. La oficializarea legăturii, martori sunt Constantin Brâncuși și Lev Șestov.

Începând din 1928, afirmarea sa în Franța devine deplină. Texte ale sale locuiesc paginile publicațiilor pariziene, volumele sale văd, frecvent, lumina tiparului, la prestigioase edituri. Primul său poem publicat în Franța poartă titlul *Le regard de l'absent* și se regăsește în paginile revistei „Discontinuité”, a grupării cu același nume condusă de Arthur Adamov și Claude Sernet.

Pe lângă activitatea de publicist și de literat, Fundoianu, devenit Fondane, se afirmă și în lumea filmului de artă. Probabil că interesul său în acest sens își are originea în mai vechea preocupare pentru teatru, din epoca „Insulei”. Astfel, în 1928, Fondane dă spre publicare prima sa carte în limba franceză, *Trois scenarii. Cinépoèmes*, [27] dedicate cumnatului și colaboratorului de cursă lungă, Armand Pascal, și ilustrate de marele pictor și cineast Man Ray.

În această perioadă, Fondane traduce și prefătează romanul fostului său mentor A. L. Zissu, dezvoltând și preocupările pentru filosofie. În casa lui Șestov, îl cunoaște pe E. Husserl, la începutul anului 1929. În urma acestei întâlniri, numărul din iunie al revistei „Europe” va găzdui eseu *Edmond Husserl et l'Œuf de Colomb du réel* [24]. Perioada este, însă, marcată de pierderea cumnatului său, care decedează în martie.

În acest context al preocupărilor pentru cinematografie, în anul 1929, la invitația oficialităților de acolo, prin medierea Victoriei Ocampo (întâlnită, de asemenea, în casa aceluiași Lev Șestov), Fondane pleacă, pentru câteva luni, la Buenos-Aires, pentru a prezenta filme de avangardă și pentru a susține o serie de conferințe la universitatea locală.

Iată experiența sud-americană, redată de însuși protagonistul său, într-un interviu din 1930, acordat, pentru paginile „Rampei”, Sorinei Cassvan:

„- *Ce a prilejuit plecarea dv. în Argentina?*

- Am fost invitat de societatea „Amigos del Arte” din Buenos Aires să țin o serie de conferințe despre cinematograful pur sau absolut – despre cine-poem, într-un cuvânt. Am luat cu mine diverse filme și fracții de filme, pe care le-am proiectat după conferințe: *Entracte*, de René Clair, *Un chien andalou*, de Buñel, *La coquille et le Clergyman*, de Germaine Duloc, *Le cabaret épyleptique*, de amicul meu, compatriotul nostru, Henri Gad.

- *Ziarele franțuzești v-au numit un ambasador al cinematografului francez. Călătoria dv. avea un scop de propagandă?*

- Nu. Nimic nu-mi repugnă mai mult decât așa-zisa operă de propagandă. Am fost chemat să vorbesc cum vreau, despre ce vreau și tocmai *libertatea* aceasta o prețuiesc mai mult decât orice. Altfel, propaganda m-ar fi obligat, de dragul unei pâini și a unei dezerțiuni rușinoase, să întrebuițez cu majuscule cuvintele: Patrie, Franța, Civilizație, să trișez asupra semnificației pe care

voiam s-o caut într-o anumită activitate intelectuală, prin care fiecare sparge o ușă sau o fereastră, unde poate, ca să arunce o privire, măcar una, în necunoscutul esențial.

- În afară de cinema, despre ce ați mai vorbit?

- Despre mișcarea „Dada” și, la facultatea de filosofie, despre filosoful rus Lev Șestov sau lupta împotriva evidențelor.

- Fără îndoială că ați avut succes?

- Nu știu. Gazetele au vorbit. Interviuri, traduceri, invitații etc... dacă asta se cheamă succes. Scandal însă, da. Pentru întâia oară, în Buenos-Aires, cineva aducea cu el ceva din spiritul revoluționar european, în cinema, în artă, în filosofie. Praf de dinamită și tot e ceva. Am întâlnit oameni tineri, capabili de visuri neretușate, cu buzunarele încă goale, în evoluția încă nefinalizată, necristalizată. Dacă am făcut ceva pentru ei, dacă i-am scos din casă și i-am pus în șosea, nu mi-ar părea rău deloc.

- De ce nu veniți în țară cu aceleași filme?

- Fiindcă nu mă cheamă nimeni, deși voiajul e mai puțin lung și mai puțin scump.” [25].

În anii următori, Benjamin Fundoianu termină eseu intitulat *Rimbaud le voyou* (*Rimbaud-golanul*, replică la sintagma „Rimbaud le voyant”, care circula în epocă), considerat astăzi printre lucrările critice de referință în bibliografia privindu-l pe Arthur Rimbaud, a cărui primă versiune va fi refuzată de către Editura Gallimard. De asemenea, publică fragmente din poemul în limba franceză *Ulysse*. În plus, „Les Cahiers du Sud” găzduiesc texte fundoiene privind diverși scriitori și filosofi: Gogol, Voronca, Céline, Kierkegaard, Gide, Poe etc.

În anul 1930, poemele în limba română ale lui Benjamin Fundoianu, au fost finalmente publicate. Volumul, intitulat *Priveliști*, apare prefăcut de un text scris la Paris, în 1929, și intitulat *Câteva cuvinte pădurețe*.

Dacă, inițial, manuscrisul eseului său despre Rimbaud a fost respins de la tipar, în 1933, prestigioasa editură Danoël et Steele îl publică, la fel cum se va întâmpla, pe parcursul verii anului 1936, cu *La Conscience malheureuse* (*Conștiința nefericită*). Aceeași instituție va face să apară, doi ani mai târziu, *Faux traité d'esthétique* (*Fals tratat de estetică*).

Scriitorul mânuiește limba franceză cu o pricepere apropiată de perfecțiune, fapt remarcat și de exegeții săi francezi, ceea ce îi permite încercări poetice în noua patrie lingvistică. Primele stihuri fondaniene, cu titlul *Ulysse*, publicate, în 1933, în ciclul *Cahiers du Journal des Poètes*, la Bruxelles, poartă amprenta experienței argentinene: „Il commence à écrire en pleine mer le grand poème *Ulysse*. Le navire qui fend les vagues dans la nuit ne donne-t-il pas la forme mystérieuse de toute existence humaine? Tous les poèmes de Benjamin Fondane sont des traversées métaphoriques de l'existence.” [26], notează exegetul Olivier Salazar-Ferrer. Volumul în discuție poartă, pe prima sa pagină, dedicația: „à Armand Pascal dans la mort...” [27]

Doar patru ani mai târziu, la Bruxelles, apare volumul *Titanic*. Critica literară a remarcat parțială aderență a lui Fondane, în această etapă, la principiile teoretice ale dadaismului, pe care nu îl practică, totuși, decât din punctul de vedere al tendinței, mai pregnante acum, spre abstractizare. În cazul acestui volum, influența șestoviană își face simțit ecoul, textele fiind însuflețite de un elan spre răscălare, spre revoltă existențială.

În anul 1936, colaborarea sa se extinde și la „Schweitzer Annalen” și la „Revue Juive” de la Geneva. În același timp, Fundoianu întreprinde o a doua deplasare în Argentina, pentru a turna filmul *Tararira*. Cu ocazia acestui drum, îl cunoaște pe Ungaretti. În aceeași perioadă, familia se întregește, pentru un timp, la Paris, unde ajung, în vizită, mama, Rodica, sora sa, și cumnatul Paul Daniel, „arhivarul” ulterior al scrierilor nepublicate ale lui Fundoianu.

În 1938, marcat de moartea lui Lev Șestov, Fundoianu publică primul său articol în „La Revue philosophique”: *Leon Chestov et la lutte contre les évidences*. În același an obține, grație sprijinului unor prieteni și al redacției de la „Cahiers du Sud”, cetățenia franceză.

Anul 1940 este, și pentru Benjamin Fondane, unul nefast. Mobilizat la un regiment de infanterie aproape de Fontainebleau, cade prizonier, dar evadează. Este prins, apoi eliberat din

motive de sănătate, fiind, ulterior, operat de ulcer și internat, o bucată de vreme, la Val-de-Grâce. Însă problemele de sănătate nu îl descurajează, nici nu îl împiedică să publice, în continuare, articole în „Cahiers du Sud”, „Fontaine” sau „Sur”.

În iarna anului 1941, Fondane începe munca la un alt eseu de valoare efectivă în bibliografia critică franceză: este vorba despre *Baudelaire et l'expérience du gouffre* (*Baudelaire și experiența abisului*), lucrare care va rămâne nefinalizată. În această perioadă, bunii săi prieteni, printre care Emil Cioran, Stéphane Lupasco sau nume celebre ale cinematografiei europene și sud-americane a timpului, încearcă, fără succes, să îl convingă să plece în Argentina, pericolul antisemit devenind evident.

Ultimul său text va fi *Le Lundi existentiel et le Dimanche de l'Histoire* (*Lunea existențială și Duminica istoriei*), pe care o altă editură de renume îl va publica: Editura Gallimard.

În tragica zi de 7 martie, 1944, Fondane este arestat de poliția franceză, împreună cu sora sa, Lina, dintr-o imprudență: avertizat, în repetate rânduri, să se ascundă, Fondane nu rezistă fără cărțile sale. Pentru a le recupera, comite tragica eroare de a se întoarce la locuința pariziană. Denunțat de un vecin colaboraționist, cade victimă nebuniei naziste. Internat, împreună cu sora sa, la Drancy, va fi, ulterior, deportat la Auschwitz, în 30 mai.

În acest sinistru amplasament își va găsi sfârșitul, în data de 2 sau 3 octombrie, una dintre cele mai prolifiche minți pe care le-a germinat vreodată solul spiritual românesc, poet și eseist de valoare indubitabilă, unul dintre cei mai eleganți și cultivați gazetari ai istoriei jurnalismului românesc, precum și o recunoscută personalitate a lumii culturale franceze și sud-americane. Atât de aproape de victorie, cum însuși nota...

Ultimele scrisori către mama sa și cele trimise, din lagărul de la Drancy, către soția sa Geneviève, ne prezintă un Fundoianu de o rară demnitate umană, care, în nebunia holocaustului, găsește resurse pentru a alina, de la distanță, disperarea celor dragi. Iată un fragment din ultima sa epistolă, datată 29 mai, cu o zi înainte de trimiterea la Auschwitz: „...fii curajoasă. Ți-am spus-o, o știi, în compunerea destinului nostru se găsesc lucruri ce nu pot fi schimbate. Călătorul nu și-a sfârșit călătoria, notam. Ei bine, aveam dreptate, continui călătoria. Măine, cu tot dinadinsul. (Deci Fondane cunoștea traseul tragic al viitoarei zile, n.n.). Fii tare scumpo, socotesc că, în curând totul se va încheia... Nu mă îndoiesc în ce privește viitorul; doar absența ta mă apasă și faptul de a nu-ți putea potoli plânsul... în momentele de răgaz, am așternut unele însemnări relativ la manuscrisele mele; n-am timp să le revăd; le vei citi tu...

Scumpă Viève, să fii curajoasă. E dureros, e cumplit, dar și alții au suportat mai mult decât noi. Filmul ororilor căroră le-am fost martor! Mi-am impus, am făcut tot ce se putea pentru a ușura, pentru a alina cât de cât lamentabila suferință.... Transmite salutări tuturor prietenilor noștri... mi-e greu să te abandonez, după ce atâta vreme am fost despărțiți.... Al tău, Mielușon” [28].

Mamei sale, aflată în țară, fiul îi scrie „mereu cu nădejdea că ne vom revedea curând și că te voi ține pe genunchi și legăna – cum m-ai legănat prunc” [29]. Dar soarta nu a vrut astfel, iar în 1953, la moartea sa, Adela Schwartzfeld nu aflase cutremurătoarea realitate, care l-a aruncat pe fiul său în flacăra cuptoarelor naziste.

Văduva sa a încercat să pună ordine, atât cât a putut, între scrierile rămase în grija sa, pe unele pregătindu-le pentru publicare, pe altele încredințându-le spre păstrare lui Paul Daniel. Ulterior, ea a decis să se retragă definitiv din lume, în rândul surorilor de la Notre - Dame – de – Sion.

În 1965 văd lumina tiparului versurile *Exodului* (*Super Flumina Babylonis*), minuțios dateate și însoțite de o foarte sugestivă prefață.

Concluzii

Ce se poate spune acum, la un secol și încă un deceniu de la nașterea sa? Poetul, publicistul, dramaturgul, cineastul de marcă și filosoful Fundoianu – Fondane a fost prietenul lui Constantin Brâncuși, al lui Ilarie Voronca, al lui Brauner și Claude Sernet, al lui Emil Cioran și al lui Leon

Cestov. A purtat, cu reală eleganță, stindardul avangardei românești la Paris, orașul cosmopolit unde adevărata valoare culturală era pusă la grea încercare. A transgresat frontiere geografice sau de mentalitate și a legat două culturi, între care a găsit energia să își divizeze opera. A prezenta, printr-o succintă incursiune în activitatea sa, gândirea lui Benjamin Fundoianu – Benjamin Fondane este aproape o utopie. Dificultatea derivă din imposibilitatea de a disocia între filosofia, poezia scrierii sale, militantismul propriu neamului său și aptitudinile gazetărești. L-am putea numi „poetul – filosof”, sau „gazetarul – poet. Și nu am putea să surprindem, integral, complexitatea structurii sale, care ne scapă printre degete, asemenea unei fascinante raze de lumină... Nimic nu este mai fals decât a încerca reunirea, într-un efort biografic, a infinitelor fațete din care este compusă existența unui asemenea om.

Hrănit dintr-o cultură solidă de sorginte europeană, plonjat fără scut într-o lume culturală în cel mai concret sens universal, investindu-și corp, suflet și minte într-o temerară acțiune intelectuală de transgresare a frontierelor de orice fel, Benjamin Fundoianu / Benjamin Fondane este cel mai elocvent exemplu de perseverență și neresemnare.

Cert este că, prin totalitatea scrierilor sale literare, a materialelor publicate în presa vremii și a prolificiei sale activități filosofice și de cineast, Benjamin Fundoianu a fost purtătorul de stindard al avangardismului românesc peste hotare și al suflului înnoitor pe plan intern. A reușit să se înscrie cu succes în marea cultură a Franței, evidențiind valențele de universalitate ale culturii matrice. Activitatea sa rămâne impresionantă, atât prin valoarea intrinsecă, cât și prin ceea ce spune ea despre evoluția virtuală a unui poet, unit la suflet cu un critic, un gazetar și un filosof, dacă viața nu l-ar fi purtat spre „alți oameni și alți idoli”. Iar mai târziu, dacă o imaginație criminală nu ar fi născut oroarea care l-a proiectat în amintire...

Situația lui nu a fost izolată, ci poate fi înscrisă în paradigma scriitorului român de expresie franceză. Câteva nume importante din această galerie rămân: Tristan Tzara și Panaît Istrati, Ilarie Voronca și Mircea Eliade, Vintilă Horia și Emil Cioran, precum și destul de mulți alții, valorificați peste hotare, de neamuri adoptive, dar mult mai receptive. Să nu menționăm decât cazul unei moșteniri Constantin Brâncuși sau al unei galerii de femei-scriitor aproape străine marii majorități a conaționalilor: Martha Bibescu, Elena Văcărescu, Anna de Noailles – principesa Brâncoveanu, unică triadă de verișoare care s-au impus în literatura franceză.

Numele Benjamin Fondane stă, peste timp, inscripționat pe pereții Panteonului francez, alături de alte nume ilustre... La numărul 6 de pe strada Rollin, unde a avut Fondane ultimul domiciliu, a fost dezvelită o placă omagială. Poporul român însă îl reține în reprezentarea lui Constantin Brâncuși. În eseuul său, intitulat *Cincisprezece poeți*, Mircea Tomuș ne dă modelul felului în care un popor ar trebui să simtă și să vorbească despre valorile sale. Iar Benjamin Fundoianu a fost, fără puțință de tăgadă, una dintre acestea: „Fundoianu rămâne pentru noi în imaginea pe care ne-a lăsat-o intuiția genială a lui Brâncuși: un chip realizat printr-o liniatură atât de fină încât parcă se topește și dispare în albul paginii. Și totuși impresia de volum a figurii este pregnantă, iar din masivitatea portretului ce pare surprins în plin proces de alcătuire, în sedimentare înceată dar irevocabilă, se disting deocamdată linia fină a gurii și mai ales ochii, fără vedere, cu privirea întoarsă spre interior, asemeni privirii statuilor antice. Pentru cultura română, un meșteșugar stăruitor și modest sub a cărui ștersă înfățișare se ascunde spiritul unui mare inovator.”

Sunt însă Wechsler, Fundoianu și Fondane „persoane” diferite? Unele mărturisiri ale sale pot apărea ca documente atât ale modului în care Benjamin Fondane se raportează la Benjamin Fundoianu, cât și ale despărțirii oficiale a celor doi.

Că Fondane nu este unul și același scriitor cu Fundoianu e cert. Dar interesul pe care, din perspectiva poziționării sale pe teren literar francez, Fondane îl dovedește pentru activitatea literară a avatarului său românesc atestă ideea unor trasee fundamentale de continuitate structurală între cei doi.

Bibliografie:

1. Oișteanu, A., *Benjamin Fondane. Coordonnées judaïques*, „Euresis, Cahiers roumains d'études littéraires”, Bucarest, Editions Univers, 1999-2000, p. 178
2. Fundoianu, B., *Dreptul de a citi*, „Sburătorul Literar”, 1921, nr.6, p. 142-143
3. Udrea, I. S., *Nu împrumuta cărți*, „Vrerea”, Ediție Specială, anul I, 1932, nr.12, p. 4
4. Schwartzfeld, M., *Evreii în literatura populară română. Studiu de psihologie populară*, București, Editura Tritonic, 2004, p. 14
5. Oișteanu, A., *Benjamin Fondane. Coordonnées judaïques*, „Euresis, Cahiers roumains d'études littéraires”, Bucarest, Editions Univers, 1999-2000, p. 179
6. Fundoianu, B., *Poezii*. Antologie și traduceri de Virgil Teodorescu, prefată de D. Petrescu, București, Editura pentru Literatură, 1965, p. 7-15 passim
7. Salazar-Ferrer, O., *Benjamin Fondane*, Paris, Editura Oxus, 2004, p. 11
8. Fundoianu, B., *Cele mai bune 20 de cărți*, „Rampa”, anul V, 1921, nr. 1113, p. 1
9. Petrescu, D., prefată la volumul B. Fundoianu, *Poezii*, București, Editura pentru Literatură, 1965, p. VII
10. Apud Stoleru, V., *B. Fundoianu, Benjamin Fondane*, București, Editura „Grai și Suflet – Cultura Națională”, 2000, p. 9
11. Apud Zăstroiu, R., *Les Cahiers d'un „inactuel”: B. Fundoianu journaliste*, „Cahiers Benjamin Fondane”, 2003, 6, p. 3
12. Fundoianu, B., *Imagini și cărți*, București, Editura Minerva, 1980, p. 5
13. Apud Oișteanu, A., *Coordonate iudaice*, Caietele „Viața românească”, nr. 2, 2001, Contribuția scriitorilor evrei la literatura română, p. 158
14. Apud Daniel, P., *Destinul unui poet*, postfață la volumul B. Fundoianu, *Poezii*, București, Editura Minerva, 1978, p. 622
15. Volovici, L., prefată la B. Fundoianu, *Judaism și elenism*. Ediție îngrijită, note și prefată de Leon Volovici și Remus Zăstroiu, București, Editura Hasefer, 1999, p. 10
16. Martin, M., *Introducere în opera lui B. Fundoianu*, București, Editura Minerva, 1984, p. 32-33
17. Lovinescu, E., *Psihologia domnului B. Fundoianu*, [în] *Benjamin Fundoianu, strigăt întru eternitate*, investigație documentară, alcătuire și îngrijire editorială: Geo Șerban, caiet cultural (2), București, Editura Realitatea Evreiască, 1998, p. 32-33
18. Cioran, E.M., *Eseuri*, f.l., Editura Cartea Românească, 1988, p. 266
19. *Benjamin Fundoianu, Strigăt întru eternitate*. Investigație documentară, alcătuire și îngrijire editorială: Geo Șerban, caiet cultural (2), București, Editura Realitatea Evreiască, 1998, p. 142
20. Fundoianu, B., *Activitatea „Insulei”*, [în] Sașa Pană, *Antologia literaturii române de avangardă*, [București], Editura pentru Literatură, 1969, p. 549-550
21. *Benjamin Fundoianu, Strigăt întru eternitate*, investigație documentară, alcătuire și îngrijire editorială: Geo Șerban, caiet cultural (2), București, Editura Realitatea Evreiască, 1998, p. 143.
22. Martin, M., *B. Fondane în fața Revoluției (Considerații asupra publicisticii sale politice)*, studiu introductiv la Benjamin Fondane, *Scriitorul în fața Revoluției (articole politice din perioada 1927-1935)*, București, Editura Institutului Cultural Român, 2004, p. 5-6
23. Fondane, B., *Trois scenarii: cinépoèmes*, Bruxelles, „Esprit Nouveau”, 1928
24. Man Ray (1890-1976), artist și fotograf american
25. Apud Salazar-Ferrer, O., *Benjamin Fondane*, Paris, Editura Oxus, 2004, p. 250
26. *Benjamin Fundoianu, Strigăt întru eternitate*. Investigație documentară, alcătuire și îngrijire editorială: Geo Șerban, caiet cultural (2), București, Editura Realitatea Evreiască, 1998, p. 141-142.
27. Salazar-Ferrer, O., *Benjamin Fondane*, Paris, Editura Oxus, 2004, p. 69
28. Fondane, B., *Ulysse*, Les cahiers du Journal des Poètes, f.l., 1933, p. 7
29. *Benjamin Fundoianu, Strigăt întru eternitate*. Investigație documentară, alcătuire și îngrijire editorială: Geo Șerban, caiet cultural (2), editat de „Realitatea Evreiască”, s.a., f.l., p. 164
30. *Benjamin Fundoianu, Strigăt întru eternitate*. Investigație documentară, alcătuire și îngrijire editorială: Geo Șerban, caiet cultural (2), editat de „Realitatea Evreiască”, s.a., f.l., p. 162

TRANSFERUL DE DREPT, PAS SPRE MONDIALIZARE

THE TRANSFER OF LAW, A STEP TOWARDS GLOBALISATION

Vladimir HANGA, Ioan TRIFA
Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad
Facultatea de Științe Juridice
Bd. Revoluției, nr. 94 – 96, E-mail: drept@uvvg.ro

Abstract

The penetration into a certain society of juridical norms, elaborated in a different social environment is represented by the law transfer. The history knows many ways of realising the transfer: reception, imitation, infiltration, acception, transplantation, contacts, influence and adoption. The European Union must create a new law: the communitarian law who is going to substitute itself to the national law in the measure in which the member states are losing their legislative competence. The new European codes must contain clear, uniform and precise rules governing people and goods.

In the future, the European Union's institutions want to create a veritable ius gentium which could be transferred everywhere due to globalisation.

Key words: Roman law, Eurojeen students, transfer, woeld-wide, common law

Cuvinte cheie: dreptul roman, studenți europeni, transfer, mondializare, drept comunitar

Pătrunderea de norme juridice, elaborate într-un anumit mediu social, într-o altă societate, este un transfer de drept. Acest proces de expansiune juridică are loc prin diverse căi și urmărește diferite finalități.

Istoria cunoaște numeroase modalități de transfer: receptarea, infiltrarea, imitarea, acceptarea, transplantarea, felurite contacte, influențe, adaptări, etc.

Una din cele mai vechi modalități de transfer este cunoscută sub numele de „receptare” și se referă la folosirea dreptului roman în epoca Evului Mediu.

După căderea Romei, dreptul roman a continuat să se aplice, în concurență cu legile și practica medievală, păstrându-și însă prioritatea; în secolul al XII-lea are loc în Italia o renaștere a studiilor de drept roman. Această primă renaștere a studiilor de drept roman se leagă de activitatea marelui jurist Irnerius, care a predat la Bologna, până la finele anului 1125, principiile dreptului roman, care mai târziu vor fi cunoscute sub denumirea *Corpus iuris civilis*, așa numiții glosatori, au extins studiul textelor antice, interpretându-le totodată prin note marginale sau interlineare.

În continuare, Universitatea din Bologna a fost tot mai mult frecventată de studenții europeni, devenind un puternic centru cultural. Reîntorși în țara lor de origine, foștii studenți primeau importante sarcini, în îndeplinirea cărora ei utilizau întotdeauna normele dreptului roman. În imperiul romano-germanic, rolul acestora a fost atât de important, încât, împărații germani deveniră continuatori ai tradițiilor juridice romane și declarau că în materie legislativă sunt continuatori ai împăratului Iustinian.

Noul stat medieval romano-germanic avea nevoie de o legislație unitară, a cărei sursă se găsea în dreptul roman; așa s-a ajuns la receptarea dreptului roman, care, devenind *ius unius populi*, constituie elementul de unitate în diversitatea cutumelor regionale. Astfel, dreptul lui Iustinian devine în Germania, la începutul secolului al XV-lea, un adevărat drept național, sub denumirea de *usus modernus pandectarum*.

În Europa răsăriteană, dreptul romano-bizantin a rămas permanent în vigoare, dar a fost mult revizuit și simplificat. În competiție cu dreptul local cutumiar, dreptul romano-bizantin își păstrează valoarea sa culturală, receptarea sa având, în câteva țări, printre care România, mai mult o valoare didactică, decât una practică.

O altă manieră de transfer este „imitarea” impusă de nevoile socio-politice ale unor țări.

Cel mai cunoscut caz - Codul Napoleon. Apariția statelor naționale, întotdeauna în căutarea unei noi legislații, a ușurat transferul celui mai perfect cod al timpului: Codul Napoleon.

Reunindu-se Țările de Jos, în anul 1830, Belgia își menține în vigoare Codul Napoleonian; Grecia, fără a reuși să-și redacteze un cod similar celui napoleonian, folosește totuși Codul lui Napoleon ca inspirație pentru legiunile sale civile din secolul XIX; România, la rândul ei, procedează la traducerea codului și cu unele prescurtări și adăugări îl pune în vigoare în 1865, iar Codul spaniol de la finele sec.XIX, lăsând să subziste dreptul obișnuielnic, se inspiră în multe privințe din Codul francez.

De o largă aplicare, s-a bucurat Codul în posesiunile franceze din America (Luisiana și Haiti), ca și în coloniile portugheze și spaniole din America de Sud. La rândul lor, Bolivia, Uruguay și Argentina, dobândind o oarecare independență și-au îndreptat atenția spre Codul Napoleonian, cu încrederea cu această lege le va ușura viitoarea lor evoluție socio-politică.

Prezent în America, Codul este prezent și în Africa (Egipt) și în Asia (Japonia). În Egipt, deși țara intră sub control englez după 1833, cultura și legislația franceză au avut o mare influență, legislația bucurându-se de o largă aplicare.

În Japonia, Codul lui Napoleon dobândește, la finele secolului al XIX-lea, odată cu dezvoltarea economică a țării, o mare autoritate doctrinară și în 1880 juristul francez Boissonade, prepară, ca președinte al unei delegații franceze, un proiect de cod civil imitat după cel Napoleonian. O influență notabilă a avut acest cod și asupra legislației olandeze, în special asupra codului din 1838.

Exemplele de transfer prin imitație sunt numeroase: astfel, codul danez din 1683 devine model pentru legislația scandinavă, iar codul german (BGB) din 1896, construit după cazuistica română și cel elvețian (1907 și 1911) au o notabilă influență asupra codurilor europene ulterioare.

Uneori transferul devine forțat, când învingătorul își impune propriul sistem juridic, poporului învins. La rândul lor, Arienii, cucerind India, la finele celui de-al II-lea mileniu î.Hr., impun băștinașilor normele juridice ale brahmanismului, consacrate de tradiție și de cărțile sfinte.

La rândul său, Egiptul a creat o vastă legislație, mult apreciată în lumea contemporană. Numele unor mari juriști egipteni se impun în istoria dreptului; astfel, Ramses II și Bocchoris se impun asemenea lui Iustinian; în special, rămân celebre volumele lui Bocchoris ce datează din secolul al optulea.

Mai târziu, însă, cuceririle elenistice și romane au facilitat, la rândul lor, transferul multor norme juridice create de învingători.

Cucerirea arabă a Egiptului (a.630 î.Hr.) a avut drept urmare islamizarea țării prin introducerea dreptului musulman; izvoarele acestui drept îl constituie Coranul, tradiția musulmană (suna), deciziile marilor juriști – între care cei mai de seamă sunt Abu Hanif, Ibi Anas și Handbal- și apoi, obiceiul, adică cutuma (*adat sau adet*)

De notat că, pretutindeni unde au pătruns arabii, dreptul musulman a înlocuit dreptul local; așa este cazul Persiei și Siriei(sec.VII), a Africii de Nord (sec. VIII), a Turkestanului, Afganistanului, Caucazului (începând din sec.VIII) și a Imperiului Otoman (sec.XIV).

Exemple de transfer forțat pot fi înmulțite; astfel, dreptul roman se impune în Galia, cucerită de Caesar, în Dacia, cucerită de Traian, iar suedezii au impus Finlandei unele norme proprii.

Uneori, transferul este consecința unor influențe politice, a unor presiuni indirecte. Așa este cazul introducerii Codului lui Napoleon în Vestfalia, Hanovra, ducatele de Baden, Frankfurt, Nassau, în unele cantoane elvețiene, în orașul liber Danzig, în ducatul Varșoviei, în regatul Napoli etc.

În toate aceste cazuri, țările respective au introdus, ele însele, Codul civil francez, în urma presiunilor făcute de diplomația franceză. Acest început de unificare legislativă poate constitui începutul unei Comunități Europene.

Sunt situații însă când, chiar și cei învinși impun propriile lor legi învingătorului. Așadar, există și un transfer impus de cei învinși. În astfel de situații, puterea militară a învingătorului cedează în fața superiorității socio-politice a celor învinși. Este cazul popoarelor migratoare de origine germanică în imperiul roman din Occident; în teritoriile în care existau atât legi germanice, cât și romane, practica folosea aproape exclusiv dreptul roman. Iată de ce, Teodoric cel Mare, regele ostrogoților, spunea: „este de neconceput ca un Roman să imite un Got, dar dacă un Got imită un Roman este util”.

O situație similară găsim în Persia, care, cucerită de Parți în anul 63 î.Hr., rămâne sub dominația acestora până în 224 î.Hr.; totuși, legile persane au rămas toate în vigoare.

De asemenea, Egiptul, cucerit de Hicsosi (anul 1700 î.Hr.) și-a păstrat neschimbată legislația națională și dimpotrivă, hicsosii biruitori au adoptat cutumele locale ale Egiptenilor.

Aceleași constatări s-ar putea face cu privire la Codul lui Hammurapi, care a recepționat în multe privințe normele legislative elaborate de populațiile băștinașe anterioare.

O altă modalitate de transfer este așa-zisa adopțiune, pe care Grecia o folosea pentru coloniile pe care le întemeia. Astfel, orașul Milet introduce dreptul grec în coloniile Histria și Tomis, iar Heraclea în cetatea Callatis. La rândul lui, orașul Chalcis pune bazele coloniei Catania în Sicilia, iar legea pe care o introduce în această colonie devine un model pentru toate așezările grecești din Sicilia.

Această modalitate de transfer este utilizată și în epocile mai noi. În secolul XVII dreptul roman olandez este introdus în colonia din Africa de Sud; în SUA este recepționat așa zisul

„common law”, în Luisiana și Quebec, dreptul francez și așa-zisa Nueva Recopilation revine în 1567 norma juridică generală în America de Sud.

Am încercat în cele de mai sus să prezentăm instituția transferului în accepțiunea cea mai largă a termenului. Putem concluziona că transferul este o instituție care a facilitat introducerea *utilitatis causa* a unor norme juridice dincolo de frontierele în interiorul cărora au luat ființă. Instituția dovedește că normele juridice nu cunosc frontiere, căci utilitatea lor socială au o valoare universală. Asemenea reguli sunt recepționate, nu dintr-un spirit de imitație, ci din considerente socio-economice.

Victoriile militare nu sunt suficiente pentru a impune legea biruitorului; era necesară o *opinio necessitatis*. Acceptarea de către învingător a legilor celui învins confirmă pe deplin această concepție.

Transferul a fost ușurat în timp de pace de către emulația dintre popoare, care, pentru a-și asigura progresul, nu ezitau să împrumute ce le era folositor.

Cunoscut din timpurile cele mai vechi, transferul de drept reprezintă un factor de progres, un mijloc de expansiune a unor norme general valabile și utile și posibilitatea reciprocă de înțelegere între popoare, care, în final, trebuie să colaboreze la progresul universal.

La începutul mileniului trei, aceste forme de transfer și-au pierdut importanța, datorită fenomenului de mondializare. Uniunea Europeană își creează un drept propriu: Dreptul comunitar, care, treptat, se va substitui drepturilor naționale, în măsura în care statele își pierd competența lor legislativă.

Noul drept comunitar, desigur, va respecta regulile permanente ale dreptului stabilit în textul roman: *honeste vivere* (a trăi în cinste), *alterum non laldere* (a nu vătăma pe altul), *suum cuive tribuere* (a da fiecăruia ce i se cuvine).

Concluzii

Noile coduri europene trebuie să cuprindă norme clare, uniforme și precise, referitoare la persoane și bunuri. În același timp, urmează să asigure pentru un timp oarecare și în anumite limite unele reguli ale dreptului cutumiar care mai pot rămâne, câtăva vreme, în vigoare.

În viitor, dreptul european va fi un adevărat *ius gentium* care, în temeiul mondializării, va deveni aplicabil în întreaga planetă.

Bibliografie

1. Cornil, G., *Droit romain, aperçu historique sommaire*, Bruxelles, 1921
2. Dekkers, R., *Le droit privé des peuples*, Bruxelles, 1953
3. Gaudemet, J., *L'année sociologique XXVII / 1976*
4. Hanga, V., *Istoria generală a statului și dreptului*, I București 1958
5. Hanga, V., *Mari legiuitori ai lumii*, Ed. II, București 1994
6. Trifa, I., *Napoleon și Codul său civil*, „Studii de Știință și Cultură”, Anul II, Nr. 3.4, 2006

ROMÂNIA, O ABSENȚĂ?!

ROMANIA, AN ABSENCE?!

Baruțu T. ARGHEZI

Asociația Jurnaliștilor pe Probleme Internaționale Turistice

Laussane, Elveția

Abstract

Romania, an absence! Is an essay in which the writer Barutiu T. Arghezi, the son of the classic Romanian writer Tudor Arghezi, is crying the horrors, the human sufferances and the abuse as he puts it into the words: „Somebody’s death means someone else’s victory.

The author is outraged that history books talk only about two forces of the World War during the period 1939-1945: the Allies and Hitler’s Germans and the participation of Romania and its historical fights from 23 august 1944 to the Second World War are overlooked. The death of thousands of people as well as the fights for the liberation of Hungary and Czechoslovak are kept under silence. There are no records concerning the missing or death of over a million soldiers or about the bravery of the Romanian soldier.

Romania was refused the write of cobelligerent country fighting along the Allies forces and a reconsideration of the historic truth is necessary.

Key words: *history, world war, the vanquished, the vanquishers / conquerors, military participation, Romania's involvement in the war.*

Cuvinte cheie: *istorie, război mondial, învinși, învingători, contribuție militară, participarea României.*

Termin lectura volumului doi al unei lucrări de sinteză intitulată „*Missions dangereuses et services secrets*”, cuprinzând texte scrise de reporterii din perioada celui de al doilea război mondial. Sunt însemnări directe de fapte și situații reale, sau istorisiri ale unor evenimente, făcute de chiar cei care le-au trăit sau le-au produs.[1,2].

Despre americani, englezi sau canadieni, despre francezi, despre germani, despre japonezi, despre ruși, sunt povestite și consemnate acte de bravură și de eroism, de sacrificiu sau de înfrângeri, atât de o parte, cât și de cealaltă parte a beligeranților și a marilor fronturi de luptă... Moartea unora înseamnă victoria celorlalți! De ambele părți, eroismul este prezentat la rece, aproape ireal și chiar șocant. Dar ce este mai aprig și mai absurd decât să omori un necunoscut în virtutea unui fals ideal, sau a unei porunci militare?! Ucizi o uniformă, un grai, un tată de familie ori un visător: moare un om, dispare o viață, se stinge o familie și ești fericit că ai învins. Totul devine suferință până la urmă, pentru că moartea nu te iartă nici pe tine. Omori și ești biruitor! Ești mort, dar ai învins! Rămâi ciung sau fără picior, chior sau cu mâțele găurite, dar ai o decorație de bravură: asta e victoria, asta este înfrângerea...

În librăriile europene de vest, ca și în Elveția, există cărți voluminoase de istorie, de politică sau de război, dar care nu vorbesc decât despre două forțe și de două aspecte privind evenimentele anilor 1939-1945, ca și a unor urmări parțiale: „*Aliații*” și „*Germanii lui Hitler*”... Cu privire la „*Aliații*” se notează câte ceva și despre eroismul rezistenței franceze, despre înrolații în unitățile occidentale ale câtorva grupe de polonezi, de cehi sau jugoslavi, eventual de câteva grupări din Grecia și, pe la sfârșitul luptelor, și despre italienii atașați liberatorilor... Despre România, despre români, NIMIC!... Nimic despre cele petrecute acasă, pe front, nimic despre cei aproape un milion de morți sau dispăruți, nimic despre spiritul de opoziție manifestat chiar în unitățile militare din răsărit, nimic despre vitejia soldatului român! Și nimic despre spiritul de omenie al acestui soldat care nu-și ucidă dușmanul ostenit, rănit sau prizonier!... Nimic despre bombardamentele anglo-americane, care așterneau covoare de bombe peste orașe, peste localități fără obiective militare, peste o populație care nu făcuse nimic niciodată... Și nimic despre actul eroic al României, de la 23 August 1944, inițiat prin voința pur românească!... Dacă România ar fi continuat războiul și arcul carpatic s-ar fi consolidat din punct de vedere militar, strategia războiului ar fi cunoscut o altă fază, mai dramatică, mai dură. Dar, prin armistițiul realizat, România a încetat opoziția față de înaintarea rusească, facilitând pătrunderea armatelor sovietice pe teritoriul românesc, fără un foc de pușcă. Întoarcerea armelor contra trupelor hitleriste a ușurat enorm efortul de război. Arcul carpatic a fost astfel deschis atât armatelor române care s-au aliat imediat forțelor rusești, cât și noii strategii aliate.

Participarea României la eforturile de război, după 23 August 1944, în această zonă europeană, a însemnat nu numai o contribuție de valoare militară, dar și una din cele mai importante victorii ale forțelor antifasciste, într-un moment în care regrouparea trupelor germane din Balcani în arcul carpatic ar fi modificat cel puțin pentru câteva luni soarta războiului... Ostașii români au luptat pentru liberarea multor localități din Cehoslovacia și Ungaria, murind în Munții Tatra și în câmpiile maghiare. Chiar premierul Marii Britanii, Winston Churchill, a făcut, în acele zile fierbinți, o declarație admitând că ieșirea României din războiul anti-sovietic a scurtat soarta generală a războiului în Europa cu cel puțin șase luni și că pierderile de vieți omenești au fost reduse cu câteva sute de mii... Iar Stalin, recunoscător față de actul românesc, a transmis Regelui Mihai „*Ordinul Victoriei*”, cea mai înaltă decorație sovietică din această perioadă.

Nimeni, însă, nu vorbește despre faptele Românilor: ziariștii, reporterii, istoricii tac! Chiar și în țară, nimeni nu-și mai amintește de această perioadă, care a fost în mare parte salvatoare pentru întreaga Europă. Se știe că Hitler mai avea nevoie de puține săptămâni pentru a pune la punct și

lansa bomba atomică... Nimeni nu-și mai aduce aminte – sau nu vrea să-și mai aducă aminte! – de rolul strategic și militar jucat de România în această fază a războiului și nimeni nu mai privește înapoi spre cimitirele unde și crucile au căzut de pe morminte. Tristă situație pentru memoria Europei. Tristă istorie. Trist adevăr...

România a cerut dreptul la co-beligeranță, alături de forțele liberatoare aliate. Î s-a refuzat acest drept. Rușii s-au opus, Rușii n-au apreciat gestul României, Rușii n-au acceptat niciodată în istorie altă valoare decât a lor!... Englezii și americanii erau prea departe și mult prea preocupați de afacerile lor și pre puțin deschiși la inimă și la suflet pentru soarta României... Dacă roata istoriei s-ar putea întoarce vreodată, procesul politic ar trebui intentat domnilor din fotoliile Londrei și Washingtonului, care ne-au vândut imperiului sovietic, pentru presupusa lor liniște în fond iluzorie. Se vorbește mult despre drepturile omului: dar Omul este Istorie, este Viață, este o Țară, este Dreptate... Se cam uzită aceste definiții, destul de des!

În Occident, grupările românești serioase sunt puține și, pe măsură ce anii trec, oamenii istoriei dispar. Rămân aventurierii, rămân cei ce-și fac titluri de glorie din originile lor dubioase, uitând că poporul român i-a suportat încă din vremuri fanariote. În vreme ce diaspora vecinilor din vest era alimentată pe ascuns cu „*indulgențe*” și felurite „*toleranțe*”, săracii Români erau ponegriți în fel și chip, socotiți dușmani, și tratați de politrucii diplomației drept „*bandiți*”, „*fugari*” și „*trădători*”!

Mi se spune că în Israel limba românească este prezentă mai peste tot, că apar ziare în limba română, că se mănâncă mititei în plină stradă, ca prin Oborul de altădată, și, că, pe o pronunțare târăgănată, se cântă încă doina țărănească. Evreii s-au dovedit mai patrioți decât mulți dintre conaționalii care s-au aciuat prin Europa și care își împiedică voit copiii să învețe românește!... Citez în suflet, fără intenții de denigrare, versul lui Eminescu de tristă constatare ciocoiască: „*Toată greco-bulgărima e 'nepoata lui Traian'*”... Aproape că mă și îndoiesc că Decebal ar fi existat, că Traian a cucerit Dacia și că am avut un Brâncoveanu, un Tudor Vladimirescu și Varlaam în bârlogul neamului nostru, când văd și aud pragurile europene că limba românească nu are nici valori, nici cântări și nici viitor!...

Gândind la existența neîndoielnică a marilor noștri predecesori, la tot ce au făcut și ne-au lăsat drept moștenire de suflet și simțire, nu avem drepturi nici la căinare și nici la ascunziș, mai ales că, prin comparație spirituală și materializare cu celelalte culturi europene, avem dreptul la afirmare pe treptele cele mai de sus ale geniului uman. Avem un trecut, avem un prezent, avem un loc de frunte pentru ziua de mâine: meșteșugul născocirilor de tot felul are și o undă românească! Brâncuși, Coandă, Cioran, Mircea Eliade, Titulescu, Dr. Palade, Prof. Al. Ciorănescu, Eugen Ionescu, pictorul Drăguțescu, George Enescu, violoncelistul Radu Aldulescu, soprana Magdalena Cononovici: sunt stâlpi ai spiritului românesc în lume. Acasă avem nu stâlpi, ci catapetesme în stare să susțină bolțile mapamondului” Dar, în Occident, suntem cunoscuți prin Dracula și mizeria copiilor orfani!

Nu de mult timp am avut ocazia să vorbim în cadrul Universității Populare din Vevey – Montreux, subsemnatul și soția lui clujeancă, despre România de ieri, de azi și de puterea ei de supraviețuire de-a lungul celor peste două mii de ani de cultură și tărie sufletească. Am vorbit de Zalmoxis, Decebal și Traian și despre cultura străveche țărănească. Publicul rămăsese perplex: doar trei persoane știau ceva despre noi. Restul descoperea nu numai o țară, dar și o limbă, o cultură, o istorie și o actualitate efervescentă!... România are nevoie de afirmarea tuturor valorilor ei. Lumea trebuie să afle adevărurile românești, pentru a recunoaște în ea o parte din evoluțiile ei generale.

Acest lucru e de datoria cui?! A noastră, a tuturor...

Concluzii

Intelctualii români, istoricii și literații, au datoria să redea prin studiile și cărțile publicate adevărul istoric, valorile culturale excepționale ale României și contribuția sa la cultura europeană. Politicienii români, europarlamentarii, trebuie să fie ambasadorii fideli ai culturii și

civilizației românești, ca parte integrantă, ca specific național în marea familie a Uniunii Europene. Toate acestea pentru prestigiul și demnitatea României în lume.

Bibliografie

1. Arghezi, T.B.- *Înainte de uitare*, Editura Abaddaba, Ediția a II a, Oradea, 2000
2. Arghezi, T.B.- *Vorbiri- Convorbiri argheziene*, Vasile Goldiș University Press, Arad, 2003

M. EMINESCU - STUDENT LA VIENNA ȘI BERLIN**M. EMINESCU – STUDENT IN VIENNA AND BERLIN**

Iulian NEGRILĂ

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Arad

Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației

E-mail: cup@uvvg.ro

Abstract

Worried about the wanderings of his son with the theatre troupes, Gheorghe Eminovici decides to send Mihai to study in Vienna.

On October the 2nd 1869 Mihai Eminescu leaves for Vienna to study philosophy. At the University in Vienna he attends also other lectures of some famous professors of the time.

In parallel with his studies, Eminescu visited also museums, art galleries, the Opera or Burgtheater. There he met other Romanians who were studying in the capital of the Habsburgic Empire, and among them, Ioan Slavici.

While studying in Vienna and Berlin, Mihai Eminescu wrote many of his poems such as Venera si Madona, Epigonii, Mortua Est.

In Vienna M.Eminescu met Veronica Micle and so, it started the most beautiful love story in the Romanian literature.

The time spent in Vienna and Berlin is the most beautiful period in the poet's life and is less known.

Keywords: *philosophy, romantic, poetry, culture, eternity, language, thinking, Maiorescu; Negruzzi*

Cuvinte cheie: *Filozofie, romantic, poezie, cultură, eternitate, limbă, gândire, Maiorescu; Negruzzi.*

Neliniștit de umbletele fiului său, Gheorghe Eminovici, s-a hotărât să-l trimită la Viena, promițându-i că-i va trimite 18 galbeni pe lună. Mihai părăsește pentru totdeauna trupa de teatru și pe tânăra actriță Eufrosina Popescu de care se îndrăgostise.

La 2 octombrie 1869, M. Eminescu a plecat la Viena pentru a urma filosofia. L-au interesat mai ales filosofii clasici. A fost fascinat de scriitorii greci, pe care i-a citit în original. A trecut apoi la cei latini, Horatiu, Virgiliu, Ovidiu. El a avut posibilitatea să audieze cursurile de filosofie ale lui Robert, apoi cursurile de economie politică, științe financiare și administrative. A mai luat parte la cursurile de medicină ale lui Gatscher, urmărind cu interes disecțiile de cadavre și chiar la cursurile de anatomie ale lui Brüche, la care îl ducea și pe Slavici.

Documentele vremii atestă că Mihai Eminescu s-a ocupat și de astronomie. Preocupările sale din perioada vieneză se refereau și la fizică, mecanică – așa cum reiese din manuscrisele sale, precum și la limbile romanice, îndeosebi italiana și spaniola.

Fiindcă nu avea diplomă de bacalaureat, el se înscrișese ca „audient extraordinar” și nu ca „student ordinar”. Acest fapt însemna că avea doar drept de a audia cursurile, fără să susțină examenele. M. Eminescu a plecat la Viena împreună cu fratele său, Șerban care studia medicina. În drumul lor de la Cernăuți, prin Lwow și Cracovia, la Praga, Mihai își face o fotografie – cea mai reprezentativă de altfel – la pictorul fotograf Jean Tómas, în septembrie 1869, din care vedem un tânăr cu chip frumos, romantic, cu plete lungi și papion – fiind până azi, cea mai reprezentativă fotografie a sa.

În capitala Imperiului habsburgic, M. Eminescu a frecventat muzee și galerii de artă, a mers la operă sau burgtheater, cutreiera bibliotecile și anticariatele. A fost perioada cea mai prielnică formării culturii sale temeinice. Citea cu nesat, împrumuta sau cumpăra cărți când avea bani, atât filosofice cât și literare; putea renunța oricând la mâncare și îmbrăcăminte, pentru cărți. La petreceri se ducea rar și doar atunci când îl luau studenții români aflați la studii în Viena. De băut, bea puțin, dar se aprindea repede în discuții și cânta melodii naționale.

La „România Jună”, în calitate de secretar, împreună cu alți studenți români și mai cu seamă cu Ioan Slavici, în calitate de președinte, se ocupau să găsească cele mai potrivite mijloace care să contracareze influențele străine ce puteau să altereze simțirea, limba sau gândirea românească și căutau să înlăture tot ce ar fi periclitat spiritul original românesc.

Cu toate multiplele sale preocupări, Eminescu n-a uitat, în perioada șederii la Viena, poezia. La 15 aprilie 1870 îi apare în „Convorbiri literare” *Venere și madonă, Epigonii, Mortua este, Înger de pază, Noaptea*. Poezia *Epigonii* îl determină pe Negruzzi, ca în drumul său la băi în Austria, să se oprească la Viena ca să-l cunoască pe poet. Ultima poezie are ca eroină pe actrița bucureșteancă Eufrosina Popescu:

Cu-ale tale brațe albe, moi, rotunde, parfumate,
Tu grumazul mi-l înlănțui, pe-al meu piept capul ți-l culci;
Ș-apoi ca din vis trezită, cu mânuțe albe, dulci,
De pe fruntea mea cea tristă, tu dai vițele-ntr-o parte.

O altă fermecătoare ființă cunoscută la Viena a fost Eliza, căreia i-a închinat un poem cu același nume. Tot această eroină l-a inspirat în realizarea poeziei *Demon și înger*.

Atât Titu Maiorescu – mentorul său – cât și Iacob Negruzzi – redactorul publicației – au recunoscut talentul său poetic fără egal. Redactorul revistei îl prezintă astfel: „... un tânăr salb, palid, cu ochii vii și visători totodată, cu părul negru, lung, ce i se cobora aproape până la umeri, cu un zâmbet blând și melancolic, cu fruntea înaltă și inteligentă, îmbrăcat cu haine negre, vechi și cam groase...”.

Poezia *Egiptul*, apărută în „Convorbiri literare” la 1 octombrie 1872, care se referă la istoria Egiptului, datează tot din perioada vieneză. De asemenea, versurile, care urmează, din *Scrisoarea II*, sunt, cu siguranță, inspirate din viața de student de la Viena:

Vai ! tot mai gândești la anii, când visam în academii,
 Ascultând pe vechii dascăli cârpocind la haina vremii,
 Ale clipelor cadavre din volume stând s-adune
 Și-n a lucrurilor peteci căutând înțelepciune ?
 Cu murmurele lor blânde, un izvor de borum-barum,
 Câștigând cu clipoceală nervum rerum gerendarum;
 Cu evlavie adâncă ne-nvârteau al minții scripet
 Legănând când o planetă, când pe-un rege din Egipt...

Patriotismul lui Eminescu era cunoscut. El scrie trei articole în „Federațiunea”, semnate cu pseudonimul *Varro*, în care demască vehement procesul de desnaționalizare a românilor. Din această cauză, el este citat de procurorul din Pesta. Întreaga lui activitate pe terenul acestui sentiment s-a desfășurat în cadrul Societății academice saocial – literare „România Jună”, precum și în organizarea, la Putna, a marii serbări din vara lui 1871, la mormântul lui Ștefan cel Mare.

Împreună cu prietenul său, Ioan Slavici, care studia în acea vreme tot la Viena, s-au străduit să atragă la acest eveniment câți mai mulți tineri români. Strădania lor a avut succes, pentru că au venit numeroși tineri, încât Eminescu, Slavici și alții, nici n-au mai avut loc unde să doarmă și au mas pe fânul proaspăt cosit, în tinda bisericii Putna. Acolo, după manifestare, s-a elaborat un program comun, în vederea realizării obiectivelor propuse. S-a stabilit publicarea unor cărți populare și a unor reviste, editarea unui cotidian etc.

După o scurtă vacanță la Iași, unde societatea „Junimea” îl primește în rândurile ei, se întoarce la Viena, unde își continuă activitatea poetică, pe lângă frecventarea cursurilor. În martie 1872, la Viena, are prilejul s-o cunoască pe Veronica Micle. Prietenia celor doi va intra în istoria literaturii noastre. Se iubeau cu înflăcărare, așa cum reiese și din versurile lor. Veronica îi scria:

Fugi îți zic, căci a mea minte,
 Prevestește numai rău
 Nu te du șoptește-n taină
 Sufletul și dorul meu...

Ideea acestor versuri ne poartă cu gândul la o epistolă a poetului către prietenul său Chibici Râvneanu despre perioada studenției:

Unde-i vreme aurită
 Oare când s-a fi înturs
 Când l-aceeași școală naltă
 Vizitam același curs

Izvorul borum – barum este Universitatea vieneză – cum precizează G. Călinescu – de care își aduce aminte cu plăcere:

Cu măsurile ei blânde,
Cu isonul: barum – borum,
Ne primea în a ei brațe,
Alma Mater phibstrorum.

Tot din acea perioadă sunt versurile referitoare la Clotilda, domnișoara Rezi:

Prin ferestre ulițernici
Noi priveam la madam Maier
Și priveam cum mamzell Rezi
Și un Seppi joacă ștaier.

Prea frumoasă mamzell Rezi,
Amândoi cum o văzurăm,
Într-o clipă – foarte tragic –
Noi de ea ne-amurezarăm...

Pe Mihai Eminescu și pe Ioan Slavici i-a apropiat interesul comun pentru problemele culturii naționale și literare. Dimineata mergeau de obicei la cursuri, apoi, la doisprezece, Eminescu îl însoțea pe Slavici până la cazarmă, după care pe la cinci după-masă erau împreună, pe străzi sau în grădina publică, antrenați în discuții. Ei consultau cărți despre confucianism și budism și despre Schopenhauer. Eminescu îl sfătuia pe Slavici să citească românește, îl îndemna să scrie și-i corecta chiar manuscrisele, trimițându-le la „Convorbiri literare”.

M. Eminescu a dus multe lipsuri materiale în timpul studiilor de la Viena și Berlin. Cu toate acestea, zilele petrecute la Viena i-au fost cele mai fericite.

Poetul era tânăr și romantic. Compunea versuri pentru Marta:

Altele sunt mai frumoase, mult mai mândre, mai bogate,
Dar ca marmura cea rece nu au inimă de fel.
Pe când tu!.. ești numai suflet. Ești ca îngerul fidel,
Ce pe cel care iubește ar veghea-n eternitate...

Tot la Viena, poetul a finalizat *Sărmanul Dionis*, despre care a avut discuții contradictorii cu V. Burlă. Acesta susținea că scrierea are un romantism „extravagant și senzațional; s-a abordat și problema sufletului”, Eminescu fiind preocupat în acea vreme de ideea eternității, rezolvată prin metempsihoză, fuga de timp și spațiu, identitatea în absolut.

În perioada studiilor de la Viena, Eminescu s-a preocupat cu asiduitate de limba română literară. El a îndreptat fraza greoaie din scrierile lui Slavici, se supăra de limba folosită de revistele din București și Iași, pe care le primeau și le citeau și alți studenți, limbă cu multe franțuzisme, cuvinte bulgărești, grecești, turcești. Îl interesa vorbirea dialectală a colegilor săi, apoi forma singur rime, așa cum se observă din manuscrisele sale, realizând o versificație meticuloasă: *iscoadă – coadă – noadă – șoadă* etc. (ms 2254).

*

* *

La începutul lui noiembrie 1872, Eminescu pleca la Berlin, pentru a-și desăvârși studiile filosofice, înscriindu-se ca student cu toate drepturile.

La cursuri, printre însemnările sale, se găsesc și multe versuri. Viața poetului este de data aceasta mai agitată și mai romantică. Începuse s-o iubească pe Veronica, dar activitatea poetică nu este tot atât de fructuoasă, pentru că în acea vreme i-a apărut doar *Sărmanul Dionis*, rezultatul

lecturilor sale filosofice, mai ales din Kant, poeziile *Înger și demon* și *Floare albastră*. Acestora i se adaugă *Împărat și proletar*, intitulată la început *Umbre pe pânza vremii*.

Într-o vreme Eminescu era absorbit de examenul de doctorat. Rămâne la Berlin până în 30 iulie 1874, cu o orientare înspre științele juridice, pe lângă cea de a realiza un vocabular de limbă sanscrită.

Propunerea lui Titu Maiorescu de a-i oferi o catedră universitară, cu condiția să-și dea doctoratul, găsește la Eminescu o oarecare reticență. El își propune să meargă la Iena spre a-și pregăti doctoratul. Eminescu pleacă într-o lungă călătorie prin orașele Europei Centrale, pentru descifrarea unor relații ale noastre cu Polonia, în vederea elaborării lucrării de doctorat. El se îndreaptă însă spre țară, trecând prin Cracovia și Lemberg, dorind fierbinte s-o vadă pe Veronica. A fost numit la 23 august 1874 director al Bibliotecii Centrale din Iași.

Concluzii

Mihai Eminescu este și va rămâne cea mai înaltă inspirație a inteligenței române. Prin el, poezia română modernă, ce se naște sub însemnul romantismului, își atinge momentul liric cel mai înalt, pentru că a știut cel mai bine să exprime sufletul românilor. Creația lui poetică se bucură de o neîntrecută popularitate și este admirată de poporul român în mod unanim căci el este „sfântul preacurat al gherului românesc”.

Bibliografie

1. Călinescu, G., *Viața lui Mihai Eminescu*, E.P.L., București, 1966
2. Eminescu, M., *Politica noastră externă*, „Timpul”, București, 1880
3. Maior, A., *Amintiri*, „Românul”, Arad, nr. 137/1912
4. Negrilă, I., *Însemnări despre scriitori*, Editura Facla, Timișoara, 1987
5. Negrilă, I., *Mihai Eminescu – contribuții arădene de istorie literară*, „Aradul cultural”, Arad, nr. 2/1996
6. Negrilă, I., *Sub zodia lui Venus*, „Tribuna universității”, Arad, nr. 1/2005
7. Negrilă, I., *Mihai Eminescu – jurnalist*, „Istoria presei”, Editura Multimedia, Arad, 1997
8. Negrilă, I., *Contribution, „Mihai Eminescu” in the waves of time 1850 – 2000*, Propeller – Verlag, Berlin, 2000
9. Negrilă, I., *Eminescu, Creangă, Caragiale, Slavici*, Editura „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2006
10. Nestor, I., *Eminescu publicist*, „Studii și conferințe”, E.P.L., București, 1950
11. Vuia, O., *Spre adevăratul Eminescu*, Editura Almarom, Rm. Vâlcea, 2000
12. Vuia, O., *Misterul morții lui Eminescu*, Editura Paco, 1996
13. Vuia, O., *În grădina lui Apolo*, București, 1999

OCTAVIAN GOGA ȘI POEZIA MAGHIARĂ- UN MODEL DE A CREA O EUROPĂ UNITĂ

OCTAVIAN GOGA AND THE HUNGARIAN POETRY- A MODEL FOR THE CREATION OF A UNIFIED EUROPE

Ilona MÁTHÉ

Fundația pentru Învățarea Limbilor Străine în Europa, Békéscsaba, Ungaria

E-mail: mathecs@hotmail.com

Abstract

The paper aims at making a detailed presentation of the translator activity of one of the greatest Romanian poets from the 20th century, Octavian Goga in his attempts of making links with the Hungarian culture and literature (which he had the opportunity to study in his childhood) in order to create a bridge between neighbouring civilisations and cultures. This is to prove that no matter of nationality, people from all places and think the same, have the same values and sorrows. And, to solve all similar problems, we should co-operate and gather our efforts in a unique voice of fighting against tyranny and exploitation of any kind.

This is even more important nowadays, when people from all over the world are shattered and unbalanced because of the antinomic demands of a unique community that we live in and the natural, national needs that coeme from our internal feelings and beliefs, that belong to our

national cultural and citizenship. Translating from poets like Endre Ady and Sándor Petőfi is a sign of respect for these great personalities and also a proof of some brotherhood between them, of the eternal and borderless values that all great thinkers should pursue in their creation.

Key words: *national identity, Europeanism, globalisation, educational character of literature, social and national responsibility, common eternal values, co-operation.*

Cuvinte cheie: *identitate națională, europenism, globalizare, caracterul educativ al literaturii, responsabilitate socială și națională, valori eterne comune, cooperare.*

Azi, trăind într-o lume în care omul se simte aproape deusolat de cerințele antinomice ale propriei sale identități și patrii, precum și ale comunității mai mari în care se află țara sa, purtând amprente puternice ale globalizării, credem că personalitatea poetului român, precum și ale celor pe care i-a ales să-i tâlmăcească ne propun un model de a deveni cetățeni ai unei Europe unite, păstrându-ne identitatea culturală și adăugând valori incommensurabile la tot ceea ce înseamnă o EUROPA comună în care fiecare ne simțim mândri și acasă.

Goga avea perfectă dreptate, când afirma avântat, vizionar, dar, în același timp, cu o luciditate unică, goetheană, în *Fragmente autobiografice*: ”Eu am crezut de la început în specificul național, adică am crezut că nu se poate intra în universalitate decât pe poarta ta proprie. Am crezut în dreptul de a trăi al valorii autohtone, ca o completare a principiului de universalitate. Am crezut că a opri și a suprima o manifestare de particularism local, sufletesc, înseamnă a fura din marele tezaur al universalității” (cf. p. 8).

Născuți în aceeași matcă a suferințelor, marii cântăreți ai libertății și-au dat mâna peste ani, și-au unit glasurile lor năclăite în lacrimi de sânge și s-au ridicat pentru sfânta Libertate a tuturor neamurilor.

George Coșbuc și Petőfi Sándor, Octavian Goga și Ady Endre și-au unit dorurile lor frânte, durerea lor de împilați, din care a crescut o „uriasă” vrere”, făcându-i să se întâlnească pe-ale cugetului baricade.

Octavian Goga mărturisește despre momentul în care a început să traducă din literatura maghiară în *Fragmente autobiografice*, București, 37. p.: ”De aceea, când am fost întemnițat la Seghedin, primarul mi-a cerut un autograf și eu i-am tradus una dintre poeziile lui Petőfi, care era apoteoza libertății” (cf. *Luceafărul*, 1907. nr.1. 1. p.

Nu este întâmplător faptul că Goga, „glasul pătimirii noastre”, s-a simțit atât de atras de Petőfi, de poezia sa dinamică, sunând a vuiet de gloanțe, tropot de cai în iureșul luptei, vibrând de idealurile mesianice, de izbăvirea neamului și a omenirii.

Atracția poate fi explicată atât prin locul pe care-l ocupă bardul maghiar în ierarhia valorilor, cât și prin crezul său politic-revoluționar, atitudinea sa curajoasă pentru apărarea principiilor luptei pentru independență.

Fără să exagerăm, Petőfi ar putea fi considerat cel puțin pentru perioada de început a activității lui Goga, idealul său politic, Goga însuși mărturisind:

„...Era un mare cântăreț al libertății și acesta era un punct comun între mine și el...

Poate că din contactul spiritual cu literatura ungurească m-am ales cu această apologie a libertății, care se degajează din clocotul subteran al literaturii mele, fără să fiu influențat de literatura aceasta.” (cf. *Fragmente autobiografice*)

Goga a dorit să fie (din punct de vedere politic-revoluționar) un Petőfi al românilor, și astfel se poate explica faptul că din bogata paletă cromatică a operei poetului maghiar n-a tradus decât versurile care instigau la luptă, care aveau darul de a deștepta neamul din „somnul cel de moarte”, neoprindu-se deloc asupra liricii de dragoste.

Istoric-literar, inițiativa lui Goga are și meritul de a fortifica puntea existență între cele două neamuri, de a întări relațiile între două mari culturi (care permanent s-au îmbogățit una pe alta).

Admirația pentru Petőfi (în speță pentru destinul lui) este atât de mare, încât se amestecă cu o notă de invidie; poezia dedicată lui Petőfi stă mărturie pentru dorința lui Goga de a primi cununa de lauri pătată de sângele vărsat pentru libertate, pentru a demonstra că nu este capabil numai de lacrimi- Petőfi cel „ascultat de zei”, „dușmanul” lui „de totdeauna”, „profet al prăbușirii” sale, va fi reîntâlnit în pace și mulțumire sufletească dincolo de „tăriile albastre”, unde cei doi vor „pribegi senin alături, în undele nemărginite”.

În elanul său revoluționar, Goga visează la martiriul său pentru izbăvirea neamului, la fel ca și Petőfi în poezia „*In suflet simt o teamă cum s-așterne*” (Egy gondolat bánt engemet – 1846 decembrie, Pesta).

Debutul de traducător al lui Goga îl constituie unica poezie de dragoste selectată din lirica petőfiană – „*Sfârșit de septembrie*” (Szeptember végén), apărută în Luceafărul, neinclusă însă în volumele ulterioare, ceea ce arată absorbirea totală a lui Goga de problemele social-politice.

Urmează două poezii cu tematică socială -*Hora câinilor* și *Hora lupilor* (1847), apoteoză a libertății și condamnare a slugărniceiei, ce puteau servi drept imbold politic românilor împotriva asupririi.

Șirul traducerilor se continuă cu poezia amintită deja – *In suflet simt o teamă că s-asterne*, poezie în care Petőfi își exprimă dorința de a-și sfârși viața în chip glorios, pe câmpul de bătaie, de a-și sacrifica viața, iubirea pentru libertate, dorință pe care soarta i-a și îndeplinit-o curând. (în 1849 – câmpul de lângă Sighișoara își astâmpăra setea cu sângele poetului revoluționar).

Traducerea preia clocotul revoluționar al poeziei, dar îngustează sfera libertății cerute de Petőfi.

Petőfi este un martir nu numai al libertății poporului său (nu în acest fapt constă măreția și originalitatea sa) – sângele vărsat la Albești a fost menit să cucerească libertatea tuturor popoarelor – el, ca de altfel toți eroii anului 1848, s-a ridicat pentru „sfânta libertate a națiunilor”.

Acest suflu al internaționalismului, această lipsă de egoism nu sunt prezente în traducerea lui Goga, care jalește pe fiii morți ai libertății unui neam, ignorând patetica exclamare din finalul originalului, ce poate fi asemuită doar cu motto-ul „Manifestului Partidului Comunist”. Este o chemare la unirea tuturor, de pretutindeni, chemare ce nu apare atât de pregnant în tălmăcirea lui Goga. Finalul este punctul disputat și al celeilalte traduceri din Petőfi „*Privighetori și Ciocîrlii*” (Csalogányok és pacsirták – Szatmár 1846, szeptember).

Goga mărturisește că „am tradus aceste rînduri ale cîntărețului maghiar, le-am dat în românește pentru că furtuna de patimi și nădejdi care se zbuciumă pe strunele acestui vestitor al neamului său trebuie să găsească răsunet și în sufletele noastre, care așteaptă împlinirea acelorași așteptări (cf. Domokos Sámuel).”

Dar Petőfi, ca participant activ într-o mișcare revoluționară, este mult mai aproape de viziunea mântuirii, a sfărămării tuturilor, a apariției egalității și a libertății pe pământ.

Dovadă este finalul poeziei, în care zorile vestite de ciocîrlii care să lumineze pâcla nopții, bezna neștiinței și mocirla robiei au apărut deja pe cerul popoarelor.

Acest final este o expresie a unei certitudini obiective, și nu numai a unei speranțe, pe când la Goga totul se transformă într-o ipoteză, o dorință:

„...Iar pe pămînt
Noi așteptăm toți revărsat de zori
Noi așteptăm suflarea dimineții
Pe-a lumii temelii
Vrem să vestească soare, cîntăreții
Vrem ciocîrlii.”

Repetiția verbului *vrem* are o forță deosebit de sugestivă, dar este doar expresia subiectivității, fără a avea rădăcini concrete, obiective.

În imaginația lui Goga revărsatul de zori se întrezărește doar, dar n-a venit încă, spre deosebire de viziunea lui Petőfi, care se află cu un pas înainte.

I se poate reproșa lui Goga prea marea depărtare de original, iar Mihail Dragomirescu cred că avea dreptate când afirma:

„Propozițiile sunt construite în așa fel, încât citindu-le nu știm care sunt acele cuvinte ce trebuiesc pronunțate accentuat pentru a scoate la suprafață ideea.”

Ceea ce lipsește acestei traduceri este tocmai forța, vigoarea versurilor petőfiene, armonia și forma acestora.

În total, numărul traducerilor publicate din Petőfi se ridică la șapte, neluând în considerare poeziile rămase în manuscris.

Valoarea acestor traduceri, dar mai ales importanța actului tălmăcirii a atras după sine alegerea lui Goga ca membru corespondent al societății Petőfi (la 2 decembrie 1910), în semn de recunoaștere a meritelor sale.

Zorile încep însă să mijească și mai tare odată cu poezia lui Ady-cu volumul „Poezii noi” care au sunat ca o bubuitură de tun în viața literară a „Răsăritului fără soare.”

Acest volum, prin geniul lui Ady, prin natura sa de sfarmăpiatră care nu suportă regulă, prin atracția față de cultura occidentală a însemnat (după spusele lui Goga) „o ruptură declarată cu politica maghiară oficială și cu tradițiile literaturii.”

Revoluția pe care o are în vedere Goga cu privire la noua cotitură a poeziei este observată și de Iorga, care spune:

„Tînărul abia ieșit din mediul sibian face cunoștiință
cu îndrăzneala noii poezii ungurești, cu Ady...” (cf. Nicolae Iorga)

Cunoașterea poeziei noi a lui Ady a acționat ca un factor catalitic asupra naturii sale inițiale de revoltat.

Poeziile care i-au atras atenția compun laolaltă atmosfera apăsătoare a Ungariei de ieri, a ogorului sterp, pe care crinii nu pot înflori din cauza buruienilor care-i stirpesc, a pusteii care înfrânge orice pornire spre visare, dar și a plaiurilor de unde pornește câte-un robust. Apollo de la țară, puternic, iubitor de cântece păgâne, cu inima zvâcnind la frumusețile naturii.

Din lectura poeziilor *Ogorul unguresc*, *Ce caut?*, *Am venit prea grabnic*, *Martiriul cristosilor* ni se conturează din ce în ce mai clar imaginea poetului pusteii maghiare, venit din Orientul păgân, cu forța sălbatică a vizionarilor, cu „moșteniri neînfrânate”, „gonind cirezi de visuri oarbe, din splendida păgânătate”.

Și acest căutător tăcut și singuratic de adevăr și armonie este redus la tăcere de cadrul primitiv, răuvoitor al celor ce-și revendică titlul de „evangheliști” – al fariseilor, ipocriților. El este cel care a venit prea devreme pe aceste meleaguri, căci „sfînta humă” e roasă pe dinăuntru, ierburile-i sunt otrăvite, iar florile ce se încăpățânează să mai răsără, sunt păscute de cirezile așa zișilor „Cristoși”.

Aripile ce care zburase din bogatul Orient, păgân, sălbatic și prin asta original au fost stropite de mocirla îngustă a pusteii.

Versul adyan are o deosebită forță de penetrație, cuvintele parcă te chinuie, parcă s-ar împlânta fiecare, ca un cuțit, în sufletul cititorului.

Este un impresionant amestec de ură și dragoste pentru această pustă, de dorința de a pricinui durere prin criticile sale (binemeritate, de altfel), dar și de identificare totală cu acest „sfînt humus”. Ady se autobicuieste, varsă lacrimi de jale și sânge cu fiecare vers în care pictează tabloul de „chiot și larmă la iaz, lîngă moară, cu mîini noduroase” ce lovesc din topoare, cu săruturi sălbatice ucigătoare, cu călăi de vise și speranțe.

Goga sugerează toate aceste imagini, dar mai estompate; versurile își pierd din forță, din sălbăticie, țesătura ideatică se lărgește, nu mai este atât de plină, ochiurile plasei se măresc.

Versul adyan este o însumare a trăsăturilor caracteristice, esențiale ale societății și faptelor pe care leexprimă;

Ady operează cu cuvinte-cheie, ce au o încărcătură tensională maximă.

Goga diluează această stare tensională, depărtându-se de sensurile originale, călăuzindu-le spre un singur făgaș.

Ady, ce visa la izbăvirea „pustei ungare” își vede speranțele spulberate, nu mai are „nici rîs, nici glume,

Nici dor de zîmbetul femeii” –

spune Goga.

Mi se pare o reducere șocantă a textului original, mai precis a sensurilor cuvîntului *dor*. Inițial, Ady exprimă moartea unui suflet ce nu mai poate tresări la nici un stimul; nici cîntecele păgâne, vitaliste, dar nici dorințele spirituale nu-l mai fac să vibreze.

Dorințele trebuie receptate mai larg, cuprinzând întreaga gamă a visurilor, speranțelor unui Mesia.

Iar aceste iluzii nu i le-au „sugrumat” oamenii, întreaga omenire, cum spune Goga, ci doar fariseii, falșii înțelepți, ipocriții.

Schimbarea prozodiei, a formei inițiale, înlăturarea din text a unor cuvinte-cheie, atenuarea exprimării, toate acestea duc la o maleabilitate a versurilor, la o rotunjire a sensurilor exprimate.

Revolta adyană, expresia sa concentrată, care în original ia forma unei sentințe implacabile, dure, dăltuite parcă în granit, devin în tălmăcirea lui Goga mult mai blânde, își pierde din caracterul concret, direct, și par a fi simple monologuri ale unui poet nemulțumit de stările existente.

La aceasta concură și îndepărtarea destul de accentuată de textul original, libertatea prea mare pe care și-a luat-o Goga în tălmăcirea lui.

Deși Goga a tradus doar versuri cu caracter social-politic novator, cunoașterea întregii creații adyene se observă și în poeziile proprii, dedicate mediului parizian.

La Goga, cele câteva poezii purtând amprenta Parisului degajă însă o atmosferă preponderent nostalgică pentru mediul autohton, aureolat parcă de depărtarea mare; atracția originii este atât de puternică încât ochii lui Goga nu pot vedea decât mizeria materială, decăderea morală și spirituală a năpraznicei cetăți ce l-a biruit „ca pe-un ostaș înfrînt de oboseală” (Paris) și pe ale cărei uliți „trece hohotind păcatul”.

Dar Goga totuși rămîne un

„Drumeț străin din țări îndepărtate” ce se strecoară prin putreda cetate și ce se visează în sat la el, acasă...”

Ady respiră cu nările fremătînd aerul civilizației apusene, aerul orașului sfânt al „mirărilor frumoase”, oraș de care se desparte cu inima frîntă, plângînd, dar se desparte pentru că destinul îl cheamă într-un loc blestemat, care lui îi este totuși drag, căci este patria sa.

Deși conștient de rolul său mesianic, Goga se întoarce la el în sat mai ales pentru că îi este dor de locuri, de oameni, de amintirile casei; Ady revine în mijlocul ogorului unguresc pentru că are o misiune de îndeplinit, cu toate că știe că a venit prea devreme, căci clipa încă nu a sunat.

Si totuși, își acceptă destinul, își ridică glasul, sugrumat însă de rînjetul batjocoritor al vîntului, deși știe că s-a întors în marele cimitir, în care sărutul de veci i-l va da Moartea (A gare de l'Est-en).

Deși există deosebiri de atitudine, deși versiunea românească a poeziei lui Ady construiește o altă atmosferă, îndepărtându-se de tonalitatea inițială, demersul lui Goga este demn de toată considerația. El s-a făcut purtătorul de cuvînt al poetului maghiar, transmițînd, mai pe înțelesul românilor, chemarea sa la luptă, împotriva asupririi, la înfrățire între popoarele cu același ideal, la o conviețuire pașnică între ele.

Ca semn al aprecierii lui Goga, atât ca traducător din literatura maghiară, dar mai ales ca poet profund original, ce exprimă în versurile sale universul deosebit de bogat al neamului său românesc, ardelenesc, mulți scriitori maghiari, la rîndul lor, și-au pus condeii în slujba înfrățirii popoarelor prin artă, devenind tălmăcitori ai bardului de la Rășinari. Mesianismul său, tonul său profetic ce a învățat să plîngă de jalea unei lumi întregi a fost transmis altor generații, altor

neamuri, pentru a înțelege încă o dată comuniunea de interese a acelor ce luptă pentru aceleași idealuri.

Versuri celebre ale lui Goga, exprimând iubirea sa pentru poporul impilat, încrederea în forțele neamului său, profeția libertății și a dreptății ce „va străluci odată vremii”, ca „noroc al nostru, al tuturor”, și-au găsit ecoul în tălmăcirile lui Kibédi Sándor, Szemlér Ferenc, Brán Lőrinc, Hegyi Endre. Operei poetului revoluționar, proorocitor de vremi mai bune, mai drepte, în care poporul să trăiască liber și senin, i s-au dedicat mai multe antologii, monografii, dintre care amintim doar câteva:

- Költemények (Poezii) – trad.de Kibédi Sándor
Cluj, 1938
Bitay Árpád – Octavian Goga
A román irodalom – 1922
Szemlér Ferenc – Octavian Goga (1881-1938)
Mai román költők
(Poeți români de azi) 1940

Concluzii

„Goga nu a devenit un poet excepțional pentru că ar fi urmat programul poetic al lui Petofi, ci pentru că avea talentul necesar ca să poată vorbi în numele poporului său asupra și să fie călăuza acestuia. Fără aceste calități deosebite, ar fi rămas doar un epigon, oricare ar fi rămas maestrul ales. Afirmarea sa poetică o datorează nu măștrilor săi, ci, în primul rând, propriului său talent”(Domokos Samuel, în *Octavian Goga, a költő es műfordító – Octavian Goga, poet și traducător*, Kriterion, Buc., 1971).

Se realizează astfel o mai veche profeție încă din cultura română, căci cuvintele lui Grigore Alexandrescu „prin științe și prin arte națiile se înfrățesc” își găsesc echivalentul spiritual în versurile lui Ady, care ne sunt tuturor exprimate, celor din toate timpurile:

„De ce din mii de frînte doruri
Nu crește-o uriașă vrere?
Cînd slavă, -ungară sau valahă,
Durerea-i, vai tot o durere.

De-o mie de ani, ocară, chinul
La toți ni-s rude-apropiate
De ce nu ne-nțîlnim cu-n vuiet
Pe-a cugetului baricade?

Cînd ne vom strînge laolaltă
Maghiari și nemaghiari, dar frați?
Cînd răsuna-va glasul nostru,
Al celor frînți și împilați?

(Ady Endre – Cîntecul iacobinului maghiar – traducere Eugen Jebeleanu)

Bibliografie

1. *Antologia literaturii maghiare I*. Nagyvilág, 1966, p. 1578-1581
2. Bitay, Á., *Egy ünnepi esemény a magyar irodalmi életben*, Vasárnap, 1934, 25. sz. 516-518
3. Brudascu, D. *Octavian Goga – traduceri din poezia universală*, Ed. Sedan, Cluj Napoca, 2007
4. Bălan, D., *I. Octavian Goga, Opere II*. EPL, București, 1967
5. Domokos, S., *Ady a népek szívében*. Magyarország, 1957. 38. sz. nov. 20.

6. Domokos, S., *Újabb adatok Octavian Goga magyar irodalmi kapcsolatairól*. Filológiai Közlöny, 1968. 1-2. sz. 237-240
7. Dragomirescu, M.: *Convorbiri Critice*. București, 1907, p. 262
8. Iorga, N.: *Istoria literaturii române contemporane II*, București
9. Jebeleanu, E., *Poeme din Ady Endre*. Casa Școalelor, București, 1948 p. 144
10. Jebeleanu, E., *Poeme maghiare din Petőfi Sándor, Ady Endre, József Attila, Radnóti Miklós*. ESPLA, Buc., 1949 p. 134
11. Jebeleanu, E., *Ady Endre: Poeme* (Florica Cordescu Adyportréjával), ESPLA, București, 1955, p. 225
12. Jebeleanu, E. *Poeți ai libertății*. Tălmăciri, ESPLA, Bucurști, 1957. p. 587
13. Sasu, D., *Petőfi románul*. „Utunk”, 1957. 8. sz. 2
14. Sasu, D., *Petőfi a román irodalomban*. Korunk, 1960. 9. sz. 1049-1057
15. Schöpflin, A., *A román Petőfi*. Pesti Napló, 1916. dec. 26
16. Todor, A.P., *Octavian Goga și legăturile literare româno-maghiare*, „Convorbiri literare”, 1939, nr.2. p. 229-232

IOAN SLAVICI – PERIOADA VIENEZĂ

IOAN SLAVICI – THE VIENNESE PERIOD

Bianca NEGRILĂ

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Arad

Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației

Email: cup@uvvg.ro

Abstract:

Slavici went to Vienna in order to join the army as a volunteer to satisfy his military service. On this occasion he attends the courses of the Law School at the University in Vienna .He attended the lectures of some famous professors and took part, together with Mihai Eminescu, to the activities of Romania Juna Society, that organized a festival at Putna monastery in August 1871.

Sustained by Mihai Eminescu he wrote short stories which he published in Convorbiri Literare magazine.

His friendship with M. Eminescu gave him the opportunity to discuss certain literary and philosophical problems which enlarged his spirit for a deeper understanding of things.

In the Romania Juna Society, Eminescu –as a secretary and Slavici – as a president fought for the unity of soul of the Romanians abroad.

Like his friend Eminescu, Slavici becomes an adept of Junimea and Convorbiri Literare, adopting a great part of the social and ethical ideas of their members. In Vienna the meetings of the two writers became true lessons out of which, as Slavici himself said: 'I lighted myself, undoubtedly, more than listening to the university lectures.'

Key words: *celebration, Putna, passion, aesthetics, Junimea, naturalism, moralizing, short stories, classic.*

Cuvinte cheie: *Serbare, Putna, pasiune, estetica, Junimea, naturalism, moralizator, nuvelistica, clasic.*

Plecarea lui Ioan Slavici la Viena, cu gândul de a-și face studiile, a dat naștere la reacții diferite din partea părinților: tatăl era mândru că feciorul va deveni „domn”, pe când mama sa era înduioșată.

Ioan Slavici își aduce aminte cu multă plăcere de vremea petrecută la Viena. A plecat – cum singur mărturisește – la Pesta, cu trenul, iar mai departe a călătorit pe Dunăre, până la Viena, poposind la cazarma unde fusese chemat să-și satisfacă serviciul militar. De la cazarmă, la Universitate era un drum de peste șase kilometri. Din această cauză, Slavici fu transferat la alt regiment, a cărui cazarmă era a treia casă de la Universitate.

Pe Ioan Slavici l-a înscris la Universitate viitorul protopop de Seliște, Maier, iar printre voluntarii admiși să-și facă stagiul, se numărau și alți tineri. Aceștia foloseau acest prilej pentru a urma și cursurile Universității.

La Universitate, Slavici urmează dreptul. Era un spirit disciplinat, perseverent, iar colegii îl numeau „maniac”, pentru corectitudinea lui ireproșabilă. Dintre profesorii de la Universitate, Slavici și-i amintea cu plăcere, peste timp, pe Ihering, pe Lorenz Stein, pe Philipe etc.

Înainte de a ajunge la Viena, Ioan Slavici făcuse un semestru la Pesta și pe-al doilea la Comlăuș. Tot în aceeași vreme, la Viena, el a fost ales președinte al Societății „România Jună”. Membrii acesteia se întâlneau sâmbăta și petreceau câteva ceasuri. Ei au discutat despre organizarea serbării de la Putna, având convingerea că ea constituie începutul unei lucrări conștiente pentru realizarea unității culturale.

La Viena, Slavici l-a cunoscut pe Eminescu. Despre poet, bardul șirian își amintește că venea cu el la cursurile lui Rudolf Ihering și în pauze discutau chestiuni care trebuia rezolvate la Congres.

Ioan Slavici s-a întreținut la Universitate dând lecții la un institut privat. În același timp, el, Eminescu și ceilalți tineri sosiți la studii în capitala Imperiului habsburgic, se ocupau și de organizarea serbării de la Putna. Autoritățile din acea vreme s-au sesizat și i-a chestionat, atât pe Slavici, cât și pe Eminescu, în ceea ce privește acest demers.

Serbarea de la Putna s-a ținut în august 1871 și lucrurile cele mai grele au atârnat pe umerii celor doi viitori scriitori, care erau colegi la Universitatea din Viena. În seara acelei zile s-a ținut și acel mult visat congres, care a stabilit o serie de principii corespunzătoare cu spiritul vremii. Serbarea de la Putna a rămas pentru totdeauna în amintirea lui Slavici ca un moment de profunde și răscolitoare emoții, mai ales raportat la meschinăria vieții politice din anii maturității.

Întâlnirea omului disciplinat, maniac de corect, cu o anumită îngustime de vederi, cunoscut în respectul măsurii în toate care era Slavici, cu celălalt om, dotat cu extraordinara capacitate de înțelegere a universalului, adică întâlnirea dintre un temperament clasic și echilibrat, cu unul romantic și dezlănțuit a fost utilă și necesară pentru amândoi, în primul rând pentru Slavici, care ca scriitor, este descoperirea și creația lui Eminescu; după care va urma cea a marelui humuleștean.

Timp de jumătate de secol, Slavici a publicat în presa vremii zeci de articole și însemnări despre Eminescu, a intervenit în discuții și polemici purtate în jurul poetului – toate arătând prețuirea până la venerare a marelui său prieten. Pentru întâia oară a primit de la Eminescu îndemnul de a citi pe Platon, Aristotel, Kant, Schopenhauer, Confucius – care-i vor deveni, datorită

prietenului său, familiari. Slavici a avut totdeauna convingerea că Eminescu era cel mai știutor dintre oamenii cu care el a avut în viața lui mulțumirea de a sta de vorbă.

Prietenia lui Slavici cu Eminescu și, apoi, cu Creangă, ca și descoperirea lor de către tânărul lor prieten și poet, n-a fost un simplu joc al întâmplării. Toți trei au fost naturi robuste și sănătoase, copii crescuți la țară, obișnuiți să doarmă pe unde apucau, să-i bată vântul și ploaia, să rabde cu stoicism foame în peregrinările lor.

Ca și Creangă, copil, fura poame din grădina altora, deși avea destule acasă; era nebun după înot, cu toate că știa că maică-sa îl va certa. Ca și Eminescu, copil, îi plăcea să hoinărească, dispărând de acasă fără veste, pe la rude și pe la fini, ori petrecând nopțile cu băieții ieșiți cu vitele la pășune, ca să le asculte povestirile.

Cei doi discutau tot felul de probleme, dar mai ales literatură și filozofie. Eminescu cunoștea literatura tuturor popoarelor, istoria universală și cea română, filosofia tuturor timpurilor, limbile clasice, în timp ce Slavici declara că trăiește într-o lume strâmtă și nu știa nimic, nu cunoștea, pe cât ar fi dorit, limba, literatura și istoria poporului român. Din aceste discuții spiritul lui Slavici a evoluat, a căpătat o mai largă înțelegere a lucrurilor. Se izbeau, parcă, în ei două lumi ieșite din aceeași obârșie, dar desfășurate fiecare în felul ei, una largă și luminoasă, iar cealaltă strâmtă și neguroasă.

Ioan Slavici a mers pentru un moment la Șiria să-și vadă părinții. Gândul lui era la Viena, la studii, dar posibilitățile bănești lipseau cu desăvârșire. Era meritul lui Eminescu, care a stăruit pe lângă „Junimea”, unde Slavici era cunoscut deja, pentru că publicase *Fata de birău* în „Convorbiri literare” și-l cunoscuse pe Iacob Negruzzi în vara lui 1870, să i se asigure o sumă de bani, cu care Slavici se întoarce la Viena, unde este acuzat de trădare, considerat agent secret al Austriei, de aripa națională a studenților români. În mod penibil este tras la răspundere pentru că a folosit banii comitetului spre a-și procura hainele necesare și pentru a călători până la Putna.

Eminescu scrie un articol în care atacă pe radicali, dar Slavici îl împiedică să-l publice, deși evenimentele de la Putna, din vara anului 1871, reprezintă una din paginile cele mai luminoase din viața lui Slavici.

Marelui poet i se datorează îndreptarea lui Slavici spre lectura literaturii, mai ales literatura filosofică. După citirea câtorva cărți de Schopenhauer, recomandate de Eminescu, urmau, bineînțeles, discuții aprinse, în care poetul, adorator al lui Schopenhauer, își desfășura întinsele sale cunoștințe filosofice, pledând cu pasiune pentru superioritatea filosofului pesimist și mizantrop.

Cărțile lui Schopenhauer, declara Slavici într-o scrisoare către Iacob Negruzzi au făcut asupra lui o impresie atât de puternică, încât după repetate încercări i-a fost peste putință să mai scrie ceva, fără ca în ceea ce scria să nu se vadă unele lecturi.

Din discuțiile cu Eminescu, de la cursuri, din Schopenhauer, Slavici a mai luat cunoștință de Budha, Nirvana, Confucius. Influența filosofiei confucianiste asupra lui Slavici este mult mai însemnată și mai evidentă decât a oricărui alt filosof. El citea orice-i cădea în mână despre China și despre filosoful chinez.

Vederile lui Confucius se potriveau atât de bine cu ceea ce învățase el acasă și cu creștinismul, aprecia Slavici și avea toată dreptatea.

Cele mai nefericite zile ale mamei sale erau acele în care copilul mințea. Acest păcat era de neiertat, orice i se putea trece cu vederea, dar minciuna, nu. În *Închisorile mele* el mărturisește că odată, în copilărie, pierduse o *Biblie* ilustrată, dar nu recunoscuse. Întâmplarea e dureroasă pentru mama sa. Scriitorul a fost, însă, adesea victima sincerității sale, dar n-a cedat niciodată.

Din prima perioadă a epocii vieneze, Slavici devine adeptul „Junimii” și al „Convorbirilor literare”, se alătură lui Titu Maiorescu în polemica acestuia cu ideile școlii lui Simion Bărnuțiu, la fel ca și Eminescu. Slavici a fost ușor câștigat de ideile maioreștiene, mai ales datorită lui Eminescu, a cărui forță de convingere era irezistibilă. Chiar ideile lui Maiorescu care era pentru o limbă izvorâtă din popor, înțeleasă de popor, ridiculizând încercările savante de a crea o limbă artificială, erau de natură să convingă. Mai târziu, Slavici a adoptat o însemnată parte a ideilor

sociale și estetice junimiste, fiind unul din propagatorii cei mai devotați și perseverenți ai direcției noi.

Eminescu, văzând în tânărul din Șiria un talent autentic, dotat cu adâncime de gândire și putere de muncă, trăsături indispensabile afirmării artistice, l-a îndemnat pe Slavici să scrie, convins de perspectivele sale. În capitolul *Eminescu – Omul din Amintiri*, Slavici recunoaște cu grație că Eminescu i-a fost un om sufletește apropiat și povățuitor literar. Timp îndelungat, Slavici nu a publicat nimic înainte de a fi citit Eminescu ce a scris. Centrul vieții lui sociale – mărturisește Slavici – erau întrunirile literare ale „Junimii”, de la care nu lipsea niciodată.

S-a zis uneori că „Junimea” era o societate de admirație mutuală; Eminescu nu era admirator al tuturor celor socotiți ca făcând parte din „Junimea”, dar îi cunoștea temeinic pe toți și avea o slăbiciune oarecum copilărească pentru orîșicine, potrivit cu felul său de a fi. De altfel, junimiștii adevărați aveau toți o deosebită slăbiciune pentru el. Când citea vreuna din scrierile sale era o adevărată sărbătoare. El citea deslușit și cu un gla foarte plăcut nu numai scrierile sale, ci și ale altora. Cititori ascultați cu multă plăcere mai erau Maiorescu și Caragiale, care era un adevărat maestru.

Vorbind despre Eminescu, Slavici are prilejul să se refere mai ales la sine. Citindu-i paginile apare impresia că ne spune: „Vedeți ! Eminescu a fost prietenul și învățătorul meu, el m-a învățat să scriu românește, el mi-a citit, mi-a transcris și mi-a trimis spre publicare primele pagini literare, el m-a introdus în lumea filosofiei, a artei, a științei, cu el am discutat problemele politice ale vremii mele !”

Dintre portretele morale datorate celor care l-au cunoscut pe poet, cel realizat de Ioan Slavici este mai autentic. L-a prezentat pe Eminescu ca pe un desăvârșit prieten și un neîntrecut dascăl. Sub raport fizic l-a arătat așa cum a fost: un tânăr oacheș, cu fața curată și rasă peste tot..., cu pletele negre, cu ochi mărunți și văsători și totdeauna cu un zâmbet oarecum bațjocoritor pe buze...

Prietenia cu Eminescu i-a permis să pătrundă în viața intimă a poetului, prezentându-l nu numai în lume, ci și acasă la el.

La Viena, baza tuturor studiilor era filosofia. Eminescu, nu numai că a sesizat de la început lacunele pregătirii filosofice a lui Slavici, ci a încercat, și în mare măsură a reușit, să le înlăture. Întâlnirile dintre cei doi se transformau în adevărate lecții, din care, mărturisește Slavici, că s-a luminat mai mult decât audiind cursurile de la Universitate.

Pentru Eminescu, Slavici a fost purtătorul folclorului transilvănean, prin el a cunoscut mai profund particularitățile lexicale ale limbii vorbite la poalele Munților Apuseni, a cunoscut mai bine problemele care frământau naționalitățile imperiului austro – ungar.

Există în evocările lui Slavici un sentiment puternic al solidarității cu Eminescu și memorialistul consideră ca o datorie a sa, de cea mai înaltă răspundere, să apere memoria poetului împotriva detractorilor, indiferent cine sunt ei.

Orientarea lui Slavici în această direcție are ca punct de plecare articolul *Pro amico – Un răspuns d-lui B. P. Hasdeu*, publicat în „Tribuna” din Sibiu, în 1892. Hasdeu căuta să demonstreze că Eminescu fusese un om mărunț, supus „Junimii”. Slavici a luat apărarea prietenului său și opiniile lui cu privire la personalitatea poetului sunt de cel mai mare interes.

Dezordinea din viața poetului, la care revine adesea memorialistul, este în seama abstragerii din lumea înconjurătoare, ceea ce nu este o trăsătură negativă, ci semnul celor aleși, care participând la suferințele omenirii își ignorează propria viață. Astfel, trăsătura dominantă a lui Eminescu, întocmai ca la Maiorescu, este desfacerea de lumea înconjurătoare.

E greu de presupus că Ioan Slavici ar fi devenit scriitor fără cunoștința și împrietenirea cu Eminescu. Ar fi devenit un bun profesor, publicist, poate doar atât. Ca și Creangă, Slavici este descoperirea lui Eminescu și a „Junimii”, căci își încercase șansele și înainte de a trimite la „Convorbiri literare”, dar fără izbândă. Dar, Slavici a avut și dezamăgiri, căci cencalul „Junimea” nu i accepta totul: *Zâna Zorilor* e găsită încântătoare, dar *O comedie la țară* este respinsă.

După pilda lui Eminescu, care în epoca vieneză a pus bazele întregului edificiu al operei sale, muncind enorm, Slavici depune eforturi considerabile pe planul elaborării artistice.

Pe Maiorescu l-a cunoscut îndeaproape la București; a căzut imediat sub influența personalității acestuia, fiind pentru el, în fine, familia regăsită, judecătorul în fața căruia nu-și poate îngădui să existe decât la nivelul ipostazei maxime. Mai mult, Maiorescu este ceea ce el însuși ar vrea să devină și să știe că va deveni peste zece ani; începe să-l limiteze în toate, de la gesturi mici, până la conduita amplă.

Aprobă și susține ideile politice ale lui Maiorescu, îi ia apărarea când este atacat pentru plagiat și lipsă de originalitate, la apariția *Logicii*. Maiorescu posedă nativ o uriașă conștiință a individualității sale; are sentimentul că trebuie să se coboare tot timpul la un nivel inferior. S-a deprins de timpuriu cu succesul, oriunde apărea câștiga repede și brusc, devenind pretutindeni conducătorul unei grupări, al unui public.

Imitându-l pe Maiorescu, Slavici se vede devenind asemenea lui. Nu acceptă nici un rol secundar într-un cor de subordonați. *Jurnalul* lui Maiorescu ni-l arată pe Slavici nelipsit, nu doar de la ședințele „Junimii” bucureștene, dar chiar și de la întrunirile de familie de un caracter mai intim. E invitat la dineuri în cerc restrâns, participă la excursiile pe care le organiza Maiorescu pentru intimii lui. Slavici e nelipsitul, inevitabilul, omul de casă, cel a cărui prezență se subînțelege.

Titu Maiorescu a avut un rol deosebit în recunoașterea talentului lui Ioan Slavici, în definirea teoriei realismului popular, aplicată la opera acestuia. Apropierea dintre Slavici și Maiorescu a realizat-o marele prieten al prozatorului ardelean, Eminescu.

În 1876, Titu Maiorescu îl situa pe Slavici printre scriitorii de frunte ai epocii și-l considera cel mai de seamă prozator de la „Convorbiri literare”. Cu toate acestea, îndrumătorul „Junimii” nu i-a consacrat lui Slavici nici un studiu special, așa cum a făcut-o în cazul lui Eminescu și I.L.Caragiale.

Concluzii

Din perspectiva timpului istoric, scriitorul Ioan Slavici ne apare ca o personalitate cu multiple inițiative, astfel încât numele lui se așează la începutul a doua sau trei serii literare. El este apoi o natură interioară, atentă la desfășurarea procesului intelectual și moral al omului, încât, dacă lumea sensibilă trăește cu puțină strălucire în povestirile sale, pictura omului sufletesc și a conflictelor lui, analiza psihologică, în înțelesul pe care realismul și naturalismul contemporan îi dădeau cuvântului își găsește în el una din primele sale expresii românești elocvente.

Combinând aceste îndrumări, Ioan Slavici, este creatorul acestui realism țărănesc, în care Titu Maiorescu va vedea formula cea mai valabilă, cea mai validă a nuvelisticii contemporane, o formulă care a lucrat cu puterea unui cadru organizator pentru o lungă serie de povestitori români și prin nuanța ei moralizatoare, mai ales pentru cei mai mulți din scriitorii ardeleni.

Sfârșitul secolului al XIX-lea, cunoscut în literatura română ca epoca marilor clasici, a fost dominat de Mihai Eminescu, Ion Creangă, I.L. Caragiale și Ioan Slavici. În ceea ce privește locul lui Slavici în constelația spiritualității din perioada marilor clasici, Ion Dodu Bălan folosește metafora „roata de la carul mare”. Alături de Eminescu, Creangă și Caragiale, prozatorul Slavici este a patra roată de la căruța literaturii române, un scriitor de frunte și fundamental în cadrul literaturii, fiind referențial pentru evoluția prozei românești în veacurile următoare.

Bibliografie:

1. Bălan, I. D., *Ioan Slavici sau Roata de la Carul Mare*, Editura Albatros, București, 1985
2. Bugnariu, T., Domșa, I.; Vatamaniuc, D., *Ioan Slavici. Bibliografie*, Editura Enciclopedică, București, 1973
3. Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Minerva, București, 1982
4. Marcea, P., *Ioan Slavici*, Editura pentru Literatură, București, 1965

5. Munteanu, G., *Ioan Slavici – începuturile scriitorului*, în „Revista de istorie și teorie literară”, aprilie-iunie, București, 1985
6. Negrilă, I., *Scriitori tribuniști din perioada arădeană*, Editura Facla, Timișoara, 1983
7. Piru, Al., *Istoria literaturii române de la origini până azi*, Editura Univers, București, 1981
8. Vatamaniuc, D., *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, Editura Academiei, București, 1970
9. Vianu, T., *Studii de literatură română*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1965
10. Zăciu, M., *Clasici și contemporani*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1991

NICOLAUS OLAHUS ȘI RENAȘTEREA EUROPEANĂ

NICOLAUS OLAHUS AND THE EUROPEAN RENAISSANCE

Sorin BULBOACĂ

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Arad

Facultatea de Științe Umaniste, Politice și Administrative

Arad, România, Str. Unirii, nr. 3

Email: sorin_bulboaca@yahoo.com

Abstract

The present paper has not been intended to provide a detailed presentation of the intellectual biography and of the cultural and scientific work of Nicolaus Olahus, but to explain the extent to which the Romanian humanist integrated into the culture of the European Renaissance in the 16th century, according to his social and political views, as well as, by means of his writings. Nicolaus Olahus (1493-1568) enjoyed an outstanding political and ecclesiastical career in Central Europe: secretary of the king of Hungary, Ludovic al II (1516-1526), primate archbishop of Strigoni (1553), regent of Habsburg Hungary (1562). He benefited of an illustrious origin, being a descendant of the Basarabi dynasty, of the genealogical branch of Draculesti and nephew on part of the sister of the former voivode of Transylvania, Iancu of Hunedoara. Raised to nobility in 1548 by king Ferdinand of Habsburg in 1558, Nicolaus Olahus has been made baron of the Habsburg Empire.

He was in correspondence with the humanists of the epoch, especially with Erasmus de Rotterdam, dedicating some of his epitaphs to his death. In his paper, Hungaria, Olahus supports

the Romanian origin of the Romanian people as well as the Latinity of its language. The same thing is emphasized by his modern, renascent perception, which refers to the nation, being defined according to ethno-linguistic criterion, and not according to the medieval criterion of privilege. He set up a Printing House in Trnava(Slovakia), he founded the Catholic seminary in the same locality, which later on became and University. He is the author of certain theological and historical works of exception, drawn up in Latin, most of which have never been translated into Romanian.

Keywords: *Renaissance, culture, nation, church, biographical, humanist, ecclesiastic*

Cuvinte cheie: *renaștere, cultură, națiune, biserică, biografic, umanist, ecclesiastic.*

Scopul lucrării de față nu este de a realiza o prezentare detaliată, amănunțită, a biografiei intelectuale și a operei culturale și științifice a lui Nicolaus Olahus, ci de a explica maniera în care umanistul român s-a integrat în atmosfera și cultura Renașterii europene din veacul al XVI –lea, prin concepțiile sale etnice și politice, dar și prin scrierile sale. Este imposibilă prezentarea, în doar câteva pagini, a vieții de excepție și a unei opere științifice semnificative, lăsate ca moștenire pentru posteritate, de către Nicolaus Olahus.

Tatăl lui Nicolaus Olahus, boierul Stoian (Ștefan) de la Curtea de Argeș era nepot de soră al lui Iancu de Hunedoara. El a sosit în Transilvania încă minor, fugind de persecuțiile lui Vlad Țepeș.

Nicolaus Olahus a fost o vreme aprod la curtea regelui Ungariei Vladislav al II-lea (1490-1516), începând astfel o carieră politică și ecleziastică de excepție în sfera Europei Centrale în epoca Renașterii.

Îmbrățișând cariera preoțească, Nicolaus Olahus a fost pentru o vreme episcop de Zagreb. În sfera laică, Olahus a fost secretarul regelui Ungariei Ludovic al II-lea (1516-1526) și ulterior a ajuns secretarul reginei Maria, văduva regelui Ungariei, pe care a însoțit-o în Țările de Jos, stabilindu-se la Bruxelles, unde a rămas până în 1538. Înapoiat din Țările de Jos, Olahus a parcurs cele mai înalte trepte ale ierarhiei bisericii catolice, ajungând în 1553, arhiepiscop primat de Strigoniya și în 1562 regent al Ungariei habsburgice, ca locțiitor al împăratului Ferdinand.

În 1548, Nicolaus Olahus a fost înnobilit de Ferdinand, regele Ungariei Superioare (stăpânite de Habsburgi) iar în 1558 a fost ridicat de același suveran la rangul de baron al Imperiului. Cu aceste ocazii, i s-au eliberat două diplome, în care i se aduc elogii, atât lui Olahus, cât și poporului român: Nicolaus Olahus este prezentat ca fiind descendentul unor principii foarte vechi din Dacia Transalpină (= Țara Românească), care acum este patria românilor; acești români se coboară din Roma, odinioară stăpâna lumii și au fost puși de strajă contra dușmanilor în acea parte foarte bogată a Daciei, numită Țara Românească; ei își spun și acum pe limba lor romani. Prima diplomă de înnobilitare a lui Nicolaus Olahus a fost scrisă de Paul de Varda și semnată de împărat la 23 noiembrie 1548. Diploma de înnobilitare acordată de Ferdinand lui Olahus îl elogia pe umanistul român pentru „excelenta cunoaștere a tuturor artelor frumoase, pentru priceperea în limba greacă și latină, pentru talentul la scris, la vorbire, pentru talentul său poetic”.

Olahus a folosit originea sa ilustră—era fiu al judeului regesc Stoian (devenit prin botezul catolic Ștefan), descendent din ramura Drăculeștilor a dinastiei Basarabilor și probabil fiind și nepot de soră al voievodului Iancu de Hunedoara – pentru a-și justifica și în acest fel înnobilitarea. Deoarece era român de descendență princiară și urmaș al romanilor, Nicolaus Olahus considera că merita aceste onoruri și pentru că românii erau apărătorii civilizației europene. Stăruind asupra victoriilor lui Iancu de Hunedoara, cu care Olahus se înrudea, diploma din 1548 constată o permanență istorică românească: rolul statelor medievale românești ca apărătoare ale Europei creștine împotriva turcilor otomani.

Spre finalul vieții sale a trăit în Slovacia, unde a desfășurat o vastă operă culturală și unde a murit, din această cauză fiind revendicat și de cultura slovacă. Olahus însă a fost în primul rând un european, un umanist strălucit, un savant al Renașterii, dar care niciodată nu a uitat originea sa românească, dovada clară numele pe care l-a purtat. În Slovacia, a reorganizat la Tirnavia (Trnava),

vechea școală capitulară din Strigoni (ocupată de turci) și a pus bazele celui dintâi seminar teologic catolic din Ungaria Superioară (Slovacia). În sec. al XVII-lea, seminarul înființat de Olahus se va transforma în Universitatea din Trnava. A fost un puternic susținător al catolicismului și a combătut protestantismul (mai ales luteranismul sașilor) de pe pozițiile Contrareforme și Reformei Catolice. Olahus a decedat la Trnava în 14 ianuarie 1568 și a fost înmormântat la biserica catolică Sf. Nicolae din același oraș.

La moartea lui, în 1568, episcopul de Oradea, Francisc Forgach, subordonat al lui Olahus în ierarhia bisericii catolice, făcea o serie de aprecieri deloc măgulitoare la adresa marelui umanist român: „Arhiepiscopul de cea mai joasă speță, născut din tată român și înălțat, din ură împotriva celorlalți la cel mai înalt rang, s-a zbatut să păstreze regenta și sigiliul regesc. Căci el deținea toate aceste demnități foarte înalte, spre grava ofensă a tuturor, deoarece el ocupa în mod rușinos, dregătoriile și rangurile multora.” (Gyimesi Forgach Ferenc, *Magyar historiaja*, Budapest, 1931, p. 254)

Este interesant faptul că pentru un prelat catolic ca Forgach nu conta că Olahus fusese un ilustru umanist și savant, fervent apărător al credinței catolice; conta mai mult originea lui românească, faptul că nu aparținea nobilimii maghiare, elitei politice consacrate a Ungariei. Dacă Olahus era un umanist de vârf, deși era prelat catolic, Forgach, contemporanul său, nu s-a putut elibera de mentalitatea și clișeele politice medievale, care-i considerau pe români drept un popor de iobagi.

Nicolaus Olahus a atins cele mai înalte demnități laice și ecleziastice la care putea aspira un membru al unei case regale sau imperiale, doar pe baza capacităților și competențelor sale intelectuale, a meritelor personale, remarcate până și de împăratul Ferdinand de Habsburg. A călătorit în Germania și în Țările de Jos, a cunoscut și a fost prețuit de regi și împărați din Europa Renașterii, fiind apreciat de însuși Erasmus de Rotterdam.

Nicolaus Olahus a scris 4 epitafuri la moartea lui Erasmus (1536) și alte versuri în latină. Olahus a corespondat cu umaniști belgieni, germani, spanioli, danezi și italieni. Din corespondența sa cu celebrul Erasmus de Rotterdam s-au păstrat vreo 40 de scrisori. Dintre poeții latini, Ovidius l-a influențat pe Olahus cel mai mult, iar în opera sa istorică se simte influența istoricilor greci și latini; Tucidide, Xenofon sau Sallustius.

La Bruxelles, în 1536, Olahus a alcătuit scrierea istorică *Hungaria sive de originibus gentis, regionis, situ, divisione, habitu atque opportunitatibus*, în care se afirmă răspicat originea romană a poporului român și cuprinde numeroase informații istorice, geografice, etnografice despre Ungaria, Transilvania și Banat, Moldova și Țara Românească. Nicolaus Olahus este primul care susține unitatea etnică, de limbă, obiceiuri și religie a românilor, fundamentându-și astfel de afirmații pe originea lor comună: „Lingua, ritu, religione eadem Moldavi utuntur, qua Transalpini; vestitu aliqua saltem ex parte differunt... Sermo eorum et aliorum Valachorum fuit olim Romanus, vi qui sunt coloniae Romanorum: nostra tempestate, maxime ab eo differt, praeterquam quod multa eorum vocabula, latinis sint intelligibilia.. Valachi, Romanorum coloniae esse traduntur. Eius rei argumentum est, quod multa habeant communia cum idiomate Romano, cuius populi pleraque numismata, eo loci reperiuntur ...” (Nicolaus Olahus, *Hungaria sive de originibus gentis, regionis, situ, divisione, habitu atque opportunitatibus*, în M. Bel, *Adparatus ad Historiam Hungariae*, Posonii, 1735, p. 25-26).

Olahus a redactat și un *Chronicon*, în care sunt prezentate și explicate evenimentele timpului său, de la Matia Corvinul până la Ferdinand I. Olahus a întemeiat o tipografie la Tyrnavia (în Slovacia), ocupându-se de organizarea și dezvoltarea învățământului în Ungaria Superioară. A publicat *Genesis filiorum regis Ferdinandi*, o operă panagirică dedicată familiei imperiale de Habsburg, precum și *Ephemerides* și *Brevis descriptio vitae Benedicti Zerchsky*.

Nicolaus Olahus a fost unul dintre cei mai buni cunoscători ai realităților politice, sociale și culturale din Europa Centrală a vremii, având cuvinte de apreciere față de români și elita lor politică și militară. Astfel, Olahus remarcă, prin 1542, referindu-se la Făgăraș, că cetatea cu același nume

reprezenta un fel de ducat, deoarece făgărașenii sunt supuși boierilor români, care ascultă de domnul cetății ca de un principe.

Concepțiile umaniste ale lui Nicolaus Olahus se vădesc în atitudinea sa față de **problemele sociale ale vremii**, de înfierare a abuzurilor nobilimii. În calitatea sa de cancelar al Ungariei Superioare, înfruntând opoziția înverșunată a nobililor, a determinat dieta din 1547 să anuleze prevederile draconice cu privire la legarea de glie a iobagilor și să le acorde dreptul de liberă strămutare.

Nicolaus Olahus se remarcă și prin concepția sa modernă, renașcentistă, referitoare la **națiune**, privită și înțeleasă în sens etnic, nu în viziunea medievală a unei clase sau categorii care se bucură de anumite privilegii, în contrast cu masa populației iobage, lipsită de drepturi și privilegii, așa cum evidențiază reputatul medievist clujean Ioan Aurel Pop. În lucrarea sa *Hungaria*, Olahus menționează: „Întreg acest regat al Ungariei cuprinde în el, în vremea noastră, diferite națiuni – unguri, germani, boemi, slavi, croați, sași, secui, secui, români, sârbi, cumani, iazigi, ruteni și, în sfârșit, turci – care toate se folosesc de limbi diferite...” (*Ibidem*, p. 90). Semnificativ este faptul că Olahus numește toate aceste etnii cu numele de națiuni și le distinge prin limbile diferite pe care le vorbesc.

Referitor la Transilvania, Olahus explică: „În ea sunt patru națiuni de obârșie diferită: unguri, secui, sași (...). Ungurii și secuii se folosesc de aceeași limbă, decât că secuii au anumite cuvinte proprii neamului lor (...). Sașii sunt, după cât se spune, niște colonii de saxoni din Germania(...); ceea ce ar pleda pentru adevărul acestei păreri este asemănarea limbii celor două popoare. Născut la Sibiu, Nicolaus Olahus cunoștea foarte bine structura etnică, politică, confesională și culturală a Transilvaniei.

Era evident pentru marele umanist român din veacul al XVI-lea că, în Ardeal, stările sau „națiunile politice” erau doar nobilimea, sașii și secuii și că atributul lor esențial era privilegiul medieval, dar în viziunea sa aveau deja și o componentă etnică. Nobilimea tindea tot mai mult cu *natio hungarica*. În contextul epocii Renașterii, Olahus se detașează de clișeele politice medievale, tratând națiunile în sens etnic, modern. La Olahus, criteriile de definire ale națiunii sunt originea, limba și confesiunea. Era o viziune prin excelență renașcentistă. La umaniști și la autorii occidentali, ideea de națiune ca un corp privilegiat, deținător exclusiv al puterii politice, era de neacceptat; de aceea, umaniștii îi consideră și pe români ca una dintre „națiunile” Transilvaniei, deși cei mai mulți subliniază faptul că românii nu au acces la viața politică a Ardealului.

Fostul profesor al Universității clujene, Ștefan Bezdechi, l-a numit pe Nicolaus Olahus „cel dintâi mare european de sânge românesc”. Olahus a fost un intelectual umanist, renașcentist poliglot, cunoscând limbile clasice greacă și latină dar stăpânind la perfecție și limbile română, maghiară, franceză, germană și turcă, fapt rar în epocă. Idealul lui Nicolaus Olahus era frumosul și binele, ca atribute ale divinului și fericirea care se poate realiza prin practicarea virtuților autentice creștine. Și-a scris operele doar în limba latină. A elaborat un *Tratat de alchimie* (publicat la Frankfurt în 1525), *Istoricul și diplomatul* (Bruxelles, 1536), *Principiile religiei creștine catolice* (Viena, 1560), *Catehism* (Trnava, 1560), precum și alte opere de valoare, istorice sau geografice.

Ca arhiepiscop primat de Strigoni (1553) și ca regent al Ungariei habsburgice (1562), Nicolaus Olahus a prigonit luteranismul în Ungaria și Transilvania, arzând cărțile protestanților în public.

Prin viața sa exemplară, prelatul catolic Nicolaus Olahus, reprezintă o paradigmă pentru posteritate, iar prin opera sa culturală și științifică se integrează perfect în Renașterea europeană a veacului al XVI-lea. Olahus a corespondat cu numeroși intelectuali umaniști din Europa Occidentală, mai ales cu Erasmus de Rotterdam, la moartea căruia a realizat câteva epitafuri elogioase. Olahus este autorul unei opere istorice și geografice de factură umanistă, remarcându-se și prin concepțiile sale sociale și politice moderne, în contrast cu elita politică a vremii din Ungaria și Transilvania.

Concluzii

Viziunea lui Nicolaus Olahus referitoare la națiune este modernă, fundamentată pe criteriile etnice și lingvistice, în contrast cu viziunea medievală, care accentua privilegiul. Opera sa, în mare parte, este necunoscută în cultura românească, fiind realizată în limba latină, rămânând ca o misiune sacră traducerea lucrărilor sale în limba română, pentru a fi puse la dispoziția publicului intelectual din țara noastră.

Bibliografie

1. Armbruster, A., *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Enciclopedică, București 1993
2. Bezdechi, Ș., *Nicolaus Olahus, primul umanist de origine română*, Aninoasa –Gorj 1939
3. Capoianu, M., *Nicolaus Olahus europeanul*, Editura Libra, București 2000
4. Dorner, A., „*Elita administrativă a scaunului Orăștie în veacurile XIV-XVI*”, „Anuarul Institutului de Istorie”, Cluj – Napoca, XXXII 1993
5. Drăgan, I., *Nobilimea românească din Transilvania*, Editura Enciclopedică, București 2000
6. Firu, I.S., Albu, C., *Umanistul Nicolaus Olahus (1493-1568). Texte alese*, București 1968
7. Olahus, N., *Hungaria sive de originibus gentis, regionis, situ, divisione, habitu, atque opportunitatibus*, în M. Bel, *Adparatuus ad Historiam Hungariae*, Posonii 1735
8. Piru, A., *Nicolaus Olahus în istoria literaturii române*, Editura Enciclopedică, București 1977
9. Pop, I. A., *Națiunea română medievală*, Editura Enciclopedică, București 1998
10. Pop, I. A., „Sensibilități etnice și confesionale în Transilvania în timpul lui Nicolaus Olahus”, în *Anuarul Institutului de istorie*, Cluj – Napoca, XXXIII 1994
11. Tonk, A., *Diplomele de înnobilitare ale lui Nicolaus Olahus*. Unele probleme privind genealogia familiei Olahus, „*Revista arhivelor*”, XII, nr. 1, 1969

FRANȚA ȘI CULTURA FRANCEZĂ, SPAȚIU DE AFIRMARE A CREATIVITĂȚII ROMÂNEȘTI

FRANCE AND FRENCH CULTURE, A SPACE FOR THE ASSERTION OF ROMANIAN CREATIVITY

Mihaela Șt. RĂDULESCU

Universitatea Tehnică de Construcții București

e-mail: mihaelastadulescu@yahoo.fr

Abstract

The article proposes a diachronic and multidimensional presentation of the Romanian Francophilie, a social and cultural phenomenon with a long tradition and of great complexity, which thoroughly influenced the pattern of Romanian spirituality. The analysis highlights the specificity of the Romanian Francophilie and Francophonie, as grafted onto the Romanian people's Latinity and based on numerous elective affinities, which grant its great diversity of expression and endurance to the passing of time. The article also shows that the Romanian-French cultural relations have acquired the character of genuine exchanges – be they non-equivalent ones: original contributions by Romanian authors have penetrated the great French culture, which has thus become, thanks to the Francophonie, a space for free innovative thinking and a path towards universality.

Key words: culture, creativity, francophilia, francophonie, cross culture

Cuvinte cheie: cultură, creativitate, francofilie, francofonie, interculturalitate.

Desigur, atitudinea empatică a intelectualilor români pentru Franța, pentru limba și cultura franceză constituie un fenomen social și cultural de o mare complexitate și cu durată de peste două secole, care a influențat esențial structura spiritualității românești. Se știe că în tot cursul Evului Mediu și după aceea, până la Revoluția franceză, contactele Țărilor Române cu occidentul european au fost sporadice. De aceea, începuturile genezei afinității românilor pentru Franța, ca și a profunde lor adeziuni la francofonie, trebuie căutate în ultimele două decenii ale secolului al XVIII-lea, când influența franceză s-a manifestat direct și profund prin intermediul francezilor nevoiți să se exileze după Revoluție. Unii dintre ei au devenit profesori de franceză – preceptori în familiile înstărite, iar alții secretari și consilieri la cancelariile domnești. Este adevărat că limba franceză pătrunsese în spațiul românesc și anterior, în mod indirect, prin intermediul unor ofițeri ruși și polonezi care vorbeau franceza și care erau în trecere sau care se stabiliseră în țările române. Influența franceză s-a întărit considerabil, devenind directă și sistematică, prin instalarea primilor consuli ai Franței la București și la Iași, în 1798. Despre acest secol al XVIII-lea, un istoric român scrie că „era *secolul francez* în care întreaga Europă vorbea și scria în franceză” [1]. În acest secol - în 1775 - se introduce la noi studiul limbii franceze în școală, alături de greacă, latină și slavonă, lucru esențial, căci s-a observat și este adevărat că învățământul a contribuit esențial la cultivarea francfoniei.

Alături de școlile autohtone, școlile franceze create în Principatele Române au meritul de a fi format mari personalități ale vieții culturale și politice românești - Iancu Văcărescu, Grigore Alexandrescu, Vasile Alexandri, Matei Millo - viitorul domnitor Alexandru Ioan Cuza și ministrul său Mihail Kogălniceanu.

Familiile înstărite au deprins obiceiul de a-și trimite copiii să urmeze liceul și universitatea în Franța; printre primii au fost Paul Iorgovici și Sarmisa Bilcescu, care a obținut un doctorat în drept la Paris, în 1890, devenind autoarea primei teze de doctorat susținută de o femeie în Europa. Pe la 1820, a fost trimis la Paris, pentru a învăța actoria, Costache Aristia, iar după 1821 mulți tineri români au plecat în Franța, ca bursieri. Printre ei s-au aflat Petrache Poenaru, inventatorul „tocului rezervor” sau „stilografului”, pentru care a obținut un brevet francez, Barbu Catargiu, Mihail Kogălniceanu, Vasile Alexandri și alții. Cum și primii domnitori pământeni - Gheorghe Bibescu, Barbu Știrbei, Mihail Sturza – precum și iluștri oameni politici de mai târziu ca frații Golescu și frații Brătianu au studiat în universități franceze, se poate spune că aproape toată elita românească s-a format în Franța.

Dar adoptarea unui mod de viață occidental și mai ales „à la française” începe, la români spre 1830, societatea cunoscând în această epocă un proces de separare de lumea orientală și de sincronizare cu occidentul. Astfel, încă de la 1821, când regimul fanariot a luat sfârșit și când domnitorii autohtoni vin la putere, francezi de cele mai diferite profesii – medici, actori, profesori, diplomați în trecere sau stabiliți, unii chiar căsătoriți, în Principatele române și-au exercitat influența asupra românilor. Primul mare rezultat a fost cunoașterea limbii franceze, ceea ce a deschis o altă cale de dezvoltare a francfoniei românești, anume turnee de spectacole date de teatre franceze, ale căror mari succese probează că exista un public avizat. Formarea unei mase de cunoscători ai limbii franceze creează necesitatea de carte franceză. Sunt create astfel biblioteci și săli de lectură în care cartea franceză era dominantă.

De asemenea, apariția unei prese paralele, în franceză, dezvoltată spectaculos după 1830, a creat noi mari posibilități de extindere a francfoniei și de modernizare a societății. „În orice caz, este sigur că toate aceste ziare și reviste sau magazine au îndeplinit un rol decisiv în formarea mentalității omului modern, de tip occidental...” [2], precum și în îmbogățirea lexicului românesc cu neologisme de origină franceză, proces care a cunoscut apogeul în acea epocă.

Simpatia naturală a românilor față de francezi a găsit noi suporturi puternice în politica protectoare dusă de Franța față de Țările Române. Românii n-au uitat niciodată sprijinul hotărâtor dat de împăratul Napoleon al III-lea înfăptuirii unirii Principatelor Române, la 1859, prin

determinarea tuturor puterilor garante să accepte faptul împlinit al alegerii aceluiasi domn în ambele țări.

Francofilia românească a devenit indelebilă și ca urmare a fraternității de arme franco-române din primul război mondial, când sângele vărsat împreună pe pământ românesc a asigurat înfăptuirea marii uniri, cea din 1918. Iar francofilia a fost totdeauna pentru români coloana vertebrală a francofoniei. Calitatea francofoniei românești provine și din talentul românilor de a învăța limbi străine, elogiata de Mihai Ralea.

Se admite larg că francofilia și francofonia românilor sunt grefate pe o latinătate veche; dar Italia este la o distanță mai mică și are o limba mai apropiată de limba română. La baza opțiunii făcută de români în secolul al XIX-lea pentru modelul francez, care i-a ajutat să-și dezvolte identitatea culturală și să-și afirme originea și limba latină, trebuie să stea și faptul că Parisul luase locul Romei în fruntea lumii, precum și spiritul deschis și primitiv al francezilor.

*
* *
*

După ce elita intelectuală românească devenise ferm francofilă și francofonă, în baza acumulării realizate prin adăparea la cultura franceză solid constituită de pe atunci, această elită n-a întârziat să imprime împrumutului un sens dublu, la început timid, dar apoi din ce în ce mai viguros, transformându-l în schimb cultural. După ce a înmagazinat, intelectualitatea autohtonă a început să producă, devenind astfel capabilă să restituie parțial împrumutul cultural pe care îl făcuse timp de o jumătate de secol, împrumut fără care nu ar fi ajuns să devină productivă. A fost construit în acest mod un patrimoniu spiritual comun, româno-francez, prin contribuția unui întreg șir de creatori români din variate domenii ale cunoașterii.

Fondată pe afinități culturale profunde, francofonia s-a constituit, cu timpul, într-un vehicul al creației literare și științifice a autorilor români, jucând un rol decisiv în sincronizarea europeană a culturii românești, în promovarea valorilor autohtone, în asigurarea succesului eforturilor de afirmare a identității naționale. În acest sens, devine cert că titlul frapant : „Ces Roumains qui ont fait la France”, dat de ambasadorul Franței la București – dl. Philippe Etienne, unei comunicări făcute în 2003 la Academia Română, nu este un gest de simplă curtoazie diplomatică, ci este enunțarea unui adevăr istoric incontestabil. Este un fapt, constatat și de alții că „ceea ce surprinde este numărul mare de români care au avut o contribuție importantă la edificarea științei și culturii franceze” [3]. De aceea, prezentarea, în continuare a acestui patrimoniu cultural comun, româno-francez, riscă să fie schematică, simplificatoare ; vom micșora, pe cât este cu putință acest risc prin considerarea ca fiind dovedite, deci necontroversabile, contribuții ca acelea ale Annei de Noailles (născută Brâncoveanu), Panait Istrati, Eugen Ionescu, Mircea Eliade, Emil Cioran, prezentând pe scurt, după criteriul diacroniei, pe câțiva dintre ceilalți.

Astfel, I. E. Voinescu publică, în 1853, culegerea *Poésies roumaines – Les doïnas, poésies moldaves*, ce conține traducerea unei părți a volumului *Doine și lăcrămioare*, publicat de Vasile Alecsandri în același an. Doi ani mai târziu, în 1855 apare o a doua ediție intitulată *Poésies roumaines – Les doïnas,, poésies moldaves*, „traduites d’Alecsandri par J. Voinesco”. Cele două ediții sunt primite cu interes și se bucură de aprecieri în presa literară franceză a vremii. Ziarul *La Presse* din 7 martie 1855, publică un comentariu reprodus în întregime de Teodor Vârgolici [4] în care Paulin Limayrac - considerându-l pe Vasile Alecsandri „un adevărat poet român” - relevă posibilitatea cunoașterii, prin aceste creații poetice originale, a trăsăturilor specifice ale poporului român, a situației sale în contextul istoric european al timpului: „...recomand această lectură tuturor celor cărora le palce să pătrundă în inima naționalităților necunoscute și să respire parfumul acestor flori originale care cresc în colțuri inexplorate, [...] românii nu ne imită, nu ne seamănă, au sentimente și o poezie a lor, și totuși nu ne sunt aproape deloc străini” [5].

Altă tentativă reușită de transfer cultural o face Dimitrie Bolintineanu prin publicarea la Paris, în 1866, a volumului *Brises d’Orient*, conținând poezii traduse în franceză de el însuși. Volumul suscită, de asemenea, comentarii pozitive, chiar elogioase la adresa acestui „artist român

devenit poet francez”. Un reputat scriitor și istoric literar francez, Virgile Rossel, subliniază nota personală a poetului român : „Este un Lamartine sau ...un Victor Hugo, dar cu originalitatea sa proprie” [6].

Multe contribuții românești la cultura franceză au fost produse direct în Franța și în limba franceză, utilizată cu măiestrie ca limbă de adopție. Sunt demne de menționat mai întâi marile ambasadoare ale literaturii românești, precum Dora d'Istria (Elena Ghica) – eseistă de succes în epocă, poeta Elena Văcărescu și scriitoarea – supranumită „Nimfă a Europei”- Marta Bibescu. S-a remarcat că prin „strălucirea lor, ele reprezintă tot ceea ce se face mai bun în materie de literatură feminină, franceză pe deasupra” [7]. Luând în considerare poezia publicată în limba franceză de către Iulia Hasdeu, Elena Văcărescu, Al. Macedonski și Al. A. Sturza, Virgile Rossel, criticul literar amintit anterior, face - într-un studiu publicat în *Revue d'Histoire littéraire de la France* din 15 ianuarie 1898 - aprecieri favorabile despre creația lirică românească de expresie franceză, arătând că „acești poeți nu sunt imitatori palizi ai liricii franceze, ci izbutesc să aducă prin versurile lor în limba franceză un suflu nou, particular, un viu ecou al sensibilității, spiritualității și realității românești” [8]. Contribuția românească la cultura franceză s-a extins considerabil la noi domenii, iar sub aspect calitativ a atins apogeul în prima jumătate a secolului al XX-lea, când s-au afirmat muzicieni ca Dinu Lipatti, Clara Haskil, George Georgescu, Sergiu Celibidache, în frunte cu George Enesco și și-au desăvârșit opera pictori precum Ștefan Luchian, Nicolae Tonitza, Gheorghe Petrașcu, Ștefan Popescu, Camil Ressu, Theodor Pallady și Victor Brauner, sculptori ca Dimitrie Paciurea, Carol Stork, Ion Jalea, Oscar Han, Ion Irimescu, culminând cu titanul Constantin Brâncuși, artiști ai scenei ca Elvira Popescu, adorată ca „una din reginele Orașului-Lumină”, Maria Ventura etc.

Parisul și limba franceză au oferit nu numai leagănul formării, ci apoi și debușeu operelor de specialitate a unui lung șir de oameni de știință, care au pus o parte din creația lor originală în slujba strălucirii culturii franceze contemporane. Amintim aici numele doar a câtorva dintre ei : Constantin Istrati – în chimie, Constantin Levaditi – în virusologie, Ion Cantacuzino – în medicină și bacteriologie, Victor Babeș – în microbiologie, Nicolae Paulescu – în fiziologie, Spiru Haret – în matematică și în pedagogie, Alexandru Proca – în fizica cuantică și radioactivitate, Ștefan Procopiu – în fizică, Traian Lalescu, Simion Stoilow, Gheorghe Țițeica și Nicolae Ciorănescu – în matematici, Ștefan Lupașcu – în logică și filosofie, Petre Sergescu în istoria științelor, Lazăr Șăineanu, Ovid Densusianu, Alexandru Rosetti – în filologie și marele istoric și cărturar, fondator al Școlii Române din Paris – la Fontenay-aux-Roses – Nicolae Iorga. Și nu poate fi nicidecum uitat „cel mai francez dintre români și cel mai român dintre francezi” [9], Nicolae Titulescu – alt titan, dar din sfera diplomației mondiale și al legislației internaționale, care mărturisea că : „Toți românii poartă Franța în inimă. Lucrând cu francezi, ne simțim ca și cum am lucra cu noi înșine. Tot ceea ce afectează Franța atinge și România într-o asemenea măsură încât sufletul ei vibrează la tot ceea ce este francez. Gloria Franței este o parte a gloriei noastre naționale” [10]. Nu pot fi omiși nici pionierii români ai aviației mondiale – Traian Vuia, care în 1906, a realizat la Montesson primul zbor din lume cu un aparat mai greu decât aerul și Henri Coandă, creator al primului avion cu reacție din lume, experimentat de el în 1910, tot în Franța, inventator ingenios și prolific, care a descoperit în 1934 fenomenul numit „Efectul Coandă”.

Dar faptele istorice și titlul lucrării de față impun revenirea la literatură, pentru că în domeniul ei au fost introduse cele mai spectaculoase noutăți în cultura franceză. Acestea au luat forma unor mișcări de avangardă artistică și literară, care au avut fondatori și promotori români și care, introduse în Franța și-au dovedit fecunditatea. Este vorba în primul rând de mișcarea Dada, creată de Tristan Tzara și de Marcel Iancu (Janco), în 1916, la Zurich, care, după 1918 își deplasează centrul la Paris, și care a generat căutări ce au condus la reînnoirea, uneori radicală, a literaturii franceze. O intensă activitate avangardistă s-a desfășurat, între 1924 și 1933, în jurul unor reviste ca *Punct*, *Integral*, *Unu*, *Alge*, *75HP*, având promotori ca Ilarie Voronca, Benjamin Fondane (B. Fundoianu), Gherasim Luca – toți devenind scriitori de expresie franceză care au transplatat aceste

mișcări la Paris, aducând cu ele un suflu de noutate important, înnoitor de literatură. S-a putut vorbi astfel, cu și mai multă îndreptățire de o „literatură franceză de origine românească” [11]. În acest context, a devenit parte a patrimoniului cultural franco-român și „pictopoezia” creată de Victor Brauner ca artă de a amesteca cuvintele cu imaginile.

Se știe că după al doilea război mondial, relațiile României cu Franța au suferit profund din cauza împărțirii continentului în „două lumi” opuse. Totuși, interesul românilor pentru Franța și cultura sa, pentru limba franceză față de care n-au fost niciodată zgârciți în declarații de dragoste, a putut supraviețui. Aportul de inteligență și creativitate românească în Franța s-a datorat, în această perioadă, în parte exilului - Virgil Gheorghiu, Petru Dumitriu, Dumitru Țepeneag, George Banu, George Astaloș, Virgil Tănase, Matei Vișniec - ilustrând acest fenomen.

La mijlocul anilor '60, o redeschidere spre occident a permis revenirea relațiilor culturale cu Franța la forma lor naturală și tradițională. Astfel, primii bursieri români de după al doilea război ai statului francez pleacă la studii în 1966. După 1989, tradiția studiilor de formare și perfecționare a intelectualilor români în Franța s-a restabilit - în prezent aflându-se în Franța, în sistemul L.M.D. (licență, masterat, doctorat) circa 2000 de tineri români, mult mai mulți decât în oricare altă țară, iar schimburile culturale și științifice franco-române s-au intensificat și prin eforturile unor organisme menite să contribuie la dezvoltarea învățământului universitar și a cercetării, ca și a francofoniei, cum este Agenția Universitară a Francofoniei (AUF). Auspicii dintre cele mai favorabile crează coprezența țărilor noastre în Uniunea Europeană, precum și, în special, Parteneriatul dintre Franța și România, semnat recent la București.

Concluzii

În încheiere, trebuie spus că se menține de secole o opțiune a românilor pentru Franța și pentru limba și modelul cultural francez, care au marcat profund conștiința românească. Așadar, francofilia și francofonia românilor sunt fondate pe libera opțiune, ceea ce le conferă o dimensiune afectivă; bazată pe afinități electivă francofonia românilor este „une francophonie de coeur”, rezistentă la vicisitudinile vremii. Atracția irezistibilă, uneori chiar paradoxală, pentru Franța, fidelitatea față de valorile culturii franceze, profunzimea și plăcerea învățării limbii franceze, ca vehicul de cultură, nu strict utilitar, și pe deasupra ca vector de pătrundere largă în lume a rezultatelor creativității românești, explică de ce franceza rămâne în cadrul plurilingvismului o limbă fundamentală, iar Franța continuă să fie pentru români un spațiu de predilecție.

Bibliografie

1. Berindei, D., « La France et le réveil spirituel moderne des Roumains ». In Ramona Bordei-Boca (sous la dir.de), *Francophonie roumaine et intégration européenne. Actes du colloque international*, Dijon, octobre 2004. Dijon: Université de Bourgogne, Centre Gaston Bachelard, 2006, p. 22
2. Lupu, C., « De la francophilie vers l'essence française et (néo)latine du lexique cultivé du roumain moderne ». In Ramona Bordei-Boca (sous la dir.de), *op.cit.*, p. 131
3. Nicolescu, B., « La contribution des Roumains à la science et à la culture françaises ». In Ramona Bordei-Boca (sous la dir.de), p. 40
4. Vârgolici, T., *Interferențe literare româno-franceze*, București : Editura Univers, 1977, p. 80-81
5. Vârgolici, T., *Interferențe literare româno-franceze*, București : Editura Univers, 1977, p.81
6. Vârgolici, T., *Interferențe literare româno-franceze*, București : Editura Univers, 1977, p. 92
7. Conrad, J.-Y., « Un apport fondamental à la francophonie : La présence Romaine à Paris ». In Ramona Bordei-Boca (sous la dir.de), *op.cit.*, p.62
8. Vârgolici, T., *Interferențe literare româno-franceze*, București : Editura Univers, 1977, *op.cit.*, p. 91
9. Conrad, J.-Y., « Un apport fondamental à la francophonie : La présence Romaine à Paris ». In Ramona Bordei-Boca (sous la dir.de), p. 67

10. CRAIA, S., *Francofonie și francofilie la români*. s.l. : Editura Demiurg, 1995, p. 34
11. Longre, J.-P., « Avant-gardes roumaines et littérature française ». In Ramona Bordei-Boca (sous la dir.de), p. 305
12. Eliade, P., *Influența franceză asupra spiritului public în România. Originile*. Studiu asupra stării societății românești în vremea domniilor fanariote. În românește de Aurelia Creția. Prefață și note Alexandru Duțu. București, Editura Univers, 1982
13. Boia, L., *România. Țară de frontieră a Europei*, Ediția a II-a revizuită și adăugită. București : Humanitas, 2005
14. Simion, E., *Timpul trăirii, timpul mărturisirii. Jurnal parizian*. Ediția a IV-a, text integral, București: Editura Mercuțio, 1999

**CERCUL INTELECTUALILOR ROMÂNI DIN PARIS ÎN JURUL
LIBRĂRIEI “DU SAVOIR”
ȘI AL REVISTEI “PHILOSOPHIA PERENNIS”**

**THE CIRCLE OF ROMANIAN INTELLECTUALS IN PARIS,
AROUND THE “DU SAVOIR” BOOKSTORE AND THE
“PHILOSOPHIA PERENNIS” MAGAZINE**

Mariana Georgeta PIȘCOCI

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

Facultatea de Științe Politice și Administrative

E-mail: suc@uvvg.ro

Abstract

Throughout the pages of this work I have attempted a brief exposition of our preoccupations regarding the promotion of Romanian culture values in the French academic environments, during the over two decades of exile.

At the centre of our activity has laid the philosophical works of Lucian Blaga, which we translated and published, succeeding in capturing the interest in the originality and openness offered by the latter in the field of contemporary philosophical reflection. In this respect, we have as testimony the works of the International Philosophy Colloquium “Lucian Blaga”, the activity of the French Association of Stylistic Philosophy and the numerous studies published in the “Philosophia Perennis” magazine.

At the same time, the “Du Savoir” Bookstore and Publishing house, through their entire activity were, during all this period, an important reference point of the Romanian cultural presence in the capital city of France.

Key words: *style, stylistic philosophy, cosmic mystery, ontological modes, epistemological structure of the dogma.*

Cuvinte cheie: *stil, filosofie stilistica, mister cosmic, moduri ontologice, structura epistemologica a dogmei*

Exilul românesc al anilor '80 din capitala Franței era alcătuit, într-o covârșitoare majoritate, din intelectuali, opozanți ai regimului ceaușist. În acea perioadă exista o oarecare solidaritate între refugiați (caz foarte rar întâlnit la români). Cunoștințele și întâlnirile se făceau la Biserica română (dar mai ales la bistrourile din jurul ei) și la “Casa Românească” (un local modest, ce dispunea de o mică sală de conferințe) din Paris. Fiecare nou venit era îndrumat în demersurile lui și chestionat cu interes despre situația din țară. Este de prisos să spunem că nu toți exilații aveau aceeași calitate umană, că existau și bârfe și suspiciuni privind infiltrați și spioni, într-un cuvânt “cozi de topor”.

În cazul meu și al soțului meu (care a fost expulzat din România) am avut șansa de a fi prezentați lui Mircea Eliade care, deși trăia în Statele Unite, făcea dese sejururi la Paris. Eliade ne-a onorat cu prietenia lui, iar ajutorul care ni l-a dat a fost decisiv în cariera noastră, prezentându-ne unor profesori de la Sorbona, care ne-au devenit îndrumători și coordonatori în pregătirea tezei de doctorat.

Nu am plecat din țară din motive economice sau din dorința de a ne căpătui, de a avea un trai mai bun. După cum am arătat mai sus, soțul meu, profesor de Filosofie, a fost expulzat după ce fusese dat afară din învățământ; pe foaia de destituire, motivul era că “Profesorul Pișcoci are *idei personale* pe care insistă să și le exprime public” și prin aceasta este incompatibil cu funcția de profesor.

Ajunși în Occident, am înțeles să ne slujim țara, cu mijloacele și competențele noastre.

Poate că nu este lipsit de interes să amintesc aici subiectele tezelor noastre de Doctorat :

- “Comunismul în Teorie și Practică”

respectiv:

- “Omul – ființa istorică” – o disertație pe marginea lucrării lui Lucian Blaga – “Ființa Istorică” (lucrare pe care o și tradusesem și o publicasem).

Exilul este un lucru foarte dureros. Sentimentul de desrădăcinare, efortul de adaptare la o societate total diferită, dorul de cei lăsați acasă, problemele materiale cărora trebuie să le faci față, toate acestea le cunosc și le înțeleg doar cei care le-au trăit. Nu mi-a fost dat să aud un reproș mai stupid decât acela pe care unii dintre compatrioții noștri ni l-au făcut, odată întorși acasă: “Voi n-ați mâncat salam cu soia”.

Dedicația lui Pamfil Șeicaru în cartea “Rien que des cendres”, publicată în anii '50 la Edition Andrée Bonne, tradusă și publicată de noi în română în 1996, cu titlul “Dotla – Să rămână doar cenușa” ilustrează foarte bine starea de spirit în care ne aflăm cu toții : “Micuței mele Ioana care, în fiecare seară, ca milioane de copii ai exilaților, repetă aceeași rugăciune : Doamne, ajută-ne să ne întoarcem în patrie”.

Înca de la începutul refugiului nostru am luat inițiativa de a face cunoscută impresionanta operă (atât ca volum, cât și ca valoare și complexitate) a celui pe care-l consideram, fără umbră de îndoială, cel mai mare filosof român – Lucian Blaga. În acest sens, primul pas, incontestabil, era traducerea și publicarea lucrărilor sale. Această vastă întreprindere, desfașurată de-a lungul câtorva ani, nu a fost lipsită de dificultăți. Lăsându-le de o parte pe cele de ordin material, ne vom referi strict la cele de ordin “tehnic”.

Pentru cei familiarizați cu filosofia lui Blaga, este cunoscut faptul că are un mod de exprimare specific, destul de greoi, stufos și repetitiv. Ori, un astfel de mod este impropriu pentru

spiritul cartezian al limbii franceze. De aceea, am considerat necesar să transpunem textele blagiene cu o cât mai mare acuratețe, într-o franceză cursivă, elegantă, procedând la o oarecare “epurare”, fără să pierdem însă nimic din conținut. De altfel, Blaga însuși ne îndreptăța într-un fel să procedam astfel. Într-un text, referindu-ne la traduceri, el distinge două moduri: cel de tip notarial “mot à mot, ad literam” și cel literar, în care traducătorul are o mult mai mare libertate, cu condiția să redea nealterat mesajul.

Ar mai fi de adăugat faptul că este indispensabil ca în traducerea unor texte literare traducătorul să fie el însuși scriitor, în traduceri de poezie să fie poet, iar când e vorba de o operă filosofică, să aibă studii de filosofie.

De asemenea, limba în care se traduce ar trebui să fie limba maternă a traducătorului. Ori, dacă noi îndeplineam primul deziderat, acela de a avea studii de filosofie, în ce privește limba franceză, nu ne simțeam suficient de calificați pentru a da singuri forma finală a traducerii. De aceea am considerat necesar să formăm un colectiv de traducători, în cadrul caruia noi furnizam forma “brută” a traducerii, aceasta fiind apoi “prelucrată” de lingvisti români și filosofi francezi. Din cadrul acestui colectiv, inițiat treptat în filosofia lui Lucian Blaga, s-a constituit mai apoi comitetul de redacție al revistei “Philosophia Perennis” (Edmond Bertholet, Georges Piscoci Danesco, Fausto Gianfranceschi, Vintila Horia, Jose Miguel Ibanez Langlois, Raoul Marin, Fernandez de la Mora, Alphonso Lopez Quintas, Mariana Pișcoci, Cicerone și Elisabeta Poghir, Claude Polin, Claude Rousseau) și “L’association Francaise de Philosophie Stylistique”, care avea ca scop studierea, difuzarea și predarea în universități a filosofiei stilistice.

La inițiativa acestui colectiv, Universitatea Sorbona din Paris a organizat în iunie 1987, primul Colocviu Internațional de Filosofie Lucian Blaga. Această manifestare științifică a pus în valoare nu numai un filosof pe care Occidentul îl ignorase pe nedrept, atâta timp, ci și o nouă filosofie, filosofia stilistică.

Lucrările colocviului au fost inaugurate de Președintele Asociației Franceze de Filosofie Stilistică – Profesorul Claude Polin – și dirijate de scriitorul Vintilă Horia și filosoful Raoul Marin.

Vom nota câteva titluri de comunicări și referate :

- “Cultură și cunoaștere” (Jean Ausler, Franța)
- “Blaga și Heidegger” (Constantin Comorovski, Franța)
- “Lucian Blaga și Ortodoxia” (Marco Cugno, Italia)
- “Fundamente și perspective ale filosofiei stilistice” (Georges Piscoci Danesco, Franța)
- “Importanța filosofiei lui Blaga pentru reînnoirea culturală a Europei” (Jean-Antoine Giansily, Franța)
- “Cosmocentrism și preistorie” (Raoul Marin, Franța)
- “Conceptia istorică a lui Blaga” (Mariana Pișcoci, Franța)
- “Stilul și sentimentul spațiului” (Cicerone Porghic, Germania)
- “Gândirea mitică și criza rațiunii” (Roberto Scagno, Italia)
- “Lucian Blaga în contemporaneitatea sa” (Vintilă Horia, Spania).

Lucrările colocviului au fost publicate ulterior în Revista “Philosophia Perennis”.

Una dintre cele mai importante concluzii ale colocviului a fost aceea că filosofia stilistică oferă o alternativă fecundă crizei gândirii contemporane, că ea ar putea constitui punctul de plecare necesar unor reînnoiri culturale a Europei.

Într-adevăr, în filosofia lui Blaga se găsesc sugestii și soluții pentru problemele cele mai dificile ale științelor contemporane, ale istoriei și vieții sociale, politice sau culturale în general. Lucrările colocviului au pus în evidență faptul că filosofia stilistică se înscrie în vasta problematică a filosofiei moderne și că prin metodologia ei intrinsecă, dă un sens nou demersului deschis de “*Noul Organon*” și de “*Discursul asupra metodei*”. Filosofia modernă a încercat în zadar o sinteză posibilă între empirism și raționalism. Aceste eforturi nu au condus decât la diverse idealisme speculative, în special germane, la fenomenologie, la existențialism sau la neopozitivism, curente de gândire ce se apropie uneori în chip periculos de un suicid filosofic. Pe de alta parte, gândirea de

inspirație creștină s-a lăsat acaparată din ce în ce mai mult de tot felul de tentații păgâne sau, și mai rău, de christo-marxism. Astfel, s-a ajuns la un fel de elenism planetar, unde religia, științele și filosofia se întâlnesc adesea cu mitologia, cu ideologia revoluționară sau cu astrologia. Mai mult ca oricând, epoca noastră de sincretisme și confuzii epistemologice are nevoie de o sinteză. Concluziile colocviului au demonstrat că filosofia stilistică poate să constituie un punct de plecare în realizarea acestei sinteze, în cadrul căreia filosofia să poată integra descoperirile științifice, adesea tulburătoare, ale secolului XX și să-i atribuie omului un statut ontologic compatibil cu condiția și cu natura sa, în mijlocul universului. Această filosofie explică, mai bine decât oricare alta, nenumăratele fațete ale specificității umane, ale omului înțeles ca ființă creatoare.

Homo consumptor sau *homo creator*, aceasta este fără îndoială cea mai importantă dilemă a filosofiei epocii noastre. Idei de om înțeles exclusive ca angoasă existențială, ca intenționalitate conștientă sau ca auxiliar al tehnicii, filosofia stilistică îi opune ideea de *Homo creator*. Omul este creator sau nu este om. La acest “a fi sau a nu fi”, problemă fundamentală a filosofiei și a omului, ar putea să se reducă tema centrală a colocviului.

Printre concluziile colocviului am putea reține următoarele:

1. Noțiunile de “om”, “istorie” și “cultură” sunt perfect sinonime, ele desemnând diverse fațete ale aceleiași mutații ontologice în univers
2. Istoria fiind o mutație ontologică în sânul universului, orice distincție în raport cu ceea ce numim în mod curent “preistorie” devine superflua; “omul preistoric” era deja o “ființă istorică”
3. Cunoașterea nu este un proces omogen și cu o direcție unică; ea pune omul în fața necunoscutului sau al misterului cosmic, în raport cu care orice problemă rezolvată trebuie considerată ori ca o “atențare” ori ca o “permanentizare” ori ca o “intensificare”. Altfel spus, cunoașterea este un proces în trei direcții distincte (plus, zero, minus), derulându-se pe trei planuri, calitativ diferite cel al cunoașterii empirice, cel al cunoașterii imaginative și cel al cunoașterii conceptuale pure.
4. Distincția curentă între conștiință și inconștient nu este legitimă. Departă de a fi un simplu depozit haotic al conștiinței, inconștientul este un adevărat cosmos, manifestând inițiative originale, în raport cu conștiința, fiind o facultate psihică, expresia primordială a modului ontologic om; prin natura sa, inconștientul este creația umană primordială și orice altă creație ulterioară este marcată de acesta.
5. Analiza filosofică trebuie să țină cont de nevoia unei reînnoiri a logicii în sensul extensiunii și rigorii.

În esență, putem spune că acest prim colocviu de filosofie stilistică a deschis câteva teme majore gândirii contemporane. Pentru a da un exemplu concret, Blaga demonstrează că structura epistemologică a dogmei și aceea a unor formule științifice sunt absolut identice ca formă, și una și alta fiind considerate de logica ordinară ca absurde. Până la epoca cuantică, atitudinea dominantă constă în a se prevala de logică pentru a sacrifica realul. Epoca post-cuantică reabilitează realul și arată limitele logicii clasice. Mult timp, o formulare ca aceea a dogmei Trinității – “unu egal cu trei” – a fost considerată absurdă. Se mai pot acum ignora, dincolo de conținutul său concret, virtuțile epistemologice ale unei astfel de formule, când știm că în teoria cuantică a luminii “unu este egal cu doi”? Astfel de formulări, socotite inacceptabile odinioară, obligă la depășirea logicii ordinare în numele altei logici, deja expusă în “Eonul dogmatic” și în “Cunoașterea luciferică”; dogmele creștine și științele contemporane ne indică în mod clar că un astfel de demers nu mai poate fi ignorat. Astfel, filosofia stilistică, înscriindu-se în modul cel mai firesc în gândirea filosofică tradițională, deschide în același timp orizonturi noi, neașteptate, reflecției filosofice contemporane.

În încheiere, aș dori să menționez câteva dintre realizările cele mai semnificative ale Librăriei și Editurii du Savoir, pe care am condus-o timp de zece ani (între 1987 și 1997) și care, începând cu primăvara lui 1989, avea și un sector important de carte românească.

Situată în Cartierul Latin, lângă Sorbona (5, rue Malebranche, arrd 5), aceasta veche librărie, specializată în filosofie, psihologie, psihanaliza, istorie și sociologie, a devenit treptat un important centru de promovare a culturii românești în Occident, focalizând în jurul ei, întreaga *intelighenția* diasporei românești.

Activitatea editorială a constat exclusiv din publicarea unora dintre cele mai reprezentative opere românești. Am aminti aici:

- traducerea și publicarea integrală a operei filosofice blagiene
- publicarea integrală a operei etico-sociale a lui Mihai Eminescu (2 volume, 1200 pagini) cu ocazia centenarului Eminescu (1989)
- Nae Ionescu – “Istoria Logicii”
- Pamfil Seicaru – “Dotla – Să rămână doar cenușa”
- Viorica Stavilă – “La Roumanie et son calvaire”
- Mihail Sturza – “România și sfârșitul Europei”
- Ana Selejan – “Trădarea intelectualilor”
- editarea unui bulletin trimestrial însoțit de un catalog al Librăriei (Editurii) destinat românilor și centrelor culturale românești din întreaga lume
- redactarea ziarului “Românul Liber”, publicația Uniunii Mondiale a Românilor Liberi
- organizarea de conferințe, dezbateri, lansări de carte, seri tematice, *Librarie et Editions du Savoir* fiind locul de întâlnire a multor filosofi și istorici români și francezi (Cioran, Eugen Ionescu, Neagu Djuvara, Paul Barba-Neagră, Radu Enescu, Matei Cazacu, Paul Dumitriu, Philippe Laignel-Lavastine, Claude Rousseau, Claude Polin, Jeanine Chanteur, Virgil Ierunca, Sanda Stolojan etc.).

Concluzii

Librăria și Editura du Savoir, prin întreaga lor activitate, au fost în toată această perioadă, un reper important al prezenței culturale românești în capitala Franței.

În paginile de față am încercat o expunere succintă a preocupărilor noastre privind promovarea unor valori ale culturii românești în mediile universitare franceze, de-a lungul celor peste două decenii de exil.

Bibliografie:

1. Bacon, F., - “*Novum Organum*” True Directions Concerning The Interpretation of Nature, Kessinger Publishing Philosophy, Whitefish, MT. 2004
2. Descartes, R., - “*Discours de la methode*” Ed. Flammarion, Paris, 2000
3. Seicaru, P., - “*Rien que des cendres*”, André Bonne Ed, Paris, 1949
4. Blaga, L., - „*Eonul dogmatic*“, Ed. L’age D’homme, Paris, 1988.
5. Blaga, L., - „*Trilogia cunoașterii*” Ed. Libr. Du Savoir, Paris, 1992.

II. RECENZIE

STELEAN IOAN BOIA – FUNDAȚIA „EMANUIL GOZSDU” (1870-1952), „VASILE GOLDIȘ” UNIVERSITY PRESS, ARAD, 2006

STELEAN IOAN BOIA – THE FOUNDATION „EMANUIL GOZSDU” (1870-1952), „VASILE GOLDIȘ” UNIVERSITY PRESS, ARAD, 2006

Cristian BENȚE

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

Facultatea de Științe Umaniste, Politice și Administrative

E-mail: cbente13@yahoo.com

Abstract:

The publishing of Stelean Ioan Boia's book, Fundația „Emanuil Gozsdu” (1870-1952), „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2006, represents an event both for the local and for the national historiography. This work tackles with a less researched subject: the history of „Emanuil Gozsdu” Foundation from 1870 to 1952, offering us a new perspective of the modern history of Romanians in Transylvania.

Key words: *foundation, intellectuality, scholar, faculty, university*

Cuvinte cheie: *fundație, intelectualitate, bursier, facultate, universitate*

Publicarea lucrării istoricului Stelean Ioan Boia *Fundația „Emanuil Gozsdu” (1870-1952), „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2006*, reprezintă un eveniment atât pentru istoriografia locală arădeană, cât și pentru cercetarea istorică la nivel național. Rezultat al unei munci laborioase

de cercetare istorică atât în arhivele naționale cât și în cele străine, această lucrare poate fi considerată, fără teama de a exagera, o adevărată *opera magna* a autorului. Primul lucru care atrage atenția la acest amplu studiu istoric este chiar tema sa: istoria de aproape un secol a Fundației „Emanuil Gozsdu”, o istorie multă vreme ignorată și din păcate chiar și astăzi în mare parte necunoscută. Istoricului Stelean Ioan Boia îi revine meritul de a fi abordat acest subiect delicat într-o manieră obiectivă, bazându-se în permanență pe o informație bibliografică și de ordin documentar de cea mai bună calitate. Rezultatul îl reprezintă apariția celei mai elaborate lucrări din istoriografia românească de până acum dedicată istoriei Fundației „Emanuil Gozsdu”, o lucrare care va servi cu certitudine în viitor ca instrument absolut necesar pentru înțelegerea modernității românești în general și a celei transilvănene în particular.

Lucrarea este structurată pe șapte capitole, la care se adaugă un bogat material documentar compartimentat în anexele lucrării, precum și un extrem de bine-venit index de nume și de localități.

Primul capitol este dedicat prezentării diferitelor fundații și fonduri de stipendii transilvănene, care au funcționat cu precădere în secolul al XIX-lea. Autorul subliniază într-un mod extrem de persuasiv rolul fundamental jucat de către aceste fundații în procesul de afirmare națională a românilor din Transilvania, precum și în cel de racordare a lor la valorile europene: „În cazul societății românești din Transilvania, în procesul de aliniere la noile structuri și modele europene, formarea unei intelectualități naționale avea rolul de a depăși dificultățile de ordin instituțional, generat de lipsa unui învățământ superior unic în limba română și de ordin material, fiind cunoscute costurile ridicate necesitate de întreținerea unui tânăr la universitate. Aceasta cu atât mai mult cu cât în cazul societății românești, categoria socială capabilă să asigure transferul de la modelul de elită socio-economică la cel socio-intelectual lipsea”. Instituția care și-a asumat rolul esențial de sprijinire a tinerilor români pe calea învățaturii, fapt care a dus în cele din urmă la constituirea unei elite intelectuale românești în Transilvania, a fost biserica. Autorul ne prezintă în continuare principalele fundații inițiate și administrate atât de către biserica greco-catolică (Blaj, Gherla, Oradea, Beiuș, Lugoj), cât și de către biserica ortodoxă (Sibiu, Arad, Caransebeș). La eforturile celor două biserici s-a adăugat ceva mai târziu contribuția Astei (cu ajutorul căreia, în perioada 1861-1918, s-au acordat nu mai puțin de 500 de burse tinerilor transilvăneni care studiau în străinătate), dar și a mai multor familii înstărite din rândul românilor, dintre care autorul amintește familia Mocioni.

În cel de-al doilea capitol al lucrării, autorul prezintă înființarea Fundației „Emanuil Gozsdu”. După câteva considerații referitoare la biografia lui Gozsdu, istoricul trece la momentul întemeierii Fundației care „...a luat ființă în baza testamentului întocmit de fondator la 4 noiembrie 1869, în urma decesului său la 3 februarie 1870, când s-a pus de fapt în aplicare actul testamentar, semnat la Pesta, la data amintită...”. Conform Testamentului, averea lui Emanuil Gozsdu urma să fie donată: „acelei părți a națiunii române din Ungaria și Transilvania, care se ține de credința ortodoxă. Acest legat voind a se constitui în fundațiune perpetuă să poarte nume: Fundațiunea lui Gozsdu”. În continuare, prin Testament se stabilește un adevărat program de formare a elitelor la românii din Ungaria și Transilvania, întinzându-se pe durata a 150 de ani (1871-2021). Ne aflăm deci în fața unui adevărat program național de promovare a elitelor intelectuale românești. Bazându-se pe **Analele Fundației Gozsdu**, aflate la Budapesta, autorul ne prezintă în mod detaliat programul, statutele și organizarea fundației până în anul 1918.

Capitolul al treilea prezintă evoluția veniturilor și cheltuielilor Fundației „Emanuil Gozsdu” în perioada 1870-1918. Autorul realizează cu ajutorul informațiilor obținute din arhivele românești și maghiare un tablou extrem de precis al veniturilor și cheltuielilor fundației în perioada mai sus amintită. Astfel, în ciuda existenței unor fluctuații financiare, fundația a înregistrat o creștere a activelor, cu precădere în perioada 1891-1900¹. Urmând în mare măsură aceeași evoluție, situația financiară a fundației rămâne una pozitivă și în perioada 1900-1918.

Eficiența acțiunilor de încurajare a actului educațional întreprinse de către Fundația „Emanuil Gozsdu” reiese în modul cel mai clar din analiza situației stipendiștilor fundației în perioada 1870-1918, realizată de către autor în cel de-al patrulea capitol al lucrării. Evoluția stipendiilor și a ajutoarelor acordate celor aflați la studii, a avut un curs sinuos, care a depins în mare măsură de posibilitățile financiare ale fundației, dar și de solicitările de ajutoare materială venite din partea tinerilor. Pentru întreaga perioadă însă observăm o creștere semnificativă a numărului stipendiștilor, de la 12 în anii 1870-1872 la 131 în anul 1900. În continuare, autorul ne oferă listele cu stipendiștii Fundației „Emanuil Gozsdu”, în funcție de instituțiile de învățământ pe care le-au absolvit.

În cadrul capitolul al cincilea, intitulat **Stipendii și stipendiști ai Fundației „Emanuil Gozsdu” (1919-1952)**, autorul ne prezintă evoluția fundației în ultima parte a existenței sale. Astfel, *„în baza acordului intervenit între România și Ungaria pentru reglementarea definitivă a problemelor Fundației Gozsdu la 27 octombrie 1937, ratificat de guvernul ungar, deși se impunea, patrimoniul fundației nu a fost pus la dispoziția Reprezentanței fundamentale”*. Situația financiară a fundației s-a deteriorat, mai ales în anii celui de-al doilea război mondial. În această perioadă, solicitările de stipendii și de ajutoare studii – în condițiile în care fundația nu le mai putea onora – au devenit din ce în ce mai rare.

Situația financiară a Fundației „Emanuil Gozsdu”, mai precis evoluția veniturilor și cheltuielilor acesteia în perioada 1919-1952, este analizată în detaliu în capitolul al șaselea al lucrării. Autorul insistă pe momentul de cotitură reprezentat de primul război mondial, care a adus importante pierderi financiare fundației (410 000 coroane). În cursul anilor ‘30 devine tot mai clar amestecul guvernului ungar în administrarea Fundației Gozsdu, acesta reconsiderând dreptul reprezentanței de a dispune de averea fundației, drept garantat prin dispozițiile testamentare. Cu toate acestea, în decursul anilor 1941-1952, se poate observa o creștere a sumelor încasate de fundație, cu excepția anilor 1942, 1946, 1947 și 1952.

În capitolul final al lucrării, autorul ne prezintă evoluțiile și schimbările organizatorice din cadrul Fundației Gozsdu în perioada 1919-1952. Astfel, anii de după primul război mondial au adus multiple schimbări în structura și activitatea Reprezentanței fundamentale. După război, situația fundației a devenit obiectul tratativelor dintre guvernele român și maghiar, care s-au finalizat cu încheierea acordului din 27 octombrie 1937, care reglementa funcționarea fundației pe teritoriul Ungariei. Potrivit articolului II al acestui acord – *„Fundația Gozsdu se va bucura de toate drepturile unei persoane morale străine în Ungaria”*. După cel de-a doilea război mondial, în anul 1952, prin Decretul – lege nr. 4/1952, în Ungaria s-a trecut la naționalizarea tuturor caselor cu mai mult de șase camere. În mod arbitrar, prevederilor acestui Decret au fost supuse și imobilele din Budapesta aparținând Fundației Gozsdu. Autorul pledează, bazându-se pe dovezi istorice, pentru reluarea demersurilor diplomatice în vederea recuperării averii Fundației Gozsdu. *„Acordul din 27 octombrie 1937 conținând norme cu caracter precis și Tratatul de pace de la Trianon din 1920 care cuprinde norme cu caracter general, au reprezentat și reprezintă în continuare în mod indiscutabil, baza juridică a obligativității Ungariei de restituire a bunurilor Fundației Gozsdu de la Budapesta”*.

Concluzii

Lucrarea istoricului Stelean Ioan Boia umple un gol care exista până acum în istoriografia românească: cel referitor la studierea rolului jucat de fundațiile transilvănene la construirea identității moderne românești. Autorul realizează un istoric al Fundației „Emanuil Gozsdu” (1870-1952), bazându-se atât pe surse istorice primare inedite (documente de arhivă), cât și pe o bibliografie impresionantă dedicată acestei teme. Rezultatul este reprezentat de o lucrare de o incontestabilă valoare științifică, care va deveni în mod cert un punct de reper în istoriografia românească.

III. INSTRUCȚIUNI PENTRU AUTORI

Revista „**Studii de Știință și Cultură**”, editată de **Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad**, apare trimestrial (în date de 25 ale lunilor: martie, iunie, septembrie, decembrie), fiind evaluată de Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior, categoria **B+** – reviste care dețin potențialul necesar pentru obținerea recunoașterii internaționale. Cod CNCIS 664. Începând cu anul 2008, revista publică numai articole de cercetare științifică de factură umanistă, în conformitate cu domeniile științifice Arts & Humanities ale Institutului pentru Știința Informării (ISI), Thomson Scientific, din Philadelphia – SUA, având în structură: **Științe umaniste - multidisciplinaritate; Literatură; Limbă și lingvistică; Artă; Religie; Educație și cercetare educațională; Recenzii.**

Calitatea de autor

Calitatea de autor trebuie să se bazeze pe o contribuție substanțială la:

- a) Concepția și proiectarea articolului, sau achiziția, analiza și interpretarea datelor;
- b) Schițarea articolului și revizia critică a acestuia pentru realizarea unui conținut intelectual important;
- c) Aprobarea finală a versiunii care urmează să fie publicată.

Toate condițiile (a), (b) și (c) trebuie îndeplinite de fiecare autor. Participarea doar în scopul obținerii de fonduri sau pentru colectarea de date nu justifică calitatea de autor. De asemenea, fiecare autor trebuie să își asume responsabilitatea pentru articol în mod public.

Prezentarea manuscrisului

Prin apariția unei lucrări în revistă, dreptul de autor se trece asupra revistei și ca atare lucrarea nu mai poate fi trimisă spre publicare, integral sau parțial, unei alte reviste, decât cu acordul Colegiului de redacție. De asemenea, revista nu publică lucrări apărute în alte reviste din țară sau străinătate.

Textul articolului va fi redactat în limba română sau engleză, cu un rezumat în limba engleză (de zece rânduri) ca document WORD 97, WINDOWS 98 sau variante ulterioare, cu o dimensiune de maximum 12 pagini, inclusiv desenele, tabelele și bibliografia cu Font Times New Roman, la un

rând. De asemenea, titlul lucrării și cuvintele-cheie, vor fi redactate în limba română și în limba engleză.

Manuscrisul va cuprinde:

- titlul, cu dimensiunea 18, aldine, centrat;
- prenumele și numele complet al autorilor, locul (locurile) de muncă (cu denumirea completă nu prescurtat), adresa (adresele) locului (locurilor) de muncă și e-mailul persoanei de contact, cu dimensiunea literei 12, aldine, centrat;
- rezumatul în limba engleză, maximum 10 rânduri, dimensiunea literei 12, italic, justify; în cazul când textul este scris integral în limba engleză, rezumatul va fi redactat în limba engleză și română;
- cuvinte cheie, maximum 5, dimensiunea literei 12, italic, centrat;
- textul articolului cu dimensiunea literei de 12;
- bibliografia, obligatorie pentru orice articol, se scrie conform regulilor impuse de Standardul internațional ISO 7144/1986 intitulat „Documentation-presentation of theses and similar documents”, în ordinea citării, notat în text prin paranteze drepte [...] Pentru articolele citate din reviste de specialitate se prezintă numele și inițiala prenumelui tuturor autorilor cu majuscule, revista / volumul, numărul de ordine al periodicului, anul apariției și pagina precedată de litera p.; citarea cărților se face similar la numele autorilor urmând titlul cărții, ediția, editura, localitatea, anul apariției, numărul paginii precedat de litera p. ș.a.m.d.
- pentru referințele documentelor de pe internet se citează autorii, instituția, denumirea (titlul) documentului, adresa URL, data consultării.

Tabelele și diagramele, figurile sau alte desene vor fi inserate în text la locul potrivit, numerotate, și vor avea o rezoluție cât mai bună pentru a nu împieta asupra calității materialului.

Structura articolului ce prezintă rezultate ale unor cercetări experimentale va urmări standardele internaționale, conform acronimului IMRAD (introducere, metode și materiale, rezultate și discuții), la care se adaugă concluziile.

Articolele de orice altă natură vor fi alcătuite din introducere, corpul lucrării și concluzii, corpul lucrării putând fi organizat după dorința autorului (lor).

Notele reprezintă o parte a bibliografiei și vor fi introduse în cadrul acesteia la sfârșitul lucrării, în ordinea citării, după bibliografia generală.

Manuscrisele se trimit, pe cale electronică la adresa vasileman@revista-studii-uvvg.ro, sau pe suport electronic și listat, la sediul redacției: Universitatea de Vest „Vasile Goldiș”, Arad, Bd. Revoluției, nr.94-96 - revista „Studii de Știință și Cultură”.

Revista poate fi citată cu numele Studii Șt. Cult.

Articolele științifice sunt supuse procesului de recenzare PEER REVIEW "in orb".

Numărul de recenzori pentru evaluarea unui articol este de 2, iar timpul de recenzare este de 30 de zile. Autorii primesc de la recenzori unul din următoarele răspunsuri:

- articol acceptat;
- articol acceptat cu modificări;
- articol respins.

Referenții științifici vor urmări, la fiecare articol, în propunerea pentru publicare: actualitatea temei; aprofundarea ideilor științifice; credibilitatea autorului și ce aduce nou în domeniu.

Autorii sunt rugați ca odată cu articolul să ne transmită și CV, o listă cu principalele publicații și o fotografie tip portret.

Alte informații: telefon

- 0040/0257/280335

- 0040/0257/280448

- mobil: 0724- 039978

- E-mail: vasileman@revista-studii-uvvg.ro

Persoană de contact: prof. VASILE MAN

NOTĂ

Revista "Studii de Știință și Cultură" Nr 2 (13) iunie 2008, are ca temă: *Receptarea Scriitorilor străini în critica literară românească*.

Comunicarea titlurilor pentru acest număr se va face până la data de 10 aprilie 2008, iar lucrările vor fi trimise până la data de 5 mai 2008.

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS

Journal of **Science and culture Studies**, published by "Vasile Goldiș" Western University of Arad, is issued four times a year on the 25th of March, June, September and December. Being evaluated by the National Council of Scientific Research in Higher Education from category on B+ – journals that have the potential for becoming internationally accredited Code CNCSIS 664. Starting with 2008, the Journal publishes only scientific articles on humanities issues, according to the scientific field Arts & Humanities Thomson Scientific, belonging to Institute for Information Science in Philadelphia (ISI), – Thomson Scientific SUA, consisting of: **Humanities- multiple disciplines; Literature; Language and linguistics; Art; Religion; Education and Educational research; Reviews**.

Authorship

The authorship must be based on substantial contribution to:

- a) Structuring and writing the article, or acquisition, analysis and interpretation of data;
- b) Article drafting and critical revision to achieve a highly intellectual content;
- c) Final approval of the version to be published.

All conditions in (a), (b), and (c) must be fulfilled by each author. To participate only for the purpose of obtaining funds or data collection does not justify the authorship. Also each author is required to assume public responsibility for the article.

Manuscript on Presentation

Copyright of the article belongs to the review and cannot be sent partially to be published by other reviews without the approval of the editorial staff. The review does not publish articles issued by other national or international reviews.

The text of the article will be written in Romanian or English with a summary of ten lines in English as Word 97, Windows 98 document or further alternatives, maximum of twelve pages, including drawings, tables and bibliography in Times New Roman Font, single spacing. The title of the article and the key words will be written both in Romanian and English.

The manuscript will consist of:

- title, Font 18 **Aldine**, centered;
- first name and surname of the authors, place(s) of work in full name, not abbreviated address (es), and the e-mail of the contact person, Font 16, **Aldine**, centered.
- summary in English maximum ten lines, Font 14 Italic justified; in the case that the text is written entirely in English the summary will be written in both English and Romanian
- key words, maximum 5, Font 14, italic, centered;
- the text of the article font 12;
- bibliography, compulsory for each article is written according to the rules set-up by International Standard ISO 7144/1986 entitled "Documentation-presentation of theses and similar documents", in order of quoting, marked in the text by brackets[...] For articles quoted from specialized reviews the surname and initial of first name of authors in capital letters, review/volume, number of issue, publishing year and page preceded by the letter P; the quoting of books is done in the same way, the name of authors being followed by the title of the book, publishing house, place and year of issue, number of page preceded by the letter P etc.
- for references regarding Internet documents it is required to write the name of authors, institution, title of the document, URL address and day of access.

Tables and diagrams, figures and other drawings will be inserted in the text at the right place numbered and will have a better resolution in order not to diminish the quality of the material.

The structure of the article that presents results of some experimental researches will follow international standards according to IMRAD acronym (introduction, methods and materials results and discussions), and it ends with conclusions. Articles of any other nature will consist of introduction body of the paper and conclusions, the body of the paper being organized according to the author's wishes. The notes represent a part of the bibliography and will be introduced within it at the end of the article in the order of quoting citation after the general bibliography. The articles will be sent by e-mail to vasileman@revista-studii-uvvg.ro, or on electronic support and printed at the editorial staff office: Universitatea de Vest „Vasile Goldiș”, Arad, Bd. Revoluției, nr.94-96 - revista „Studii de Știință și Cultură”.

This Journal can be read by the name of: Studii Șt. Cult.

The scientific articles are submitted to reviewing process PEER REVIEW "in orb".

The number of reviewers for article evaluation is two and the reviewing time is thirty days. The authors receive from the reviewers one of the following answers:

- Article accepted;
- Article accepted with alterations changes;
- Article rejected.

The Scientific Advisors will check, for each article, in their recommendation for publishing: the theme presents interest; development of scientific ideas; author's credibility and originality.

The deadline for the submission of the articles for number 2(13), June 2008 is May 5 2008. The authors are asked to send a C.V, a list of publications and a small size photo.

Further information: telephone

- 0040/0257/280335

- 0040/0257/280448

- mobile: 0724- 039978

- E-mail: vasileman@revista-studii-uvvg.ro

Contact person: VASILE MAN, professor.

Note

The „Studies of Science and Culture” review no. 2 (13), June 2008, has the theme: “The Reception of Foreign Writers in Romanian Literary Critique/Criticism”.

The communication of titles for this issue shall be made until the date of April 10, 2008, and works shall be submitted until the date of May 5, 2008.

**UNIVERSITATEA DE VEST „VASILE GOLDIȘ” DIN ARAD
„STUDII DE ȘTIINȚĂ ȘI CULTURĂ” ANUL IV, NR.1 (12), MARTIE
2008**

Acest număr al revistei se trimite la Thomson Scintific, Philadelphia, SUA pentru a fi evaluat în vederea includerii în Master Journal List.

TEMA: Intelectuali români în țări europene

C U P R I N S

EDITORIAL

Aurel ARDELEAN – Francofonia și diversitatea culturală 3

I. INTELECTUALI ROMÂNI ÎN ȚĂRI EUROPENE

Răzvan THEODORESCU - O temă românească din prima jumătate a secolului al XX-lea: Renașterea 6

Mircea PĂCURARIU – Nicolae Milescu (+1708), 300 de ani de la moartea sa 12

Marțian IOVAN – Unele aspecte ale contribuției lui Eugeniu Speranția la dezvoltarea filosofiei dreptului 19

Victor CRĂCIUN – Valori românești în cultura europeană 28

Eugen GAGEA – Deschideri europene ale gândirii lui Vasile Goldiș, privind unele probleme fundamentale ale umanității 34

Vasile MAN – **Contribuții ale Rectorului Aurel Ardelean la dezvoltarea relațiilor academice internaționale** 38

Francisc SCHNEINDER – **Tudor Ionel Oprea, personalitate a medicinei românești** 43

Nicolae IUGA – **Un român la Madrid, Adrian Mac Liman** 45

Ileana Lucia SELEJAN (SUA)- **„Un veac de singurătate” ... and counting** 49

Oana Corina MOLDOVEAN (Belgia) – **Eginald Schlattner. Rațiunea turismului literar la Roșia – Sibiu** 53

Aurel BERHECI - **Ovidiu Filip Vuia – medic, cercetător și scriitor** 58

Liviu MĂRGHITAN – **Eugeniu Coșeriu – savant român în domeniul lingvisticii și filosofiei** 62

Adrian NEGRU (Serbia)- **Un artist lăsat uitării: Traian Costici (sculptor)** 65

Stelean Ioan BOIA – **Studenți români din Comitatul Bihor în universități din Europa (secolul XIX – început sec. XX)** 67

Speranța MILANCOVICI – **Benjamin Fundoianu/Benjamin Fondeane: o bibliografie româno-franceză** 73

Vladimir HANGA, Ioan TRIFA – **Transferul de drept, pas spre mondializare** 84

Baruțu T. ARGHEZI (Elveția) – **România, o absență?! 88**

Iulian NEGRILĂ – **Eminescu, student la Viena și Berlin** 91

Ilona MÁTHÉ (Ungaria) - **Octavian Goga și poezia maghiară, un model de a crea o Europă unită** 96

Bianca NEGRILĂ – **Ioan Slavici, perioada vieneză** 102

Sorin BULBOACĂ – **Nicolaus Olahus și Renașterea europeană** 107

Mihaela RĂDULESCU – **Franța și cultura franceză, spațiu de afirmare a creativității românești** 112

Mariana Georgeta PIȘCOCI – **Cercul intelectualilor din Paris, în jurul Librăriei “Du Savoir” și al revistei „Philosophia Perrenis”** 117

II. RECENZII

Cristian BENTE : **Stelean Ioan BOIA – Fundația „Emanuil Gozsdu” (1870-1952), „Vasile Goldiș” University Press, Arad – 2006** 122

III. INSTRUCȚIUNI PENTRU AUTORI 125

**„VASILE GOLDIS” WESTERN UNIVERSITY OF ARAD
„STUDIES OF SCIENCE AND CULTURE” IV YEAR, No. 1 (12),
March 2008**

This number of review is sent to the Thomson Scientific, Philadelphia, SUA, for beeing evaluated in the view of including Master Journal List.

THEME: Romanian Intellectuals in European Countries

C O N T E N T S

EDITORIAL

Aurel ARDELEAN – Francofony and cultural diversity 4

I. ROMANIAN INTELLECTUALS IN EUROPEAN COUNTRIES

**Răzvan THEODORESCU - A Romanian theme from the first half of the
twentieth century 6**

Mircea PĂCURARIU – Nicolae Milescu – Three hundred years from his death 12
**Marțian IOVAN – Aspects of eugeniu sperantia’s contribution to the
development of law philosophy 19**

Victor CRĂCIUN – Romanian values in the culture of humanity 28

**Eugen GAGEA – European openings of vasile goldis' thinking regarding the
basic problems of the humanity 34**

Vasile MAN – Rector aurel ardelean's contributions to the development of international academic relations	38
Francisc SCHNEINDER – Tudor Ionel Oprea, Personality of Romanian Medecine	43
Nicolae IUGA – A Romanian in Madrid, Adrian Mac Liman	45
Ileana Lucia SELEJAN (SUA) – A Solitude Century... And Counting	49
Oana Corina MOLDOVEAN (Belgia) – Eginald Schlattner - The Reason of Literary Tourism Of Roșia-Sibiu	53
Aurel BERHECI – Ovidiu Filip, Vuia – Physician / Doctor, Researcher, Poet and Writer	58
Liviu MĂRGHITAN – Eugeniu Coșeriu – Romanian scholar in Lingvistics and Phylosophy (27 July 1921 – 7 September 2002)	62
Adrian NEGRU (Serbia) – A Forgotten Artist: Trajan Kostic (1878-1917)	65
Stelean Ioan BOIA – Romanian Students From The County Of Bihor In The Universities Of Europe (19 Century Beginning Of The 20 Century)	67
Speranța MILANCOVICI – Benjamin Fundoianu / Benjamin Fondane: A Romanian - French Biography	73
Vladimir HANGA, Ioan TRIFA – The Transfer Of Law, A Step Towards Globatisation	84
Baruțu T. ARGHEZI (Elveția) – Romania, An Absence?!	88
Iulian NEGRILĂ – Mihai Eminescu – Student In Vienna And Berlin	91
Ilona MÁTHÉ (Ungaria) – Octavian Goga And The Hungarian Poetry- A Model For The Creation of a Unified Europe	96
Bianca NEGRILĂ – Ioan Slavici – The Viennese Period	102
Sorin BULBOACĂ – Nicolaus Olahus And The European Renaissance	107
Mihaela RĂDULESCU – France and French Culture, a Space for The Assertion of Romanian Creativity	112
Mariana Georgeta PIȘCOCI – The Circle of Romanian Intellectuals in Paris, Around the “Du Savoir” Bookstore and the “Philosophia Perennis” Magazine	117

II. RECENZII

Cristian BENTE – Stelean Ioan Boia – The Foundation „Emanuil Gozsdu” (1870-1952), „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2006	122
---	------------

III. INSTRUCTIONS FOR AUTHORS

127